

4 Exeg. 895

Vikings

CAMPEGI VITRINGA
DE
DECEM-VIRIS OTIOSIS.

Ad sacra necessaria
VETERIS SYNAGOGAE

Curanda deputatis,
LIBER SINGULARIS.

IN Q U O

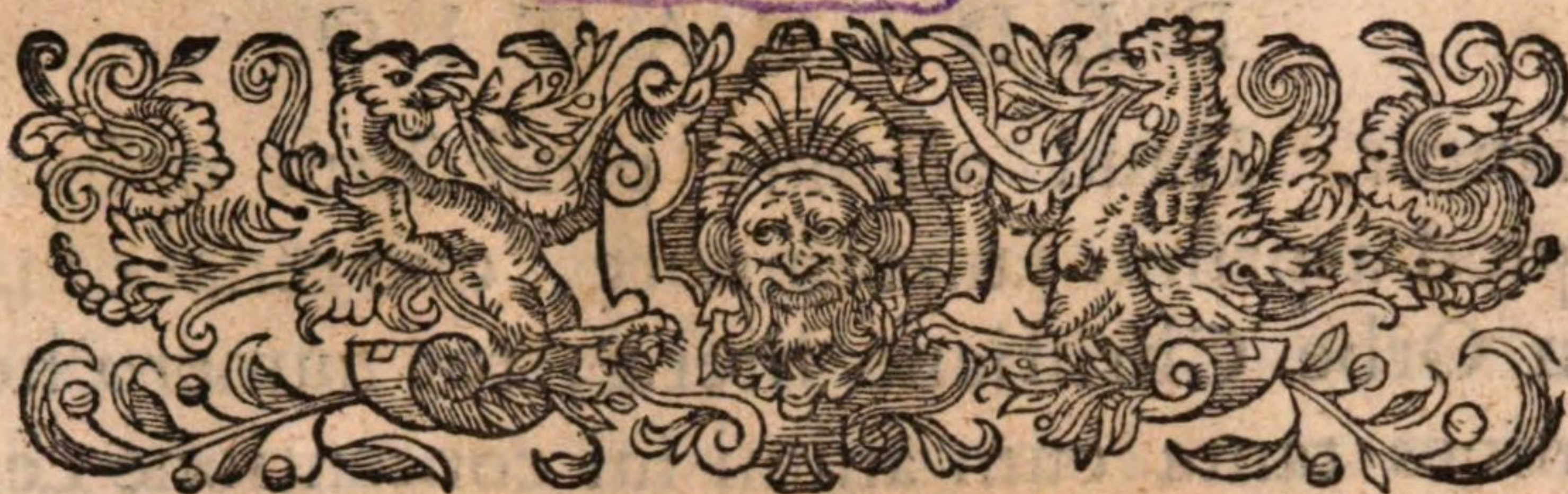
Sententiæ *Ligtfooti* de hoc argumento, non ita pridem
a se acceptæ, ratio redditur, quæque illi nuper objectæ sunt
difficultates, e medio removentur; illustratis, ubi
occasio est, cum locis S. Scripturæ tum
Antiquis Civitatis Hebræorum
Consuetudinibus.

FRANEQUERÆ,

Apud JOHANNEM GYSELAAR, Ordd. Frisiæ atque
eorundem Academiae Typograph. Ordinar. MDCLXXXVII.

Bayerische
Staatsbibliothek
MÜNCHEN

V I R O

Plurimum Reverendo atque Clarissimo,

GERBRANDO van LEEUWEN,

Sacrarum Literarum in Ecclesia atque
Athenæo Amstelodamensi Interpreti
erudito & celebri, Patruo affini,

S. D. P.

CAMPEGIUS VITRINGA.

A, Reverende Patruæ, sanctis-
simæ Hebræorum Reipublicæ
imaginis veneratio ad hodie-
num usque diem in animis mor-
taliū superest, ut, qui anti-
quis illius constitutionibus explicandis pru-
dentem operam dant, egregie de bono pu-
blico mereri, suorumque nominum existi-
mationi apud posteros optime prospicere cre-
dan-

DEDICATIO.

dantur. Haud aliunde profectum opinor, quod a primo jam tempore, quo renatae sunt in Orbe Christiano literae, tot numero homines tanta cum animi sui contentione certatim laudatis his studiis indulserint, non aliter sane ac si conspirassent, quod in iis scitu est utile, non gustare mediocriter, sed magnis haustibus absorbere atque deglutire, posterorum desiderio excitando satiandoque nihil facturum reliquum. Sed neque aliunde rationem arcesso, cur plurimi cultissimi ingenii Viri, quibus exacta aliarum rerum cognitio summam jam conciliarat celebritatem nominis, tamen videri noluerint in mundo sapere, antequam eam de se apud alios excitaverant opinionem, quod & ipsi hebraeas literas amarent colerentque. Nihil spero me detracturum memoriae illustrium Virorum Caroli Sigonii, Aelii Antonii Nebrissensis, Josephi Scaligeri, Isaaci Casauboni, Danielis Heynsii, Petri Cunæi, Nicolai Fulleri, Hugonis Grotii, Johannis Seldeni, Samuelis Petiti, Petri Danielis Huetii, si illos in hac scena repræsentem, eorumque singulos,

DEDICATIO.

los, qui absque his studiis poterant fuisse clari, hoc tamen omni facultate sua affectasse prædicem, ut vel hac maxime parte inclarescerent, quod hebræi populi Linguam vel Præcepta didicissent. Atque ego sic existimo, quod si Civitas Hebræorum ad primum sui aspectum oculos nostros non delectaret ac alliceret, ut facit abunde, satis utique valerent tot præstantium Virorum exempla ad inflammanda calida pectora adolescentum, atque in iis excitandam ardentem voluntatem hanc Rempublicam adeundi, & quod tot alii in ea admirati sunt elegantes Viri, si id illico se non proderet, magno studio quærendi prosequendique.

Utrum autem horum fuerit, Venerande Patruæ, quod a prima ætate me valide affecerit & impulerit, magis hercle ad admirandum, quod alii præstiterunt, quam quod præstitum ab ipsis erat, imitandū, vix scio Tibi declarare. Non fallet tamen memoria, si referam, me jactis pro ratione adolescentiæ meæ Hebrææ Linguæ fundamentis incerto admodum casu offendisse Petri Cunæi libros,

DEDICATIO.

quos de Hebræorum Republica conscripfit. Atque his leviter primum dein serio inspectis, vix aliter atque aliter se res mecum habuit, acsi in alium translatus essem orbem, adeo mihi in illis libris dicendi singularis quædam majestas & libertas cum selectu rerum dictarum certare videbatur. Ad hodiernum usque diem sapor mihi non periit, neque dissimulabo, inter humana similis generis scripta hætenus mihi nullum omnino obvenisse, quod pari gratia atque elegantia se mihi commendaverit, animumque meum tantæ voluptatis tantique ardoris plenum reliquerit. Non existimo me peccare, si ita de Cunnæo loquar & scribam, ut vere de ipso olim sensi & nunc sentio, neque tamen aliter unquam de eo judicavi, atque nunc eos omnes intelligo facere, qui suum eruditioni ac elegantiae pretium statuere sciunt. Crescente vero cum ætate peritia non fugerunt deinceps oculos meos utilissimi Doctorum Virorum commentarii, quibus five verba five ritus & consuetudines Veteris Ecclesiæ ex Libris Hebræorum perspicue explicabantur. Mirabar equidem, sed & præ-

2017

di-

DEDICATIO.

dicabam incredibilem diligentiam, quam Scriptores sæpe in iis componendis collocasse intelligebam; observabam etiam plurima in iis cognitu jucunda pariter ac utilia, ac proinde operas illas omnes & singulas minime pœnitendas suisque Autoribus dignissimas esse judicabam. Ecquid tamen vetat libere profiteri, me neque ornatum illum dicendi, (sed sit is Cunæo peculiaris) neque dicendarum rerum delectum talem in plerisque id genus scriptis invenisse, qualem olim in Cunæo deprehenderam, probaveram, atque si rem suo nomine exprimere licet, deperieram. Animadverti fane ex ejusmodi librorum usu, minime infrequenti, illorum Autores haud raro absque ullo prudenti discrimine in chartam conijcere quascunque Judæorum gerras ac fabulas, iisque describendis ac in sua volumina transferendis Lectores pigros non modo non allicere sed & diligentes rerumque cupidos fatigare. Hanc curam paucos vidi sollicitos tenere, quo pacto rem Hebræorum publicam quam speciosissime ad animos quorumvis Lectorum relaturi sint, quamque optuma ratione
illius

D E D I C A T I O.

illius speciem, a Deo ipso conceptam forma-
 tamque, apud amantes omnes quam calidissi-
 me sint commendaturi, quod tamen in hoc
 scriptonis genere omnium primo affectan-
 dum esse arbitrabar. Si præ me ferrem, Leeu-
 weni Reverende, hanc in omnia hujus gene-
 ris scripta limam ducere, turpissimam meque
 indignissimam rem agerem, quippe qui, ne mi-
 nimo forte quidem hujus artis cultori par, om-
 nium tamen labores ad meam censuram revo-
 care sustinerem. Haud ita sane. Aluit hoc se-
 culum, quin hoc ipsum ævum, quod vivi-
 mus, etiamnum alit solertis & exercitati
 ingenii Viros, qui suis exemplis palam fe-
 cerunt, quemadmodum hæc sacra sint tra-
 ctanda. Non permittit verecundia, ut de iis
 loquar, qui in mundo hoc tempore supersti-
 tes vitam agunt. Ex iis autem, qui fato suo
 functi sunt, unum nominabo Virum, qui abs-
 que omni nominari invidia cum paucissimis
 aliis potest, Johannem Seldenum, cujus no-
 minis ut frequentissima in mea scriptione me-
 moria, sic summa apud me autoritas atque
 longe maxima existimatio est. Neque animus
 est

D E D I C A T I O.

est ullius clari Viri meritis quicquam detrahere, neque mentiar tamen, si libere pronunciamus, hoc homine nullum inter Christianos unquam vixisse in Hebræorum statutorum cognitione magis eruditum, an in aliis disciplinis omnibus simul ullus Parentum atque Avorum nostrorum recordatione extiterit peritior atque exercitior, hæc me iudice quæstio non decernetur. Non admiror amplius sed stupeo, quotiens oculos meos ad illius scripta converto, judicoque nunc, ut judicavi olim perlectis illis de Jure Naturæ & Gentium libris secundum Hebræorum disciplinam, qui Seldenum autorem profitentur, voluisse naturam in hoc Viro ostendere, quid ingenium possit humanum assidua diligentia cultum adjutumque. Sic sentio, sic scribo, quia de hoc Viro mediocriter dicere tantundem esse duco ac illum vituperare. Ubi vero Seldenum hunc nostrum comparare instituo cum Cunæo, sic etiam existimo, eorum utrumque rem scientiæ antiquitatum Hebræarum egregie promovere, licet diversissima utrique sit scribenda ratio. Cunæus quidem

* *

hoc

DEDICATIO.

hoc agit, ut palatum tuum titillet & suavis-
simum in ore gustum excitet, plurium
rerum scitu dignissimarum varietate te dele-
ctans, quod profecto tantum abest, ut fa-
mem, quam in te magis magisque excitari
sentis, extinguat, ut potius eam vehementer
augeat & accendat. Verum Seldenus, si
paullo frequentius & familiarius ad illum ac-
cesseris, (est enim aliquanto austerior) hoc
dabit, quod te satiet, adeo sæpe plenis volis
buccam tuam replendo, ut sæpe anhelitus
Tibi non sit liber.

Intelligis, Venerande Patre, quibus
maxime præter Scripturam Sanctam autori-
bus factum sit, ut Rempublicam Hebræo-
rum celebrare exeperim & in illius statutis
cognoscendis parumper proficere, nunquam
quidem crediturus, me ipsum aliquid ausu-
rum ad illam amplius exornandam conferre.
Præterquam enim, quod sanctæ Theologiæ
studiis a Parente meo consecratus devotus-
que eram, hoc etiam præterea accidit infor-
tunii, ut in duplici non incelebri fane Aca-
demia Fæderati Belgii, ubi operam studiis
dedi,

D E D I C A T I O.

dedi, in hac quidem sola rudimenta Linguae
Biblicae, in illa vero neque haec etiam a Do-
ctoribus, illius scientiae professioni destina-
tis, docerentur, quod perquam mihi fuisse
molestum, non est quod dissimulem, quip-
pe qui ingenio atque iudicio plurimis,
sciendi tamen desiderio & cupiditate nullis
illa aetate cedebam. E discipulo autem post-
quam repente Doctor pronunciatus eram at-
que deinceps ad sacra haec praelegenda a Pro-
ceribus Patriae meae in Cathedram vocatus,
id quidem operam dedi brevissimo tempore,
ut me solide praeparaverim ad ostendendum
erudito orbi, me nolle videri frustra in mun-
do fuisse: atque in eo eram adornato qua-
liumcunque *Observationum Sacrarum* speci-
mine, quando Dominis meis stationem mihi
mutare placuit & Theologiae discendae cu-
ram committere, quod unum in vita hac
mortali omnium maxime desideraveram, ut
aliquando mihi eveniret. Agitabatur autem
illo propemodum tempore inter duos cele-
bres nomine Theologos quaestio de Jure Episc-
copatus divino an humano, quae mihi occa-
sio

D E D I C A T I O.

fio fuit Ligtfooti de Synagoga atque inde deducta Episcopi cum nominis tum officii origine suppositiones mecum repetendi atque diligentius examinandi. Quod ubi feci, adeo mihi illustria epitheta Ministri Synagogæ (hinc enim Episcopi nomen Ligtfootus arcessit) in Libris Hebræorum obviam venerunt, ut fere meæ manus ministerio hic Viri longe clarissimi error fuisset propagatus. Errorem nunc dico hanc Ligtfooti sententiam, postquam illam pro errore habendam esse crescentibus omni die in contrarium argumentis demonstravi, iis etiam non diffidentibus, qui ad Ligtfootum defendendum quam fuissent paratissimi. Arridebat vero cum tempore magis atque magis Veteris Synagogæ facies, prouti nunc oculis meis obversabatur, capto etiam consilio de vulgandis observationibus, quas ad illam illustrandam in unum coegeram. Sic factum est; & quoniam hæc descriptionis meæ pars in conferenda dignitate Præfectorum Synagogæ cum ea Episcoporum Ecclesiæ Christianæ versabatur, *Archisynagogus* inscriptus est liber, non meo tum quidem
* *
sed

D E D I C A T I O.

sed amicorum hujus loci arbitrio. Quid amici ore suo dixerint, quid calamo scripserint, meum non est referre, qui meæ tenuitatis conscientiam multo certiore habeo, quam ut illam per blandas aliorum voces extinctam esse publico ostenderem: Quid alii senserint, qui, ut fit in mundo, rationem se habere putabant, cur minus bene erga me affecti fuerint, non æque desideravi scire, quoniam semel statui sinistrarum omnium de me opinionum, ut sunt de rebus etiam minimis, quæ in conspectu hominum publico geruntur, diversissimæ, plane securum esse, si hoc unum consecutus sim, ut animo meo satisfactum sit. Arduum tamen nimis pro ratione meæ constitutionis aggressum fuisse opus, quod Veterem Synagogam explicandam sumpserim, non ita tacitum inter aliquos potuit esse murmur, ut non brevi eruperit. Atque sane, etsi mei me laboris minime pænitet, illi Doctissimi Viri, si animum suum inducunt cogitare, ea me esse vel fuisse unquam arrogantia, ut per ejusmodi qualemcunque conatum meum præsumerem videri velle illustri-

D E D I C A T I O.

bus in Orbe erudito Viris, qui similibus argumentis pertractandis laudem summam meruerunt, parem me facere, rationem forte haberent audaciæ meæ impetum frangendi, si id facere se posse confiderent. Satis certe intelligo, nemine monente, eam apud me rerum optumarum penuriam esse, quam in aliis hujus scientiæ cultoribus abundantiam admiror, tametsi non intelligam, in eo me unquam peccasse, aut peccare potuisse, quod summos in quaque arte Viros mihi imitandos proposuerim, quippe quod apud omnes in laude ponitur maxima. Sic factus a natura, sic doctus a Præceptoribus meis sum, in re parva atque inutili nihil esse conandum, quod Marcus Antoninus τὸ ἀνευόαν & δὲν diceret. Si qui vero sint homines, qui me ad otiosas disputationes abducendo vel tempus mihi meum eripere, vel quietem turbare instituent, rem equidem illi agent, mihi perquam molestam, neque tamen me ab hoc proposito facient alienum. Quanto enim magis ex illis intellexero, qui mihi sint defectus, tanto ego laborabo diligentius, ut eos suppleam,

DEDICATIO.

pleam, & socordia omni excussa scopum mihi præfixum feriam.

Argumentum vis Patruæ, hunc ipsum Tibi in manus do de Decem Viris Sacrorum Veteris Synagogæ Tractatum. Non is unquam vidisset publicum, nisi placuisset Cl. Viro, qui de eodem nuper themate dissertationes dedit, Ligtfooti sententiam, ex parte a me acceptam, invidiosa scriptione prosequi & refellere, atque hac arrepta occasione opiniones quasdam meas acriter impugnare. Si hac parte, scribendi inquantum modo, non fuisset peccatum, non existimassem unquam e re mea fore, inutili huic disputationi me immiscere. Ecquid enim, obsecro, mea interest, si quis de decem Synagogæ Otiosis diversum a Ligtfooto sentiat? Quid ægre fero, me summa libertate ab aliis sæpe numero dissentientem tales etiam in mundo homines invenire, quorum sententia animi a mea discrepet? Legeram quondam in Lexico Buxtorfii Majore, quid Salomo Jarchi, maxime fidei Interpres apud suam gentem, de his decem Otiosis scripserit:

D E D I C A T I O.

rit: Sed hoc itidem animadverti, Ligtfootum, ut alias etiam solet, aliam dedisse huius rei explicationem, eamque Interpretum etiam verbis allegatis & suo more expositis confirmare. Inclinabat animus Ligtfootum sequi una aut altera ratione addita, quam ad rem facere mihi persuadebam. Quod tamen eo tempore in hoc argumentum prolixius digressus non sim, hanc rationem habet, quia inolita apud me opinio est, non id omne scribendum esse de quaque re, quod scribi possit, sed quod scriptu utile esse credimus & lectu gratum fore merito præsumimus, ita sane, ut satietati & ignorantiae Lectorum simul studeamus mederi. Si quis tamen consultum duceret hoc tædium devorare, ut auctoritates a Buxtorfio pro sua opinione allatas, ipse repeteret, & quantis posset ambagibus, illustraret, quæ indignandi causa, quod idem nunc apud alium legam, quod in Buxtorfio quondam legeram? Verum id ferre non potui, Patruæ Reverende, quod quam ego positionem hætenus vero similem habueram, hanc ut falsam atque ine-

DEDICATIO.

ineptam magno conatu probari viderem, tantique mihi meam qualemcunque existimationem valere debere opinatus fui, ut publico ostenderem, cum, immerito hanc Ligtfooti sententiam his suspicionibus gravari, tum vero, alios quosdam sententiæ hujus meæ articulos non ea felicitate atque æquitate qua confidentia carpi.

Sed ne quid in præjudicium alterius dicere videar, hoc an consecutus sim, totum arbitrii tui facio atque cujusque æqui Lectoris. Certe, si qui etiam sint, qui per scriptionem Cl. Viri leviter erga me sunt immutati, ab iis parvam exigui temporis usuram bonæ de me opinionis postulo, ut eam, si iis recte videar disputasse, perpetuo retineant, &, si idem etiam postea mihi evenerit casus, ante non relinquant depositam atque abjectam, quam responsum meum legerint. Constitui enim mecum ad objectiones similes, siquidem a spectatis Viris formentur, quandiu vivo, semel respondere, quantum satis esse mihi videtur, non amplius. Scimus equidem, eam sæpe esse posse iniquitatem cujusque censoris, cui

* * *

la-

DEDICATIO.

fatis ingenii atque solertiæ est, ut invito etiam tibi responsionem vi quadam extorqueat, teque obtorto collo ad causam tuam vindicandam rapiat, sed neque id nobis speramus eveniturum, neque si eveniat, quicquam faciemus reliquum in explorandis nostris viribus ad nos ipsos hac in parte superandos. Non cupimus nostra scriptione mundo molesti esse, neque patiemur etiam, ut alius quivis non rogatus se perpetuum temporis laborumque nostrorum dominum constituat, quod fieret utrumque, si veritate fatis declarata cuivis inutili exceptioni deinceps esset satisfaciendum. Cæterum hanc mihi in scribendo statui legem, ita ut scriberem, ut a vocibus omnibus contemptus atque immodestiæ mihi sedulo temperarem, intuitus, non tam quid alii faciant in disputando, quam quid meo iudicio me facere par erat. Hoc Tu laudabis scio, qui omni vita tua hoc dedisti operam, ut hanc viam aliis præires: etsi iusta animi mei indignatio sæpe effecit, ut mentem meam serio expresserim.

Sed quo tandem jure Venerande Patruæ,
Tibi

D E D I C A T I O.

Tibi Librum de *Otiosis* consecrem, qui summis Academicæ atque Ecclesiasticæ rei occupationibus solidos dies teneris? Qui tum etiam, quando otiaris, publico bono laborare soles? Jure quidem optumo, Patue, si, quid de his sacrorum Decem Viris ego sentiam, intellexeris. Quandoquidem enim nos per Otiosos hujusmodi intelligimus Viros, qui literarum studiis consecrati atque a curis mundanis immunes omne spatium vitæ suæ in commune emolumentum rei Divinæ consumebant, sive in Academiis & foris sive in Ecclesiis, quod cæteris de mundo hominibus otium dicitur, ecquid ago a munere dignitateque Tua alienum, quod hos omnium primo Tibi repræsentem Viros, Tibi, inquam, qui ab infantia in sacris literis sedulo fuisti occupatus, iisdemque summa cum laude & celebritate nominis tui in Clarissima Fæderati Belgii Civitate ad bonum cum Ecclesiæ tum Academiae assiduo vacas? Non est mihi necesse longam orationem comparare ad perpetuam curam rerum cælestium, quæ apud Te est, non Tibi quidem sed aliis palam fa-

DEDICATIO.

ciendam, cum enim ea in mundo Tibi imposita persona est, quæ minime potest latere, tum vero iis te natura dotibus instruxit, quæ te clarum facerent, si latere velles. Quod si igitur id agere præ me ferrem, ut tuas virtutes tuamque in sacris rebus assiduitatem aliis declarare aggrederer, primo quidem rem agerem inutilem nihil dicendo quicquam, quod non æque ac ego alii cognitum atque exploratum habeant, deinde etiam merito vererer, ne mea de te oratio longe infra tuam dignitatem atque merita subsideret.

Nondum Te facie notum habebam, quando nominis tui celebritas me Amstelædami agentem ad Templum ire impellebat, quod Te illa hora oratorem expectabat. Tenebat me tum temporis ingens Te videndi audientique desiderium, quando tandem Te ex suggesto assurgentem conspexi, postea vero textum audiui prælegentem explicantemque, qui primus erat quinquagesimi & tertii capitis Jesaiæ stichus. Non dicam me illo tempore facundiam, gravitatem atque elegantiam in dicendo in Te fuisse admiratum, & si hæc satis
erant

DEDICATIO.

erant abripiendis auditorum tuorum animis. Hoc dicam, me vim potestatemque singularem, quam adhibebas in demonstranda veritate ex instituta comparatione illustrium testimoniorum, per omnia Prophetarum volumina dispersorum, stupuisse. Hoc illud os est, sic apud animum meum cogitabam, quod Evangelium prædicare, hoc est, res præstantissimas potenter eloqui & pertinacissimos etiam Christianæ veritatis hostes confundere mereatur. Dicam compendio, talis Tu mihi videbare Orator, qualem tot aures, tot oculi tanta tamque illustris Civitas postulabant. Si solus ita de Te tunc temporis judicassem & nunc porro judicarem, quando mihi notior esse incepisti Leeuweni Clarissime, solus quidem veritatem dicerem, neque tamen mihi ut affini tuo convenisset eam hac oratione declarare. Verum nunc ita se res habet, quod hæc ipsa mea de tuis virtutibus existimatio, sit opinio populi, sit sententia Procerum, atque omnium denique eorum, qui veritatem a fuco & solidum ab inani sciunt discernere. Non dabo hujus rei aliud illustrius ar-

DEDICATIO.

gumentum, quam quod præsentis tuæ conditionis ratio suggerit. Sic visum esse accepimus nuper Spectatissimis urbis vestræ Consulibus, quorum fortitudo, prudentia atque in rebus gerundis sagacitas non per Belgium modo nostrum, sed universum mundum, qua patet, celebratur, non satisfieri tuæ virtuti, quod una in Lingua atque uno in loco veritas a te doceatur atque propagetur: sic oportere fieri, ut non modo pascantur a te adulti sed & erudiantur adolescentes, ac proinde Sacrarum Literarum Te inusitato exemplo in Illustri Gymnasio suo simul constituuisse Interpretem. Sic volupe fuit Dominis tuis, qui vires tuas jam explorarant, eas per novas exercitationes copiosius educere, ut earum magnitudo aliis æque, ac sibi, constaret. Bonum factum, Patrue, sic enim eventu comprobatum est. Non venerantur te minus e Cathedra dicentem discipuli, quam e suggesto perorantem populus, neque meo determinaverim calamo, an hoc an illud agenti Deus plus benedicat.

Hi labores; muto dictum, hæc otia tua,
hæ

DEDICATIO.

hæ deliciae tuæ sunt, Venerande Patruæ, sed neque his etiam licet maximæ omnium de Te expectationi & votis abunde responderis, ingens illud tuum de egregio publico bene merendi desiderium expletur. Præter os natura homini stylum calamumque subministravit, cujus beneficio absentibus etiam animi sui cogitationes aperire possit. Hunc quoque Tu, ubi otium est, in manus tuas sumis, ut non vestro tantum mundo (liceat sic Civitatem vestram vocare) sed & alteri, ut non hujus modo ævi hominibus sed & venturæ posteritati tua probaretur diligentia, iique thesauri, quos ex verbo Dei congeffisti, committerentur, cæteroquin ex vanis hominum mentibus perituri. Hic ille calamus tuus partem nobis jam dedit lectissimi sane ac elegantis commentarii tui in Epistolam ad Romanos, quæ adeo Viris eruditis omnibus salivam movit, ut illum integrum, in quo parando ab aliquo jam tempore fuisti assiduus, summis votis concupiscant.

Si satis a me expositum nunc non est, quo jure hujus tituli librum Tibi sacrum faciam,
Reve-

DEDICATIO.

Reverende Patruë, tum verba mihi deesse fateor, quibus rem clarissimam recte explicem. Me vero id magis sollicitum nunc habet, ne hoc ægre feras, quod uberioris atque liberioris argumenti scripto nomen tuum non præfixerim, hoc enim præsens levius atque sterilius esse magis, quam ego vellem, non diffiteor. Sic est, Patruë, tua in me merita, tuus erga me amor & studium nihil redhostimenti loco postulant, nisi quod a me proficisci possit optimum. Quam primum in familiam Reverendi Fratris tui, mei nunc Soceri, Tui meique amantissimi, adscitus sum, atque Te mihi familiarius datum fuit compellare, non dilexisti hercle sed amasti me, eamque mihi voluntatis tuæ erga me propensionem omni tempore omnique loco significasti, ut Tu Pater non Patruus, neque adeo Patruus quam amicus viderere amicissimus. Quando autem cum animo meo perpendo, nihil in me esse, quod me alterius amore dignum facit, præter id, quod in plurimis aliis hominibus reperitur, non possum Tui hujus erga me studii aliam originem detegere, quam summam indolis

DEDICATIO.

dolis tuæ liberalitatem benignitatemque, qua fit, ut iis omnibus benevelis & facias, qui, etsi nihil merentur, voluntatem tamen merendi tibi probant.

Sed quanto ego magis Tibi agnosco atque aliis declaro, quantopere Tibi sim obstrictus, tanto me ipsum magis videor involvere difficultati propositæ. Neque tamen id agere, quin potius aliud agere intendebam. Etenim si tu solitus es munera ex voluntatibus æstimare, quid desperem, hoc Tibi ingratum fore meum grati erga Te animi depositum, de cujus voluntate te puto esse persuasissimum? Volebam, Patruæ, serio, ut specimen in mundo extaret meæ erga Te observantiæ, venerationisque Tibi debitæ, atque infucati amoris. Præ manibus autem meis nihil aliud erat quicquam quam hoc scriptum, in quo tamen, ut res facultatesque meæ sunt, qualis qualis industriæ argumenta deesse non sum passus. Accipe igitur illud illis oculis, eaque fronte, qua manu id ego Tibi porrigo, & intellige ea me observantia Te veneraturum in posterum, quo Tu me amore prosequi

DEDICATIO.

qui perrexeris. Maximus idemque Optumus
Deus conservet Te diu inter mortales super-
stitem ad publicæ privatæque rei decus at-
que commodum. Vale. Dabam Franekeræ
MDCLXXXVII. Cal. April.

LEM

LEMMATA CAPITUM,

QUAE HOC

LIBRO

CONTINENTUR.

C A P. I.

Agitur de pretio & momento
questionis de Decem Otio-
sis Synagogæ. p. 6

C A P. II.

Loca, quæ in Talmude de Decem
Otiosis Synagogæ extant, distin-
ctè producuntur, probaturque, ex
iis nihil de sensu hujus phræsis con-
stare posse. p. 11

C A P. III.

Commentatorum Talmudis senten-
tiæ de hoc argumento explorantur,
quid in hoc rerum genere valeant,
& cur Ligtfootus ab iis recesserit,
examinatur. p. 15

C A P. IV.

Ostenditur exemplis permultis, lici-
tum esse ab Interpretum Talmudi-

corum Glossis recedere, iisque con-
trarium statuere, si iusta subsit su-
spicio fabulæ aut erroris. p. 20

C A P. V.

Comprobatur, Interpretes Talmudis
nihil certi nobis de decem Otio-
sis in suis Glossis potuisse tradere,
cum, quia in ipso Talmudis cor-
pore id nomen expositum non est,
tum quia sua ætate sive vocabu-
lum hoc sive ritus, quisquis ille fue-
rit, jam in desuetudinem abie-
rat. p. 39

C A P. VI.

Testimonia Interpretum de Decem
Otiosis inter se conferuntur; eo-
rum dissensus notatur; denique e-
vincitur, vulgatam de Decem
Otiosis sententiam a solo Salo-
mone Jarchio traditam esse. p. 43

***** 2

C A P.

LEMMATA CAPITUM.

C A P. VII.

Rationes alie, quæ pro sententiâ Jarchii de Decem Otiosis alibi in medium prolatae sunt, discutiuntur: pauca alia, quæ ad explicandum ritum פרום על שמע & עביר לפני החיבה pertinent, data occasione adjiciuntur. p. 56

C A P. VIII.

Differitur de Auctore sententiæ de Decem Otiosis SALOMONE JARCHIO, probaturque, cum omnes Judæos tum verò maxime hunc Interpretem, ubi obscura illis vocis aut ritus origo est, solere frequentissimas fabulas fingere. p. 71

C A P. IX.

Rationes alie promiscuæ adferuntur, ex circumstantiis petita, quæ sententiam Jarchii de decem Otiosis videntur convellere. Sententia Rabbenu Nissim de Decem Otiosis repetitur, atque ex eâ quædam N. T. loca illustrantur. p. 81

C A P. X.

Quâ potestate vocabulum בטל OTIARI in Hebræorum Scriptis veniat, ex commissionibus Eruditorum Virorum Johannis Seldeni & Christophori Wagenfeilii eruitur. Quantum terminatio ך in voce בטל valeat, disquiritur. p. 92

C A P. XI.

Adstruitur cum ex celeberrimo testimonio Benjaminis Tudelensis tum aliis ex locis, Judices, Præfectosque Scholarum apud Hebræos Autores dictos esse & dici potuisse convenienter significationi vocis בטלים Otiosos. De שכר בטלה mercede vacationis disseritur. p. 100

C A P. XII.

Insignis ex Josepho locus producitur, in quo mentio ך ׁ ׁ ׁ ׁ Otiosorum, cujus versiones variæ expendantur. Nomina Principum & Seniorum populi, quæ apud Josephum exstant, hac occasione notantur. p. 112

C A P. XIII.

Voces Græcæ σχολάζειν, σχολάζω, σχολή, ἀργεῖς, ἀργεῖν. Latine Otiari, Otium, vacare. Belgicæ, Ledigh zijn / Sigh beledigen cum Hebræis בטל & בטל comparantur ad dilucidationem significationis vocis בטל a Ligtfooto propositæ & a nobis defensæ. Illustrantur autem hac occasione varia Sanctæ Scripturæ loca. p. 118

C A P. XIV.

Commentarii Maimonidis de Decem Otiosis ad sententiæ nostræ confirmationem producuntur, illustranturque. Cursim agitur de voce עביר /

LEMMATA CAPITUM.

צרכי צבור / phrasibusque צבור
& עסק בצרכי צבור / atque ex
his nihil contra aliam quandam
meam assertionem de Collectori-
bus Eleemosynarum concludi
posse, ut ex magda demonstratur.
p. 128

C A P. XV.

Plurimis iisque idoneis evincitur te-
stimoniis, Collectores Eleemo-
synarum, florente Republica Ju-
daica, membra fuisse Civitatis,
non Synagogæ, quod nuper in-
caute negatum est. Objectiones
alibi in contrariam prolatae sol-
vuntur. Cl. Ligtfooti sententia
de Decem Otiosis insuper vin-
dicatur a consequentiis ineptis,
illi nuper imputatis. p. 140.

C A P. XVI.

Vetus constitutio de necessitate nume-
ri denarii Israelitarum in Con-
ventibus qua Civilibus qua Sa-
cris prolixè exponitur, ac ejusdem
notata digna ex Hebræis Scripto-
ribus exempla proferuntur. Ratio
necessitatis numeri denarii in Cæ-
tibus sacris a Ligtfooto secun-
dum Hebræorum fidem ex voce
עדה producta, nuper rejecta, ex-
pressissimo Maimonidis testimonio
adstruitur & vindicatur. p. 177

C A P. XVII.

Sententie binæ: Civitas Magna est,
in qua sunt decem Otiosi, &
Synagoga extruenda est, ubi sunt

decem Israelitæ: ex eodem prin-
cipio ortæ amice inter se compa-
rantur, eaque comparatio aliis ex-
emplis illustratur. Denique locus
Megillæ de Decem Otiosis con-
venienter nostræ מוֹתְיוֹת exponi-
tur. p. 197

C A P. XVIII.

Pagos (כפרים) ita dictos in tex-
tu Megillæ, qui de Decem Otio-
sis agit, ordinario Synagogis non
fuisse instructos, docetur: Quenam
ratio sit anticipandæ Lectionis
Megillæ, ביום הכניסה ad diem
Conventus Synagogici traditur,
ejusque anticipationis casus varii
proponuntur & explicantur. De-
nique de distinctione, quæ quon-
dam fuit inter כרכים Urbes
munitas, עירור Civitates,
Majores & Minores, & כפרים
Pagos variè disputatur, illustra-
tis passim testimoniis Sanctæ Scri-
pturæ. p. 207

C A P. XIX.

Hypotheses de pluribus ac speciatim
tribus ראשי הכנסה Archisy-
nagogis & Lectoribus septem,
alibi ad conficiendam conjecturam
de Decem Otiosis a nobis jactæ,
vindicanter, explicatis locis Marc.
v. 22. Act. xviii. 1. 8. 17.
xiii. 15. Capernaumi unam
tantum Synagogam fuisse proba-
tur. Quinam sint שבעה טובי העיר
septem boni Civitatis, divisi in
שני פרוסות Tres Pastores, שני
שני עקרי שני duos bonos, &
הקהל

LEMMATA CAPITUM.

הקהל duos Præcipuos cætus do-
cetur, instituta comparatione in-
ter hos septem bonos & septem
Viros Judices, quorum Josephus,
a Seldeno & Grotio non intel-
lectus, meminit. p. 236

C A P. XX.

Tituli varii dignitatum, quales illi
Patriarcharum, Primatum, Ma-
jorum, Procerum, Archifyn-

agogorum, Patrum Synagoga-
rum, Hiercorum, Archierco-
rum, Presbyterorum, Senio-
rum, quemadmodum accipiendi
sint in Legibus Romanis, ad
Judæos spectantibus, varie dispu-
tatur, excussis Petiti aliorumque
sententiis. Forma etiam & species
Veteris Synagogæ, alibi a nobis
proposita, ut illi ex Hebræorum
præceptis convenientissima, vin-
dicatur. p. 267

FINIS.

C A M.

CAMPEGI VITRINGA
DISSERTATIO,

In qua

Sententiæ suæ de Decem Viris Synagogæ, quos
בטלנים *Otiosos vocant, ratio redditur.*

Uando primum apud animum me-
um stabuebam scripto consignare,
quæ de rebus plurimis dubiis atque
obscuris meditatus eram, hujus qui-
dem mihi ipsi auctor eram Legis,
ut sana ratione comite ex antiquis
fabulis, qua possem fide & diligen-
tia, veritatem producerem, neque tamen mihi per-
suadebam, ita me valide proponere posse meam sen-
tentiam, ut simul eam liberarem omni specie exce-
ptionis, omnique prætextu cavilli.

Præterquam enim quod rara res sit in rebus am-
biguis id semper discernere, in obscuris id ubique re-
A pe-

perire, quod verum est, quod quidem nulli haec-
nus mortali datum fuit, ea ipsa veritas, quam secta-
bar, ut plurimum involuta erat fictis falsisque multis
narrationibus, e quibus admodum difficulter eruitur,
eruta verò difficilior etiam adstruitur & vindicatur.

Quandoquidem verò paucis hominibus placet ea
molestia existimationis suæ periculum facere, ut ar-
gumentum novum, cujus haecenus speciem delineatam
non viderunt, tractandum sibi sumant, plurimi au-
tem hanc sibi parandæ existimationi viam sternunt,
ut quæ scripta ab aliis sunt examini subjiciant & ob-
jectionibus quibusdam, bene aut male formatis, im-
pugnent, non absque argumento præfagiebam fore,
ut scripta mea idem procedente tempore subirent fa-
tum, modo essent, qui ea tanti facerent, ut ex hoc
labore quaecunque diligentiae atque eruditionis præ-
mium sibi polliceri possent. Præsumebam autem hoc
omnium maximè de iis scriptorum meorum articulis,
qui non tam validis argumentis quam ratiociniis &
verisimilibus conjecturis nitebantur, vel etiam sen-
tentiae vulgi contrariabantur. Neque enim ulla faci-
lior, ulla communior, sed & ulla ignobilior disputa-
tio est, quam qua recepta sententia, si qua negata
est, in medium profertur, argumentis suis de novo
adstruitur, & ab oppositis ratiociniis vindicatur.

Non erat igitur, quod mirarer, quando nuper
intelligebam, esse Virum Doctum, qui quædam
scripti mei capita examini subjicere, & in iis re-
futandis vires suas experiri cuperet, hoc enim ne-
que novi quid, neque peregrini mihi videri poterat.
At vero hoc mirari debui, esse, qui hoc in se laboris
fu-

suscepit, quem quidem cum ratione societatis Academicæ illud minus decere arbitrabar, tum verò tot aliis bonis rebus instructum sciebam, ut mihi plus commodi videretur orbi docto allaturus, si, quod plus laudis habet apud bonos, ipse aliquid ex penu suo in rei literarię augmentum conferret. Hoc verò moleste tuli, quod eo scripserit modo, ut iis etiam omnibus, qui res nostras ignorant, palam fecerit, non tam propositum sibi fuisse veritati, suo iudicio læsæ, opem ferre, quam qualemcunque existimationem meam lædere.

Si modo, bone Lector, dissertationes binas de *Decem Otiosis*, quas nuper primitias dedit, oculo currente inspexeris, ex ipsis jam principiis potuisti animadvertere, quo animo ad eas conscribendas se accinxerit. Certè, si summa religionis nostræ res in extremo periculo versata esset, non potuisset vel magis serio vel magis sollicitè vel magis etiam prolixè & copiosè communem causam contra imminentem hostem defendere, quam hanc exigui momenti & nullius utilitatis materiam pertractat. Non habuit satis, quod verè satis fuisset, opiniones de *Viris Otiosis decem*, quas excutiendas sibi sumpserat, referre, argumentis pro iis productis respondere, suam denique sententiam proponere & idoneis testibus comprobare. Nihil levis ipsi visa est hæc disputandi methodus. Existimavit ille multo fortius se adversarios suos pressurum, si rationes suas nunc ad formam Syllogismorum in Scholis usitatorum, pro lubitu suo componeret, alio tempore more Mathematico per totidem propositiones iisque subjectas demonstrationes illustraret, si ipse

sibi objectiones faceret, validissimas illas quidem, ut credere potes, iisque solvendis admodum anxie incumbere, si denique opinionum illarum Autores mille ineptis consequentiis oneraret, quas nunquam in animum induxerunt credere, eaque sibi sumptâ occasione eos quam rigidissime perstringeret, humanitatis & modestiæ terminos sæpè prætergressus. Cum verò res ipsa, de quâ disquiritur, illam agendi rationem non exigat, facile Tibi persuadeas, aliud fuisse, quod illum extra se ipsum rapuerit & intempestivè serius fecerit.

Sed & hoc, si illis tantum in capitibus ab ipso fuisset tentatum, quæ ambigam sententiam habent, facile potuissem superare. Etsi enim veritas, quæ cognoscenda datur, omni tempore una eademque res est, animi tamen hominum adeo sæpe in diversa feruntur, quando diversis insistant principiis, ut se omnes de eo, quod sentiunt, vere persuasos putent: Quandoquidem verò, quod verum tenet quisque, hoc etiam summo studio prosequitur & vindicat, remittenda aliquando fervori disputantis sunt acriora dicta, quæ humana imbecillitas fuggerit: atverò, quando animadverti, illum eousque etiam disputandi furore fuisse abreptum, ut quodcunque scriptum meum sugillaverit, & cum in eo esset, certis etiam atque indubitatis veritatibus contradixerit, tum demum putavi, minime committendum esse, ut impune grassantem diutius tollerem.

Vanus sim, si non hoc omnium maxime me ad responsionem parandam incitaverit: Cum enim quæstionis hujus nullum omnino sit pretium, quocunque
tan-

tandem modo volvatur, cogites, velim, admodum invitum me ad ejusmodi laborem accessisse, unde, ut auguror, exiguus redundaturus fructus est.

Verum, siquidem res ita fert, valeant ad breve tempus aliæ & his longè gratiores curæ nostræ, tueamur, quod humanum est, quæ nostra sunt, quantum id bono animo agere licet, & comprobemus evidentibus argumentis, *Clarissimum Virum* qua arrogantia audacia & virium suarum contentione libri nostri censuram instituit, pari prudentiâ, fide, candore (si ægre non ferret, adderem *peritiâ*) eam minime perfecisse. Quod si liquido probaverimus, tum id unum nos a te, Lector, impetraturos confidimus, ut ne ad quamcunque audacem accusationem illico erroris reos nos iudices, sed ut, quod in omni causæ disceptatione fieri assolet, responsionem nostram primo expectes. Si verò & tum Tibi videamur causâ cadere, alterutrum horum nostro etiam arbitratu liberum Tibi erit dicere, vel causam bonam a nobis male defendi, vel causam malam frustra bene defendi.

CAP. I.

*Agitur de pretio & momento quæstionis de
Decem Otiosis Synagogæ.*

QUamvis supervacaneum videri possit, eorum omnium censuram instituere, quæ in Dissertationibus V. Cl: merito habemus reprehendenda, præfationem tamen, qua sibi gratiam conciliare, aliis invidiam conflare studuit, prætermittere nolimus, quoniam illam a scopo suo plane abludere existimamus.

Vir Doctus id agit in sua Præfatione, ut ostendat, quod illi *præclare de re Christianâ mereantur*, qui *Linguae & Juris Hebræorum periti*, inde, *ceu ex propriâ sede*, *historiæ & phrasi Novi Testamenti lucem fænerantur*. Quod cum sententiis atque exemplis comprobasset, tum vero serio inculcat, *magnam adhibendam esse curam & diligentiam*, ut *Hebræorum formulæ ritusque quam clarissimè intelligantur*, quandoquidem fieri nullo modo potest, quin, si quid rerum Hebraicarum prave acceptum sit atque ad N. T. applicetur, id hujus quoque genuinum sensum pervertat, atque in ipsam adeo Theologiam gravissimos quandoque errores invehat: Cujus rei cum alia præclara exempla edi possunt tum illud memorabile est in eodem Cl: Ligtfooto &c.

Animum tuum roga, quisquis hæc legis, an non hic omnis Viri Docti discursus eo te ducat, ut credas,
Cla-

Clarissimum *Ligtfootum* in ea *Decem Otiosorum* expositione, quam in Commentariis suis ad Mat: iv. dedit, & simul *alios*, qui vel in eandem vel similem cum *Ligtfooto* sententiam concesserunt, talia de hoc argumento scripsisse, quæ si male ab ipsis accepta essent, pervertendo genuino sensui quorundam locorum N. T. ansam dare possent? Hoc equidem ultro ex his verbis profluit. At vero, si ego Tibi ut rem certissimam tradidero, neque *Ligtfootum* neque *alios* ullum unquam vel ritum vel phrasin Scripturæ Novi Fæderis ex hac sententiâ, quam habent, *de Decem Otiosis Synagogæ* exponere tentasse; immo, quod magis est, nullam consuetudinem vel *ῥῆσιν*, in Scriptura N. T. memoratam, inde exponi & illustrari posse, quia simile quid in ea nihil extat, nonne mihi concedes, omnem hanc præfationem a scopo suo aberrare, eamque unice eo comparatam esse, ut Lectorem circumducatur & de universæ hujus quæstionis momento sinistre judicare faciat?

Univerſa Viri Docti tractatio hæc est, quod illi Viri in Synagoga honorati, quibus cum *Ligtfootus* tum alii Synagogæ curam demandarunt, *בשלנין* *Otiosi* dici nequeant eo sensu, quo id vocabulum a posterioribus Judeorum Magistris usurpatum atque expositum est. Hoc verò, quid ad Scripturam attinet, quid ad pravum illius intellectum, cum in ea nullibi *Otiosorum* mentio? Valde igitur meticulosus homo sis, quod arma pares magno strepitu, ubi nullum hostem vides. Si hoc maximè verum est, quod Vir Doctus *de Decem Otiosis Synagogæ* sentit, tum nihil aliud hætenus evicit, quam *Synagogæ Præfectos*
 & Mi-

§ *Ministros*, quod *Ligtfootus* & alii existimarunt, *Otiosos* dicendos non esse ex Hebræorum sententia: Quod tu five affirmes five neges non modo nihil adfers ad interpretationem Scripturarum, sed & nihil adfers ad intelligendam speciem regiminis Veteris Synagogæ, quæ eadem erit five asseras *Rectores* & *Ministros* Synagogæ *Otiosos* dici posse, five idem illud neges, quod ille sibi faciendum putavit, recentiorum testimoniis confidens. Non datur vero hic ulla evadendi rima, nisi hac ratione mentem suam interpretetur, quod cum hæc scriberet, non respexerit unice ad *Decem Otiosos*, sed ad universam *Synagogæ constitutionem*, quæ cum a *Ligtfooto* tum ab aliis proposita est. Sed neque hoc modo quicquam proficit. Quod enim attinet ad disputationem, quam cum *Ligtfooto* instituit, conclusiones omnes in eo terminari animadvertes, quod neque *Archisynagogi*, neque *Diaconi*, neque *Ministri Synagogæ* dicendi sint *Otiosi* secundum constitutiones Hebræorum. Cætera, ex quibus depravatum scripturarum sensum arguere poterat, omnino prætermittit.

In iis verò thesibus, quas meæ sententiæ opposuit, ab ipso bis tantummodo, ni recordatio mea me decipiat, verborum Scripturæ mentio injicitur. Altera occasio hæc est, quod ego *Archisynagogos* plures esse evicissem ex quibusdam locis Historiæ Novi Fæderis: Altera vero, quod statuissem, *Diaconos*, a *Paulo* memoratos, convenire cum *Synagogæ Ministris*.

Ad prius problema quod attinet, tantum abest, ut doceat vel docere possit, me illa loca secundum Hebræorum scita malè interpretari, ut potius ingen-

tem

tem sibi molestiam faceſſat in iis cum ſua ſententia conciliandis. Scilicet diſertè in *Apoſtolorum Actis* in una eademque Synagoga memorantur & nominantur *Archisynagogi plures*. Ego id idem accipio & ſimul evinco ex Hebræorum ſcriptis *ſuiſſe plures in Synagogâ Præfeſtos*. Sic puto me Scripturis optime ſatisfacere. Sed quid hic *Vir Doctus*? Ille primo quidem aſſerit in Veteri Synagoga unum fuiſſe *Archisynagogum*, ſe opponens diſtinctiſſimis ſcripturarum testimoniis, dein eo aſſerto magno conatu iis ipſis locis vim infert & neſcio quid ad illa convenienter ſuę *ἱεροφάνεια* explicanda comminiſcitur. Dic, obſecro, uter noſtrum hic pervertat genuinum ſenſum Scripturę? Quis ſcripturam torqueat ad animi ſui figmenta? Sed ſane tanti eſt alteri poſſe contradicere.

Quod vero ad illam attinet ſententiam, qua *Diaconos*, Apoſtolo memoratos, comparatos volo cum *Synagogæ Miniſtris*, quam confido, ſi Deus mihi vitam largiatur, me ſuo tempore evidenter expoſiturum, illi ſane eorum nihil, quę hic V. Cl. in præſatione ſua reſpoſuit, applicari poteſt.

Si enim vel maxime in eo errem, quod noſtrarum Eccleſiarum *Diaconos* cum ad nomen tum ad munia comparatos velim cum *Miniſtris Synagogæ*, is error inde non proficiſcitur, quod *quid rerum Hebraicarum a me pravè acceptum ſit*. Reperiri enim in Synagoga tales *Miniſtros*, *שליחי צבור / חזנים* ultro *Vir Doctus* largitur. Error igitur in eo erit poſitus, quod quę ex Hebræorum ſcriptis bene percepi, male applicem. Sed, *εἰ γέλοιος ὁ κύριος*, faxo, quam primum

hoc labore fuero liberatus, æqui ac Docti Viri omnes intelligant, applicationem illam a me & nomini & rei convenientissime institui.

Addo, quod si in hoc argumento quidam ritus aut voces in Synagoga usurpati a *Ligtfooto* aut ab aliis cum phrasibus aut consuetudinibus, in historia N. T. memoratis, conferantur, quin etiam male conferantur, quod quid sit prius oportet intelligere, in eo nunquam (dicam *raro*) peccetur, quod voces Scripturæ aut consuetudines Ecclesiæ torqueantur ad *Περσέως* Scripturæ, sed in eo potius, quod voces & Consuetudines Judæorum componantur, & si vis, torqueantur ad res in Scripturis memoratas, unde scripturarum interpretationi nullum periculum. Utique certissimum est, id genus errorum hactenus nullum a V. Cl. indicatum esse, an deprehensum nescio.

Quod quando ad animum meum revoco, non possum mihi persuadere, Præfationem hanc, tractationi suę minime convenientem, alias ob causas (quis enim in limine mera socordia impegisse credat?) quam quidem has duas ab Autore huic scripto fuisse præmissam. Prima est, quod hac sua oratione Autoribus, quibuscum disputare aggrediretur, eorumque scriptis invidiam voluerit conflare, quod e re sua fore putavit. Secunda, quod noluerit videri tanto cum conatu rem nihili agere, qualis hæc est de *Decem Otiosis* disputatio, si illa ad intellectum quarundum scripture sanctę sententiarum nihil confert, ut putamus.

Antequam vero hoc caput finiam, aliud etiam exemplum cape male fundati ratiocinii, quod post recen-

cenſitam *Ligtfooti* ſententiam offendes. *Illud*, ait, *minimè mirum videri debet Virum Doctiſſimum in tanta rerum varietate & multitudine obſervationum aliquid humani paſſum eſſe: Id magis mirandum minusque ferendum exiſtimamus, Viros Doctos, qui in harum Antiquitatum ſtudioſis nomen ſuum proſtentur, eundem errorem --- deſcribere -----* Hoc mihi dabis, ſcio, ut ſpecioſam hanc digreſſionem comparatione quadam ad rei veritatem inſtituta illuſtrem, quando illius acumen optumè perſpicias! *Illud minimè mirum videri debet, Virum conſummatæ ætatis atque continuo greſſu exercitatum labi: Id magis mirandum minusque ferendum eſt, puerum, qui in eo eſt, ut greſſus ſuos primum formare diſcat, Viri exercitati veſtigia legentem, labi.* Sed videtur V. Cl. ipſe adeo hujus ſuæ orationis ſpecie fuiſſe captus, ut ad vim conſequentiæ non æquè attenderit.

CAP. II.

Loca, quæ in Talmude de Decem Otioſis Synagogæ extant, diſtinctè producuntur, probaturque, ex iis nihil de ſenſu hujus Πεδίους conſtare poſſe.

R. *Nathan*, qui rerum Talmudicarum titulos omnes accuratè ſolet recensere, in Lexico ſuo *Aruch* ad vocem *למנו* diſtinctè notavit omnia illa loca, quæ de *Decem Otioſis* in *Talmude* extant. Sequutus eum, ut ſolet, *Buxtorſius* eſt in *Lexico Talmudico*, niſi quod is locum *Talmudis Hieroſoly-*

mitani, in *Aruch* notatum, prætermiserit, a V. Cl. itidem neglectum.

Extat autem horum עשרה בטלנים *Decem Otiosorum* nuda tantum mentio semel omnino in *Misna* Codicis *Megilla Talmudis Babylonici* cap: 1. §. 111. *Hierosolymitani* itidem cap: 1. §. VII. iisdem omnino verbis utrobique, atque eadem occasione prolatis. Prioris *integer textus* descriptus est hebraice a V. Cl. & illustratus latine. Diff. 1. §. XII. Fecerat id ante eum Clarissimus *Ligtfootus* in *Centuria Chorographica*, Matthæo præmissâ cap: xcvi. Verba verò *Misnæ*, quæ ad rem præsentem faciunt, in utroque *Talmude* hæc sunt: אי זו עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנים פחות מכאן הרי זה כפר *Quænam est Civitas Magna? Omnis ea, in qua sunt Decem Otiosi: Si minus eo, ecce villa est.*

Proficis in tantum ex hoc loco *Misnæ*, ut scias in Constitutionibus Hebræorum *Civitatem Magnam* vocari, in qua sunt *Decem Otiosi*. At verò quales hi homines fuerint, quid egerint vel in Civitate vel in Synagoga, hætenus nescis, neque sane ex hoc loco *Misnæ* colligere ullo modo datur. Linquamus igitur *Misnam*, & quid lucis *Gemara* fæneretur, investigemus.

In *Gemara* Babylonicâ tribus distinctis vicibus memorantur עשרה בטלנים *Decem Otiosi*, vel עשרה בטלנים של בית הכנסת *Decem Otiosi Synagogæ*, nimirum in *Gemara Sanhedrin* fol: 17. Col. 2. *Gemara Megillæ*, Constitutionis modo allegatæ. p. 5. col. 1. & in *Gemara Baba Kama* fol: 82. col. 1. In Codice *Sanhedrin* enumerantur membra omnia, ju-

justam Civitatem constituentia, atque inter illa :
 עשרה בטלנים של בית הכנסת *Decem Otiosi Syna-*
gogæ. In *Megilla* ad locum *Misnæ*, modo allegatum,
 nihil aliud habetur, quam עשרה בטלנים שבבית הכנסת
Decem Otiosi qui in Synagoga sunt. In *Bava Kama*
 simpliciter memorantur עשרה בטלנים *decem otiosi.*
 In omni *Gemara Talmudis Babylonici*, unde tamen
 ritus veteres quam maximè repetendi sunt, nihil aliud
 de *Decem Otiosis* extat præter paucissima hæc, quæ
 descripsimus. Inde verò obsecro quid colligas? Nihil
 quidem aliud quam quod ad *Synagogam Veterem*,
ritè constitutam, pertinuerint *decem Otiosi.* Cæte-
 rum quales hi fuerint homines, quid ipsis in Synagoga
 negotii fuerit, quam ob causam hoc insigniti sint ti-
 tulo, id quidem ego ex his locis nullus video; neque
 vidisset V. C: nisi hanc *Decem Otiosorum* imaginem
 ita sibi valide impressisset, ut ubi nomen audiebat, ibi
 mox rem ipsam se videre sibi persuasisset. Quorsum
 enim alias hæc verba? *Sed primo loco atque ante omnia*
Gemarici Doctores audiendi erunt, ut ætate ita &
dignitate cæteris superiores. Scilicet audivimus nunc
 Doctores Gemaricos omnes, ætate & dignitate cæte-
 ris superiores, sed nihil tamen eorum intelleximus,
 quæ V. Cl: in sequenti sua disputatione tradit.

In *Gemara Talmudis Hierosolymitani* locus extat
 neque *Buxtorfio* neque V. Cl: notatus ad §. vi. cap: i.
Megilla. Quod omnino incuriâ oportet factum fuisse,
 siquidem is ad speciem plura continet iis, quæ in *Ge-*
mara Babylonica extant. עשרה בטלנים ממלאכתן
 Trad: *Decem cessantes ab opere suo in*
domo Synagogæ. Dixi ad speciem plura continere, ne-

que tamen verè aliud in eo prædicatur, quam quod ex *Babylonica* intelleximus. Etenim, qui *עצל* *Otiosus* dicitur, illum *ab opere aliquo cessare* dici posse quis neget? Nos fane id minimè negamus. Sed quodnam hoc sit opus, a quo cessant, cujus generis homines, qui *cessant*, quem in finem & an omni tempore cessent id disputatur.

Cæterum, quando animadvertimus, *Gemaristas*, qui alias res quasque minimas suis disputationibus admodum prolixè prosequuntur, de *Otiosis* his *decem* nihil omnino tradidisse posteritati, quam, quæso, illius rei rationem statues? Si ego non fallor, vel hæc statuenda est, quod ipsi de nominis hujus vera explicatione non adeo fuerint certi, vel illa, quod sua ætate hoc nomen ita fuerit explanatum, ut justæ disputationi subjici non potuerit. Utram velis accipere, (accipiet autem V. Cl: posteriorem) mihi perinde est, modo concedas, silentium hoc *Gemaristarum* in causâ esse potuisse, quod sequentibus seculis verus hujus vocis significatus ignoratus sit, sive ipsa hac voce in defuetudinem abeunte sive etiam munere aut dignitate, per eam expressis, cessantibus.

CAP.

CAP. III.

Commentatorum Talmudis sententiæ de hoc argumento explorantur, quid in hoc rerum genere valeant, & cur Ligtfootus ab iis recesserit, examinatur.

QUoniam ex *Gemaristarum* disputationibus nihil ad explicationem hujus *Περίστωρ* elici posse docuimus, jubet ratio, ut ad interpretamenta *Commentatorum* nos convertamus. Eorum verò sententiam *Buxtorfius* verbis *Glossæ*, ut ait, hoc est R. *Salomonis Jarchii* complexus est. Easdem glossas V. Cl: *Buxtorfium* sequutus ad *Bava Kama* ex eodem hoc R. *Salomonis* testimonio cum ad hunc locum, tum ad cætera loca *Talmudis*, ante allegata, simul etiam ex testimoniis *Maimonidis* & *Bartenoræ* exhibet §. XIX. & in patrocinium suum advocat, mox examinandas. Quasi verò in iis transcribendis magnam locasset operam atque industriam, hæc potissima sunt, ait, quæ de decem Otiosis hætenus apud *Hebræos* vel *Christianos* invenire potui. Sed potuisse illum plura invenire, neque eum, cum hæc scriberet, omnem in quærendo diligentiam adhibuisse, id verò ex fine libri constat, ubi demum notatione omni dignissima testimonia *Nachmanidis* & *Nissim* contra se ipsum citat, quæ si inspexisset, ante quam hæc scriberet, non ita audacter, ut puto, sententiam suam dixisset. Quando igitur aliis exprobrat, quod *rebus nondum satis exacte perpensis*, ne-
que

que iis omnibus adhibitis, quæ oportebat, præcipiti iudicio in hanc vel illam sententiam ferantur, videat, an non se ipsum in his dissertationibus scribendis frequenter admodum hujus culpe reum fecerit.

Cæterum apparet ex quatuor testimoniis *Jarchii*, quæ maximam partem probationis efficiunt, *Jarchium* omnino ejus fuisse sententiæ, quam Autor noster post *Buxtorfium* defendendam suscepit, *Decem Otiosos* fuisse decem homines ad id ære conductos, ut hora precatationis frequentes in Synagoga adessent. *Jarchium*, ut solet, sequitur *Bartenora*. Quod verò ad *Maimonidem* attinet, cum quo tutius est sapere, quam cum aliis delirare, non is unquam in totam hanc *Jarchii*, hominis ad fabulas valde propensi, sententiam pedibus suis ivit, sed ille *decem homines* intellexit, cum studio legis tum Synagoge necessitatibus curandis valde intentos, qui Synagoge constanter adhæserunt. *Maimonidem* verò *R. Nathan* sequitur. Ex *Piske Tosaphoth* nihil etiam aliud colligas, ut modo apparebit.

Hæc vero tandem fulcra erunt omnia opinionis, a Viro Docto acceptæ. Quod enim ad ratiocinia attinet, quæ subnectit, non erit necesse in iis evertendis magnam operam ponere, quoniam nostræ infirmitati, ut puto, in tantum voluit succurrere, ut modum, quo illa possemus evertere, simul adscripserit, si forte is nos fugisset.

Cæterum cum pateat me non negare, esse inter *Interpretes Talmudis*, *Jarchium*, & forte alios, qui *Decem Otiosos* ita explicant, ut facit Vir Doctus, quod

quod & nunquam feci, quodque si fecissem merito incurrissem in reprehensionem, omnis disputatio in id resolvetur, an in expositione nominis aut ritus, dudum abolitorum, quorum mentio in *Talmude* est, quibusvis posteriorum temporum Commentatoribus Judæis ea religione teneat adhærere, ut, ubi plurima alia sunt, quæ contrarium suadent, ab ea nihilo minus recedere non sit licitum.

Licuisse, si alias calculos suos bene posuit, Clarissimus *Ligtfootus* sensit, licet ipse, nescius se post fata ob hanc exigui momenti quæstionem tanto cum strepitu exagitandum esse, rationes suæ sententiæ nullas dederit. Inde tamen id colligo, quia *volens & sciens* (nequis ex ignorantia id ab ipso factum putet, quod tamen rerum imperiti facile ex scripto V. Cl. judicarent) ab explicatione *Jarchii & Bartenoræ* recesit, quod non fecisset, si non existimasset licitum sibi esse ab Interpretibus Talmudis subinde recedere, ubi id ratio flagitat. Scivisse autem Cl. *Ligtfootum* Commentarios Interpretum id vero ex Cap: xcvi. *Centuriæ* Matthæo præmissæ & Com. ad Matt: iv. 23. abunde liquet, ubi & *Piske Tosaphoth* & sive partem Commentarii *R. Salomonis* sive verba *R. Nathanis* intelligentiæ ergo apponit: Quod & si non liqueret, certum tamen deberet haberi de eo Viro, qui nihil ad Talmudem probe intelligendum intentatum reliquit. Scivit igitur *Ligtfootus* hanc Interpretum expositionem, a qua cum recesserit, ipso significavit facto, eam sibi displicere. Visus itaque sibi est tutius & prudentius facere, si sententiæ *Maimonidis* inhæreret, eamque ita interpretaretur, ac si

ille per *Decem Otiosos* homines *studiosos* & *litteratos*, qui *Lectio* Legis, precibus, & *Synagogæ* necessitatibus curandis unicè devoti consecrati que erant, intelligeret.

Ego verò, qui *Judæis* Interpretibus, ubi iusta suspicio est, dudum diffidere didici ob nimiam in fingendo petulantiam, cum animadverterem, *Ligtfootum* sibi sumere libertatem a *Jarchii* aliorumque interpretatione recedendi, & simul judicarem, id jure merito ab ipso fieri, & quod magis est, *Maimonidem* ipsum in id videri consentire, lubens ipsius exemplum volui imitari, quod raro quemquam fecisse pœnitet, quod verò heic fecisse nequaquam pœnitet. Quandoquidem verò neque magni faciebam hanc disquisitionem, neque ego ipse mentem meam omni liberaveram dubio, testatus fui meum cum *Ligtfooto* consensum ea cum modestia, quam si *Vir Doctus* voluisset in scribendo imitari, ratio non esset, cur quisquam ægrè ferret, quod dissentiret, licet propositum ipsi esset, uti est, id ubique facere, ubi modo sententiam meam videt. *Quam ob rationem* (hæc mea verba sunt) *iis adstipulari non possumus*, qui in *Veterum Synagogis* *Decem* conductos ære præsto fuisse putant, qui בַּטְלָנִים *Decem Otiosorum nomine in Hebræorum scriptis intelligendi sunt*, a *Synagogæ Præfectis* & *Episcopis* distincti. Patimur eos lubenter suo sensu abundare, præsertim cum argumentum hoc plenâ in luce positum hætenus non sit. &c. Producimus deinde loca *Maimonidis* duo, cui alius accedit ex *Codice Megilla*, quæ nostro iudicio sententiam *Ligtfooti* videban-

bantur confirmare, exceptionibus Viri Docti deinceps vindicanda.

Postquam verò Viri Docti objectiones mihi impo-
fuerunt necessitatem priores meas theses recoquendi,
ruminandique, tantum profecto abest, ut meas ratio-
nes dispungam, ut nunc majore cum fiducia, quam
quidem ante, eas a me recte collocatas esse declarem.
Nimirum compertum habeo, examine probè insti-
tuto, omnem eam propositionem de *Decem Otiosis*,
quam tanta cum jactantia per omnem Dissertationum
V. D. paginam repetitam vides, unice niti *Salomo-
nis Jarchii* assertione: cæteros verò Judæorum Do-
ctores, qui veritatem non verò fabulas sectantur,
haud parum ab ea recessisse, immo verò *Jarchio* in
os contradixisse, nostræque sententiæ consentanea de
his decem Viris statuuisse.

Hoc verò si probatum dederimus, quod quidem
Θεὸς δίδωται abunde fiet, tum verò putaverimus id
omne nos præstitisse, quod in simili negotio deside-
rari possit, plus autem præstitisse, quam sententiæ
nostræ vindiciæ postulabant. Plus inquam. Etenim
si nuda ratio sufficiat ad deferendum, imo ad repro-
bandum glosas & interpretamenta *Talmudis*, a po-
steriorum temporum Judæis concinnata, quod statim
exemplis plurimis firmatum ibimus, quis neget, nos
superfluo jure disputare, quando rationi auctoritatem
jungimus, ea, quam Vir Doctus adhibet, potio-
rem? Age igitur experiamur, an promisso nostro sol-
vendo simus pares.

CAP. IV.

Ostenditur exemplis permultis, licitum esse ab Interpretum Talmudicorum Glossis recedere, iisque contrarium statuere, si justa subsit suspicio fabulae aut erroris.

Q Vis enim dubitet (ita noster ait, antequam Diff: I. §: XIX. testimonia, modo recensita, proponit) quin *Farchius, Maimonides, Ascher, Bartenorius, cæterique Clarissimi Viri, inde a teneris in Synagoga versati, & in Academia docti atque educti horum Bathlanim non modo locum, quem in Synagoga obtinebant, exploratum, sed & omnia illorum officia habuerint perspecta?* De *Maimonide & Ascher* mox videbimus, an sententiæ Viri D. patrocinentur, sed fac hoc tantisper verum esse. Ego ita inverto. *Quis dubitet, quin Farchius, Maimonides, Ascher, Bartenora, cæterique Clarissimi Viri, inde a teneris in Synagoga versati & in Academia docti atque educti in expositione Talmudis, priscarumque consuetudinum occupati, sæpe numero hæsitent, dissentiant, cæspitent, errent?* Quin imo quis dubitet, quin Tu, Vir Clarissime, qui Viros hos Clarissimos in patrocinium tuum advocas, eorum fidem, quam mihi suspectam scivisti, admonitus etiam ne quidem in controversiam rapere volueris, ut faciliorem a Lectore tuo assensum impetrares?

Non equidem adeo ineptus & suspicax homo sum, ut Judæis de sui temporis ceremoniis testimonium perhiben-

hibentibus in os contradicere ausim, at verò quando de rebus & ritibus disputant alterius ævi, tum didici eorum verba circumspectè considerare, quia fabulis fingendis deditissimi sunt.

Quod si nonnulli Judæorum, (ita Caspar Varrerus, Vir Doctissimus) qui aliarum gentium & exterarum nationum literas, historias & monumenta variasque jam disciplinas perceperunt, ex quibus extitere Philo & Josephus, summa cum diligentia non multa hujusmodi posteris tradidissent, quæ peculiari quâdam cognitione indigebant, multo pejus etiam nunc circa locorum hujusmodi abstrusorum intelligentiam ballucinaremur. Si autem recentiores Judæi more illorum, quos modo nominavi, Carissimorum Virorum, literis Græcis & Latinis ab ineunte ætate imbuerentur, reliquasque disciplinas attingere in animum inducerent, quo rerum ac temporum congruentiam intueri & intelligere possent, non esset ut in tantis ac tam depravatis opinionum erroribus implicarentur. Nunc, cum præter Hebraicas literas, hasque sine ulla Grammatices ratione primoribus labris degustatas verius quam perceptas, quippe a Parentibus veluti tumultuariè traditas, nullum nec literarum nec disciplinarum genus consequantur, quid aliud, quam labi, falli, & turpiter errare illis futurum putamus?

Neque alterius mentis fuit Antonius Nebrissensis in Quinquagenis cap: xviii. ubi disputabat de significatione gemina vocis לחם / a latino Interprete per ELECTRUM redditæ: Evolvimus itaque, ait, Hebræorum Lexica atque Glossemata, nihilque offendimus præter mera somnia esse, --- Nicolaus Lira

putat Hieronymum & cum Hieronymo LXX. Interpretes non affecutos vim חשמל / cum electrum interpretantur: quasi in eruditione Linguarum non debeant præferri LXX, quos Hieronymus in hac parte sequitur, quibuscunque aliis, nedum Salomoni, homini in re literaria novitio, neque minus in significato verborum, quam in eruendis sensibus frequenter hallucinanti. Est verò hic idem Salomon ille Lunensis, cujus testimonio, ut deinceps videbitur, omnis hæc Viri Docti assertio nititur.

Non dissimulabo fanè, Doctissimos hos Viros nimium dedisse affectibus suæque in Hieronymum propensione, quando ita contemptim de Hebræorum Interpretum studiis differuerunt: Nobis tutius erit mediam viam tenere, hoc est, neque ita de iis altè sentire, ut ubique locorum illorum sententiis & interpretamentis securè confidamus, neque ita abjectè, ut eos, quando diligentia & ingenio suo rectè usi sunt, negligamus, quod Viros in hoc studiorum genere exercitatisimos omni tempore fecisse accepimus. Hoc scilicet volumus, quod eruditus Seldenus in Prolegomenis ad libros de successionibus in Bona defunctorum, non absque delectu admittendas esse passim in rebus Civilibus Magistrorum sententias, utcunque ab iis receptas.

Christophorus Cartwrightus in Mellificio Hebraico lib: IV. cap: III. examinat Hebræorum Traditiones de LXX. Interpretibus. Allegat verò eum in finem locum ex eodem hoc Tractatu Talmudico Megilla fol: IX. I. Quo facto nec mirum profecto est, inquit, Judæis & præsertim Talmudicis ad fabulas valdè

valdè propensis commentum illud de 72. cellulis & domunculis placuisse, cum inter Christianos non pauci mordicus ei adhæserint: sed illud merito ridet Hieronymus. Vide recessisse Virum Præstantissimum, qui, si ullus, plurimum fidei habuit Judæorum Veterum scriptis, ab ipsa traditione Gemaræ, quando suspicio fabulæ suboriebatur? Sed intellige sequentia: In loco autem Talmudis memorato post verba superius citata afferuntur loca quædam, quæ LXX. Interpretes ita verterunt, ut de industriâ ab Hebræo textu eos recessisse appareat. Ego loca illa distinctè recensebo, una cum rationibus a Glossatore Hebræo (intellige R. SALOMONEM JARCHIUM & Autores Tosaphoth) redditis (ETIAMSI FRIGIDÆ PLERUMQUE SINT ET INANES) quare LXX. Interpretes in istis locis textum variaverint. Vocat itaque Cartwrightus has easdem Glossas, quas tanti facit Vir Clarissimus, frigidas & inanes, quando videt eas a ratione communi abire. Nefas verò esset omittere locum XIV, desumptum ex Lev: XI. 6. ubi inter animalia immunda memoratur ארנבת lepus, quem Talmudici inter cætera a LXX. Interpretibus mutatum asserunt ob hanc rationem: שאשתו של תלמי ארנבת שמה שלא יאמר שהקו בי היהודים והטילו שם אשתו בתורה Quia uxoris Ptolomæi nomen erat lepus, ne diceret Ptolomæus, Iudæi me deriserunt, & nomen uxoris meæ in Lege posuerunt. Credi' hoc verum esse, quod Gemaristæ ut certum Tibi tradunt? Ego credo cum Cartwrighto profectam esse hanc traditionem ex mera historiæ ignorantia. Frivola ista sunt, sic ille, atque inde forsân nata, quod Pater Ptol-

Ptolomæi Senioris, nempe ejus, qui fuit Pater *Ptolomæi Philadelphi*, dictus est *Lagus*, qua voce apud Græcos *Lepus* significatur: inde *Judæi* historiarum rudes vel uxorem vel matrem *Ptolomæi Philadelphi* sic appellatam existimarunt. Vides tantum abesse, ut ipsius *Gemarae* traditiones absque examine a nobis recipiendæ sint, ut potius deprehendi in iis possint manifesti errores & summæ ignorantiaë indicia, quæ justum flagitant dissensum. Adeo nihil *Judæorum* Interpretes voluerunt nescire, ut ea etiam ipsa, quæ nesciverunt, pari cum cæteris certitudine posteris commendarent.

At vero concedes fortè, fieri potuisse, ut *Talmudis* Interpretes in explicatione ejusmodi sive verborum sive rerum, quæ ad disciplinam suam minime pertinent, subinde gravius erraverint, sed non æque facile id contingere potuisse tibi persuadebis, ubi de ritibus & ceremoniis suæ Ecclesiæ & Civitatis agunt. Fateor equidem, non ita facile errare potuisse, quando de ceremoniis suæ ætatis disserunt: Verum ubi in explicandis iis ritibus versantur, qui & suam & avorum suorum memoriam longe excedunt, tum videas eos admodum suarum rerum incertos huc illuc vagari & a se ipsis mille & mille modis dissentire, nedum a rei veritate. Omnis *Gemara Talmudica* constat ex continua Doctorum priscorum de *Misnæ* traditionibus disputatione, in qua eos tum quoque ad res diversissimas ferri videas, quando de ritibus & consuetudinibus notissimis suæ Reipublicæ disquirunt, ne eos de dogmatibus disputare cogites: Quod ita si est, (est verò certissimum) quid de Interpretibus posteriore-

rioribus dicemus, Autoribus *Tosephoth*, *Jarchio*, *Maimonide*, *Bartenorâ*, qui eo facilius in explicandis five vocibus five ceremoniis, quę in defuetudinem abierant, potuerunt hallucinari, quo illi longius ab ætate illorum abfuerunt, a quibus certitudinem harum rerum poterant petiisse. Sed quia res fortè peregrina alicui fuerit id ex me intelligere, agendum producam cum dissensus tum errorum hujus indolis a *Maimonide* & *Jarchio* commissorum, quin & ignorantie five linguę five ceremoniarum suarum manifestissima specimina, ne ultra fas & meritum eos accusare videar.

Dissensus cape exemplum notatu dignum ex his ipsis verbis *Misnæ*, de quibus nostra instituitur disputatio, ne extra oleas vagemur. Locus hic est: **אי זו היא עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנים** *Quenam est urbs magna? Omnis illa, in qua sunt decem Otiosi: Si minus eo, ecce villa est.* Audi nunc *Commentarium Etz Hechaiim*: **ובבית יוסף סימן תרפ"ה הביא הא ודאמר ר"ב כל כרך שאין בו עשרה בטלנים נידון ככפר והכריחו התוספות וההר"א דלא איירי אלא בעיר גדולה ולא במוקף חומה בימות יהושוע דהר"ם לא בעי עשרה בטלנים וכן נראה דעת הרמ"ם והר"ב המגיד כתב דאפילו במוקף בעי י' בטלנים וזהו דעת הרמ"ב** *In Beth Joseph vero §.688. adducitur, quod dicit R. Josua Ben Levi, Civitas munita, in qua non sunt decem Otiosi, putatur ut villa. Cæterum Tosephoth & Rabbenu Ascher validis rationibus evincunt, quod R. Levi non loquatur, nisi de Civitate Magna tantum, & non de civitate*

muro cincta tempore Josuae, utpote in qua decem Otiosi non desiderantur, atque ea quoque est sententia Maimonidis. Sed Autor Maggid Misnae scripsit, quod etiam in Civitate muro cincta desiderentur decem Otiosi, quae quoque sententia est Nachmanidis, &c.

Videmus quaestionem hic motam de antiqua consuetudine occasione verborum *Misnae*, non satis restrictorum. Scilicet in *Misna* dicitur, quod *Civitas Magna*, in qua non sunt *decem Otiosi*, reputetur ut pagus ratione Lectionis Libri Esther. Formata igitur difficultas est ab Interpretibus, an *Civitates etiam munitae tempore Josuae* reputarentur ut *villae*, si *decem Otiosos* non haberent, neque enim hoc in *Misna* satis expressum vel decisum est. Videbatur verò quod non, quia de oppidis tempore Josue munitis antea absque ulla limitatione pronunciatum fuerat, quod libellus *Esther* in iis legendus esset die xv. Fas igitur erat, ut hæc prærogativa illis concederetur, si *decem Otiosos* haberent, si iis destituerentur. Sed aucta est difficultas ex sententia R. Josua Ben Levi, quæ occurrit in *Gemara* hujus *Misnae* Fol: III. Col: II. אמר ר' יהושע בן לוי דאמר ר' יהושע בן לוי כרך שאין בו עשרה בטלנין נידון ככפר Dicit autem R. Josua Ben Levi: *Civitas munita*, (de qua inferius) *in qua non sunt decem Otiosi, reputatur ut villa*. Sane cum in *Misna* hujus loci כרך Civitas *Munita* accipiatur pro כרך מוקף חומה בימי יהושוע בן נון *Civitate muro cincta in diebus Jehosuae, Filii Nun*, & eo ipso distinguatur a עיר גדולה *Civitate Magna* & a כפר *pago*, videtur omnino hæc esse senten-

tentia hujus dicti *R. Josuæ*, quod *Civitates*, muro licet circumdatae tempore Josue, si *decem Otiosis* carerent, æque ac *Civitates Majores* reputandę sint ut villę, neque iis licitum sit stato die *decimo quinto* Adar, quę earum cæteroquin prærogativa erat, Libellum *Esther* legere, sed cum cæteris sive Civitatibus sive pagis hunc diem deberent anticipare.

Cæterum cum, si hæc expositio hujus sententię valeret, omne pene privilegium *Urbium munitarum* tempore *Josue* periret, maluerunt Interpretes *Gemarae & Constitutionum antiquarum* hunc sensum declinare, & satius habuerunt כרך munitam Urbem hic in genere accipere pro qualibet Civitate majore, quomodo passim in *Talmude* accipi ajunt. Autor tamen *Maggid Misnae R. Jom Tos Bar Abraham* hæret in hoc argumento, neque sibi plene fatetur satis factum, in patrocinium suum advocatis *Nachmanide & Raschba*.

Hæc eorum disputatio est de vero sensu verborum *R. Josuæ*, quam ante Tibi expositam volui, quam citarem ipsissima Autorum *Tosaphoth*, *Ascher*, *Maimonidis*, & Autoris *Maggid Misnae* testimonia. In *Tosaphoth* hæc sunt ad *Gemaram* modo notatam:

כרך שאין בו י' בטלנים נדון ככפר וצ"ל דמיירי בסתם כרכים האמורים ב"שם אבל במוקף חומה מימות יהושע בן נון אפי' אין בו י' בטלנים קורים ב"טו והנ' משמע *Civitas munita*, in qua non sunt decem Otiosi putatur, ut villa: Omnino necesse est dicere, illum simpliciter urbes quasque majores intelligere, ita dictas passim in Codice Talmudico: quod enim ad

Civitates tempore Iosuae munitas attinet, omnino in iis legunt libellum Esther die decimo quinto, licet careant decem Otiosis, atque id quoque indicat obiectio, quae proximè sequitur. Respicit objectionem, quae in Gemara ad hanc sententiam R. Iosuae reposita est. Expositio Rabbenu Ascher eadem extat fol: xxxiii. Col. ii. quam repetere possumus ex ipsius Definitionibus. Ita habet secunda: כרך שישב ולבסוף הוקף נדון ככפר כרך שאין בו עשרה בטלנים נדון ככפר ואם הוקף חומה מימות יהושוע בן נון אפילו אין בו עשרה בטלנים קורין בט"ו. Oppidum, quod habitatum est & postea munitum muro, putatur ut villa. Oppidum, in quo non sunt decem Otiosi, putatur ut villa: At verò si muro cinctum fuerit a tempore Iosuae usque, licet in eo non sint decem Otiosi, legunt nihilominus die decimo quinto. Neque alia habet R. Ioseph Caro in Schulchan Aruch cap: 688. ut ante notatum in Etz Hechaim. Consentit Maimonides.

Videamus verò nunc tandem, quid *Autor Maggid Misnae* sentiat, cujus discursus extat ad *Maimonidem*, *Hilchot Migilla* cap: i. §. viii. ad verba במשנה אי זו היא עיר גדולה כל. שאין בה שיש בה עשרה בטלנים פחות מכאן הרי היא ככפר ובגמרא תניא י' בטלנים של בית הכנסת ומדברי רבנו נראה דדוקא לעיר בעינן עשרה בטלנים אבל לכרך המוקף חומה לא בעינן וזהו שאמרו אי זהו עיר ולא הזכירו כרך וזה דעת התוספות והם פרשו מה שאמרו בגמרא אמר ר' יבל כרך שאין בו עשרה בטלנים נדון ככפר דלאו כרך המוקף חומה מימות יהושע קאמר אלא בסתם כרך המוזכרים בתלמוד שהם מקומות גדולים ונראה

ונראה שיש לזה הפי' סעד ממה שהקשו עליו בגמ' מאי קט"ל
 חנינא איזו היא עיר וכו' ותרץ כרך איצטריכא ליה
 ואע"ג דמקלעי ליה מעלמא ואם דברי רי"ב כרך המוקף
 חומה מימות יהושע בן נון שזמנן ט"ו מאי קושיא ממתניתין
 והא' טובא אשמעינן דאי ממתניתין לא שמעינן דינא
 אלא בעיירות ואיהו אשמעינן בכרכין המוקפים וט"מ שטה
 אחרת יש בזה דאפילו בכרך המוקף מימות יהושע בעינן
 עשרה בטלנים ואם לאו הרי זה כעיר וזה דעת חר'מבן
 •

*In Misna ita scriptum extat : Quæ
 nam est urbs magna? Omnis illa, in qua sunt
 decem Otiosi: sin minus eo, ecce est instar villæ.
 In Gemarâ vero traditio extat, quod hi sint Otiosi
 Synagogæ. Cæterum, ex sententia Magistri nostri
 [Maimonidis] videtur constare, ac si simpliciter
 in Civitate tantum desideremus decem Otiosos, at
 vero in Oppido, muro cincto, decem Otiosi non de-
 siderentur: Hoc enim est, quod dicunt: [in Misnâ]
 Quænam est CIVITAS? nullam mentionem facientes
 OPPIDI. Atque hæc eadem est sententia, quæ in
 Tosephoth exprimitur. Explicant verò illi hac quo-
 que ratione id, quod in Gemara extat: Dicit R.
 Iosua Ben Levi: Oppidum, in quo non sunt decem
 Otiosi, æstimatur ut pagus, quod scilicet id non
 dicatur de Oppidis muro munitis a tempore Iosua,
 Filii Nun, sed simpliciter de quolibet oppido, quod
 כרך vocatur in Corpore Talmudico, quæ sunt loca
 majora: Videtur verò huic expositioni opem ferre ob-
 jectio Gemaræ, quæ sequitur: Quid novi docemur
 hic? Cum in ipsa legamus Misnâ: Quænam est Ci-
 vitas Magna &c: Respondetur autem: Oppidum
 D 3 necesse*

neceſſe habet decem Otioſos, licet ex omni loco mundi eo homines confluant. Quod ſi verò R. Iofua Ben Levi diſſerit de Oppidis tempore Iofuæ munitis, quorum eſt legere libellum Eſther die decimo quinto, quid ſibi hæc vellet objectio? Atque illud quidem nos docet, quod in Miſnæ textu ſimplici nihil hic extet, quam de Civitatibus, at vero ille [R. Iofua] nobis etiam idem inculcat de Civitatibus munitis: Uti-que modus loquendi alius eſt, atque ex eo videtur concludendum, quod etiam in Oppido muro cincto a tempore Iofuæ decem Otioſos requirere liceat: quod ſi verò eos non habeat, æſtimari ut Civitas debeat. Atque hæc eſt opinio R. Moſe Nachmanidis, & Raſchba.

Scopo meo hoc tempore ſatisfactum erit, ſi ex his diſputationibus, quæ de eodem hoc argumento *Decem Otioſorum* inſtitutæ ſunt, liquido perſpexeris, quod valdè fluxi & vagi ſint in exponendis priſci temporis ceremoniis Talmudis recentiores Interpretes, quod omnis eorum ſcientia de his rebus nita-
tur recta vel prava acceptione & interpretatione ſententiæ huius vel illius Doctõris: quod ſpeciatiim de *decem otioſis* nihil quicquam ſciant certi præter id, quod ex Miſna & Gemara poſſunt colligere; quod denique ipſi ſibi ſumant, cum in eadem hac de *decem Otioſis* quæſtione verſantur, libertatem ab Interpretum communium ſententiis recedendi, ubi alia interpretatio magis conſentanea videtur textui & rationi.

Dum verò in eo ſumus, cape etiam aliud exemplum. Ita definivit *Maimonides* in eodem hoc capite §. VII.

כל אלו שמקדימים וקוראין קודם י"ד אין קוראין אותה
 בפחות מעשרה *Omnes illi, qui anticipant Lectio-*
nem, & legunt ante diem XIV. non legunt illum (Li-
 bellum Esther) *minores munero decem hominum. In*
Colbo cap: XLV. המקרא שלא בזמנה בעשרה *Lectio*
libelli Esther, quæ statis diebus (hoc est XIV. aut
 XV.) *non peragitur, necesse est fiat per decem.* Ita
 verò ad marginem contextus *Maimonidis* notatum est.
 אמר רב מגילה בזמנה קורין אותה ביחיד ושלא בזמנה
 ב' וכן פסק רח' וכן רב אלפס ודלא ברב אסי דאמר בן
 Dixit Raf. *Libellus Est-*
her statò tempore etiam per unum legitur: at verò
tempore non statò per decem, atque ita definivit
R. Chasda atque ita quoque R. Alphes: Quæ tamen
non est sententia R. Ase, qui dixit: Sive statò tem-
pore sive non semper requiruntur ad Lectionem libel-
li Esther decem. Novum vides in traditione veteris
 Ecclesiæ ritus dissensum. Quid Autor *Maggid Misne*
 & *R. Abraham Ben David* dixerint, non referam,
 ne molestus sim. Nullus est mediocriter in hoc stu-
 diorum genere versatus, qui ignoret, per omnes par-
 tes corporis Talmudici similia exempla plurima ex-
 tare. *Ἐπιμετρεῖσθαι* tamen si vis, consule elegantissimam
 Disputationem de *Vestibus Sacerdotum*, earumque
 usu an in Templo solum an verò & extra Templum,
 item de significatione vocum מקדש & מדינה / & vi-
 debis Talmudicorum Interpretum, *Seldeni* quoque
 & *Seringhamii*, utilem conflictum. Extat illa apud
Seldenum lib: III. de *Syned.* cap: XI. & *Cl. Brau-*
nium lib: II. de Vestitu Sacerdotum Heb. cap: XXV.

Quando verò probatum est ex paucis his documen-
 tis,

tis, Interpretes *Talmudis* sæpe in diversas abire opiniones in exponendis sive vocibus sive ritibus anteriorum temporum, non inde modo mecum concludes, illos æquè ac nos priscarum consuetudinum, quæ sua ætate abolitæ erant, fuisse incertos, sed hoc quoque suis nos docuisse exemplis, verba Interpretum non recipienda a nobis esse absque examine, neque iis quaque occasione constanter inhærendum. Quodsi enim illi ipsi, qui majorum suorum dicta tanta veneratione prosequuntur, ea sæpe numero ob levem causam derelinquant, quæ ratio esset, ut nos, qui liberi sumus, adeo molestæ servituti nos manciparemus?

Sed cum fieri vix possit, ut, ubi duo dissentiunt, non etiam eorum alter erret, necesse erit ex ipso hoc Interpretum frequenti sententiarum divortio frequentes *errores* colligere, quoniam verò errores, qui in hoc rerum genere committuntur, originem habent ab ignorantia sive vocum sive rerum, tot habebimus *ignorantiæ*, quot *erroris* specimina. Hoc verò ne quis dictum graviter habeat, comprobem fide dignis testibus.

Angeli Caninii, Anglarensis, Viri certè ad Linguas benè percipiendas nati, hoc dictum est in præfatione ad *Institutiones Linguae Assyriacæ*: Sed quid miramur pleraque fugisse Munsterum, cum doctissimos Hebræorum Rabbinos manifestè errasse deprehendamus? Salomonem in תחת apud Ezram, quod passivè interpretatur: Aben Ezram in שגלתה in Daniele, quod pro singulari accipit. Postremo celeberrimum Gaon, γλωσσογράφου R. Saadjam, qui יכיל

נבדשתא נר בר שתה & כל a יניל / *non minus ridiculè, quam falso exponit.* Sed ne conquerere hoc exemplum a vocibus petitum esse, dabo Tibi disertissima verba Viri in his literis summè Docti Constantini L' Empereur. Ita is in titulo rerum, commentariis suis in *Bava Kama* subjecto: RABBINI IN MISNA EXPONENDA ERRANT. Ablegat verò nos ad p. 113. ubi Maimonidis interpretamentum carpit. Idem ille Vir eruditus in *Schiagraphiâ* Templi Hierosolymitani de בית המוקד Talmudicis multis videtur locus superior sive cœnaculum, quod probare nequeo cum propter aliatum obsecutionem v. viii. ix. cap: i. Middoth. Andin' Talmudicos tacitè erroris arguentem & ignorantia? Sed clarius intelliges ex ipsius *Annotationibus* ad cap: vii. Bertrami de Republicâ Hebræorum: שמתא & נדוי generalia sunt nomina Σιῶδωαμσντ, quod radices quoque innuunt, quia נדוי rejicere, arcere, שמתא quantum liquet ex Arabica Lingua, despiciere, vituperare, fœdum habere. Hinc Talmudistæ suum שמתא desumpserunt, quo ignominiosam ejectionem e cœtu suo exprimere solent. QUAMVIS ID IGNORAVERIT RABB, qui de שמתא interrogatus, quid esset, respondisse fertur, Cod. Talmudico Moed Katon שם מיתה Ibi mors. Samuel verò שמתא יהיה Vastatio erit. Inde etiam disce Magistrorum de indole vocum נדוי & שמתא dissensionem. Jungam huic Johannem Coccejum, qui in hoc genere studiorum fuit accuratissimus. Sic verò ille Notis in *Sanhed.* cap: vi. §. v. 13. In Hebræo est קלני ראשי / in quo exponendo torquent se ipsi Rabbin: plerique id accipiunt, quod קלני sit q. קל.

Non levis sum ex capite. *Sed malim* *וְיִ* *pro af-*
fixo accipiens ita declarare: Ego sum levior meo
 capite, &c. Abit itaque in expositionem, illi Rab-
 binorum planè contrariam. Similiter ipse V. Cl. de
 origine *וְיִ* differens, *Eruditissimis Viris*, ait, *im-*
posuit Hebræorum autoritas: quod tamen an verum
 sit, alibi discutiemus.

Ille qui præcedenti seculo summam nominis cele-
 britatè consecutus est *Elias Levita*, impense com-
 mendatus a *Fagio*, in Præfatione ad *Lexicon Elianum*,
 duorum errorum postulatur a *Drusio* in *Quæstionum*
Hebræarum lib: III. cap: LXXIII. LXXIV. quos heic re-
 censere nihil attinet. Animum modo advertas tuum ad
 conclusionem *Drusii*: *Discat hoc a me Elias aut potius*
ab antiquitate, quam ignorasse videtur. SED NO-
 VUM NON EST, IPSOS JUDÆOS, IN RE-
 BUS, QUÆ AD ANTIQUITATEM SPEC-
 TANT, TURPITER HALLUCINARI. Anim-
 advertimus & alias quoque a Doctissimis Viris *Eliam*
 reprehendi, nedum ab ipso Viro Clarissimo in ex-
 positione *וְיִ*. Quod si verò ego ita instituerem
 in defendendo *Elia*? *Quis dubitet, quin Elias, in*
re Grammatica & scientia Linguae suæ inde a tene-
ris eruditus atque ab infantia in Synagoga versa-
tus, aut significationis פְּגִימָה Hebrææ aut lectionis
veræ solidiorem possit dare rationem, quam vel Dru-
sus vel alius quisque Doctor inter Christianos? Quod
 si ego ita instituerem, inquam, uti instituit Vir Cla-
 rissimus, an admittendus essem?

Johannes Gregorius, cujus egregiæ extant *Notæ &*
Observationes in cap: XXI. explicandam sibi sumit

vocem מַרְמָה / quę in *Bemidbar Rabba* reperitur. Adeo verò illa fatigaverat Hebræos Glossatores & Interpretes, ut, quod raro faciunt, heic ipsos non puduerit ignorantiam suam confiteri. Autor Glossę: נִסְּנוּ לִי מַרְמָה וְלֹא שָׁמַעְתִּי פִּירִישׁ Non inveni nec audiui, quid id verbum significet. Quin verò ipse felicissimè verum illius vocabuli sensum nobis explicuerit, haud puto ullum, qui doctissimam illius digressionem legerit, in dubium revocaturum esse. Quod si verò tu ita argumentareris: Quis dubitet, quin Glossatores & Lexicographi Hebræi omnium optime sciant, quid sit מַרְמָה / & multo hic magis sapiant ac Iohannes Gregorius?

His tandem adjiciemus dictis testimonium luculentissimum Viri verè in his sacris eruditi *Christophori Wagenfeilii*. Habet is in optumo libro, cui titulus *Tela ignea Satanae*, ubi occupatus est in refutando Carmine *Lipmanniano*, egregiam digressionem de nobili argumento, an & in quantum Judicia capitalia tempore & post tempora Christi a Synedrio fuerint exercita. Nos nulli dubitamus, quin veritatem ipsam, quo est iudicio, repererit. Cum verò in eo est, ut cum præclaro *Seldeno* de sententia ipsius, hoc est, *Talmudistarum* & Autorum *Tosaphoth*, (qui Commentatores Talmudis recepti sunt) a quibus *Seldenus* vix unquam recedit, disputet, tum verò in hæc verba frequens edisserit: In quibus suis erga *Talmudistas* propensissimis affectibus nimium indulsisse, nec quæ ipsi crudè afferebant vel leviter expendisse videtur vir πολυμαθής &c. Postea. Sed falsi criminis manifestè reos jam dudum tenemus GEMARISTAS cum

TOSEPHOTH. Iterum: *Illud demiror, Viros eruditissimos Ligtfootum & Seldenum Talmudistarum assertum ita acerrimè tueri. Tandem: Ego eo ingenio natus sum, ut non tantum mirabiliarios novos sed & antiquos magis audiendos, quam auscultandos censeam.* Sic hominem prudentem decet loqui.

Sed, quod ad ipsum *Salomonem Iarchium* attinet, de eo dubites, quin subinde, licet in Synagoga versatus fuerit ac eductus, in ritibus priscis exponendis fuerit hallucinatus? Ego, cur minime de eo dubitem, facit, quod ipsius genium, ad fabulas valdè propensum, exploratum habeam. De eo in sequentibus occasio erit agendi. Sufficiet nunc ad patrocinium causæ nostræ vocare eundem illum *Constantinum L' Empereur*, quem supra laudavimus. Ille verò in iisdem illis Commentariis in *Baba Kama* ad Cap: x. §. 6. manifesti erroris arguit *R. Salomonem Iarchium* in explicatione *Gemarae*. *Quæ verba, ait, a S. I. non satis intellecta videntur: qui ea de causa בעיני in בעיר immutaverit.* Tu verò dicas: *Salomo Iarchi in Synagoga eductus Gemaram procul dubio rectius intelligit, quam Constantinus L' Empereur?* Sis, adde ipsum Virum Cl. §. xxxii. *R. Salomonis Iarchii Glosam falsitatis convincere.*

Sed de ipso etiam *Maimonide*, quem non inter doctos sed sapientes Doctores reputo, quales Gens Judaica paucos habuit, dubites, quin in ceremoniis Ecclesiæ suæ illustrandis sæpè a Veterum mente recesserit? Constat utique *Abrahamum Ben David*, hominem summæ dignationis in gente sua, id unicè agere studuisse, ut *Maimonidis* lapsus indicaret, quos in
pre-

præstantissimo scripto *Iad Chazaka* commisit. Ipsius השגות *Animadversiones* ipsi textui *Iad Chazaka* frequentissime appositæ sunt. Quod si verò *Maimonides* adeo frequenter lapsus fuisset, ut hic *Davidides* Lectori cupit persuadere, non esset, quod tantum fidei ipsius dictis tribueremus. Sed credas, Lector, & ipsum hunc *Maimonidis* Censorem sæpe numero graviter impegisse, cum non tam ex amore veritatis quam ex malo in *Maimonidem* animo ipsius errores sectaretur. Videant alii, ne id imitentur. *Sed profecto per sæpe solet* [ita de eo *Cunæus* de Rep. Heb. lib: I. cap: XVII.] *acris ille & diligens vitiorum Maimonidæ animadversor quædam ejusmodi sublegere, quæ speciem magis solidæ rationis, quam vim habent, & excussa evanescunt.* Eleganter admodum de eo *Seldenus*, quod illi in deliciis fuerit *Maimonidem* reprehendere. De Syned. lib: III. cap: XI. Ostendunt id frequenter Autores *Maggid & Ceseeph Misnæ*. Neque tamen ita eum omni ingenio & judicio caruisse credas, ut non alibi rem acu tetigerit. Sane Autor *Maggid Misnæ* illi haud raro suppetias fert. Exemplum, si vis, ex ipso hoc libro *Megilla* cap: I. §. XIV. & cap: II. §. XVII.

R. Ioseph Karo, Hispanus, Vir fuit, si quisquam, rituum & consuetudinum Synagogæ peritus, atque in Lectione Talmudis ad miraculum usque versatus; at vero ille idem *Karo*, adferens sententiam *R. Mordechai* ad locum aliquem difficilem Codicis Hierosolymitani, ut quidem Vir Doctus sentit, illum locum minimè intellexit. Quid illius rei sit, alibi forte examinabimus. Hoc modo nunc velim, an V. D. ejusmodi

cavillatorem passurus sit; Quis dubitet, quin *Joseph Caro* Talmudem Hierosolymitanum melius intelligat, quam V. D. si aliunde suæ explicationis sufficiens V. D. constaret ratio?

Tandem vero nunc, ut opinor, ex hisce speciminibus dabitur colligere, opiniones Veterum Doctorum Talmudicorum de ritibus Synagogæ, dudum abolitis, nec non interpretamenta recentiorum a nobis quaque occasione absque examine non esse recipienda, ubi iusta suspicio fabulæ, erroris, aut ignorantie subesse potest, quandoquidem non modo illi ipsi frequenter inter se dissentiunt, quando de iis disputant, sed & ubique plurima edunt ignorantie & erroris documenta. Volo dicere, immerito Virum Clarissimum huic generali themati omnem sententiæ suæ probationis molem superstruere: *Quis dubitet, quin Iarchius, Maimonides, Ascher, horum Bathlanim non modo locum, quem in Synagoga obtinebant, sed & omnia illorum officia habuerint perspecta?* Cum enim sæpè contingat, ut Scriptores Judæi in explicatione sive verborum sive rerum, sed & rituum & consuetudinum me fallant, quod paucis nunc comprobatum est exemplis, merito dubito, an non hoc quoque loco id faciant, atque hinc merito etiam eorum testimonia examini subjicio, quantum fieri potest, solido & accurato.

CAP. V.

Comprobatur, Interpretes Talmudis nihil certi nobis de decem Otiosis in suis Glossis potuisse tradere, cum, quia in ipso Talmudis corpore id nomen expositum non est, tum quia sua ætate sive vocabulum hoc sive ritus, quisquis ille fuerit, jam in desuetudinem abierat.

EVicto in capite superiore, quod sive Doctores sive Interpretes Talmudis nobis persæpè falsa pro veris, dubia pro certis tradant, conclusimus, subiicienda illorum testimonia esse iudicio nostræ rationis, ne & nos cum iis *in foveam præcipites ruamus* τῷ φλὸι ὁδηγὸς ἔχοντες τὸ φλῶς.

In teste vero hoc omnium primo explorandum esse autumo, an de re, quam tradit, potuerit esse certus. Maxima verò certitudo, quam in teste possum desiderare, hæc est, quod ipse factum, de quo testatur, se affirmet vidisse: Minor illa est, quando narrat se ex aliis fide dignis hominibus illud intellexisse. Omnino necesse est, ut qui de *ritibus & consuetudinibus* priscis, vel etiam de rebus gestis testimonium perhibet, si credi ab alio velit, alterutro modo fidem sibi dictisque suis apud alios conciliet, hoc est, ut vel ipse id, quod testatur, se affirmet vidisse, vel fide dignos testes alios nominet, ex quibus idem perceperit.

Interpretes verò Talmudis, supra nominati, a quibus unicè testimonium *de Decem Otiosis* pro V. Cl. peti-

petitur, neutro modo dictis suis fecerunt fidem. Quantum scire licet ex eorum Commentariis, nomen hoc sua ætate in Synagogâ non amplius audiebatur. *Nachmanides* notatus Autori *Etz Hechaiim* de locis sibi cognitis signatè asserit: **ברוב המקומות אין שם עשרה בטלנים** *In plurimis locis decem Otiosi minimè reperiuntur.* Non ausus fuit dicere de *omnibus*, quia *omnium* non potuit notitiam habere. Sed *Maimonidis* valet assertio Cap: i. §. ix. Etenim quando de discrimine *Civitatum Majorum & pagorum* locutus fuerat, quod unicè in eo consistebat, quod illæ *decem otiosis* gauderent, hi verò iis destituerentur, ita subjungit: **במה דברים אמורים שמקרימים וקוראין ביום הכניסה בזמן שיש להם לישראל מלכות אבל בזמן הזה אין קוראין אותה אלא בזמנה שהוא יום ארבעה עשר ויום חמשה עשר בני כפרים ובני עיירות קראין בי"ד ובני כרכין קוראין בט"ו** *De quibus ea, quæ hætenus disputata sunt, quod pagi anticipent Lectionem & legant die Conventus, intelligenda sunt? De tempore illo, quo Israelitæ Regnum habent: (In terra Canaan suis rebus securi fruuntur) Sed quod ad hoc præsens tempus attinet, non legunt eum nisi tempore suo, qui est dies decimus quartus & decimus quintus. Pagorum & Civitatum incolæ legunt die xiv, at verò Oppidani die xv. Tempus, quo Israel Regno gaudet, illud est verbis Maggid Misne. כשזמנים כתקנן וישראל שרויין על אדמתם* **אדמתם** *Quando stata tempora legitimè observantur, & Israel in terrâ sua habitat.*

Idem verò adstruit *Maimonides* in Commentariis ad *Megillæ* cap: i. §. i. **וקריתה בימים חלוקים היתה**

היה בזמן שהיתה ידנו פשוטה ותקפה לקיים המצות
 בשלמותן אבל בזמן הזה רוצה לומר מיום שנתחבר
 הגמרה עד שיבא משיח אין קורין אותה אלא בזמנה
Quod autem de Lectione libelli Esther diebus diver-
sis hætenus tradidimus, id pertinet ad illud tem-
pus, quo manus nostra satis erat valida ad CON-
FIRMANDUM (Apostoli conferatur *φεράσις* Rom:
 III. 31. νόμον ἰσχύμεν *LEGEM STABILIMUS*)
præcepta in perfectione suâ: Verum hoc tempore,
volo dicere, ab eo, quo composita fuit Gemara usque
quo veniet Messias, non legimus eum nisi tempore
suo. Idem infra ex Salomone Iarchio adstruetur.
 Non animadvertimus autem V. Cl. refragari, quin
 potius vidimus sententiam hanc nostram ipsum plus,
 quam par est, adstruere. Diss. II. cap: VI. §. XI.
 Nam, ita inquit, cum Otiosi illi jam olim stante Re-
 publicâ Hebræorum, rebusque adhuc integris maxi-
 mē in Synagoga viguerunt, &c.

Constat, uti patet, ex his Maimonidis dictis ea
 omnia, quæ traduntur de *distinctione oppidorum &*
pagorum, horumque *anticipatione in lectione libelli*
Estheræ, nunc amplius non obtinere: Quia verò
pagi & Civitates majores in hoc dicto *Misnæ* non
 alio distinguuntur nomine, quam quod hæ *decem*
Otiosos haberent, illi non, videtur illud *decem otio-*
forum nomen post expulsionem Judæorum ex terra
 suâ paulatim fuisse abolitum. Sanè, quicquid ejus
 rei sit, ex ea variatione, quæ in testimoniis Judæo-
 rum de *decem Otiosis* occurrit, mox ostendendâ,
 palam fit, sua ætate ne memoriam quidem *Decem*
Otiosorum in Synagogâ reliquam fuisse.

Quod si vero id certum est, ut puto, dic mihi so-
des, qua fide Commentatores ita audacter horum
Decem Otiosorum nomen & munia exponant? Quâ
fide & auctoritate inquam. Si enim de eo testentur,
quod suum ævum longè antecessit, quo fundamento
iis credam? Potuissent, fateor, expositionem hanc
habuisse ex traditione, sed eam nullus Interpretum
jactat. In omni *Gemara* nihil de eo nomine relictum
est scripto, quod ad id illustrandum facit. An vero
tu putas, recentiores Judæos, ubi scripta traditione
destituuntur, quæ tamen & ipsa sæpe vacillat, certo
mihi posse explicare ritus & consuetudines populi
sui, usitatas quondam in terrâ Canaan? Putasne,
Salomonem Iarchium, *Maimonidem*, *Barteroram*
post mille & plurium annorum spatium, quo majores
suis legibus Rempublicam suam administrare de-
sierunt, quicquam scivisse certi de eâ Veteris sue
Reipublicæ & Synagogæ ratione, quæ vigente Re-
publica sua obtinebat, præter id, quod ipsi ex *Scripturâ*,
Misna & *Gemara* didicerunt? Sane si quis
adeo sancte sentiat de Judæorum fide & diligentia,
illi, quod opponamus, nihil habemus. Existimo ta-
men, paucissimos omnino eorum in id consensuros,
quibus cor bene positum est. Ego quidem merito
ipsis tantum tribuo fidei, ubi de rebus, quarum eos
quo quo modo certos esse potuisse judico, testimo-
nium ferunt, quantum bonis atque æquis Scriptori-
bus haberi par est: ut vero de rebus, quarum nulla
ipsis potuit notitia fuisse, aliis sententiam dicentibus
omni occasione credam, animum hætenus inducere
non possum, neque unquam inducam.

CAP. VI.

Testimonia Interpretum de Decem Otiosis inter se conferuntur; eorum dissensus notatur; denique evincitur, vulgatam de Decem Otiosis sententiam a solo Salomone Jarchio traditam esse.

NUllus Hebræorum Interpretum ægre ferre potest, si, quomodo illorum Majores testes quosque examinandos esse docuerunt in *Codice Sanhedrin*, nos etiam eorum testimonia exploremus. Illi vero hanc constanter observabant legem, quod in explorandis testium verbis maxime attendendum sit ad eorum consensum. Quod si enim contingeret, ut testes vel in ipsis circumstantiis rerum gestarum hærerent, jure merito ipsos reprobabant.

Ego autem, cui hoc nunc datum negotii est, ut *Interpretum Talmudicorum* dicta, in testimonium contra sententiam meam producta, examinare tener, existimavi e re mea esse, ut ad eorum consensum maximopere attenderem.

Quod quando feci, animadverti primo quidem loco eos in dicendis testimoniis a se invicem dissentire, dein, sibi ipsi quoque contrariari, quod hoc capite probem. Probabo autem, si monstravero Lectori, quid quaque ætate de *decem* his *Otiosis* dixerint Commentatores Talmudis, quos mihi consulere datur. *R. Isaac Alphes*, qui inter antiquissimos est sive *Commentatores* sive *Epitomatores* Talmudis, nihil quicquam ad explicationem hujus sententiæ re-

posuit præter id, quod in *Gemara* scriptum extat, cuius verba repetiit. Id verò quid sit, in superioribus excussimus.

Proximi illi sunt *Salomo Jarchi* & *R. Nathan*. Prior suo loco, hoc est, ordine primus a Viro Cl. citatus est. Posterior sub finem. *Salomo Jarchi* ubique de iis locutus est in suis Commentariis, ubi dabatur occasio; nimirum in Annotationibus ad *Sanhedrin*, *Bava Kama* & hunc præsentem locum *Megilla*: denique in Notis ad *Alphesii* Epitomen. Priores descriptæ sunt a V. Cl. in §. XIX. Posterior verò extat. Diss. II. cap: XIV. §. IX. Placuit autem V. Cl. omnes hosce commentarios *Salomonis Jarchii* describere, licet unum idemque omnes contineant: qua operâ quid aliud potuerit lucrari, quam *Salomonem Jarchium* sibi contraria non dixisse, non intelligo. Sed nec hoc de prudenti Viro præsumitur. Nullibi verò plenior extat, quam ad *Bava Kama*. Sic ille: בני אדם כשירים בטלן ממלאכתן לעסוק בצורכי צבור ולבא קודסין לבית הכנסת כדי שיהו מצויין עשרה לעת התפלה ומתפרנסין משל צבור *Hominibus probi cessantes ab opere suo, ut incumbant negotiis cætus, & primi semper in Synagogam veniant, ut tempore precationis decem ibi reperiantur: aluntur autem ex publico.*

Hæc Glossa *Salomonis Jarchii* est, quâ Viri Docti assertio omnis nititur. Ad hanc vero duo hæc sequentia velim observari: *Primo*, neque *Nathanem*, *Maimonidem*, neque *decisiones* & *Tosephoth* neque, quantum scimus, alios præstantiores Interpretes ullos in eo cum *Jarchio* convenire, quod *decem ibi*
Otiosi

Otiosi fuerint stipendiarii, præter unicum *Obadium Bartenoram*, qui præcedenti demum seculo floruit, & *Salomonem Jarchium* omnino sequi solet. *Secundo*, esse præstantissimos doctores, qui *Jarchio* in os contradicunt.

Nathanis hæc est sententia in *Aruch*: עשרה בני אדם יושבין בבית הכנסת ובטלן ממלאכתן ועוסקים & *decem homines sedentes in Synagoga* & cessantes ab opere suo & operam dantes necessitatibus *Synagoge*. An verò ulla hic mentio stipendii?

Maimonides sic scribit *Com. in Meg. cap. i. §. ad §. III.* עשרה בטלנים הוא שיהיו בב"ה עשרה בני אדם שלא תהיה להם שום מלאכה אלא עסקי צבור *Decem Otiosi*: ותלמוד תורה וקביעותם בבית הכנסת. *Hoc illud est, quod in Synagoga decem fuerint homines, quibus nullum fuit opus, quam necessaria Synagoge & Lectionem Legis procurare, quique eam ob causam Synagoge constanter adhærebant.* An hic quicquam audis de stipendiis? Similis *Maimonidis* sententia est in *Jad Chaz: Hilcoth Megilla: cap. i. §. VIII.* וכל עיר שאין בה עשרה בטלנים קבועין *Et omnis Civitas, in qua non sunt decem Otiosi fixi in domo Synagoge ad necessaria Synagoge procuranda, est instar pagi.* Nullibi mentionem *Maimonides* facit stipendii, quod dignissimum notatu est.

In *Tosepboth*, *Rabbenu Ascher* ejusque decisionibus nihil quod ad explicationem *Decem Otiosorum* attinet, inveni. Sed verò in *Decisionibus Additamentorum*, quæ V. Cl: non fuerunt inobservatæ, solummodo dicuntur בטלנין שמתפללין במנין וקורין בספר

תורה *Decem Otiosi*, orantes cum numero & legentes in libro legis. Ita R. Jacob, Filius Ascher in *Arba Turim*, *Orach Chaiim*: Tit: DCLXXVIII. וכיון שהיתה מוקף אפילו אין בו עשרה בטלנים שמשכימין תמיד לבית הכנסת קורין בטלנים *Si verò muro cinctum fuerit* (op-
pidum a temporibus Josuæ) licet in eo minime re-
periantur *Decem Otiosi*, qui semper primo manè in
Synagoga præsentes sint, legunt die decimo quinto. Quin
R. Joseph Karo in *Commentariis* suis allegat testimo-
nium Nachmanidis aut Nissim, in quo evincitur, quod
בטלנים *homines simpliciter Otiosi* minimè heic
intelligendi sint. De quo mox latius. Idem vero Jo-
seph Karo, qui *Arba Turim* contraxit, in margine
compendii *Orach Chaiim* ad עשרה בטלנים notavit:
ממלאכתן ועוסקין בצורכי צבור *Cessantes ab ope-*
re suo, & operam dantes necessitatibus Synagoga cu-
randis.

Tandem vero sententiam quoque suam dicat Phi-
lippus Aquinas in *Lexico*: י' בטלנים פ' שעשרה אנשים *Decem Otiosi de-*
cem sunt homines cessantes a negotiis suis, sed nego-
tiis Synagoga prorsus dediti.

Volve hæc, & si placitum est, revolve testimonia
prudentiorum Interpretum, neque tamen unquam ex
iis exsculpes, *Decem Otiosos* fuisse stipendiarios,
quod Jarchii audax assertum est, quodque ex Jar-
chio totiens totiensque V. D. repetit. Simplex mens
Interpretum, quos ad partes nostras traximus, &
cui pene fundamento unico omnem suam sequentem
argumentationem superstruit, hæc est, quod *Decem*
Otiosi Viri fuerint decem, sacris rebus *dediti* & a re-
rum

rum mundanarum cura precum tempore semper liberi, quod a nobis modo latius erit demonstrandum. Si vero cæteri Interpretes æque ac *Salomo Iarchi* putarunt, *Otiosos* hos *decem* homines fuisse omnino *Otiosos*, eumque in finem a Synagoga sustentatos, ejadicas mihi, cur id non æque expresserint, quam *R. Salomo*? Redde rationem, cur ita constanter hanc partem sententiæ *R. Salomonis* omittant? Sane an non hoc luculentissimum indicium est, illos totam hanc sententiam *Salomonis* non approbare, immo in hoc summo capite ab ipso dissentire? Id vero si ita est, nonne nos docuerunt suis exemplis, fidem *R. Salomonis* sibi in hoc loco fuisse suspectam, quia ille de re loquutus est, de qua nihil ipsi judicabant magis constare posse quam sibi? Sic equidem ego existimo. Sed si illi ipsi Interpretes Judæi, qui cæteroquin maximi faciebant *Iarchii* auctoritatem, a parte ipsius sententiæ ausi fuerint recedere, an non idem nobis erit licitum, hominibus Christianis? Sed an non inde quoque summo jure suspecta nobis redditur omnium illorum testimoniorum fides, cum videamus Judæos sibi diffidere mutuo? Judicet apud animum suum æquus Lector.

Ita quidem dissentire prudentiores Interpretes a *Iarchio* probatum dedimus, & ne illius existimationem læderent, partem sententiæ ipsius intactam reliquisse & missam fecisse. Sed hoc satis non est. Sunt inter eos & quidem clari Interpretes, qui, quod apud ipsos rarissime fit, *Iarchio* in os contradicunt. Verba hæc *R. Nissim ad Alphesium*, ab Autore demum animadversa, ut videtur, cum jam attigisset libri sui finem, sunt

sunt evidentissima. Extant p. 360. Col: 11. ad verba
Misnae. אי זו עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנים
 מ-שינן בגמרא עשרה בטלנים של בית הכנסת כלומר
 בטלן כמלאכתן שיהו מזומנים כל שעה לתפלה
 כדאמרין לא מצא שם עשרה מיד כועס ורשי ז"ל כתב
 דבטלן כמלאכתן ונוונין משל צבור ואין צורך אלא כל
 שמשכימין ומעריבין להיות מצוין בשעת תפלה לבית
 הכנסת די בכך *Quenam est urbs magna? In qua-*
cunque sunt decem Otiosi. In Gemara explicant per
decem Otiosos Synagoga, quasi dicerent, qui cessant
ab opere suo, ut quavis hora parati sint ad preces,
prouti ajunt: Si ibi non in veniat decem, illico irasci-
tur. R. SALOMO JARCHI verò scripsit, quod
cessent ab opere suo & alantur ex publico; At id non
est necessarium: Verum omnes, qui manè & vesperi
assidui reperiuntur hora precatationis in Synagoga hoc
sufficit.

Credere mecum potes, Bone Lector, perquam
 molestum fuisse V. D. hoc offendisse testimonium,
 postquam sibi fuerat imaginatus, omnem nunc a se
 superatum esse laborem. Vellem equidem, ut *Al-*
phesium, quem semper ad manus habuit, prius in-
 spexisset, quam ita audacter suam pronunciasset sen-
 tentiam. Utique id mihi persuadeo de ipsius candore,
 quod, si in verba hæc ante incidisset, non ita confi-
 denter fuisset asseveraturus priores positiones. Sed ea
 rerum humanarum ratio est, si ego ad eas unquam
 bene animum meum adverti, quod mortales sæpe tum
 fallamur omnium maxime, ubi id unice agimus, ut
 alium falli ostendamus.

Post-

Postquam vero alea nunc erat iacta, neque priorem sententiam licuit revocare, operam dat V. Cl: ut hoc celebre dictum nobis extorqueat, licet fateatur *nullum proferri potuisse sententiæ suæ magis adversum*, quæ tam ingenua & candida quam vera confessio est.

Ferre equidem possumus id conantem, quia sci-
mus, V. Cl: summa necessitate ad id fuisse compulsus. Etenim vel audaces illæ assertiones, quæ in omni pagina præcedenti reperiuntur, inducendæ erant revocandæque, quod absque qualicunque iactura existimationis suæ non licuit, vel ab ingenio quodcunque petendum auxilium erat. Posterior via visa est tutior. Ægre tamen ferre non potest, quod, quas ipse nebulas huic luci voluit offundere, eas nos discutiamus.

Id primo liquet, ait, Otiosos illos precandi causâ fuisse constitutos שיהו מזמנים לכל שעה לתפלה *ut quavis horâ ad preces parati sint, quæ sola atque unica causa fuit illos instituendi.*

Itane vero id liquet ex his verbis *Otiosos precandi causa fuisse institutos?* Mihi nihil aliud liquet, quam omnes illos OTIOSOS dicendos esse, qui mane & vesperti, (משכימין ומעריבין) hoc est, statis precum temporibus ab opere suo cesant, ut sacris vacent & precibus fundendis incumbant. An vero Tibi idem est, *statis temporibus precari, & ad id constitutum esse, ut preceris?* Mihi quidem hæc plurimum differunt. Repetamus iterum verba R. Nissim: כל שמשכימין ומעריבין להיות מצוין בשעת תפילה לבית הכנסת די בכך *Omnes, qui matutinis & vespertinis horis precum statis in Synagogâ inveniuntur, hoc sufficit. Hoc est illi omnes vocantur OTIOSI.* Quid videtur?

detur? Equidem, si animus non sit τὴν ὑπόθεσιν φυλάττειν, non poterat magis diferte loquutus fuisse R. Nissim, si præcedentes omnes V. D. positiones voluisset turbare. Ille *decem vult* tantum *Otiosos* dici: R. Nissim omnes eos, qui modo horâ precum, curis mundanis relictis, in Synagogâ precibus operam dant.

Ille *assiduos* vult in Synagogâ præsentem, hoc est κατ' ὑπόθεσιν per omnem diem, ut quavis hora מנן numerus *decem hominum* in Synagoga præsens sit: R. Nissim mane tantum & vesperi בשעת התפלה hora stata precum.

Ille hos *Otiosos* ad id signatè constitutos asseverat: ejus ne verbum quidem asserit R. Nissim.

Ille per omnem paginam ex *Salomone Iarchio* urget, κατ' ὑπόθεσιν, fuisse hos *Otiosos* a Synagogâ sustentatos. κατ' ὑπόθεσιν, inquam. Si enim ita per omnem diem Synagoge teneantur adhærere, ut domi nihil agere liceat, merito quidem ex publico ipsis alimenta subministrantur. R. Nissim verò hoc exerte negat.

Cæterum V. Cl: cum se accingeret ad producendum testimonia *Iarchii*, ita instituebat: *Quis dubitet, quin JARCHIUS, inde a teneris in Synagoga versatus horum Bathlanim non modo locum, quem in Synagoga habebant, exploratum, sed & omnia illorum officia habuerit perspecta?* Habe nunc responsum V. Cl: RABBENU NISSIM DUBITAT. Sic sæpe speciosa nos fallit oratio. Moneam igitur hic commodum, ne posthac ipsi simile videatur portentum, *Hebræorum Magistros in ipsa Synagoga natos, doctos atque eductos illarum rerum, quæ in Synagoga ex instituto & more majorum obtinent, origines atque rationes ignorare.* Sed

Sed satis ipse V. Cl: perspexit hanc exceptionem minimè sufficere. *Rabbenu Nissim*, inquit, *non tam de antiquis illis, quam sui seculi Otiosis loquitur.* Viden' ad angustias redactum? Credo equidem plurimos omnibus seculis eosque varii generis fuisse *Otiosos*, sed verò in Hebræorum Synagogâ *diversi muneris homines Otiosos* dictos esse, id minimè credo. Sed probat dictum. *Id quod inde maximè liquet*, ait, *quod haud multo ante R. Mosen Nachmaniden laudarat, cujus sententiam jam repetit.* Persuasum habuit, opinor, nos *Epitomen Fessani* nunquam inspecturos. Laudarat equidem *Rabbenu Nissim* sententiam aliquam *Nachmanidis*, mox a nobis proferendam p. 159. col: 11. sed eam hic ab ipso repeti, respectu habito ad *Nachmanidem* id verò pernegamus. Repetit hanc sententiam, ut suam, neque ullam in hoc sermone suo *Nachmanidis* vel minimam mentionem facit.

Accedamus igitur propius, & cum verba *Rabbenu Nissim* tum sententiam *Nachmanidis*, iis contentam, quantum licet, in lucem proferamus, & ostendamus perspicuè neque locum hunc *R. Nissim* ab Autore intellectum neque *Nachmanidis* opinionem ab ipso perceptam. Sententiam *Nachmanidis*, de quâ controvertitur, omnium primo offendimus in *Etz Hachaiim*, cujus *Autor* citat *Beth Joseph*, sive *Commentarium Josephi Karo ad Orach Chaiim*, quem *R. Jacob* descripsit totum. Pars a nobis cap: v. relata est, reliqua hæc sunt:
וזהו דעת הרמ"בן והר"שבא ולא
נתחווה שיטה זו בעיני ה"רן ומכל מקום כתב שמה
אנחנו עכשיו בארץ ישראל לקראה בהמשה עשר אף
עלפי שברוב המקומות אין שם עשרה בטלנים יש לישב
דלא

דלא דווקא בטלנים אלא כל שדרים שם עשרה בני
 אדם שהולכין ערב ובוקר לבית הכנסת הרי הוא כאלו
 יש שם עשרה בטלנים עד כאן *Atque hæc est senten-*
tia R. Nachman & Raschba: (sc. in כרך quoque de-
fiderari decem Otiosos) *licet contextus hic non fue-*
rit explanatus in oculis Rabbenu Nissim. Nihilomi-
nus tamen scripsit, quod nunc in terra Canaan so-
leant legere libellum Esther die decimo quinto, licet
in multis locis decem Otiosi non reperiantur. Unde
conclufit per decem Otiosos non intelligendos esse ho-
mines simpliciter Otiosos, sed ubicunque habitant de-
cem homines, qui manè & vesperi Synagogam fre-
quentant, sanè hoc idem esse, ac si ibi essent decem
Otiosi. Hactenus ille. Exponemus breviter, quæ sit
mens cum R. Nissim tum Commentatoris.

Agebatur in commentario de verbis *R. Iosua Ben*
Levi, supra notatis, quod כרך *Oppidum*, in quo
non sunt decem Otiosi, censendum esset pro pago. Di-
sputant Interpretes, an R. Iosua loquatur de Oppi-
do munito tempore Iosua, an verò de quavis alia Ci-
uitate Majore. Pars maxima Interpretum asserit,
quod R. Iosua loquatur simpliciter de Urbe Majo-
re, quæ (שבגדולות) vel inter maximas censetur;
simul, quod terra Canaan hac gaudeat prærogati-
va, quod urbes tempore Iosue munitæ legere possint
die decimo quinto, licet decem Otiosis careant. Sed
Nachmanides contradicit, & vult, ut urbes, tem-
pore Iosue munitæ, si decem Otiosis destituantur, saltem
legerent die XIV, si nollent lectionem anticipare ad
diem Conventus Synagogici. Non concedit vero, ul-
lo modo, ut decem Otiosis destitute legant die xv.
 Hinc

Hinc vero, ut opinor, oboritur difficultas *Rabbenu Nissim*, quo modo igitur in terra Canaan, ubi *decem Otiosos*, quales Interpretes vulgo describunt, hac tempestate non licet reperire, nunc soleant legere die xv, si hæc sententia *Nachmanidis* procedat? Solvit vero hanc difficultatem R. *Nissim* ex inde, quod per **בטלנים** non sint intelligendi *simpliciter Otiosi*, quales vulgo Interpretes describunt, sed quivis homines *addicti* precibus, statim precandi horis. Putem itaque verba illa, quæ in Commentario R. *Nissim* reperiuntur, **וצריך עיון לפי דבוריו** *sed attenda consideratione indiget secundum illius (Nachmanidis) verba*, non esse verba *Nachmanidis*, sed *Rabbenu Nissim*, qui hodiernam consuetudinem terræ Canaan comparare instituit cum sententia *Nachmanidis* & difficultatem inde obortam solvit per veram explicationem **עשרה בטלנים** *Decem Otiosorum*.

Sed quicquid etiam de eo fuerit, five hæc verba *Nachmanidis* sint five R. *Nissim*, (hoc enim nobis perinde est, ab utro horum veritas hæc inculcata sit) evidens est, voluisse nos *Virum Clarissimum* circumducere, quando dixit loqui five *Nachmanidem* five R. *Nissim* de *Otiosis diversorum seculorum*, & eum in finem verba illa **שהרי ברוב המקומות אין שם עשרה בטלנים** *vertere voluit; Cum in plerisque locis non amplius sint decem Otiosi, qui a propriis negotiis vacent, ut continuo sint in Synagoga.* Vocabulum *amplius*, quod universam sententiam mutat, in textu minimè reperitur. Simplicissimus sensus hujus dicti hic est: *Quoniam in multis locis decem, cessantes ab opere suo, ut perpetuo in*

Synagoga adsint, non reperiuntur. Hoc est: Quoniam tales Otiosi, quales Commentatores nobis describunt, in terra Canaan nulli sunt. An verò inde ullo jure exsculpas Otiosos diversi generis diversarumque ætatum?

Sed fanè gravius hallucinatus est in his verbis: *At R. Nachmanides nihilominus existimabat, posse ejusmodi Civitatem, siquidem ita videretur, non anticipare lectionem & æque atque urbes majores legere die decimo quarto. Scilicet ignoravit, quod Nachmanides per כרך in dicto R. Josuæ Ben Levi intelligeret Oppidum munitum a temporibus Josuæ, atque ideo nescio quid non absurdi Nachmanidæ attribuit, quasi ille existimasset posse Civitatem Majorem, quæ decem Otiosos habebat, nihilominus legere die xiv. Duo quidem in his verbis latent, quæ constitutionibus Hebræorum directè contrariantur. Primum est, quod ulla unquam Civitas עיר גדולה appellata fuisset, quæ decem Otiosis carebat. Secundum, quod ulla unquam Civitas major, decem Otiosis destituta, die xiv. legisset. Hæc talia sunt, ut excusari nequeant. Sed legat V. Cl. cap: v. & discat, Nachmanidem in expositione vocis כרך a cæteris hic diversum sensisse, atque hanc esse ipsius mentem, quod כרך Oppidum, tempore Josuæ munitum, שאין בו עשרה בטלנים in quo decem Otiosi non sunt, אם לא רצה להקדים si anticipare non vult lectionem die Conventus Synagogici, קורא בארבעה possit legere die decimo quarto. Non permittit scilicet Nachmanides, quod Interpretes vulgo omnes, ut Urbs, licet tempore Josuæ munita sit, si decem Otiosis destituatur, legat die xv.* Cæ-

Cæterum, quia nihilominus moris est, ut in terra Canaan legant die xv, licet in ea tales *Otiosi*, quales Interpretes describunt, non reperiantur, hinc concludit *R. Nissim* contra cæteros omnes, quod per **בטלנים** *Otiosos* non sint intelligendi **דווקא בטלנים** *homines simpliciter Otiosi*, sed **עשרה בני אדם שהולכין בקר** *Decem homines, qui manè & vespere curis suis relictis ad Synagogam eunt*. Quid his evidentius contra receptam opinionem?

Sed quid si ipsum *Talmud Hierosolymitanum* nobis heic suppetias ferret? Sic est in *Gemara* ad §. i. cap: i. **Trad. Decem cessantes ab opere suo, ut Synagoga intersint.** *R. Hoda dixit, sicut nos, qui necesse non habemus studio legis incumbere.* Fallor, si non id velit hoc dictum, quod *Maimonides Hilchoth Megilla* cap: i. §. i. **הכל חייבים בקריאת מגלה אפילו כהנים בעבודתן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגלה וכן מבטלין תלמוד תורה לשמוע מקרא מגלה** *Omnes tenentur ad lectionem libelli Esther. Etiam Sacerdotes, qui in ministerio suo versantur, cessare faciunt ministerium suum, veniuntque ad lectionem hujus libelli: Quin imo cessare faciunt studium Legis ad audiendum lectionem libelli Esther.* Sanè si hæc sit horum verborum sententia, nihil aliud voluit dicere *R. Hoda*, quam *decem Otiosos* illos esse, qui rebus omnibus relictis se in Synagoga præsentent & Lectioni hujus libelli vacant. Quod nihil commune habet cum sententiâ *V. Cl.* Constat vero nunc ex testimoniis adductis, Interpre-

interpretes Talmudis & Constitutionum antiquarum non tantum a sententiâ Jarchii, quam V. Cl. accepit, passim dissentire, sed & illi aperte contradicere, unde concludimus, testimonium Jarchii non tantum non sufficere, sed & nihil in hoc casu valere, quin merito reprobandum esse secundum ipsissimas Hebræorum Leges.

C A P. VII.

Rationes aliæ, quæ pro sententiâ Jarchii de Decem Otiosis alibi in medium prolatæ sunt, discutiuntur: pauca aliæ, quæ ad explicandum ritum עביר לפני התיבה & פרום על שמע pertinent, data occasione adjiciuntur.

Pænituit V. Cl: inter scribendum adeo pauca protulisse argumenta pro suâ & Jarchii sententiâ de Decem Otiosis, quod inde colligas, quoniam §:xxxix. ubi jam dudum missas fecerat hujus suæ opinionis probationes & unicè in examinandis membris Synagoge, a Ligtfooto inventis, versabatur, aliud argumentum de novo intermiscet, quod ad thematis sui confirmationem multum ponderis allaturum sibi persuasit.

Complectitur autem hoc suum ratiocinium *decem distinctis propositionibus*, quibus singulis demonstratio more Mathematico subjecta est. Cum verò prudentis & circumspecti militis sit, quando cum hoste conflicturus est, pedes suos primum benè collocare, dein sensim & pedetentim illi appropinquare, V. Cl: adeo

adeo anxie hoc præceptum tenuit, ut primum procul a conflictus loco ter quaterque gressus suos figat, deinde diu sit, quod animadvertere non possis illum vel minimum ad conflictum accedere, immo, ut merito suspiceris, an non vel metu vel sollicitudine aliquâ etiam tum, cum animum conflagrandi habet, retrahatur.

Dicam clarius, inter propositiones *undecim* ab ipso recensitas, modo *tres* aut *quatuor* esse ultiores, quæ ad *Πι' δαξιν* præsentem pertinent, cæteras, quales, *Cultus sacri* haud minimam partem esse invocationem nominis divini: *Preces publicas* esse potiores *privatis*: *Quemque in Synagogâ cum cætu* debuisse orare: *Debere unumquemque statis de die horis Synagogam frequentare*, quæ *quini-quinta* est propositio, illius esse indolis, ut non tantum a nullo negentur, sed & a nullo ignorentur, quibus tamen ipse singulis probationem solidam & accuratam subjecit.

Quid verò V. Cl: per *undecim* has propositiones præstet, hoc compendio tradam.

Formula quædam, ait, *Kaddisch* & *Barechu*, *statis horis in Synagogâ recitandæ*, non possunt recitari absque decem Israelitis ingenuis præsentibus. Quia verò contingere potest, ut quis impeditus serius in Synagogam veniat, quam par est, tum ille vel recitationem & *Schemah* cum annexis planè intermittere debuit, vel cæteros ad decem præstolari, vel denique certos quosdam homines constitutos fuisse necesse est, qui in Synagoga semper ad fuerint & singulis sero venientibus præsentiam suam accommodarint. Hoc demum illud argumentum est, quod per *undecim*

H

pro-

propositiones deduxit. Quid respondendum sit, videamus.

Esse formulas, ad Deum sanctificandum in Ecclesia concinnatas, ad quas recitandas *decem* requiruntur *homines ingenui*, probatum a nobis est ante V. Cl. *Archisyn.* cap: viii. Hoc igitur facili negotio a nobis impetrat. Pergit: *si quis serius in Synagogam veniat, ille vel recitationem harum formularum debuit intermittere, vel ceteros ad decem præstolari, vel denique oportet in Synagoga decem præsentis fuerint homines Otiosi.* Admittimus partes has benè enumeratas esse, & accipimus illico *duas priores.* Ita igitur statuimus: *Eum, qui serius in Synagogam venit vel debuisse intermittere harum formularum recitationem, si non adessent decem, vel præstolari debuisse, si vacaret, usque quo decem essent congregati.* Eja dic nobis V. Cl. quid in eo absurdi? Sed verò id dicit, ut videtur, satis perspicuè: *Non potest, ait, omitti recitatio illarum formularum, quia ad id veniunt in Synagogam?* Quasi verò id sæpè numero non contingeret, ut Judæi recitationem harum formularum intermitterent. Inspice, si vacat, titulum Lxx. & *Orach Chaim*, qui ejusmodi est: *מי הם הפטורים מק"ש* *Quinam soluti sint a Lectione & Schemah.* Quotusquisque est, qui vel morbo vel itinere vel necessitatibus aliis impeditur, ut *Schemah* recitare statuto tempore nequeat? Sed, quod amplius stringit, disertissimi Hebræorum Canones extant, quibus decisum est, quomodo oporteat aliquem se gerere, qui impeditus post recitationem & *שמע* Synagogam ingrediebatur: Tantum profecto abest, iterum dico, tantum abest, ut absque
Otio-

Otiosis Decem hæc res peragi non potuerit, ut V. Cl. lubenter nobis persuaderet. Scilicet si *septem*, *sex*, quin *unus* etiam (dissentiant enim in hoc capite Magistri, ut videbitur) post recitatas jam *benedictiones* & שמע Synagogam ingrederentur, & si in Synagogâ superstites reperirent tot alios, quot ad *numerum denarium* secum conficiendum necessarii erant, tum cæteri illi superstites tandiu præstolabantur, quandiu illi *Schema* recitabant. Viden' absque *Otiosis* hanc rem peractam? Sed si contingeret, ut nulli adessent, vel nectenda erat mora & expectandi alii, vel recitatio & שמע intermittenda.

Nequid vero meis dicam verbis, describam hunc in finem verba *R. Jacob Ben Ascher* in *Orach Chaim*. Tit. LXIX. היה ר'ת אומר שצריך שיהיו שבעה שלא שמעו קדיש וברכו ואז יאמר אף על פי שהאחרים שמעו ותלמידי רש"י כתבו בשמו שאפילו בשביל אחד שלא שמע קדיש וברכו פורסין על שמע ואפילו אותו שכבר שמע יכול לחזור ולפרו' בשביל האחד שלא שמע והכי איתמר נמי במסכת סופרים במקום שיש תשעה או עשרה ששמעו קדיש וברכו ועמד אחד שלא שמע בין אלו ואומר קדיש וברכו וענו אלו אחריו יצא ודי חובתו ולזה הסכים אדוני ר'ת *R. Tam* (id enim hic velle ר'ת constabat ex *Tosaphoth*, unde hæc transcripta sunt) dixit, quod ad *Perisa* super *Schema* requirantur *septem*, qui non audiverunt *Kaddisch*, & *Barecu*, & quod tunc illæ *benedictiones* repetantur, licet cæteri eas jam recitarint: Discipuli verò *R. Salomonis Tarchii* scripserunt nomine ipsius, quod etiam propter unum, qui non audivit *Kaddisch* & *Barecu*, exponant

nant super *schemah* (vel, dividant *שבע* *ו'*) Quin
 & ille, qui jam audivit has formulas recitatas re-
 dire potest & denovo eas propter unum illum recita-
 re, qui eas non audivit. Atque id idem quoque di-
 citur in Tractatu *Sopherim*: In loco illo, in quo no-
 vem aut decem sunt, qui *Kaddisch* & *Barecu* audi-
 verunt, si sit unus etiam inter ipsos, qui eas non
 audivit, & recitet *Kaddisch* & *Barecu*, & illi post
 ipsum respondent, is officio suo ritè satisdedit. His
 verò consentit Dominus & Parens meus *Rabbenu*
Ascher.

Agitur in hoc loco de iis, qui post recitatas a cæ-
 tu *Benedictiones* & *שבע* Synagogam ingrediuntur &
 tamen in animo habent has formulas, quæ ad *san-*
ctificandum nomen divinum pertinent, ad quas decem
 requiruntur *בני חורים* *liberi* & *גדולים* *majorennes*,
 recitare. Casus idem est omnino absque ulla varia-
 tione cum eo, qui a V. Cl. ponitur. Sed quomodo
 illum vetustissimi Interpretes Autor *Sopherim*,
 S. Jarchi, R. Tam, R. Ascher decidunt? An dicunt
 præsentibus esse debuisse *Otiosos* huic incommodo evi-
 tando, ut vult V. Cl.? Minimè verò. Otiosorum
 apud illos nulla omnino mentio in his casibus. Illi
 has præscribunt leges, quod, si *septem*, aut ceu
 R. *Joseph Karo* in compendio *Orach Chaiim* habet
ששה שלם שמעו דהיינו רוב העשרה *Sex*, qui non
 audiverunt, efficientes scilicet maximam partem nu-
 meri denarii, quin secundum Discipulos *Jarchii*
 unus etiam fero venientes tot in Synagoga fratres
 reperirent, quot cum ipsis numerum conficiebant de-
 narium, cæteri iis tenerentur opem ferre in harum
 for-

formularum recitatione. Cæteroquin ipsa res docet, eos debuisse pro eo tempore abstinere. Si quicquam clarum atque evidens est, hoc quidem capite nihil potest esse evidentius & facilius.

Sed si nihil etiam horum nobis constitisset ex Hebræorum monumentis, potuissemus omnes has theses & conclusionem inde deductam eludere ex ipsis V. Cl. thesibus. Operam, quæso, mihi dato Lector ad tempus brevissimum & videbis, quæ tot *propositionum* vis sit.

Subinnuit scilicet V. Cl. §. XLVII. Judæos Amstelodamenses hodieque *Otiosos* nullos habere: cum enim ipse aliquando *salutatum* ivisset *Judæos*, adeoque *intercessisset*, quo minus *Orationem Minchæ* dicerent, eos *ingressos* fuisse ait *Beth Hammidrasch* ad fundendum *preces*: Non autem illico orasse, sed plenum numerum decem hominum expectasse, quo coacto unum *preces* dixisse. Crediderim equidem, quia id omnino consentaneum est iis, quæ modo inculcavimus.

His præsuppositis, proponamus nunc quædam V. Cl. themata, quæ ad rem faciunt, & videamus, quam illa bellè concludant.

I. *Judæi Amstelodamenses statis de die horis tenentur Synagogam frequentare.*

Conceditur.

II. *Fieri potest, ut quis Judæorum Amstelodamensium vel negligentia tempus Orationi publicæ constitutum prætermittat, vel gravibus causis impediatur, quo minus in Synagogam veniat.*

Conceditur.

III. *Potest quis Judæorum Amstelodamensium*

in Synagogam ingredi, postquam preces publicæ sunt absolutæ.

Quis negat?

IV. *Qui verò Iudæorum Amstelodamensium sic seri-
us in Synagogam venit non illico invenit ^{יד} sive
legitimum cætum, cum quo preces fundat.*

Nullus intercedit.

V. *Adeoquæ ille Iudæus Amstelodamensis vel reci-
tationem ^{שם} schema cum annexis, item Kaddisch &
Barecu, planè intermittere debuit, vel cæteros ad
decem præstolari, vel denique necesse est, ut sint
perpetui in Syngogâ Amstelodamensi decem Otiosi.*
At verò duæ priores partes ex sententiâ V. Cl. ab-
surdæ sunt. Si enim statuas, eos recitationem ^{שם}
schemah debere intermittere, tum fanè omnis eo-
rum conatus vanus fuerit? Tum ^{על שם שמואל} ^{על שם שמואל} Frustra ad Synagogam iverunt. Si verò sta-
tuas eos cæteros debere præstolari, hoc admodum
ex sententia V. Cl: incommodum erit, quia hoc
sine tædio & rei familiaris jactura fieri non potest.
*Qua spe, ait, cæteros præstolentur? Quis plures ad-
futuros fidem dederit? Et si vel adhuc aliquot ventu-
ros sciant, qui de decem certis esse liceat? Omitto
alia, quæ lectu non injucunda ad difficultatem non
tam proponendam quam exornandam a V. C: adjecta
sunt. Ergo per totidem validissimas propositiones tan-
dem evinco in Synagoga Amstelodamensi esse decem
Otiosos. Conclusio utique hæc certa est, quia per tot
propositiones, e media Synagoga & ex ipsis Hebræo-
rum scitis desumptas, optumè demonstratas, for-
mata est.*

Sed

Sed sistamus gradum, Lector, & revocemus tandem ad animum, quo nos hæc V. Cl: oratio duxerit. Utique falsa hæc est conclusio, in Synagogâ Amstelodamensi esse *decem Otiosos*, & nata tamen est ex iisdem V. Cl: propositionibus viriliter & masculè demonstratis. Quid igitur? Falsa conclusio nasci minimè potest ex necessariis veritatibus præmissis. Oportet igitur, ut præmissarum altera vacillet. Quænam verò illa est? Hæc quidem, quod Hebræorum scitis non conveniat, ut, qui serius post preces jam fusas accedunt, cæteros præstolentur ad numerum usque denarium, vel, si illi non accedant, has formulas intermittant.

Animadvertit quisque, quot paginarum opera unica hac exceptione pereat, quot demonstrationes cadant. Si hanc mihi non fixissem legem, ut nihil in hoc scripto durius dicerem, quod ipse totiens totiensque fecit, quid facilius esset, quam demonstrationes has omnes totidem nugas & *ineptias* (hac enim voce in disputando uti amat) dicere? Sed putamus neque nobis ejusmodi disputandi methodum convenire, neque V. Cl: placituram, neque nostram responsionem ea indigere. Quæ *nugæ* & *ineptiæ* sint, sciet Lector nobis etiam tacentibus, quas verò quis positiones nostras *nugas* atque *ineptias* dicit, non credet æquus Lector esse tales, nisi id validis argumentis evictum sit.

Sic solvimus, ni fallimur, quantum satis est, objectiones, vel potius respondimus ad probationes omnes, quas V. Cl: pro sententiâ *Jarchii* de *Decem Otiosis* adduxit. In omni scripto, quantum scimus, nihil est aliud, quod huc pertinet. Neque tamen ante
finie-

finiemus sterilem hanc disquisitionem, quam proposuerimus explicationem & פריסה על שמע / התיבה / quam nunc commodum, dum Hebræorum scita hoc de argumento de novo perlustrabamus, offendimus.

Scilicet, dum inquirebamus, quid Hebræi Scriptores statuissent de eo, qui post recitatas *Benedictiones Ordinarias* Synagogam ingrediebatur, occurrit nobis in *Orach Chaiim*. §. LXIX. satis clara Veterum de hac consuetudine & פג'ס' sententia. Verba R. *Joseph Karo* sic habent: אם יש בני אדם שהתפללו כל אחד בפני עצמו ביחוד ולא שמעו לא קדיש ולא קדושה עומד אחד מהם ואומר קדיש וברכו וברכה ראשונה יוצר אור ולא יותר וזה נקרא פורס על שמע לשון התיבה פרוסה שאין אומרים אלא קצת ממנה ולאחר שסיימו ברכת יוצר אומר אבות ונבורות וקדושה ואתה קדוש וזה נקרא עובר לפני התיבה ואין עושין דברים אלו פחות מעשרה משום דהוו דברים שבקדושה וכו' *Si quidam sint homines, qui apud se privatim orant, neque audiverunt recitatas formulas Benedictionum & Schemah, Kaddisch aut Keduscha, tum unus eorum surgit & dicit: Kaddisch, & Barecu & primam Benedictionem Jotser Oor, cæteras verò non addit, [Cæteras omittit] & is vocatur Porees al Schemah, [ante vertimus & etiamnum vertimus: Exponens super Schemah] significatu abrumpendi & abscindendi (quasi dicat: Illum cæteras benedictiones omittendo quasi filum orandi & benedicendi abrumpere) quia non nisi partem illarum benedictionum recitat: Quando verò concluderunt Benedictionem Jotser,*

Iotfer, dicit (five *Minister Synagogæ*, five alius quis) *Avoth*, & *Geburoth* & *Keduscha* & *Atta Kadofch*, & *hic vocatur Oveer liphne Hattheva*, quod nos ante vertimus, *Transiens coram Arca*. *Hæc verò non præstant minores numero decem, quia hæc ad sanctificationem Divini nominis pertinent.*

Animadvertis *Iosephum Karo* nobis aperire, τὸ פֶּרֶם in hac פֶּרֶם tantundem valere ac præscindere & abrumpere, quasi actio hæc tota inde denominata esset, quod pars tantum *Benedictionum*, quæ ad *Schemah* pertinent, fuisset recitata, cæteræ abruptæ & præscissæ.

Sed, obsecro, quæ hæc est contorta hujus פֶּרֶם & consuetudinis explicatio? Constat enim neque פֶּרֶם cum לִי dividendi, præscindendi, dimidiandi habere posse significatum, neque illam tantum recitationem *Benedictionum*, quæ a sero venientibus facta est, sed illam quoque, quæ ab universa fiebat Synagogâ, dictam esse פֶּרֶם לִי? Ergone & tum præscissio & abruptio *Benedictionum* facta?

Dicam itaque, habere hanc etiam hujus פֶּרֶם expositionem originem suam a *Jarchio*, cujus verba nos rectè sumus interpretati in *Archifyn: cap: viii.* ubi in hoc argumento explicando versabamur. Non æque tamen tum mentem *Jarchii* intelligebamus clare, uti nunc ex citatis verbis *Iosephi Karo*. Unde forte pauca ad illius explicationem dicta, illi per omnia non conveniunt. Quod aliquando a nobis ipsis distinctius indagabitur. Dicimus id eum in finem, quia satius esse judicamus, ut alii id a nobis discant, quam nos ab iis. Hactenus enim V. Cl: testatus est, nondum sibi ex-

I

plo-

ploratum esse, quid sit פרום על שמע *Exponere super Schemah*, vel dividere סם Schemah.

Cæterum cum *R. Karo* in compendium redegerit *Orach Chaim*, adornatum a *R. Jacobo Ben Ascher*, animadvertimus ex comparatione instituta, quod *R. Jacob* non nisi aliorum verbis ex mente scilicet *Iarchii* & *Tosaphoth* de hoc ritu vel potius significatione hujus loquutionis differat. Hęc illius verba: תנן בפרק הקורא את המנלה עומד אין פורסין על שמע בפחות מעשרה פירו' אותם שבאו לבית הכנסת אחר שקראו הצבור שמע אומר קדיש וברכו וברכה ראשונה יוצר אור ולא יותר לשון התיבה שאין אומרים אלא קצת ממנה *Docent* in Cap: Hakkore eth Hammegilla: *Non dilatant super Schemah* (illi dividunt) *minores decem: Interpretantur vero de iis, qui veniunt in Synagogam postquam Synagoga legit סם Schemah: Dicit vero unus ex illis Kaddisch & Barecu & benedictionem primam Iotser Oor, non vero adjicit plures, significatu precisionis, quia non nisi pars illius dicitur. De עבירה לפני התיבה* / quod hic *Karo* adjicit, nihil extat quicquam, ut patet. *R. Jacob* igitur non ita confidenter, ut *Karo*, hanc litem determinat, quę de expositione *Φερίσως* פרום על שמע moveri posset, sed interpretamenta Veterum unice sequitur.

Autores verò, quibus *R. Jacob* confidit in hac expositione, sunt *R. Salomo* & Auctores *Tosephoth*, ut ex instituta collatione liquet. Patet idem ex *Annotationibus R. Karo*, qui eorum verba obscura esse signate asserit. Laudat verò is maximopere *Rabbenu Nissim*, qui hanc Veterum mentem clare exposuerit. Neque nos in eo fallit. Extat illius commentatio in *Alphesium* ad

ad idem hoc cap: III. §. III. *Megillæ*. Si id nunc ageremus, in proclivi esset illius interpretationem describere.

Sed ita actum esse ais de nostra interpretatione, quæ hæc est, quod פרום על שמע debeat verti *exponere super Schemah*, hoc est, τὸ שמע *Pericopam Audi Israel recitare cum iis Benedictionibus, quæ eo pertinent*. Ita quidem, fateor, primum ad aspectum videretur. Neque tamen ita res est. Quin assero Tibi, me non tantum ex vero interpretatum esse hunc loquendi modum vel consuetudinem, sed ex hoc etiam specimine te voluisse docere, quæ sæpe sit habenda fides *Salomoni Iarchio* & Autoribus τὸ *Tosephoth*, quoniam alius alium sequi atque ita alius cum alio errare solet. Intellege igitur verba illa, quæ ad expositionem huius Θεάσεως in *Colbo* extant cap: XI. in רין התפלה sub finem, num ex *Tractatu Sopherim*, paullo ante citato, allegata, non vacat nunc inquirere. פורסין על שמע' פירוש פורסין מברכין כדכתיב כי הוא יברך הובח ותרנם יונתן Poresin al Schemah: τὸ Poresin nihil aliud hic est, quam BENEDICUNT. Sicuti scriptum est: Quoniam ipse benedicet sacrificio: Paraphrastes vertit: Exponet super sacrificio. Dici non potest, quam hic locus egregius sit & totam hanc rem nobis exponat, simul etiam vim omnem Θεάσεως nobis planissime declaret. Scilicet פרום על שמע exponere super Schemah est ברוך על שמע benedicere super Schemah, quæ ῥήσις in hoc ipso negotio ad eandem rem exprimendam sæpe ab Interpretibus adhibetur. Nullus mihi succensebit, si dicam profectum id esse ex ignorantia puritatis Lingue Hebrææ, quod *R. Salomo Iarchi*,

Farchi, quem tuto alii sequuntur, פ' פרם cum על
hic acceperit pro *dividere*. Rem scivit ex usu, fed
τ δύναμιν τ φωνῆς minime assequutus est.

Sanè ipse *Maimonides* hoc etiam nunc mihi vide-
tur velle dicere per illa verba, quæ in Commentariis
ad hanc *Φερίαν* reposuit: ופורסין על שמע היא הפריסה
וההצעה שהיא קודם קרית שמע רוצה לומר שיסדר
Hæc est illa expositio & præ-
narratio, (Benedictionum) quæ est ante *Lectionem*
Schemah: nimirum, quod quis ordinet (recitet)
Jotser & *Ahavah* &c. *Præparationem* & *extensionem*
τδ שמע per *Benedictiones* præcedentes *Maimonides*
intelligit per *Paros al Schemah*.

Est ubi verba hæc pro verbis *Maimonidis* non ac-
cepimus. Utebatur scilicet *Editione Minore Misnæ*
Livornensi, a cujus altera parte extat *Commentarius*
Farchi, ab alterâ parte *Etz Hechaiim*. Putamus
vero legisse in præfatione *R. Jacobi*, se hunc *Iarchio*
honorem habiturum, ut ipsius *Commentarium* mi-
nime cum aliis mixtum excuderet ab altera libri par-
te. Cogitabamus igitur in *Commentario Farchii* men-
tionem non posse esse *Maimonidis* atque hinc alium
R. Mosén intelligi existimabamus, *Farchio* vel coæ-
vum, vel antiquiorem. Sed nunc ex collatione *Mai-
monidis* apparet hoc ipsius dictum esse, quod ab Au-
tore hujus editionis per *παρένθεσιν* interpositum est,
ut cognosceremus esse, qui a *Farchio* dissentirent in
hac expositione.

Factum etiam hinc est, ut legerimus הנעה pro
הצעה. Est enim in hac Editione virgula superior mi-
nuscule hujus literæ y ita incisa, ut omnino appareat
esse

esse १. Neque aliter etiam nunc legeremus, si *Maimonidis* textus aliud non præciperet. Miramur vero ipsi, quod cum in lectione hujus vocis falsi fuerimus, non tamen in expositione gravius fuerimus hallucinati. Intelleximus enim *dispositionem* & *præparationem* cætus ad *Pericopam* hanc *Schemah* in fide recitandam. Muta id in *præparationem* & *dispositionem* *Ministri* vel cujusque alius, ad id designati, per recitationem benedictionum præcedentium. Itidem pro עין עין משפט lege עין החיים. Esse vero adhuc alias hujus dicti explicationes cognosces ex *Commentario Iosephi Karo* ad Locum *Orach Chaiim*, modo citatum.

Sed vero & illud quoque proficiendum ex hoc loco est, quod עבד לפני התיבה itidem sit *recitatio benedictionum*, ultimarum puto. Suboluisse id nobis ex iis, quæ de ea *Φράσις* vel ritu scripsimus, intelligere poteris. *Maimonides* ad *Misnam* nihil aliud habet ad הוה שנמנה אחר להתפלל quam עוברים לפני התיבה. Hoc est, quod aliquis constituatur ad orandum. Ergo *Transire coram Arcâ* est orare. Sed quæ ratio est, quod id dicatur *transire coram Arca*? Diximus sententiam, ubi de eo argumento agebamus, quo vero fundamento nixi, quibusque autoritatibus Virorum Doctissimorum muniti id fecerimus tum dicemus, quando nata nobis erit commoda occasio. Scilicet injecta nobis est dubitatio per Clarissimum Virum *Jacobum Rhenferdium*, quod תיבה in hac *Φράσις* non arcam, sed *pulpitum* vel *pluteum* sacrum notet, cui liber *Legis* impositus est, ante quem *Orantes stabant Synagogæ Ministri*. Proferebat vero is locum ex *Maimonide*, qui quidem minime erat obscurus, si bene meminimus,

mus, neque tamen ab omni exceptione liber. Ego vero id tantum velim dicere, extare huic sententiæ firmandæ locum valde idoneum in *Minori Orach Chaiim* Tit: cLIII. §. II. Dignissimus est, qui describatur: בני העיר שמכרו בית הכנסת יכולו ליקח בדמיו תיבה דהיינו היכל שמניחין בו ספר תורה או לוח *Incolæ Civitatis, qui vendunt Synagogæ domum, poterunt ejus pretio sibi comparare תיבה / quæ est Arca, in qua reponunt librum legis, aut tabula, super qua reponunt librum Legis.* Fieri potuisset, ut hic locus Viro Clarissimo latuisset, quia uti solet *Orach Chaiim* integro, in cujus textu hæc verba, quæ ad explicandum תיבה faciunt, non continentur. Est hæc παρένθεσις *R. Ioseph Karo*, quæ ad expositionem dicti facit, utilissima. Hæc dicta suffecissent, nisi animus gestiisset notas nostri *Karo* videre ad eundem hunc textum commentantis. In iis verò commodum offendimus, quod ea sententia, quâ תיבה pro *pluteo* capitur, sic minimè sit communis, ut nostra illa, quâ pro *Arca* accipitur. Hac enim significatione תיבה ut vulgari & recepta hujus vocabuli præsupposita, addit: ופי' תלמידי הר' יונה שהלוח שמעמידין בו ספר תורה כל השנה נקרא תיבה. *Discipuli verò R. Iona ajunt, quod tabula illa, super qua librum legis per omnem annum reponunt, vocetur תיבה.* Si hoc ita est, quod nolumus negare, novum habes specimen, quod vulgus Interpretum Judæorum insigniter quoque erraverit. Sed nunc non præscindemus ansam disputationis, hoc ad argumentum movendæ, si Deo placet.

CAP. VIII.

Differitur de Auctore sententiæ de Decem Otiosis SALOMONE JARCHIO, probaturque, cum omnes Iudæos tum verò maximè hunc Interpretem, ubi obscura illis vocis aut ritus origo est, solere frequentissimas fabulas fingere.

AB eo tempore, quo Judæi inceperunt ^ἡ πολι-
^{ποι} κίλον σοφίαν ἰδὲ Θεῶν & profundissima μυήματα,
 quæ in Scripturis Sanctis latent, negligere, animum
 suum applicuerunt ad res quasque minimi pretii ma-
 gno conatu investigandas. Est de eo *Iustini Marty-*
ris locus non inelegans in *Dialogo* cum *Tryphone*
Iudæo. Ἐὰν ᾗ ὡς οἱ διδάσκαλοι ὑμῶν Διὰ τὴν κάμηλοι μὲν
 θήλειαι ἐν τῷ δὲ τῷ τόπῳ ἔ λέγονται ἢ τὴν εἶσιν αἱ λεγόμεναι
 κάμηλοι θήλειαι, ἢ Διὰ τὴν σεμιδάλεως μέτρα τόσα καὶ
 ἐλάις μέτρα τόσα ἐν ταῖς περὶ φορῶν μόναι ἐξηγουῦται ὑμῖν
 καὶ ταῦτα ταπεινῶς καὶ χαμερπῶς, τὰ δὲ μεγάλα καὶ ἄξια
 ζητήσεως μηδέποτε πολυῶσι λέγειν μήδε ἐξηγεῖσθαι. *Sin Ma-*
gistri vestri, (Judæo loquitur) *quamobrem cameli*
in hoc vel illo loco feminæ dicantur, aut quid sint,
quæ dicuntur cameli feminae, aut propter quam
causam similæ mensuræ tot ᾧ olei mensuræ tot in ob-
lationibus tantum sumantur, vobis explicent, atque
id quidem oppido quam humiliter ᾧ expositione humi-
reptante, res autem magnas ᾧ quæstione dignas nun-
quam proferre aut interpretari audeant, & quæ
sequuntur.

Nihil certè hoc *Iustini* verius. Cum enim ipse Do-
 mi-

minus Jesus Judæorum Doctores in os dixit, quod τὰ βαρύτερα τῶ νόμου GRAVIORA LEGIS *omitterent*, tum verò *Paulus Apostolus* in Epistolis suis ad *Timotheum & Titum* signate monet, ne vel ipsi *fabulas Iudaicas* (Gentiles *somnia* dixerunt) sectarentur, vel committerent, ut Auditorum suorum animi illis occuparentur. τὰς δὲ βεβήλας καὶ γελάδεις μύθους (sic *Timotheo* scribit 1 cap: iv. 7.) ἀφαιτέ. *Profanas & aniles fabulas devita.* *Tito* autem: cap: i. 14. Μὴ προσέχοντες Ἰουδαϊκοῖς μύθοις καὶ ἐντολαῖς ἀνθρώπων ἀπιστοφρομένων τῇ ἀλήθειᾳ. *Non attendentes Iudaicis fabulis & præceptis hominum aversantium veritatem.*

Nullibi verò magis se prodit hæc eorum indoles, quam ubi in explicatione vel interpretatione sive rerum sive verborum versantur, quæ ignorant, vel ubi ex vocibus aut rebus student eruere quasdam suæ gentis constitutiones, quæ absque ullo fundamento Legis Divinæ sunt introductæ, sed quarum tamen fundamentum illi inde quocunque etiam modo volunt exsculpere, ne quicquam extra Mosen statuisse videantur. Posterioris hujus casus [de priore enim, qui maxime ad rem nostram nunc pertinet, mox copia erit latius differendi] occurrit nobis ex mille & mille exemplis unum, minime ignobile in Tractatu *Sanhedrin* cap: viii. §. iv. Statuerat Legislator, ut *filius contumax & rebellis* [בן סורר] ob gravissima crimina a Parentibus suis accusatus apud Judices, lapidaretur. Lex extat Deut: xxi. 19. 20. quam si consideres nullam plane in ea ambiguitatis speciem deprehendes. Loquitur illa de quibusvis Filiis immorigeris quovis modo

modo ad Judices eductis. En tamen heic insigne specimen subtilitatis Doctorum. Illi scilicet verba Legis attentius perpendentes variis modis illam reppererunt limitatam, hoc est, accusationem nihil valere, si Parentum alteruter esset *mancus*, aut *claudus*, aut *mutus*, aut *cæcus*, aut *surdus*. Sed cum nihil tale in lege extet, & cum ipsa suadeat ratio, has Legis circumscriptiones plane esse ineptas, unde, obsecro, & quo ingenii acumine eas eruunt? Id verò nobis traditur in dicto loco. Sic habet textus: *Non declaratur immoriger, si alteruter Parentum sit mancus, aut claudus, aut mutus, aut cæcus, aut surdus: Quia dicitur והפסו בו אביו ואמו ולא נידמין והוציאו אותו ולא חגרו ואמרו ולא אלמין בננו זו זה ולא סומין איננו שומע בקולנו ולא חרשים* Et apprehendent eum Pater & Mater ipsius. *Ergo ne sint manci*. Educentque eum: *Ergo non claudi*. Dicentque: *Ergo non muti*. Filius hic noster. *Ergo non cæci*. Non audit vocem nostram. *Ergo non surdi*. Bellas hercle conclusiones! Atque hujus pene indolis omnia illa statuta sunt, quæ Vindices & Zeloæ Legis nomine verarum traditionum πατρωδότηων posteritati commendarunt. Aliud exemplum valde observandum cape ex *Cartwrigto* in Mellificio Heb: lib: 111. cap: vi. Sed de priore *fabularum* genere differimus, quas scilicet fingere solent Judæi, ubi in explicatione verborum vel rerum versantur, quas ignorare videri nolunt. Proponam potius hanc veritatem verbis *Constantini L' Empereur*, quem nullus negare aufit inter præcipuos hujus Linguae & Antiquitatum Doctores ponendum esse. Sic ille *Annot. in Paraphrasin Fachaidis* in Dan: ad cap: 1x. 27. LECTORES

RES OBSERVARE VELIM, JUDÆIS HOC IN MORE ESSE POSITUM, UT, SI QUANDO S. SCRIPTURÆ LOCA SINT DIFFICILIORA, EXCOGITENT FABULARES HISTORIAS, QUIBUS CONCESSIS NIHIL RESTAT DIFFICULTATIS: *quod probare e Talmudicis scriptis in proclivi est, nec negabunt, qui in SALOMONIS JARCHI scriptis (ubi plurima e Talmude) exercitati sunt. Similiter hic etiam fingit noster (Jachaides) &c. Dictum egregium & verissimum, quod quemque harum literarum studiosum observare oportet. Dixerat ille idem Vir eruditus Notis in Bava Kama, ad cap: VII. §. VII. Cujus e Talmude specimen aliquod subjiciendum existimavi, quod Judæorum ingenium nobis manifestè aperiet, qui non contemnendis aliqui leges suas minutis & ineptiis depravant, & alio detorquent, quam earum primum institutum ferebat.*

Sed res cum omnibus Judæis nobis nunc non est, licet omnes hujus sive culpæ sive stultitiæ partem habeant. *Salomonem Iarchium volumus, sententiæ de decem Otiosis, a Buxtorfio repetitæ, a V. Cl. illustratæ, Autorem. De eo id speciatim asserentem audivimus Constantinum L'Empereur, quod fabulas fingere solitus sit, ubi res aut vocabula ignorat, quod itidem certissimum verissimumque essatum est. Est hic Salomon Isacides Patria Gallus, urbe Lunensis, unde ירר Iarchi dictus fuit. Illustravit inter primos [Auctores enim Tosephoth, licet varii fuerint, ipsius ætatem non excedunt] Commentariis suis maximam Talmudis, Misnæ & Gemaræ, partem ad finem undecimi*

decimi seculi post natum Christum, licet eum alii posteriore faciant. Cæpit eam ob causam apud gentem suam magna in dignatione haberi & pretio, adeo etiam, ut autoritate nulli prisco Doctore cedat. Vocatus a vulgo fuit **פרשנדרת** / id est, **מפרש הדת** *Legis Interpres* κατ' ἐμφασιν. Sic traditur in Libro *Juchasin*, unde locum transcripsit *Constantinus L' Empereur* Notis in *Itinerarium Benjaminis* p. 150. Alibi adverti illum nominari **ראש המפרשים והמבדרים בכל מקום** *Commentatorum Oratorumque omni loco* & *tempore Principem*, **מאור גדול** *luminare magnum*, & quæ plura superbiæ nomina posterior ætas finxit. Plura dicere institutum nostrum non exigit.

Hic verò tantæ apud suos autoritatis Vir non industria modo aut eruditione sua, quam illi minimè negamus, ad tantam nominis celebritatem inter suos perrexit, fortè enim haberet in iis pares ex suis contri- bulibus, sed vel hoc maximè nomine Gentilibus suis placuit, quod, quas in Corpore Talmudico fabu- las invenit, has pro facultate sua promoverit defen- deritque, & Scripturis sanctis intelligendis in Com- mentariis suis applicarit, quas verò ipse fictas a Ma- joribus non esse animadvertit, has finxerit ipse, si necessitas id videretur postulare vel si liberioris esset genii, animi etiam causa, ut videtur.

Audivimus modo id de ipso prædicantem, ut rem certissimam, *Constantinum L' Empereur*, & ferebat animus actutum progredi ad producenda exempla, quibus id Lectori demonstrem, sed, dum forte alio consilio evolvo dignissimam *Præfationem* Christo- phori Wagenfeilii, Viri longè Clarissimi ac eruditi,

quam præmisit libro, cui Titulus, *Tela Ignea Sanaæ*, incido in p. 79. ubi enarrat *Melchiorum Palentrotti* libellum *ex meris Judæorum & præcipue R. SALOMONIS JARCHI ABSURDITATIBUS*, ordinem librorum *Scripturæ V. T.* sequendo, compilasse. Libri, a nobis nunquam visi, hæc inscriptio est a *Wagenseilio* ex Italico idiomate versa. *Collectio multorum errorum & chimerarum, quos Talmudistæ in expositione Bibliorum somniarunt, & imprimis R. SALOMO retulit. Ex iis apparet magna cecitas, in quam prolapsa est gens Iudaica, quia non acceptarunt veram lucem Iesum Christum, Dominum nostrum, verum Deum Israelis. Sed proferamus certissima & indubitata hujus nostræ assertionis argumenta.*

Hæret autem in animo nostro, quod, cum Judæo quondam Doctore ad breve tempus duce uteremur in evolvendis Commentariis Biblicis & præcipue illo *Salomonis Jarchii*, multa nobis data sit ridendi copia, præceptore etiam nostro graviter id ferente, quando Commentarium *Jarchii* explicabamus ad Gen: XII. 14. Simplicissimus historiæ textus ita habet: *וַיְהִי כְּכֹנֵן אַבְרָהָם מִצְרִימָה וַיֵּרֶא הַמִּצְרִיִּים אֶת הָאִשָּׁה* *Et accidit, cum veniret Abraham in Ægyptum, ut viderent Ægyptii mulierem hanc, quod pulcra esset. Quid hic latet arcani? Id verò Tibi edisseret noster Salomo, Interpretum Princeps. Scilicet considerat in textu dici, Abrahamum venisse in Ægyptum, nullâ omnino injecta mentione Saræ. Quid inde? Sanè inde colligit, Abrahamum Saram inclusisse cistæ, ne pulcritudo ipsius Ægyptios* in-

inflammaret. Sed quid ita? Cum in textu mox addatur, *vidisse Ægyptios Saram*, inde enim videtur patere eam *cistæ* non fuisse inclusam. Ad hanc difficultatem id comminiscitur *R. Salomo*, quod cum Ægyptii telonium exegerint *cistæ*, *cistam* magno Abrahami malo aperuerint, ac ita *Saram* in *cistâ* latentem detexerint. Hæc sententia horum verborum est. *וַיְהִי כִּבְּוֹא אֲבִרָם מִצְרִימָה: הִיא לֹלֹמֶר כִּבְּוֹא מִצְרִימָה אֵלֶּה לִּימֵר שֶׁהִטְמִין אוֹתָהּ בְּתִיבָה וְעַל יְדֵי שֶׁתִּבְעוּ אֶת הַמֶּכֶס פִּתְחוּ וְרָאוּ אוֹתָהּ* *Fuit verò cum Abraham veniret in Ægyptum. Dicendum fuisset, cum illi venirent in Ægyptum* (Abraham sc. & Sara numero plurali) *Sed id nos docet, quod occultaverit illam in cista, quodque Ægyptii, cum exigerent telonium, aperuerint cistam eamque viderint.* Credas heic *Iarchio*, audacter asseveranti? Ridebis mecum scio hominis *παταιότης* & jure meritoque. Suggestebat memoria aliud etiam huic simile exemplum, ex *Commentariis ad Gen. cap. iv. in Historiæ Lamechi* interpretatione. Sed præterquam quod id prolixius est, video *Simeonem de Muys* in *Variis suis Sacris* illud minime præteriisse. Referam tantum ipsius *Ἀποκάλυψιν* ad citata *Iarchii* verba. O miram apocalypsin, nihil enim ejusmodi rerum in sacro Codice! --- Sic ludunt interdum Hebræi in interpretandis sacris literis, sibi que, modo utcumque se expediant, omnia licere arbitrantur. Quanto satius esset a sacris literis abstinere manum, quam eas si tractes, eo pacto habere? Religioso silentio adoranda potius in iis tot incognita *μυστήρια*, nec semper curiosius perscrutanda. Credas illos in *Talmudis* interpretatione non tentare,

quod in Scripturę tractatione adeo sibi arbitrantur esse pulcrum?

Minore molestiâ id referemus specimen, quod Doctissimus *Musius* itidem observavit ad Gen: xxxiii. Enarrat ibi Historiographus sacer, quo pacto *Iacob* cum uxoribus liberisque suis fratri suo *Esau* obviam processerit. Præscripsisse vero dicitur *Iacobus* familię suę hunc ordinem, ut, præmissis agminibus *Ancillarum* cum Filiis suis, sequeretur *Lea cum Filiis suis* & ultimo loco agmen clauderet *Ioseph cum Rachele*. Quę hic difficultas, cum tota narrationis series valdè sit perspicua? Hęc scilicet est, cur cum *liberi* dicantur sequuti fuisse matres *Ancillas* & *Leam*, cur, inquam, *Iosephus* matrem dicatur præcessisse? *Ecce Tibi*, sic *Musius*, *RASI* (R. Salomo Jarchi) tantopere laudatus Doctor, qui dignam capite tribuum Israelis, ita enim a suis honoris ergo indigitatur, profert conjecturam, dum *Iosephum* pudicitie matris consulere voluisse divinat. Sic enim dixisse apud se: אמרי יפת תואר שמא יתלה בה עיניו Mater egregiâ est forma, ne fortè sceleratus *Esau* ad eam adjiciat oculos stabo ex adverso illi, impediamque, ne illam contemplari liceat. Acutè! cum *Iosephus* tum septem vel octo annorum puer fuerit, ut *Musius*. Ridicula, ait, & fatua ista conjectura est. Verisimè.

Cognosce etiam hominis genium ex rationibus, quas ad cap: xl. amplectitur, delictorum *Pincernæ* & *Pistoris* Pharaonis, qui eidem cum *Iosepho* carceri erant inclusi. Ita *Salomo* noster, ut eum citatum video ab
Cl.

Cl. Heidegero Exercit. xx. §. xi. in Genes. זח נמצא
 זבוב בפיילו פוטרי שלו זח נמצא צרור בגלוסקין שלו
Peccatum in eo consistebat, quod inventa fuit musca
in poculo & lapillus in tortâ panis. Peccatum, sic
subjungit Doctissimus Heideggerus, tanto Theologo di-
gnum! Quem non piget harum ineptiarum? Neque
 tamen ulla fere pagina biblica est, in qua similes næ-
 nias & futilitates non offendas.

Veniam tamen rogo, ut unum mihi liceat sub-
 jungere documentum ex *Annotationibus* ipsius ad
 Num: i. i. i. Textus biblicus ita sonat: ואלה תולדות
 אהרן ומשה *Hæ sunt generationes Aaron & Mosi.*
 Sequuntur deinde nomina Filiorum *Aharonis.*
 Quid hic novi noster *Isacides*? Sic ait: ואינו מוכר
 אלא בני אהרין ויקראו תולדות משה לפי שלמדן תורה
 מלמד שכל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב
 Mentionem facit textus generationum *Aa-*
ronis & Mosi, & tamen memorantur unicè nomina
Filiorum Aaronis: sed & hi appellantur Filii Mo-
sis, quia Moses eos Legem docuit, unde discimus,
omnem illum, qui Filium secii sui Legem docet, in
Scriptura eo haberi loco, ac si eum generasset. Sic-
 cine vero? Ignoravit scilicet vel ignorare saltem hoc
 loco voluit R. Salomo, ואלה תולדות frequenter *res ge-*
stas in Scripturâ notare, non vero proprie dictas ge-
 nerationes. Belge nostri quam accuratissime: **Ver-**
staet door geborsten het verhael niet alleen van eeni-
ge Personen Mose en Aaron/ maer oock van het
gene onder hen door Godts ordinantie sich heeft
toegedragen.

Vides, mi Lector, Autorem hunc ubi in Scriptura-
 rum

rum interpretatione versatur, quarum Dei gratiâ intelligentia Christiani nos illi minimè cedimus, tanto cum studio & consilio nos sæpenumero fallere, ut putares illum credidisse, hoc sibi demandatum negotii esse, ut res sacratissimas ludibrio exponeret. Credi' verò adeo illum se ipsum exuere vel ita nullam rationem habere indolis suorum contribulium, quibus æquè ac sibi studuit placere, ut in expositione *Talmudis*, ubi copiosior occasio suppeditatur fabulas sectandi, idem non fecerit frequentissimè? Animum inducas, inquam, *Salomonem Iarchium*, ubi ansa dabatur, datur autem in Talmude frequentissima, fabulis fingendis in interpretatione Talmudis operam non dedisse, cum in commentariis suis in Scripturam, quæ fabulis fingendis occasionem nullam præbet, omni paginâ figmentis animi sui indulserit? Quod si verò id accipis, negare autem nullus eorum potest, qui *Talmudi* intelligendo incumbunt, quid Tibi, obsecro, facilius occurrit, quam hominem, ad figmenta e vocibus cudenda valdè proclivem, cum vocem **בטלנים** in *Misna* offenderet & *Gemara* præciperet eos ad Synagogam pertinere, commentum esse, **עשרה בטלנים** *Decem homines esse omni tempore in Synagoga præsentēs & a Synagoga sustentatos?* Si ab ipso fictum esset omne hoc negotium occasione vocis **בטלנים** / quod factum fuisse nolo asseverare, sed fieri potuisse statuo, nihil equidem egisset adeo a natura genioque suo alienum, ut non alibi idem centies & millies fecerit. Quin immo tantum abest, ut ea propter incurramus in reprehensionem, quod *Iarchium* absque tabulis Veterum aliquid asseveran-

tem

tem tuto non sequamur, ut potius hoc ipso hæc sententia *de Decem Otiosis* nobis debuerit esse suspecta, quod *Iarchium* Autorem habeat.

CAP. IX.

Rationes aliæ promiscuæ adferuntur, ex circumstantiis petitiæ, quæ sententiam Iarchii de decem Otiosis videntur convellere. Sententia Rabbeni Nissim de Decem Otiosis repetitur, atque ex eâ quædam N.T. loca illustrantur.

ARgumenta, quibus inducti sumus *Iarchii* fidem suspectam habere in testimonio de *Otiosis Decem*, vel petita sunt ex testimoniis aliorum Autorum hebræorum, quos *Iarchio* derelicto aliud ab ipso sensisse evicimus, vel a consideratione Autoris ipsius, quem hominem valdè fabulosum fuisse superiore capite ostendimus, vel denique ex rationibus variis, quas circumstantiæ cum textus tum vero loci & temporis suppeditant. Priora absolvimus, restat ut ultimum nunc agamus, quando demum liberum erit in alia argumenta exspatiari, quod nobis jucundius, Tibi vero, Bone Lector, gratius fuerit.

Vir Cl. mecum disputans de *Septem Lectoribus*, quos ego conjeceram ad *Otiosos* decem in Vetere Ecclesia pertinuisse, ita instituit. *Solent Hebræi*, ait, *quoties aliquid in patriis ritibus statisque sacrorum ceremoniis est novatum, illud sedulo annotare, ejusque novationis causam, tempus, occasionem, aliasque circumstantias curatè addere & memoria trans-*

L

mit-

mittere posterorum. Hæc verò cum in chartam con-
jiceret, qui fieri potuisset, ut non percepisset,
hanc positionem suos *Otiosos Decem* planè turbare,
omnesque suas asseverationes priores vanas atque in-
utiles reddere, si nimium suo in me fervori non de-
disset. Scilicet si hoc verum est, quod in multis ve-
rum esse nullus inficiari ausit, Hebræos adeo dili-
genter annotasse, si quid in sacris rebus sit novatum,
ejusque novationis causam, tempus, occasionem,
aliasque circumstantias constanter adscripsisse, redde
mihi rationem dico ex Veteribus Hebræorum scri-
ptis, quo tempore tales *Otiosi*, quales tu in Syna-
goga extitisse statuis, esse desierint, quo tempore,
inquam, hæc novatio in Synagogâ acciderit? Red-
de causam, aio, cur, cum *Otiosi tales*, quales tu
statuis, a Judæis Veteribus judicati sint summoperè
necessarii in quoque cætu majore, qui *centum & vi-
ginti homines* efficiebat, cur, inquam, tales *Otiosos*
nunc non alant, cur tales *Otiosos* dudum non alue-
rint, cum eadem nunc sit ex tuâ sententia necessitas
ac olim, & cum plurimi sint cætus, qui *Otiosis alendis*
abunde sufficiunt? Iterum dico, redde hujus varia-
tionis ex tua *ὑπόθεσι* rationes, & si eas reddere non
possis, (reddere verò non modo nullas potes sed ne
fingere quidem) fatere alterutrum, hoc est, aut ta-
les in Veteri Synagogâ, quales tu tibi formas, *otiosos*
minime extitisse, aut falsam te adhibuisse *ὑπόθεσιν*,
quando meam de *Lectoribus septem* volebas convel-
lere conjecturam.

Si animus nobis est hoc argumentum paulo diligen-
tius excutere & clariori lumini exponere, apparebit
illud

illud pro nostra sententia quam evidentissime concludere. Statuit V. Cl. cum *Jarchio* in Vetere Synagoga *decem Otiosos* summopere fuisse necesarios, ne Synagoga esset vacua, modo sufficeret cætus *Otiosis* alendis. Patet ex ratione addita, *Otiosorum* horum ex Hypothesi Viri Cl., quam ubique *φυλάττει*, unam eandemque omni tempore omni loco in omni cætu majore alendorum esse necessitatis causam. *Otiosi* tamen tales, quales format V. Cl., nulli nunc in Hebræorum Synagogis reperiuntur, ut ut ex *ἰσοψέσει* V. Cl. sequatur, eos nunc æque esse necesarios ac fuerunt olim. Verum quid ita? Constat enim Judæos observantissimos esse priscorum rituum & consuetudinum, earum maxime, quas iusta ratio fuadet. Constat insuper ex sententia V. Cl. eos diligenter notare mutationis cujusque minimæ tempus & rationes. Quoniam verò mutationis novationisque hujus, quo tempore, quo loco, quas ob rationes facta fuerit, ne ulla quidem apud Veteres mentio extat, immo cum e contra ratio doceat ex Hypothesi, eandem eorum, quæ fuit olim, etiam nunc esse necessitatem, quid dubitamus concludere, tales *Otiosos* in Vetere Synagoga nullos extitisse? Quod si enim in Vetere Synagoga suis officiis ob rationes adeo ponderosas legitime essent functi, causa dari potest nulla, cur deinceps munere suo moti & e Synagogis omnibus ejecti essent, quoniam ex *ἰσοψέσει* V. Cl. ratio necessitatis una eademque esse perseverat. Attendat in posterum V. Cl. ne nobis, a se ad pugnam sollicitatis, arma sua in manus det, eorumque ictibus quibuscunque se ipsum incaute exponat, quod jam semel iterum-

que fecit. Nos ipsi tantæ securitatis congressorem nolumus.

Consideremus amplius, quod si *Otiosi decem* tales sint homines, quales illos Autores posteriores cum *Iarchio* fuisse tradunt, tum ratio nulla possit dari, cur præcise in *Oppidis maioribus* fuerint requisiti. Scilicet *Civitas illa* dicitur *Magna* in Misna Talmudica, in qua sunt *Otiosi decem*. Sed fanè *Otiosi* tales *decem* in Civitatibus minoribus magis fuissent necessarii, ac in maioribus. Etenim, quia in *Minoribus Civitatibus*, si quis post recitatas a Synagoga preces sacrum conclave ingrediatur, iusta erat suspicio plures non adfuturos ob numeri membrorum Synagoge paucitatem, ita in Civitatibus Majoribus variegatæque frequentissime nasci poterant occasiones, quæ simul plures sacris statò tempore celebrandis arcerent, qui hora precum præterlapsa in unum de novo coire suæque in Deum studio & pietati poterant satisfacere. Colligo hinc, minores cætus ejusmodi *Otiosos decem* multo majore jure sibi postulasse, quam *Majores*, quia, inquam, in Majoribus Civitatibus defectus absentium facili negotio compensabatur, in minoribus non item. Quoniam nihilominus *Otiosi* cætibz Majoribus adscribuntur, cogita cum animo tuo, an *Otiosi Decem* tales sint homines, quales Autores posteriores delineant.

Notandum præterea est, uni tantum *Civitati Magnæ*, quæcunque tandem illa fuerint, *decem* attribui *Otiosos*. De *viginti*, *triginta*, vel si mavis, binis aut trinis *Otiosorum* societatibus in duabus aut tribus Synagogis nihil quicquam in Veterum monumentis legis.

gis. Pone nunc in plurimis majoribus Civitatibus plurimas extitisse Synagogas. Ad stuporem usque [ecquis enim credat?] percipimus ex Gemarâ Codicis *Megillæ* Talmudis Hierosolymitani ad cap: III. Hierosolymis fuisse *Synagogas quadringentas & octoginta numero*. ארבע מאות ושמנים בתי כנסיות היו בירושלים. *Quadringintæ & Octoginta Synagoge fuerunt Hierosolymis*. Extat idem in *Cetuvoth & Gittin*, licet variato numero. Locus observatus est *Seldeno* in *Prolegomenis* ad libros de *successionibus in bona defunctorum* & *Ligtfooto* Centur. Chorog. Matth. præmissâ cap: xxxvi. quem eundem ex *Babylonico* prolatum elegantem & insignem dicit V. Cl. fortè quia elegantem atque insignem fabulam docet, ex varietate relationis satis perspectam.

Fuerint verò Hierosolymis *quadringentæ* Synagoge, dic mihi, num in unâ an verò in omnibus *Otiosos* fuerint constituti? In pluribus enim fuisse non dices, quia rationem reddere nullam potes, cur hæ Synagoge *Otiosis* gavissæ sint, aliæ iisdem caruerint. In una ais? Sed sic frustra fuerint, cum ob Civitatis amplitudinem tum vero maximè secundum Hebræorum regulas, quia sua cuique Civitatis membro Synagoga erat, quam eum oportebat frequentare. In omnibus igitur fuisse concludas, quia una eademque in Synagogis omnibus *Otiosorum* καὶ ὁ λόγος ratio est & causa. Sed sic numerare poteris *Hierosolymis* quondam quater mille & quadringentos *Otiosos* extitisse, ex Synagogarum ærariis sustentatos, quod quam sit dictu ridiculum me tacente quivis intelligit.

Amplius asseritur in *Codice Talmudico*, cætui cuique centum & viginti hominum interesse debuisse decem Otiosos. Locus est in *Sanhedrin*, fol: 17. a *Selden* illustratus, alias a nobis adductus ad sententię nostrę confirmationem. Tu verò in animum tuum inducas, hoc voluisse Veteres Hebræos, ut ex exiguo centum & viginti hominum numero decem omni die præsentem se stiterint in Synagoga Otiosos, eum tantum in finem, ut, si cæterorum membrorum aliquod deficeret, illum defectum hora precum lapsa possent supplere? Si quis ita statuatur, simul statuatur, Veteres Hebræos Rempublicam paucorum hominum, valdè imprudenter ordinasse, quoniam satius est, ut in ea omnes commoda boni publici pro facultate sua promoveant. Quis vero dubitet, quin quavis alia re magis communi Civitatis causę profint decem ex viginti & centum hominum cætu, quam ut in Synagoga Otiosi plane & desides omni die sedeant nullo subinde bono & commodo. Sed & quis animum inducat credere, Veteres Hebræos, qui omnes parcimonię studuerunt, rarissimè autem stipendia distribuerunt, voluisse posteritati suę commendare, centum & viginti homines alere debere decem suis sumptibus, (de Synedrio viginti & trium nihil nunc affirmo) ut ex iis lucrum valde exiguum caperent & rarum.

Quin & hoc mecum perpende, quanta in eo sit absurditas, si dicas, decem homines ad id unice in Synagoga & Civitate altos sustentatosque esse, ut desides & Otiosi omne vitę suę tempus tererent, cum de die ipsis reliquum fuerit tempus laborandi, æque
pene

pene ac *Iudicibus*, *Ministris* ac *Senioribus* Ecclesię. Hoc illud est, ad quod Lectorem meum, si nugis his tantum dare cupit, maxime velim attendere. Tempora precum *matutina* & *vespertina* fuerunt statuta juxta ipsorum Constitutiones. *Matutinę* preces ad horam quartam diei, [horis ab exortu solis numeratis] secundum *R. Judam* extendebantur, tolerabantur tamen usque ad meridiem. *Vespertinę* vel potius *pomeridianę* ab hora nona & dimidia usque ad ultimos quinque diei quadrantes extendebantur, tolerabantur verò usque ad occasum Solis. Siquis id scire cupiat accuratius, consulat is *Samuelem Petitem*, Virum longe Clarissimum, *Miscel. sacr.* lib: i. cap: xv. & *Humphridum Prideauxium*, Doctissimum Virum in Notis ad cap: ii. *Constitutionum Maimonidis De Donis pauperum* & præcipue ad cap: ix. *Maimonidis Libri de Regibus*, qui loca singula huc pertinentia ex *Maimonidis Hilchoth Tephilla* recenset & explicat. Medio igitur tempore, quod inter statas precandi horas labebatur, diebus profectis [festis enim preces duplę hoc est addititię habebantur respectu habito ad sacrificia duplicata] Synagoge minime frequentabantur, ac proinde licitum cuique erat rem suam domesticam vel publicam curare. Iudices ad Collegia sua, [confer *Seldenum* de Syned. lib: ii. cap: x. §. ii.] Magistri ad Scholas, Seniores forte ad mercaturam properabant, Minister ipse Synagoge in commodum familię suę laborabat, quapropter hi omnes a V. Cl. numero *Otiosorum* excluduntur. Soli hi *Otiosi decem* sunt, quos eo quoque tempore supervacuo in Synagogis sedisse V. Cl. dicere

cere non audet, & quos tamen etiam tunc *Otiosos* esse debuisse, hoc est, cum nihil in Synagogis, quod agerent, haberent, turpi tamen se otio & desidia dedisse, immo dare se debuisse pergit asseverare. Concedit Judicibus, Senioribus Ecclesie, Rectoribus Academicie, immo concedit τῷ ἡγούμενῳ & 'שליח ציבור *Ministro* & *Angelo Synagoge*, quem tamen semper Synagoge negotia curare oportebat, sua exercitia, labores, negotia. Dicere non sustinet, omni die *Otiosos* in Synagogâ sedisse, quia pars erat diei, qua ipsis nihil in Synagoga negotii erat, & nihilominus negat ipsis honestissimas occupationes Civiles, quas in Personis cæteris, maxime sacris, tolerat. Sanè si animo ipsius non federet τῷ ὑποθέσειν φυλάττειν, nescio, quo pacto in animum possit ducere, *Salomoni Jarchio*, homini fabuloso, tantum heic tribuere, quantum vix ullus suorum contribulium.

Adjiciamus rationem ex *textu* depromptam *Talmudico*. Etsi verò ille tribus aut quatuor verbis constat, suppeditabit nihilominus, quod ad rem præsentem adferri meretur. *Quænam est Civitas magna?* (sic rogatur in *textu*) *Omnis illa, in qua sunt decem Otiosi*, פחות מכן הרי זרה כבר *si his sint pauciores, ecce villa est*. Quid inde? Id sequitur, ni fallor, fuisse *Civitates* sive *cætus*, (Hebræos enim עיר פה ita passim capere in his dictis ex sequentibus, εἰ γέλοι ὁ Θεός, manifestum evadet) in quibus pauciores, quam *decem*, *Otiosi* extiterunt. Confer id, si placet, cum sententiâ *Jarchii*. Ea hæc est, quod *Otiosi decem* ad id fuerint necessarii, ut quivis ferius citiusve Synagogam ingressus possit præstare precum facerrimarum reci-

recitandarum officia. Sed verò huic usui non sufficiunt in Synagogis *quinque*, *septem*, *octo Otiosi*. Faciliorem equidem facere possent *quinque* *sex* *septem Otiosi* expectationem illius, qui serius accedebat, sed verò tollere incommodum minimè poterant. Cedin' verò Veteres Hebræos, si unquam ita inepti fuerunt, ut *decem homines*, *desidia* & *ignavia* consecratos, in Synagoga aluerint, a quibus tamen commodum, licet exiguum, haurire poterant, eo usque etiam otium aut ignaviam amasse, ut tres, quatuor, quinque, *Otiosos* instituerint, incommodo tollendo minime pares? Sed torqueamus idem hoc argumentum ad aliam partem. Si *Otiosos* ad id institutos ais, ut officia precum, a fero venientibus recitandarum, juvent, dic, cur *decem Otiosos* sustentare voluerint? Utique sufficiebant *novem*. Si quis enim serius aut citius accederet, quam par erat, is ipse *decimus* erat atque numerum supplebat. Neque enim *undecim* requirebantur sed *decem*.

Denique hoc summopere mirari subit, cur hos homines *decem ignavos* & *desides* in Synagoga esse velit. Sint *Otiosi*, hoc est, a curis mundanis soluti. Non negabo. Sint omni die & hora in Synagoga. Si ita placet, id nunc non disputabo, neque concedo tamen. Sint usui fero ad precandum accedentibus. Hoc quoque largiar. Sed quo jure iis negantur officia in Synagogis præstanda? Hoc enim ad nos pertinet. Cum τῷ ἱερεὶ *Ministro* Synagogæ cura Synagogæ sit demandata, cum is omni die & hora Synagogæ negotia debeat procurare atque hinc tantam diei partem, quantum tu *Otiosis* assignas, in Synagoga debeat terere,

M

cum

cum ad hoc ab universa Civitate institutus sit & stipendio accepto sustentetur, cum hic ipse *Chassan* possit esse e numero *Decem Otiosorum*, hoc est, precaturos sacras formulas adjuvare, ecurr tu eum excludis? An fieri potest, ut existimemus, Judæos Veteres adeo luxuriosos fuisse, dicam verius, dementes, ut, quod *unus* a Synagoga stipendio donatus agere poterat absque ullo suo incommodo, cum eodem verò commodo cætus, hoc etiam præter ipsum alii demandarint? Profecto, quanto ego hanc rem magis volvo atque revolve, tanto videtur id mihi ab omni sana ratione alienius, ut homines statuamus in Synagoga Veteri *ignavos decem*, qui officiorum in Synagoga præstandorum, quæ perplurima erant, nihil egerint quicquam, cum nihil omnino obftet, quo minus eadem illa officia illis æque ac aliis demandata sint.

Vidimus saltem in præcedentibus, Rabbenu *Nissim* ejusmodi *Otiosos* noluisse. Is omnes eos **בטלים** *Otiosos* dixit, qui, quod ipsi agerent rerum in Civitate nihil admodum habentes, mane & vesperi sacris constanter adhæserunt. Hujusmodi etiam homines pios & Deo devotos in nostris Ecclesiis plurimos habemus. Tales dico, qui rerum mundanarum curis & negotiis aliis vacui, licet ad id minimè obstricti, licet minime ea propter stipendium merentes, concionibus cæterisque sacris exercitiis frequentes interfunt. Dici solent a vulgo: **Opiaer-bijters**. Huc respicit, quod in Apostolorum *Actis* est cap: 11. 46. Καὶ ἡμέραν ἃς συνεστρέφοντες ἐν τῷ ἱερῷ ὁμοθυμαδόν. *Et quotidie* **PERDURANTES concorditer IN TEMPLO.** Belg. **Dagelijks in den Tempel volherdende.** Idem *Lucas*

Lucas id ita exprimit in Evangelio suo cap: xxiv. 53. Καὶ ἦσαν ἀεὶ πάντες ἐν τῷ ἱερῷ αἰνῶντες καὶ εὐλογοῦντες τὸν Θεόν. *Et erant semper in Templo Deum celebrantes & laudantes.* De Apostolis loquitur. Hebraice dicas: **וְהָם תמיד בחיכל** / quod si mutes in **בית הכנסת** eandem φερίσιν habes, quam Commentatores in describendis *Decem Otiosis* adhibent. Compara etiam, quod de *Annâ* dicitur cap: ii. 37. Καὶ αὕτη χήρα ὡς ἐτῶν ὀγδοήκοντα τεσσάρων, ἥ ὅτε ἀφίστατο ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ νηστείαις καὶ δεήσεσι λατρεύουσα νύκτα καὶ ἡμέραν. *Ipsa autem vidua quasi annorum octuaginta quatuor NON RECEDEBAT A TEMPLO, jejuniis ac deprecationibus serviens Deo noctem atque diem.* En *Otiosam* secundum sententiam *Rabbenu Nissim*, supra allegatam! Hujusmodi *Otiosorum*, sultis, Principem constituamus *Davidem*, qui Psalmo toto lxxxiv. de talibus *Otiosis* cecinit. Sic habet *versus quintus*. **אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך** *Beati sunt, qui habitant in domo tua, etiam atque etiam celebrabunt te.* Belgæ: **Sp pzijsen u gestadelijck.** Si tales *Otiosos* cum *Rabbenu Nissim* intellectos velit V. Cl. nostro etiam arbitrio liberum ipsi erit a nostra sententia recedere. Putamus tamen cum *nomen בטלנים* tum etiam descriptionem *Maimonidis* supra allegatam plura dicere, &, quod magis est, *Ligtfooti* sententiæ favere. Hæc deinceps ordine lustranda erunt. Recordetur modo Lector, hanc esse sententiam *Ligtfooti*, quod per *decem Otiosos* decem homines *literati*, commodis Synagogæ intenti, sint intelligendi.

CAP. X.

Quâ potestate vocabulum בַּטַּל OTIARI in Hebræorum Scriptis veniat, ex commissionibus Eruditorum Virorum Johannis Seldeni & Christophori Wagenfeilii eruitur. Quantum terminatio בַּטַּל in voce בַּטַּל valeat, disquiritur.

EO nos tandem tractationis nostræ series duxit, ut in potestatem significationemque ipsius vocis בַּטַּל paulo diligentius anquiramus, dispiciamusque an, quod Vir Cl. rotunde negavit, ea merum tale Otium notet, quod honestas occupationes & negotia excludat omnia, in publicæ rei commodum instituta. Sic, inquam, Vir Cl. statuit. Hæc ipsius verba sunt: *Quemadmodum etiam Hebræorum nemo, quod hic in genere monemus, neque cum hos OTIOSOS describunt, quemquam eorum commemorat, qui a Cl. Lightfooto adducuntur, neque cum ex professo de JUDICIBUS &c. agunt eorum ullus בַּטַּל appellatur. Quam heic præstitisset modestius scripsisse!*

Vox בַּטַּל apud Hebræos notat *Otiari*, hoc idem, quod Græcis τὸ ἀναπαύειν & ἀργεῖν *vacare, cessare, abstinere ab opere*. In Biblico contextu rarius extat. Extat tamen Eccles: xii. 3. וַבַּטָּל הַמְּחַנְנוֹת *Et molitrices cessant, otiantur*. Belg. *Stille staen*. Græci. ἡρεμσαν. In ea parte Scripture, quæ Chaldæa est, frequentius reperitur. Ezræ iv. 24. בַּטַּלַּת עֲבָדָת *Opus domus Dei cessavit*. Additur: וְהָיוּ הַכֹּהֲנִים בַּטָּלִים

בטלָה & *intermissum est*. LXX. rursus: ἡγεμονε & ἡν
 δεγδν. In *Paraphrasibus* verò *Chaldaicis* summà il-
 lius copia est significatu nunquam variato. Id unum
 ex iis observabimus, quod & in *Lexico Chaldaico*
 observavit Doctiss. *Coccejus*, quodque ex locis per-
 plurimis, a *Buxtorfio* allegatis in *Lexico suo Majo-*
re, constat, respondere ut plurimum בטלָ in ver-
 sionibus Chaldaeis τῷ שבת / quod apud Hebræos
quiescere, opus intermittere notat.

Præter hæc invenimus *Christophorum Wagensei-*
lium, Virum optume eruditum, in Libro suo, cui
 titulus, *Tela Ignea Satanæ*, alia plane occasione a-
 gentem de genuina hujus vocis notatione, eatenus
 etiam hanc significationem urgere, ut statuatur, per
 hoc vocabulum solere designari in Hebræorum Scri-
 ptis *cessationem atque intermissionem* alicujus operis
 si non perpetuam, saltem valde diuturnam & plu-
 rimum ad minimum annorum. Est ipsi disputatio cum
 summo *Seldeno* de constitutione Synedrii Hebræorum
 tempore destructionem Hierosolymorum præceden-
 te. Est *Seldenus* ea sententia, quod quando in He-
 bræorum scriptis asseritur, *quadraginta annis ante ex-*
cidium orbis cessasse judiciorum Capitalium [בטלו דיני
 נפשות] *cognitionem* in Republicâ Israelis, id non ita
 stricte sit accipiendum, ac si plane non sedisset post-
 ea unquam Synedrium Magnum in *Conlavi Gazith*
 & cætera Synedria (dependebat enim juxta scita
 Talmudica sessio minorum Senatuum a majore hoc)
 illis quadraginta annis officio suo plane functa nulla
 essent occasione, quia signate in *Tosepboth* traditur,
 quod subinde לצורך שעה quando singularis quæ-
 dam

dam opportunitas & necessitas idem exigebat, Senatus hic revocatus sit in pristina sua subsellia, sed quod per illam *Φερίων* indicetur *negligentior coactio* Synedriorum, ita ut plurimam saltem temporis partem hæc Synedria ab officiis suis abstinuerint, non verò in totum illa intermiserint. Nemo, sic Seldenus lib: II. de Syned. cap: xv. *quidem Ebraicis literis paulo versatior nescit*, verbum *בטל* tam impediri, cessare, intermittere, quam sufferre aut auferre denotare. Ita tamen, ut ablatio ejusmodi significare commode possit temporaneam cessationem solummodo seu intermissionem, aut in desuetudinem abitionem, non juris omnino seu rei ipsius deletionem. In threnis legitur, *קנים משער שבתו* Presbyteri defecerunt de portis, ubi Chaldaeus: *סבית מתרע סנהדרין איתבטלו* Seniores ex porta Synedrii cessarunt. Id, quod etiam in hac, quæ præ manibus est, re fit manifestissimum ex Gemarâ Hierosolymitanâ, &c. Mentem suam Seldenus prolixius explicat. Wagenfeilius verò modo laudatus, *ὡς φησιν* Viri Clarissimi negans, ideoque autoritatem *ר' Tosephoth* non hercle vanis argumentis fretus elevans, hanc quoque Viri Cl. assertionem negandam sibi sumpsit. Etenim, ita repetit, cum *בטל* dicunt Talmudistæ, ferè semper cessationem omnimodam & vix eam, quæ est longissimi temporis, multumque ultra quadraginta annos se porrigit, significant, nedum, ut eam, quæ intra hunc terminum varias admittit intercapedines, velint intellectam. Sufficiat provocare ad solum ultimum caput Misnæ in Sota, ubi toties phrasis repetitur: *בטלו אורים ותמים* Cessarunt Urim & Tummim.

בטלו

בטלו מושלי מושלים *Cessarunt*, qui populum erudiebant parabolis. בטל כבוד התורה *Cessavit gloria Legis*. Reperias hæc apud *Wagenfeilium* dicto libro p. 325. 326.

Non est, quod me ipsum huic disputationi, quæ ad me non attinet, immisceam, quodque *עו'היו* Præclari *Wagenfeilii* oppugnandam mihi sumam, quippe non intelligo, illam causam meam præsentem vel prodere vel juvare. Exempla, quæ Vir Clarissimus in lucem produxit, minime sunt obscura, neque negari posse existimo, vocem *בטל* longe frequentissime *prolixam cessationem & diutinum otium* alicujus sive rei sive Personę significare in Hebræorum scriptis. Notari tamen velim, quantum ex his rebus ego percipio, hunc significatum vocabuli, quem *Wagenfeilius* urget, non latere in potestate ipsius vocis *בטל* / sed in rebus earumque circumstantiis, de quibus vocabulum *בטל* usurpatur. Constat id inde, quia ante monuimus *בטל* apud Chaldæos respondere *ט' שבת* apud Hebræos. Cæterum *ט' שבת* æque de *otio & quiete* horę, ac de quiete diei, mensis, anni & annorum sumitur, ut ex Hebræorum monumentis constat. Quid ni igitur *בטל* eadem ratione de *quiete* diei, anni, quam annorum ac longissimi temporis, in se spectatum, capiatur? Sanè Auctor *Tosaphoth*, a *Seldeno* adductus, a Viro Clarissimo refutatus, si in re erraverit, quod nunc nunc ago, voci *בטל* / quæ in *Gemara* habetur, hanc vim minime inesse credidit, quod si enim id credidisset, utique *Gemara* textum ea, ut fecit, ratione non fuisset interpretatus. Sed præter hæc, certum fiet ex sequenti disputa-

ta-

tatione nostra, Scriptores Hebræos בַּטָּל adscribe-
re *vacationibus* Judicum cujuscunque etiam tempo-
ris spatii, unde evidentissimum erit, vocem בַּטָּל sub-
inde (non negem tamen Viro erudito, rarius) etiam
de *otio* non admodum constanti & perpetuo, sed de
laborum intermissione (hoc enim vult *Seldenus*)
accipi.

Formatum verò est ex hoc vocabulo בַּטָּל nostrum
בַּטָּל / quod non *Otiosorum* modo, sed, ut rectè V.
Cl., *otio*, cujuscunque tandem indolis & cujuscunque
spatii temporis, *deditum* notat, quod non inutile
erit propius intelligere.

Terminatio nominum in ך apud Hebræos vel *sub-*
stantivorum vel *adjectivorum* est. Substantivorum
exempla sint כֶּבֶשׂ Fornax. בֵּית Palatium. קָרֵב Ob-
latio. שֻׁלְחַן Mensa. In his vero litera ך adjecta non
aliud videtur habere usum, quam quem vulgo *Hee-*
manthicæ habent literæ, quarum litera ך una est,
hoc est, ut ad formationem nominis nudè concur-
rat, significationi nullam potestatem adjiciens. In ad-
jectivis res magis est dubia, speciminis loco addu-
cam duo hæc רַעֲנָן & שְׁאֲנָן. Sanè videtur רַעֲנָן plus
significare, quam *virens* & שְׁאֲנָן quam *tranquillum*.
Major quædam vis significationis iis omnino inest.
Usurpatur רַעֲנָן in Hebrea Lingua de iis arboribus,
quæ perpetuo virent vigentque, שְׁאֲנָן vero de iis
hominibus, qui non tantum *tranquilli*, sed suarum
rerum plane securi sunt eique tranquillitati se totos
dedunt atque mancipant. Εμφοτικότερος tamen est
שְׁאֲנָן / quod semel apud Jobum scriptum inve-
nitur.

Sed

Sed quicquid hujus fuerit rei, Hebræi posteriores pluribus longe & distinctioribus indigentes vocabulis, quam quæ Hebrææ Lingue reliquæ, in sanctis Scripturarum monumentis reservatæ, suppeditant, deinceps ea *adjectiva*, per quæ non tam actus præteriens, quam habitus & qualitas, ut ajunt, subiecto suo inhærens (תוארים *formas* Grammatici Hebræi dicunt) exprimebatur, terminata voluerunt in י-/. Fecerunt id eo consilio, ut *adjectiva ejusmodi* a *participiis*, quæ hoc quoque significato in Scripturis promiscuè veniunt, distinguerentur. Profeci id ex *Glassio*, qui si Doctorum Virorum ullus Grammaticæ Hebræorum peritissimus fuit lib: III. Tract. I. Cap. I. *Hebræorum verò Doctores*, ita ille, *ejusmodi nominibus, quæ in sacris literis a participiis non sunt distincta, ad eorum discrimen literam י in fine addiderunt*, ut חוססן *fraudator*, כועסן *iracundus*, גוולן *raptor*. Allegamus verò hanc sententiam *Glassii* eo lubentius, quia, ubi commodum erit, ex ea manifestum faciemus, חן/ quod V. Cl. ab alia radice, quam Hebræi Lexicographi, quos sequuti sumus, deductum voluit, huic regulæ convenienter flexum esse, ad quod V. Cl. minime attendit. Usu etiam tum veniet, quod Cl. *Glassius* de distinctione flexionis & significationis vocum ננב & ננב observavit. Sed suo quæque tempore, ne Lectorem rerum plurium minimi momenti confusione turbemus. Applicemus, sultis, quæ dicta sunt hactenus de vocabulo בטלן & concludamus id notare hominem *Otio deditum consecratumque*. *Otium* vero intelligitur quodcunque & cujus-

N cun-

cunque temporis, quod ante indeterminatum reliquimus. Sed id ipsum est, quod nunc ulterius nos oportet proficere.

V. Cl. in universâ suâ disputatione hoc præsupposuit, inculcavit, iterum iterumque repetiit, *בטלן* significare *Otiosum*, qui nihil omnino rerum ageret, cujusque *negotium* esset *otiarî*, hoc est, nihil agere quicquam, ab omni opere abstinere, immo *Otiosos* eum in finem ali, ut ab omni opere prorsus abstineant, nulli alii rei quam soli *otio* intenti. Cl. vero *Ligtfootus* existimavit quondam, vocem *בטלן* *Otiosum* quidem significare, sed ejusmodi *Otiosum*, qui mundanarum rerum nihil quærit, agitque, quales apud vulgum *Otiosi* habentur, qui se ipsum rebus sacris & Divinis, publica tam sacra quam civilia spectantibus, devovet dedicatque totum, quique hoc agendo Synagogæ & Academiæ ædificandæ pro omni suâ facultate inservit. *Literatum* voluit, qui omne, quod habet reliquum in vita temporis, studiis publicis privatisque impendit, mundanis curis, quibus cæteri de vulgo homines semper impliciti sunt, vacuus & liber. *Non quod quilibet*, verba ipsius recenseo, *decem ex Israele constituerent Synagogam, sed ubicunque sunt literati decem & studiosi Legis vocabantur hi בטלנים* Viri otii, qui non pro desideriis aut otiosis sunt habendi, sed quibus (utpote qui rebus mundanis non perplexi fuerunt) vacavit res Synagogæ tantum curare. Ex sequentibus vero constat, illum inter hos *Otiosos* numerare, *Judices Triumviros*, Academiæ & Synagogæ Rectores, Interpretes, Ministros, & Diaconos.

Ex

Ex hac *Ligtfooti* sententia priorem partem adoptavi, quia verisimillima ac rationi valde consentanea apparebat, & ipsius autoritate *Maimonidis* roborata. Concessi scilicet suam *Ligtfooto* *עוֹשֵׂי דְבָרִים בְּטָלִים* *homines literatos* significare. Posteriores partem, hoc est, Judices, Diaconos, Academiae Rectores ad constituendam Synagogam concurrisse atque inter Synagogę membra *decem* referendos esse negavi, atque etiamnum nego. Vir Clarissimus vero scribendi quęsita occasione *partem quoque priorem* sibi negandam putavit. Ut vero fidem suis faceret dictis majorem, non id tantum Lectori voluit persuadere, quod *Decem Otiosi* in Hebręorum Scriptis alio sensu acciperentur, quod suffecisset inculcare, sed eo etiam progressus audacię est, ut asseveraverit Lectori, vocem *בְּטָלִים* *Otiosus* nullo in loco apud Scriptores Hebręos hominibus literatis studiosisque, *Judicibus* puta, Ministris Synagogę vel quibuscunque aliis devotis sacratisque Personis applicari. Interest tuą, mi Lector, scire, qua confidentia & temeritate id scripserit Vir Clarissimus, ne si quid aliud ex controversis capitibus huic simile pari pertinacia ab ipso asseveratum vel hoc in scripto vel quocunque alio offenderis, ea Viri Clarissimi fiducia illico capiaris aut turberis, ostendemus enim cum bono Deo, Virum Cl. hic admodum infeliciter contra *Ligtfootum* disputasse. Sed & Vir Cl. cum ex hoc exemplo tum ex aliis, in progressu disputationis nostrę producendis, discat, modestius in disputando adfirmare, quę minime explorata habet. Licetum ipsi erit, nostro etiam arbitrato affirmare, negare,

gare, limitare, quæ placita erunt, sed ea semper modestiæ prudentiæque ratio ab ipso observetur, ut, ubi deinceps melius instructus fuerit, sententiam mutare pudori non sit, ut quidem hoc in negotio evenit. Assertio, quæ capitis hujus initio collocata est, quantum valeat, nunc disputemus.

C A P. XI.

Adstruitur cum ex celeberrimo testimonio Benjaminis Tudelensis tum aliis ex locis, Judices, Præfectosque Scholarum apud Hebræos Autores dictos esse & dici potuisse convenienter significationi vocis בטלים Otiosos. De שכר בטלה mercede vacationis differitur.

DEmonstrare incipimus contra audacem Viri Clarissimi asseverationem, quæ est, vocem בטל nunquam hominem *litteratum*, publicis sive sacris sive civilibus vacantem, apud Scriptores Hebræos significare ex luculento illo testimonio, quod Vir Cl. tandem sed nimis fero deprehendit, atque ex *R. Benjaminis Tudelensis Itinerario* ad calcem Libri sui produxit, non alium in finem, ut existimo, quam ut testatum faceret Lectori, si id forte a nobis aut alio fuisset adversum, hoc idem a se, licet nimis fero, visum esse.

Asseveraverat, ut vidimus, **HEBRÆORUM NEMINEM**, cum ex professo de **JUDICIBUS** aut **PROFESSORIBUS** agunt, eorum ullum בטל **OTIOSUM** appellare. Committe, obsecro, cum hoc

hoc asserto verba *Benjaminis Tudelensis* in suo *Itinerario*, verso & notis illustrato a *Constantino L' Em-pereur*. Sic ille de *Bagdade* Urbe. p. 70. Cæterum *Bagdadi* mille ferme *Judæi* degunt, qui tranquillitate & quiete fruuntur, immo gloriâ magnâ sub maximi Regis imperio: inter quos etiam sapientissimi sunt ראשי ישיבות מתעסקים בתורה משה Confessuum primores (ACADEMIARUM RECTORES) in lege *Mosaica* occupati. DECEM in ista Civitate sunt ישיבות CONSESSUS. [*Academiæ & Synedria*] Et summi *Synedrii* caput *M. Doctor Samuel Filius Eli*, caput, inquam, eminentissimi *Synedrii*. Præfectus (סגן) *Levitarum* est secundi caput. *D. Daniel* tertii *Synedrii* Præses est. *D. Eleazar* socius, Præses quarti *Synedrii*. *D. Eleazar Filius Tsema* Ordinis Procurator, cujus Genealogia ad beatum *Samuelem* Prophetam reducitur, caput sive Præses est quarti *Synedrii*. *D. Hasdia*, Scholasticorum (חברים Sociorum) decus sexti *Synedrii* Præses. *D. Haggæus* Princeps septimi *Synedrii*. *D. Ezra* Octavi. *Doctor Abraham* appellatus *Abou Tabir* (Pater Sanctus) noni *Synedrii* caput. Denique *D. Zacchæus Filius Buxtanei* generalis eorum quæstor, Præses est decimi *Synedrii*. Subjungit, ad quod quin animum advertas tuum, mi Lector, noli committere

הם הנקראים בטלנים שאין מתעסקים בדבר אחר
אלא בצרכי צבור ובכל ימי השבוע הם דנין לכל אנשי
הארץ היהודים חוצמיום ב' שבאים כלם לפני הרב שמואל
ראשי ישיבת גאון יעקוב ועומד עם העשרה בטלנים ראשי
HI OTIOSI הישיבות לדון לכל הבאים עליהם וגו'

DICUNTUR, *quia non occupantur ulla iure, quam in necessariis populi negotiis.* ATQUE OMNIBUS ISTIUS REGIONIS JUDÆIS JUS DICUNT *singulis diebus septimanæ, excepto die secundo, cum omnes conveniunt ad M. Samuelem caput Synedrui, quod eminentiâ Jacobi nomen habet, ipseque CUM DECEM ILLIS OTIOSIS Synedriorum capitibus adest, ut omnibus promiscuè accedentibus jus dicat.* Perseveras nunc dicere, quod nullus Hebræorum, quando de *Judicibus* aut *Professoribus* agunt, eorum ullum *בטלן* Otiosum, aut eos pariter *בטלנין* Otiosos vocet, cum Benjamin Tudelensis nobis Academias & Synedria Bagdadensia descripturus expressis verbis tradat, eorum præfectos Judices & Professores Ordinarios *בטלנין* Otiosos nuncupari? Si hoc amplius urgere vellem testimonium, id agerem, quod illi faciunt homines, qui medio die Solem lucere probant.

Sed desiderabis, ut opinor, intelligere, mi Lector, quid consilii ceperit Vir Clarissimus, quando in hunc insignem locum, licet nimis sero, incidit? Revocasse sententiam priorem putes fortasse? Atque ego id ab ipsius candore expectaveram, quia semel iterumque in his dissertationibus errores suos, quos *jocularios* vocare solet, notat atque corrigit. Non improbamus id factum, quin potius laudamus celebramusque, quippe quod ingenui ac liberalis animi documentum est. Hoc unum modo miramur, quod illi, qui suæ infirmitatis se habere optumam conscientiam testatum facit, minima etiam, ut putat, errata in fratre suo ita studiose sectari & acriter castigare volupe sit.

Verum heic loci, ubi ingenuitate summoperè opus erat, hoc laudato consilio suo minimè utitur. Rationem ignoras? Sanè si hoc dictum suum revocasset, palam fecisset Lectori, omnia, quæ in præcedentibus tanta cum animi sui contentione a se erant adseverata, totiens totiensque repetita & inculcata, lubrica esse & incerta. Etenim si hoc solummodo concedas, quod vocabulum *בטלים* de hominibus *litteratis* Synagogarumque Præfectis usurpetur in Hebræorum Scriptis, nullus adeo ineptus homo erit, qui *decem homines* pigros, nihil prorsus operis agentes, ab Hebræorum cætu altos sustentatosque crediderit, & non Ligtfooto potius quam *Salomoni Jarchio* homini vano & ad ineptias fingendas credendasque formato consenserit. Sed videamus, quid agat?

Initio quidem fatetur *hanc descriptionem Otiosorum ab ea, quam dedit, vehementer multis modis differre*. Optumè, hoc enim verissimum clarissimumque attendenti Lectori est. Quid porro? *Historia Benjaminis accuratius expendenda erit, & videndum, an si vel omnia vera essent, ait, nobis ullo modo adversentur, & secundo, an unquam tales Otiosi Bagdadi vel alibi usquam fuerint*. Nos cum ipso videamus, an tanta polleat videndi aut non videndi facultate, ut ubi omnes idem vident, ille idem vel non videat vel aliud videat.

Et si concederemus, sic primo excipit, Bagdadi temporibus R. Benjaminis ejusmodi decem Otiosos fuisse, quales ille describit, id nihil nostræ explanationi obesse potest. Nostri enim Otiosi, de quibus hactenus egimus, longè alius generis sunt & ab his, de quibus

quibus *R. Benjamin*, toto cælo diversi. Nos hætenus egimus de *בטלנים של בית הכנסת* decem Otiosis Synagogæ. Hi verò, de quibus *R. Benjamin*, nihil minus sunt, quam Synagogæ, in quâ ipsis nihil negotii, sed ad Academiam & Forum pertinent: ceu qui non rebus Synagogæ vacant, sed institutioni Academicæ juriq; dicundo. Siccine putas te elapsurum, Vir Clarissime, statum quæstionis & controversiæ nostræ penitus mutando? Non disputo tecum, an *R. Benjamin* alios Otiosos describat, quam quos tu descripsisti, id enim longe verissimum, at tibi itidem adversissimum est, sed an vocabulum *בטלן* apud Hebræos unquam de Professoribus Academiæ aut Judicibus Civitatis vel in genere quibusvis Viris, publico bono vacantibus, usurpetur. Hoc negasti. Testimonium contrarium habes. Fac nunc, obsecro, adseverationi tuæ fidem, vel revoca dictum, & agnosce ea omnia, quæ tanta cum animi tui fiducia disputasti, incerta admodum & lubrica esse. Hoc ni egeris, te minimè dimittam.

Quod verò insuper ais, longe alterius generis Otiosos esse, quos *R. Benjamin* describit, hoc tantum abest, ut causam tuam juvet, ut potius eam manifesto prodat. Quorsum enim tui Otiosi ab iis Benjaminis diversi sunt? Ideone, obsecro, quia *Benjamin* vim vocis *בטלנים* non intellexit & non minus in rei quam vocis traditione insigniter mentitus fuit? An verò ideo, quia tu ad genuinam significationem vocis *בטלן* non penetraisti, atque adeo Otiosos nobis alios descripsisti, quam quos Autores Hebræi cognoverunt? Prius sanè non dixeris, postquam autoritatem fidem, que

que Autorum Hebræorum adeo extulisti & explicationibus vocum Hebræarum, ab ipsis profectis, summa religione adhærendum esse, me docere, Lectorique tuo persuadere voluisti. Posterius igitur heic obtineat, quia *portento simile fuerit* te Autore, *R. Benjaminem* in Synagogâ natum atque eductum usum vocum, in gente suâ usurpatarum, minime intellexisse, Te verò, Christianum hominem, eundem bene atque accurate tenere. Intellexerit itaque *R. Benjamin*, in Synagoga natus atque educatus, vim vocis בטלן / tum verò tu graviter per omne tuum scriptum erraveris. Quę consecutio si Tibi non arrideat, desine posthac fundamenta substernere demonstrationibus tuis, quę ad levissimum pedis motum vacillant.

Quos verò *Otiosos Benjaminis* a *suis Otiosis* plurimum discrepare statuit V. Cl. eos cum nostris amicissimè conciliamus. Scilicet בטלנים dicimus *omnes homines*, qui five sacris five civilibus rebus ad publici egregii commodum *vacant*. Hi si in Academia (בית מדרש) aut *Synedrio* (בית דין) collocentur, vocantur בטלנים *Otiosi Synedrii* vel של בית דין *Otiosi Academiae*, si verò Synagoge assignentur, dicuntur בטלני של בית הכנסת *Otiosi Synagoge*, quales ad distinctionem a cæteris *Otiosis* Judicii aut Academiae intelligendos esse significarunt Gemarici suâ nota ad *Misnam Megillæ*. Ut verò hi בטלנים *Benjaminis Præfecti* erant *Academiis* & *Synedriis* vel *Societatum minorum Moderatores* agebant, ita nos *Præfectos* & *Ministros Synagoge Otiosis Synagoge* annumerandos decrevimus.

Alterum, quod excipit, hoc est, quod *R. Benjamin*

jamin hic vel falsa vel sibi non satis comperta tradiderit, vel ea minus feliciter & distinctè explicuerit. Ita ne verò Vir Clarissime, tandem suspecta Tibi incipit esse Hebræorum Scriptorum fides, quam, ubi e re tua erat, tantopere deprædicasti? An ea nunc incipis audacia esse, ut *Benjamini Tudelensi* in historicâ narratione, a gente suâ receptâ, cujus contrarium testimonium nullum profers, fidem neges, cum ante *Salomonis Farchii*, ejusdem farinae hominis, fidem Lectori tuo magno conatu volueris obtrudere? Quid ita varias? Scilicet dicebat *Salomo Farchi*, quæ in rem tuam erant, quæ lubenter dicta cupiebas. Quæ eadem quando non dicit *R. Benjamin*, subsistis, hæres, ad animum revocas, Judæos fabulosos esse, minimè iis in omnibus esse credendum. Quæ si cogitasses prius, ratio fuisset nulla, cur hypothesein tuam de *Decem Otiosis* ita animose urisses.

Sed sit ita. Fefellerit nos *R. Benjamin Tudelensis*, cujus ego Patronum agere nolim. Verum sit, illum oculos mentesque Auditorum suorum fabulis voluisse pascere, hoc ad disputationem præsentem minime spectat. Negatum mihi est, Hebræorum Scriptorum ullum vocem בטל pro homine *literato*, Academię Ecclesię aut Synedrii commoda procurante, accipere, hoc vocabulum ullibi eo significato apud ipsos extare. *R. Benjamin* verò ait *Bagdadi* decem Cætuum Academicorum Præfectos, juri dicundo constitutos, vocatos fuisse בטלים *Otiosos*. Falsum fuerit, quod *R. Benjamin* asseverat, hoc tamen verum manebit, quod nobis sufficit, *R. Benjaminem* vocem בטל / ut nos eam volumus acceptam, usur-

usurpasse, quod ipsi in animum venire non potuisset, nisi ea ætate vocabulum *בטלני* eo usu fuisset frequens.

His dictis, detinet Lectorem occasione eorum, quæ in Libro *Juchasin* de eadem Civitate *Bagdade* referuntur, a *Constantino* autem *L'Empereur* adducta sunt in *Notis ad Benjaminem*, quæ non displicent, sed ad rem præsentem, quæ ventilatur, nihil attinent.

Tandem verò in fine hujus contentionis, ubi ipse, quæ adduxerat, nequaquam satisfacere perspexit, *istud summum*, ait, *inde rectè colligi poterit & concludi*, usum vocis *בטלני* vel *Otiosorum tandem sequioribus seculis a Judæis Babylonis ita ampliaturum esse, ut ea præter Veterum morem etiam Doctores Academicos, eosdemque Judices fuerit complexa*. Hoccine *summum* inde poterit colligi tuo judicio, Vir Clarissime? Meo judicio id ad *minimum* inde colligi potest, quod tamen si colligis, tum collectionem facis priori tuæ sententiæ adversissimam. Colligis utique vocem *בטלני* *sequioribus seculis* apud *Babylonios* præter *Veterum* morem *Judices & Professores* complexam esse, cum ante disertissimè asseveraveris, nullum scriptorum *Hebræorum* absque ulla temporis distinctione vocabulum hoc sensu accipere.

Sed quænam, obsecro, hæc sunt, quæ memoras *sequiora secula*? Vixit enim *Benjamin* *seculo duodecimo*, quod *Constantinus L'Empereur* docet in *Notis*. p. 134. Constat idem ex *Chronologis Hebræis*. At vero *R. Salomo Iarchi*, cujus auctoritatem tu funda-

damentum sententiæ tuæ substravisti, initio *seculi duo decimi* mortuus est. Immo *Benjamin Tudelensis* iter, quod per Galliam instituit, memoriæ mandans, ita omnino loquitur de hoc *Salomone*, ac si eo tempore adhuc fuisset superstes. Sanè *Constantinus L' Empereur* haud aliter commodius hanc solvere novit difficultatem, quam dicendo, *Benjaminem, dum Iudæorum Magistros aliosque in istis Civitatibus, quas describit, commemorat, non tantum suo tempore viventes recensere, sed eos quandoque, qui obierant.* Sis vide illius Annotationes ad p. 6. quæ extant p. 150. Sed cum ex ipso constet *Ganzio*, quam sæpè pauca Judæi certo habeant explorata de fatis præcedentium Doctorum, quid flagitii esset ex narratione Benjaminis Historica concludere, *Salomonem Iarchium & Benjaminem* eodem vixisse tempore, quod tamen nemini obtrudi posse satis scio.

Sed sit ita. Fuerit inter eos paucorum annorum distantia & intervallum, vixerunt nihilominus, ut constat, uno eodemque seculo. Quod si vero, Vir Clarissime, Tibi placet sententiam tuam fidei R. Salomonis inædificare, quid vitio nobis vertis, quod nos R. Benjaminis testimonio fidamus, ejusdem farinae hominis? Immo quid crepas, significationem vocis *בטל* *sequioribus seculis*, per quæ ætatem *Benjaminis* intelligis, præter morem Veterum fuisse mutatam, cum *Salomonis Iarchii*, ejusdem ætatis hominis, testimonio ita mordicus ac tenaciter adhæreas? Vin' vero scire, quid ego *summum* ex dicto R. Benjaminis colligam? Hoc scilicet, quod apud Judæos Babylonios, qui omni ævo habitati sunt juris Hebraici

&

& consuetudinum priscarum peritissimi, reservatus fuerit genuinus significatus vocis בַּטְלָן / qui apud Occidentales, per dissipationem in alia loca longo tempore a studiis alienatos, periit, quodque ea propter ea sit verissima vocis בַּטְלָן notatio, quam R. Benjamin nobis tradidit sua ætate apud Babylo- nios obtinuisse, nostræ sententiæ & explicationi in Ar- chisynagogo datę convenientissimam.

Sed an satis non erat semel impegisse? Sic iterum in his ipsis responsionibus V. Cl. *Unde facile est perspicere olim in Academiis & tribunalibus nullos fuisse, qui Otiosi dicerentur, quemadmodum etiam cum de tribunalibus ex professo agitur, iudices non tantum non dicuntur Otiosi, sed ab iisdem etiam distinguuntur, ut ex Codice Sanhedrin liquet. Siste heic rursus gradum, Benevole Lector, & ostendam Tibi, Indicibus in ipso muneris sui exercitio adscribi בַּטְלָן Otium & vacationem, quod si ita est, quis negare præfractè sustineat, Iudices perpetuos eo nomine בַּטְלָנִים Otiosorum insigniri posse & debere, quod V. Cl. negare perseverat, licet jam semel expressis- simo testimonio R. Benjaminis ad pudorem usque con- victus. Sic legimus in decisionibus Rabbenu Ascher in Sanhedrin ad Cap. i. §. x. הדיין יכול לקבל שכר בטלתו סמך שבטל במלאכתו כדי לדון IUDEX po- test accipere mercedem vacationis suæ (OTII SUI) eo quod cessare ab opere suo debuit, ut iudicio in- tentus esset. Si lubet, adi ipsam disputationem Rab- benu Ascher in commentario suo. Nos describemus potius clarissima verba Iosephi Karo in Choschen Hammispah. Cap: x. §. v. הנוטל שכר לדון כל דתיו*

שדן בטלים אלא אם כן ידוע שלא נטל מהם שכר ואם
 Si quis mercedem ju-
 dicandi ergo acceperit, omnia ipsius judicia inania
 sunt (woorden booz nul verklaert) veruntamen si sa-
 tis fuerit perspèctum illum nullam accepisse mercedem,
 sed solam vacationis suæ (OTII SUI) compensa-
 tionem mercede aliquâ esse factam, id licet. Ea ve-
 ro merces OTII Iudicis [בטלת שכר הדיין] ita por-
 ro describitur. כגון שיש לו מלאכה ידועה לעשות בשעה
 שיש לו לדון ואמר לבעלי הדין תנו לי שכר פעולה של
 אותה מלאכה שאתבטל ממנה והוא שיקבל משניהם
 Sicut, si quando certum notumque opus ipsi
 (Judici) peragendum est ea hora, quâ eum oportet
 judicare, & tum dixerit partibus litigantibus, re-
 pendite mercedem, quæ operis hujus præstationi æqui-
 valeat, a quo nunc cogor cessare, si, inquam, tum
 a partibus litigantibus opera illa redimitur ex æquo,
 hæc dicitur merces vacationis. Sed vero non admissa
 est ejusmodi merces vacationis in Iudiciis, nisi om-
 nibus pateret, rem verè ita se habere, judicemque
 vere alicujus operæ jacturam pati, quod si res posita
 esset in incerto, tum id omnino fuit prohibitum,
 quod inde etiam discere est.

Recolligamus, sis, quæ pro nostra opinione ad-
 struenda & V. Cl. assertionibus refellendis ex his lo-
 cis facere possunt. Negavit Iudices appellari בטלנים
 Otiosos, vel, quod, ni fallor, idem est, Iudicibus
 in actus sui exercitio adscribi בטלה Otium iis lo-
 cis, ubi Hebræi Scriptores expresse de Iudiciis a-
 gunt. Producta nunc loca sunt ex iis libris, ubi He-
 bræi argumentum de Iudiciis pertractant. In iis lo-
 cis

cis vero signate id tempus, quod *Judices* impendunt *æctui Iudicii*, vocatur *בטל* *Otium*. Apud nos non minus vulgato vocabulo. **Vacatie.** Vides itaque, Vir Clarissime, novo argumento probatum, quod de novo negasti. Si enim tempus, quo *Judices vacant suis rebus*, vocatur *Otium*, ecurr *Judices*, perpetuo in majoribus *Civitatibus* his *rebus VACANTES* non dixeris *בטלים* OTIOSOS? Vel ego magis *cæcus* quam *talpa* sum, vel probatum est, quod a V. Cl. negatum erat.

Cæterum non id modo, quod ad præsentem disputationem de *Judicibus* pertinet, ex his testimoniis concluderis, sed hoc etiam, quod usui hujus vocis minimè adverfetur, *aliquem simul vacare & operari*. *Τὰς בטלים* *vacantes homines* [*χολάζοντας*] significare, semper tenuimus, sed *vacantes* literis, ac necessitatibus *Synagoge*, quod vulgo *Otiari* est. Id vero idem in *Judicibus* consideramus ex adscriptis testimoniis. Dicuntur illi *בטל* *cessare*, sed, quo pacto, an ergo in universum a negotiis omnibus abstinent? Minime vero. *Cessare* & *vacare* dicuntur, quando minime *vacant*, id est, *judicio suo valde intenti* sunt.

Quin vereor, ne Nobilissimi *Wagenseilii* sententiæ aliquid ex consideratione horum locorum decedat. Statuit, ut vidimus, contra *Seldenum*, vocem *בטל* continuatam longi temporis quietem denotare. *Seldenus* quietem vacationemque intermissam, non continuam, defenderat. Ejusmodi vero significationem videtur hoc vocabulum habere in locis modo allegatis, in quibus breve etiam temporis spatium, *judicio* di-

cen-

cendo destinatum, vocatur **בטלה** *Otium*. Sic eodem modo sumi videtur in *Paraphrasi Chaldaea* ad Exod. XXI. 19. Statuit ibi Legislator, ut, qui noxam alteri intulerat, moram operis, quam illa noxa passus erat, rependeret. Moses ita exprimit: **רק שבתו יתן** *Tantummodo compensabit moram neglecti operis*. Chal. **בטלנייה** *Cessationem Operis sui*. **בטלנייה** *Cessationem suam*. R. Salomo. **מלאכתו** *Cessationem operis sui*. Non hic *cessatio longi temporis*, sed qualiscunque brevis aut longa, continua aut intermissa intelligitur. Sed hæc disputatio nostra non est.

C A P. XII.

Insignis ex Josepho locus producitur, in quo mentio τῶν ἀργότερων Otiosorum, cujus versiones variae expenduntur. Nomina Principum & Seniorum populi, quæ apud Josephum extant, hac occasione notantur.

Optumam dignissimamque rem præstiterimus, si quem significatum vocis **בטלנייה** nunc probatum dedimus ex *Benjamine*, eundem etiam vindicare possumus ex *Josepho*, Scriptorum Hebræorum omnium, quos habemus post Scripturæ Autores & Paraphrastas, vetustissimo. Non dissimulabo verò spem aliquam mihi affulxisse ex *Libro IV. de Bello Judaico* cap: IX. ubi in hunc modum scribit. Νυκτὸς ᾗ ὁ Ἰωάννης ὡς ἑδέμειαν πρὸς τῇ πόλει Ῥωμαίων ἐώρα φυλακὴν τὸν καιρὸν ἀρπασάμενος & μόνον τὰς πρὸς αὐτὸν ὁπλίτας ἀλλὰ καὶ τῶν ἀργότερων συχνὰς ἅμα ταῖς γενεαῖς ἀναλαβὼν ἐπὶ

ἐπὶ ἱεροσολύμων ἔφθχε. *Ruffini* hæc est versio. Nocte autem *Johannes*, cum nullas Romanorum excubias circa oppidum videret, arrepta occasione non solum his, quos circa se habebat armatos, sed etiam senioribus plurimis cum familiis abductis in Hierosolymam fugiebat. Narratur in contextu *Josephi* ejusdemque parte, a nobis citata, *Johannem*, insignem seditionum Autorem, in *Giscalâ* urbe a *Tito* fuisse obsessum: Petiisse a *Tito*, ut *Sabbathi* die urbem invadere aut condiciones deditionis præscribere desineret, quia dies ille ex Patria lege destinatus erat otio: *Tito* liberaliter concedente de nocte σὺν τῶν δεγόντων συχνοῖς fugisse ex Civitate Giscala versus Hierosolymam.

Nos in hac narratione nihil aliud scire desideramus, quam quid sibi velit vocabulum δεγόντες. *Ruffinum* audivimus vertisse per Seniores. Belgica vetus sed valde corrupta editio habet. **Met vele upt den Oudsten.** Nupera versio Gallica Doctissimi *Arnaldi*. *Quelques-uns des principaux habitans avec leurs familles.* Versiones hæ non admodum differunt, verum tamen non videntur satisfacere voci δεγόντες, quæ significare debet, si propriè accipiatur, OTIOSOS. Sed operæ pretium est, id paulo pressius considerare.

Ἀργός apud Græcos triplici gaudet significatu, uno tamen proprio & familiari. Proprius & familiarissimus ille est, quo sumitur pro Otioso, quasi δεγός esset ἀεργός absque opere. Hoc sensu acceptum est in hoc ipso capite *Josephi*. ὡς δὲ γὰρ πάντων αὐτοῖς ἐστὶν ἡ τῆς ἐβδομάδος περίοδος. Quomodo ultimo hebdomadis
P die

die ab omni omnino opere. otiari statutum ipsis sit. Præterea notat *album* & *velocem*, sed rarius. *Velocem* denotare contraria significatione, Docti Viri docent. Repugnat enim τῇ δεγία otio ac pigritya velocitas: Sed quando δεγὸς *album* notat, tum id derivandum ab vocabulo ἀγλαὸς per multam mutationem & transpositionem. Factum id inde dubio procul, quia Autores illi rationem nesciverunt has duas maximè diversas significationes conciliandi. Mihi omnino placet, quod ex Viro quodam Doctissimo, quicum hunc locum conferebam, intellexi, utrumque hunc minus frequentem significatum δεγὸς *albus* & *celer* petendum esse ex communi illa notatione, quâ δεγὸς capitur pro *Otioso*. Sanè nihil ineptius est quam credere, Parentes nostros, Linguarum Principes & Autores, uni voci duas contrarias significationes dedisse, quæ ad unam communem revocari nequeant. Hoc etenim si egissent, tum quidem res, quas per notationes nominum distinguere cupiebant, misere confudissent. Quicunque igitur varii vocum significatus, iique, ut ad primam speciem apparet, maximè sibi invicem contrarii producuntur five apud Hebræos, five Græcos, illi ad unam notionem communem omnes, si studium ac industria adhibeatur, potuerunt revocari. Nos id olim in Hebræorum vocum plurimis meminimus præstitisse, quarum specimina, si vacat, dabimus. Hujus verò suę sententię de hac voce ἀργὸς *Vir Clarissimus* ipse rationem dabit, immo jam dedit.

Quocunque verò modo sumatur τὸ ἀργότεροι hoc in loco, puto, loquendi speciem satis esse notabilem,
maxi-

maximè vero, si capiatur pro *Otiosis*, ut nobis hactenus persuasum est. Cum enim *Iosephus* sæpe de *Senioribus* & *Primoribus* populi agat, quos heic ex sententia Interpretum describit, non animadverti tamen, illum hac voce ἀργυτέρων alibi uti. Fieri etiam potest, ut ego, qui longo tempore *Otii Otiosorumque* non admodum magnam curam habui, non satis diligenter & circumspectè quælibet *Iosephi* loca expendierim. Observavi alias ex *Iosepho* vocabula δυνατοὶ *Potentes*, Bel. Jud. lib. II. cap: XIV. γνώεμοι *Spectati*, cap: XV. ἄρχοντες, *Principes*, cap: XVI. γεραιοὶ *Seniores*, cap: XXV. οἱ δὲ δῆμος πρεσβύτες *Præfecti populi*, lib. IV. cap. V. οἱ ἐν τέλει. *Qui in summa apud populum dignatione sunt* lib: III. cap: VII. οἱ γεραιοὶ τῆς δῆμος *Seniores populi*. lib: III. cap: XVI. οἱ πρεσβύτες *Primores*. lib: V. cap: III. οἱ πρεσβύτες δοκῶντες *præcellentes*. lib: III. cap: XVI. οἱ πρεσβύτες *Præstantiores* Ant. lib. XX. cap. VII. secundum distinctionem Latinam. His inquam vel vocibus vel phrasibus utitur *Iosephus*, quando de spectatis populi *Senioribus*, *Civitatumque Rectoribus* differit. Quo verò pacto contingat, ut heic, ubi ex mente Interpretum eandem rem exprimere vult, voce ἀργυτέρων utatur, id puto considerationem nostram summopere mereri.

Si ἀργός hoc in loco pro *albo* accipias, tum ἀργότεροι essent *candidiores*, vel *candidati*, nobilissimi scilicet urbis Giscalensis incolæ. Putandum esset, si alicui hæc versio placeret, vocem hanc reducendam ad Hebræam חור / quæ *albos*, id est, *nobiles* notat, tu *candidatos* dicas, quia חר vi derivationis a חר potius *candidum*, quam *album* significat. Di-

cuntur illi apud Græcos propria voce λαχείμονες, Latinis *albat*. Interpretibus Græcis LXX. ἐλαΐζεροί, ἐνθιμοί, ἄρχοντες. *Iosepho*, ni fallor, εὐγενεῖς & εὐγενέστεροι.

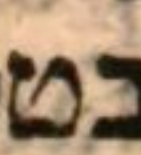
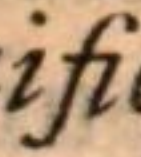
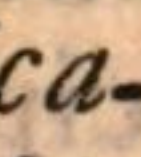
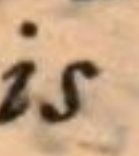
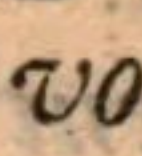
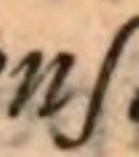
Sed Viri optime in his literis eruditi, amici nostri, quos hoc super loco consulimus, existimarunt, nimis peregrinam & quæsitam esse hanc interpretationem. Commodius futurum arbitrabantur, si aut *Otiosi*, ut ego cupiebam, aut *veloces* & *celeres* intelligerentur, in quod posterius eorum alter inclinabat.

Quod igitur ad posterius illud interpretamentum attinet, id omnino ejusmodi est, ut accipi mereretur, nisi duo obstarent, quæ æquo animo hætenus non potuimus superare. *Alterum* est, quod hic significatus vocis ἀργός valde sit infrequens, quodque non videatur vero simile, *Iosephum*, cum rem notissimam dicere vellet, voce valde infrequenti & contrario significato usitatissimâ usurum. *Alterum* verò, quod ex contextu narrationis constet, eos, qui ex Civitate Giscalâ noctu aufugerunt, celeres velocesque viros multam partem non fuisse. Etenim refert *Iosephus*, plura eorum millia a militibus Titi interempta fuisse. Præterquam quod una cum iis fuerit ὁχλὸς γυναικῶν καὶ παιδῶν *mulierum puerorumque cohors*. Ne dicam, *Iosephum* τὰς περὶ αὐτὸν ὁπλίτας quos *circa se habebat armatos* expresse ἀπὸ τῶν ἀργότερων distinguere.

Concludimus non superesse commodius hujus vocabuli hoc loco interpretamentum, quam quo sumitur pro *Otiosis*, qui longe frequentissimus & familiarissimus idemque proprius vocis usus est. Sed verò,
qui

qui hi *Otiosi*, obsecro, & quam ob rationem ita dicti? Fuisse hos, quos *Iosephus ἀργότερος* dicit, *Seniores & Præcipuos urbis Rectores* ex versionibus ante adductis datum fuit percipere. Sane ex contextu satis perspicuum est, τὰς ἀργότερας eos esse, qui cum *Johanne* faciebant, urbemque *Gisalam* moderabantur, præcipui urbis incolæ, ἀπὸ τῆς δῆμῳ distincti. Populus eos vocat τὰς νεωτέρους *res novas molientes*, hoc est, seditionis autores & Principes. Principes item Civitatis, ad quos hæc cura pertinet. Sed quid eos nuncupet *Iosephus ἀργότερος Otiosos*? Quoniam ex divitiis opibusque suis vivere & sustentari poterant, ideoque necesse non habebant perpetuo & servili opere vitæ suæ alimenta quærere, ac proinde vel Civitati vel Ecclesiæ regendæ constituebantur. *Hoc agere* apud vulgum *Otiari* est. Sic existimo. Si cui aliud idque melius suppetat, id nobis etiam auctoribus in medium proferat. Sed si quis in his, quæ ego attuli, possit acquiescere, is mihi simul concedat, eam significationem *בטלנים* / quam nos urgemus, verissimam esse, quippe quæ autoritate *Iosephi* (ἀργότεροι enim idem esse, quod *בטלנים* nullus, opinor, negare auit) confirmetur.

CAP. XIII.

Voces Græcæ *χολάζειν*, *χολαῖ* , *χολή*, *ἀργός*, *ἀργεῖν*. *Latinae* *Otiari*, *Otium*, *vacare*. *Belgicae*, *Aledigh zijn* / *Sigh beledigen* *cum Hebraeis*   *comparantur ad dilucidationem significationis vocis*   *a* *Ligtfooto* *propositæ* *a nobis* *defensæ*. *Illustrantur autem hac occasione varia Sanctæ Scripturæ loca.*

TErminari hic facile paterer nostram contentionem, nisi ex usu vocis *otiari* & *vacare*, in aliis celebribus Linguis frequenti, & simul ex explicatione *Maimonidis* sententiam nostram, sed quid nostram dico, quæ priscorum Judæorum est, multum promoveri intelligerem.

Nimirum in aliis Linguis Græca, Latina, Belgica etiam nostra usu venit, ut voces *χολάζειν* *Otiari*, *vacare*, *beledigen* / non significant *meram quietem*, in qua nihil omnino rerum agas, sed *quietem* ab ordinario suetoque munere, aut potius cessationem ab ejusmodi opere mundano, quo vulgo homines in commodum conservationemque familiæ suæ in Civitate se solent detinere. *Τῶν οἰκείων ἔργων ἀργίαν* cum *Platone* dixerim. Hujus ordinis sunt homines *literati* & *studiosi*, quales solent esse *Præfecti* *Civitatibus*, *Academiis* & *Ecclesiis*. Quoniam enim vulgus eos non videt operi servili & mundano adstrictos, quoniam, inquam, considerat vulgus, eos cura rerum, quas ipsi sectantur inter homines, ad vitæ suæ alimenta & con-

conservationem sibi procuranda, relicta, talibus se detinere negotiis, quibus magnam inesse molestiam minime arbitrantur, quæque, quando illi agunt, dicuntur *otiarī*, hinc eos omnes, qui ejusmodi vite rationi destinati sunt, *Otiosos* denominat. *Preca-ri & Legi divinæ intelligendæ operam dare*, in studiis Doctrinæ aliis occupatum esse, ejusmodi sunt, quæ vulgus non agit, nisi ubi *vacat & otia- tur*. Si quis igitur his negotiis ita adstrictus est, ut de omni vita sua nihil aliud agat, hunc vulgus שטט *Otiosum* vocat, non, quia nihil omnino rerum præstat, sed ut dictum, quia id agit, quod quando illi agunt, *otiantur*.

Apud Græcos τὸ σχολάζειν ad amussim convenit cum nostro שטט / Notat enim *Otiari*. Sed hoc ipsum σχολάζειν significat *rei alicui agenda incumbere*, opportunitatem aliquid agendi arripere. *Suidas* in voce σχολή. σχολή, ἢ τὸ μηδὲν δρᾶν ἢ τὸ πείπει σχολάζειν. ἀντὶ τῷ τὸ σχολάζειν λέγεται τὸ δναιρεῖν. *Otium est, nihil agere. Vel in aliqua re occupari*. Rei alicui vacare & operam dare. q. d. circa aliquid otiari. Omne otium in rem aliquam impendere. *Pro σχολάζειν tamen multi dicunt δναιρεῖν*. *Hesychius*: σχολή. Οὐμόνον τὸ μηδὲν δρᾶν ἀλλὰ καὶ τὸ πείπει σχολάζειν καὶ ἡ ἀσπασίη. *Otium non tantum hoc notat, quod nihil agas, sed hoc etiam, quod rei alicui vaces & operam des*. Apud *Herodianum* habes, θέαις καὶ ἐορταῖς σχολάζειν *spectaculis & festis operam dare*, ἱερουργίαις σχολάζειν *sacrificiis vacare*, σχολάζειν τευφᾶις *deliciis se dare*, σχολάζειν ἔργοις τυραννίδος. *Tyrannidem exercendo otium suum insumere*. Similia exempla apud Autores om.

omnes quam plurima invenies, a Lexicographis conquisita, quæ describere non juvat. Bona res est, quod documenta variæ hujus significationis dare liceat ex Scriptura N. T. Reperitur autem in ea τὸ σχολάζειν bis, sed notatione ad placitum nostrum variante. Matt: xii. 44. ita scriptum est de *Spiritu immundo* ad domum a se derelictam redeunte. καὶ ἐλθὼν διεσκει σχολάζοντα. *Et rediens invenit eam vacuam, vacantem.* Belg. *Vedigh.* Hic σχολάζειν, ut patet, notat *vacare*, nihil agere, vel, nulli esse usui. Secundo significato extat I Cor: vii. 5. *Ne fraudate alter alterum, nisi ex consensu, ad tempus quoddam, ἵνα σχολάζητε τῇ νηστείᾳ καὶ τῇ προσευχῇ ut vacetis jejuniis & precibus.* Belg. *Verledigen.* Chrysostimi φερίσις convenit. Πάντα τὸν βίον ἐν προσευχαῖς ἢ ἐν τῇ θεῷ λατρείᾳ σχολάζειν *omne vitæ tempus precibus & cultui Divino vacare.* Hic sanè τὸ σχολάζειν hoc idem notat, quod nos notare volumus τὸ לוּב / ita videlicet *otiarī*, ut aliquid *agas*, quo otium tuum fallas. Adeo ut לוּבִּינִיב sint σχολάζοντες ταῖς προσευχαῖς, καὶ τῇ ἀναγνώσει.

Sed sententia nostra inde magis adstruitur, quod omne exercitium Juventutis ac Magistrorum in locis, ad id destinatis, σχολή *Otium* dictum sit atque tandem ipse locus hinc σχολή *Schola otium* denominatus sit: Adeo profecto congruum est, ut *Viri literati*, studiosi, sacris rebus vacantes לוּבִּינִיב σχολάζοντες *Otiosi* nominentur. Hinc σχολεῖον apud Suidam per διδασκαλεῖον *ludum literarium*, σχολαρχήσας per σχολῆς ἄρχοντας, τὸ ἐστὶ διδασκῶνς eum, qui *Scholæ sive exercitiis literis studentium præest*, vertitur. Rectissime
ta-

tamen annotavit *Suidas*, quod prima significatio τὴ σχολῆς hæc non sit, quâ capitur pro loco, in quo διαιτεῖται sive opera literis discendis datur. Ea significatio τὴ σχολῆς & τὴ σχολῶν rarior est apud Græcos, sed frequentior apud Latinos, apud quos *Cicero*, *Quintilianus*, aliique vocabulis *Schola*, & *Scholæ* pro τῷ παιδευτηρίῳ sæpe usi sunt. Occurrit nihilominus apud Græcos, ut ex Lexicis colligere est. *Suidas* igitur recte putavit, inquam, quod σχολή primā suā significatione non denotet τὸν τόπον, ἐν ᾧ σχολάζουσιν καὶ διαιτεῖται περὶ παιδείαν locum, in quo literarum cultores occupantur circa disciplinas, sed id, quod alias minus commode dicitur ἀκαιρία *opportunitas* temporis, quam quis iis rebus agendis impendit.

Prætermittendum tamen minime est τὴ σχολή priorē significatu occurrere in *Actis Apostolorum* cap: xix. 8. ubi de Paulo dicitur, quod καθ' ἡμέραν singulis diebus differuerit (διαιτεῖται idem quod שרר) ἐν τῇ σχολῇ τυράννου τινός, in *Scholâ* cujusdam tyranni. Putamus *Lucam* ita scripsisse, quia vox סכולא *Schola* eodem hoc significatu jam apud Judæos invaluerat & cum plurimis aliis vocibus Græcis in Hebræam Linguam translata fuit. *Drusius* id jam ad locum hunc observavit & verbis *Aruch* vocabulum hoc exposuit, quod in *Midraschim* priscis Hebræorum Commentariis frequens est. Sane *Interpres Syrus* ita etiam locum vertit, ut vocem סכולא in eo retinuerit. וכל יום ממלל הוא עמהן באסכולה דנברא Et omni die differebat cum iis in *Schola Viri cujusdam*, cui nomen *Turno*. Optume. Id enim præ-

præterea hinc discis, quod nomen *τίραν* sit proprium Viri, & idem plane, quod *Turnus*, in Hebræorum scriptis frequens. Debemus hanc observationem Doctissimo *Drusio*.

Nullum in hac comparatione vocum *לחנ* & *σχολάζειν* superesse potest dubium, ut video, nisi hoc unicum, an forte *τὸ σχολάζειν* non magis *διατερίβειν*, occupatum esse, quam *otiarī* notet, & an ideo *לחנ* non rectius cum *τὸ δργεῖν*, quod idem *otiarī* Græcis est, quam cum *σχολάζειν* conferatur. Sed huic dubio solvendo non est necesse magnam operam impendere, quoniam id ex *Suida* cæterisque Lexicographis Græcis commode solvi potest. Scilicet inde constabit tantum abesse, ut voces *σχολάζειν* & *ἀργεῖν* significatione differant, ut potius altera per alteram explicetur, quin immo, ut voces, *ἀπὸ τῆ σχολῆς* derivatæ, adeo valide significant *Otium*, ut simul *segnitiem*, *tarditatem*, *lentitudinem*, qui gradus *otii* omnium maximi sunt, notent. *Suidas*: *σχολαῖ*. *δργος*. *σχολαιότης*. *ἀργία*. *σχολαιότερον* *ἀργότερον*. *Lentius*, *tardius*, ut ex exemplis a *Suida* subjunctis patet. *σχολαιότης*, ait, *λέγεται ἡ μέλλησις ἢ ἡ ὀπιμονή*. Ad dam, quod LXX. Interpretes vocem *לחנ* remissum esse, tardum, lentum esse, vertunt per *σχολάζειν* *Otiari*. *Exod*: v. 8. *חַלְלֵי נַפְשָׁם* *Quoniam tardi*, remissi, negligentiores, desidēs sunt. 17. *חַלְלֵי נַפְשָׁם* *Segnes vos*, *segnes* & *desidēs estis*. LXX. *σχολάζετε*. *Σχολάζετε*. *σχολασαί* *ἐσθε*. Belg. *Op lieden gaet ledig*. Apparet itaque *σχολάζειν* adeo fortiter *otium* notare ac *ἀργεῖν*. Sed & ipsum *ἀργεῖν* & *ἀργὸν εἶναι* non excludit aliud agere. Sanè *Apostolus* ita accipit hanc

hanc vocem, cum de junioribus viduis differit 1 Tim: V. 13. Αμα δὲ καὶ ἀργαὶ μανθάνουσι πειρηχόμενοι τὰς οἰκίας. & μόνον ὃ ἀργαὶ ἀλλὰ καὶ φλύαροι καὶ πείεργοι λαλῶσαι τὰ μὴ δεόντα. *Simul autem etiam Otiosæ esse discunt, circummeuntes domos: immo non solum otiosæ sed etiam nugaces & curiosæ, garrientes, quæ non oportet.* Viden' quam egregie ab Apostolo conjungantur ἀργία & πείεργία *Otium* & nimis anxius labor studiumque in curandis rebus alienis, quæ curiositas est. *Otiari* itaque & *laborare* circa unam eandemque rem dicta, sibi invicem sunt opposita, sed de rebus diversis intellecta simul subsistunt. Repetam τὸ σχολάζειν *Otiosum*, ejusdem omnino usus & significationis apud Græcos, cujus שָׁלוֹם est apud Hebræos, a *Suidâ* reddi per ἀργὸν & ἀετρεμένην ποίεσθαι *Otiosum* & *moras nectentem* habet Interpres, sed rectius, in *re aliqua occupatum moras nectentem*, rei alicui agendæ immorantem.

Prouti verò vocabula σχολάζειν & ἀργεῖν sic accipiuntur, ut *otium non omnimodum* sed determinatum ab his vel illis rebus significant, non exclusis laboribus, ita voces *vacare* & *Otiari* ejusdem plane potestatis sunt apud Latinos. Tralatitium esset inhærere probationi hujus significatus in voce *vacare*, quoniam nihil pueris est notius, quam *literis studiisque vacare* idem esse, quod *Otium* suum in literis discendis consumere, studiis operam dare. Quod verò attinet ad *Otii* notionem, eam non minus *honestum* quam *turpe Otium* notare Autores Linguae Latinæ abunde docent. *Ciceronis* notissima sententia est lib: III. Officiorum. *Scipio dicere solebat, nunquam se minus*

Otiosum esse quam cum Otiosus, nec minus solum, quam cum solus esset. Plutarchus idem Scipionis effatum ita exprimit: ὅποτε σχολάζοι πλείονα πράττειν. *Quando Otiosus esset, plura facere.* Sed & idem Cicero, *esse in otio cum dignitate, Optabile est Otium cum dignitate*, dicere solitus fuit. Unde profecto id abunde constat, posse aliquem *Otiosum* neque tamen iccirco mox omni dignitate destitutum esse. Ad manus est insignis locus ex Suetonio in *Cæsare Julio* cap: iv. *Cæterum composita seditione Civili, Cornelium Dolabellam Consularem & triumphalem Virum repetundarum postulavit: absolutoque Rhodum secedere statuit & ad declinandam invidiam & ut per Otium ac requiem Apollonio Molonis, clarissimo tunc dicendi Magistro, operam daret. Otium Cæsaris hoc esset, ut Apollonio Molonis operam daret.* Apud Belgas **ledigh zijn & sigh beledigen tot dit of dat werck** / promiscuo significatu dicitur. Item **vacatie & vacantie**. Sed illustremus etiam hanc φερίσιν aliunde.

Sacerdotes in Templo occupati in mactandis, deglubendis, secandis offerendisque sacrificiis otiosi dubio procul non erant: Veruntamen secundum Legem Otiosi censebantur. Id verò constat ex Matt: xii. 5. Ἡ δὲ ὅτε ἀνέγνωτε ἐν τῷ νόμῳ, ὅτι τοῖς σάββατον οἱ ἱερεῖς ἐν τῷ ἱερῷ τὸ σάββατον βεβηλοῦσι καὶ ἀναίτιοι εἰσι. *Aut an non legistis in Lege, quod Sabbato Sacerdotes in Templo Sabbatum profanent & inculpabiles sint?* Quænam hæc sunt opera, per quæ Sacerdotes a Christo dicuntur Sabbatum profanare? Dicat Theophylactus. Ὁ νόμος ἐκώλυεν ἐν τῷ σαββάτῳ ἐργάζεσθαι. οἱ δὲ ἱερεῖς ἐν τῷ σαββάτῳ καὶ ξύλα ἔσχιζον καὶ πῦρ ἤπτον. ὥστε

ὥς ἐβελήλυν τὸ σάββατον, τούτέστιν, ἐμίανον. *Lex vetabat operari Sabbatho: & tamen Sacerdotes Sabbatho scindebant ligna & ignem accendebant. Profanabant ergo Sabbatum, hoc est, polluebant.* Sed quomodo, an verè Sacerdotes Sabbatum *profanasse* aut polluisse censendi sunt? Minime verò. Neque enim convenit existimare, Sapientissimum Deum praecepta sibi maxime contraria dedisse. Quid ergo Christus sibi vult, quando Sacerdotes Sabbatum profanasse ait? Hoc scilicet, quod Sacerdotes id egerint Sabbato, quod si egisset alius, fanè is Sabbatum profanasset. Ignem accendebant Sacerdotes, Ligna disponebant, animantes caedebant, plures etiam ac profestis diebus, eosque deglubebant purgabantque, neque tamen ideo mandatum divinum transgrediebantur. Hoc tamen agebant in sanctuario, quod si extra sanctuarium egisset alius, illi operi non destinatus, is certissime praeceptum de septimi diei quiete violasset. Dicam itaque cum *Maimonide & Bartenorâ* Com. ad cap: v. *Pe-sachim*, אין שבור במקדש *Nullum in Sabbato esse otium*, notante *Outramo* de Sacrif. lib. i. cap. xvi. §. vii. Quomodo verò nullum in Sanctuario est *otium*? Ita putem, quod *otii & laboris* discrimen in Sanctuario nullum sit observatum, ita ut perpetua in Sanctuario laboris exercitio fuerit, si ad ministerii quotidiani opera attendas: perpetuum quoque *otium*, si in animum inducas, laborem illum omnem sacrum esse, unde nulla ad hominem, omnis ad Deum utilitas redundat. Commodè id exprimitur in *Hierosolymitano Talmude* Cod. Schabbath. fol. xvii. i. עבודה שירה לשם קדושים אין עבודה *Opus servile,*

quod fit in sacris, non est servile. Sic vertit *Ligt-footus*, qui locum hunc ad illustrandum Christi dictum produxit. Opus itaque, quod sacris rebus impenditur, tale non censetur, licet vel maximè operosum sit. Docuit id alio exemplo Christus in Evangelio Johannis cap: VII. 22. 23. Ἐν σαββάτῳ πετέμενετε ἄνθρωπον. Εἰ πετεμενὼ λαμβάνει ἄνθρωπος ἐν σαββάτῳ ἵνα μὴ λυθῇ ὁ νόμος Μωσέως. *Sabbato hominem circumciditis. Si circumcisionem homo accipit Sabbato, ut ne solvatur Lex Moſis, an mihi indignanini, quod totum hominem sanum fecerim Sabbatho.* Circumcisio operosa admodum erat, quippe ad quam plurium ministerium requirebatur. Facta tamen est Sabbatho & habita pro non opere, quia opus sacrum erat ad Ecclesię necessitates pertinens. Qua de causa ratio apud me est concludendi, eos omnes, qui in sacris rebus occupantur & versantur, Hebræis habitos esse pro *Otiosis*, quod probandum susceperam. Accidit verò, ut eandem hanc veritatem alio etiam argumento munire possim. Vocabulum עֲצָרָה apud Hebræos dubio procul notat *abstinentiam ab opere*. Dictus ille dies est idcirco עֲצָרָה / quo cætus ab omni opere cessabat, & in unum coge batur ad vacandum sacris. Constat hic significatus ex Lev. XXIII. 36. עֲצָרָה הוּא כָּל מְלָאכָה עֲבוּדָה לֵאמֹר חַשּׁוּ *Abstinentia* (continentia, cessatio) est. *Nullum opus ministerii* (nullum operis genus) facietis. Belg. *Verbotdag*. Quia illo die vetitum est operari. Hanc verò vocem, quod scitu perutile est hoc loco, *Septuaginta Interpretes* duplici, sed diversissima voce expresserunt in suâ versione, voce ἀργίας puto &

J. e. g.

ἡρεπείας. Prior *otium* notat, posterior *cultum*, ministerium, servitium. Quid ita? Quia, quod contendimus, sacris rebus deditum esse est *otiar*. Quia ipse *cultus divinus* otium infert ab humanis rebus, quibus omni die vulgus destinatum est. Mihi itaque si credas, hi sunt *Otiosi*, שְׁנֵפְרָשִׁים מְעִינֵי הָעוֹלָם, *Qui separati sunt a negotiis & curis mundanis & libro legis inhaerent interdum & noctu*. Loquutio extat apud Benjaminem in *Itinerario* p. 6. Ἐν παρόδῳ observes, פְּגָעוֹן עַל הַסֵּפֶר stare super illo libro (Legis) eandem esse cum Pauli illa I Cor. xv. i. *Cæterum notum vobis facio fratres Evangelium, quod Evangelizavi vobis* ὁ καὶ παρελάβετε ἐν ᾧ καὶ ἐστήκατε, *quod & accepistis & in quo statis*. Repetamus dictum prius, *Otiosi sunt, qui literis dant operam, העוסקים בתורה occupati in Lege*. Aliud vis? *Otiosi sunt, qui liberi sunt a jugo regni & jugo viæ terræ*, hoc est, qui curis aliis, quam sacris, non sunt devoti. Locum innuo, qui est in *Pirke Avoth* cap. iii. §. iii. Ribbi Nechunja, Filius Hakkana dicit: כָּל הַמִּקְבֵּל עָלָיו עוֹל תּוֹרָה מַעֲבִירִין מִמֶּנּוּ עוֹל מַלְכוּת וְעוֹל דֶּרֶךְ אֶרֶץ וְכָל הַפּוֹרֵק מִמֶּנּוּ עוֹל תּוֹרָה נוֹתֵנִין עָלָיו עוֹל מַלְכוּת וְעוֹל דֶּרֶךְ אֶרֶץ *Quicumque recipit super se jugum Legis, tollunt ab eo jugum Regni & jugum viæ terræ. Quicumque verò excutit a se jugum Legis, huic imponunt jugum regni & jugum viæ terræ*. Glossa id ita intelligit, quod qui literis devotus consecratusque est a עֲמַל וְטוֹרָה labore & molestia alimentum, quod ad sustentationem suam facit, procurandi, liber sit. Sed verò, ad quos pertinet hoc dictum? Ad Academia-
rum

rum Rectores, Ecclesiarum Ministros, curatores sacrarum rerum puto, quos e publico vixisse constat. Hos igitur si *Otiosos* dixeris, nihil dixeris, quod a sententiis vel modis loquendi Veterum differat.

C A P. XIV.

Commentarii Maimonidis de Decem Otiosis ad sententiæ nostræ confirmationem producuntur, illustranturque. Cursim agitur de voce צבור / phrasibusque עסוק בצרכי צבור & צרכי צבור / atque ex iis nihil contra aliam quandam meam assertionem de Collectoribus Eleemofynarum concludi posse, ὡς ἐν παρόδῳ demonstratur.

HIs præmissis *Maimonidis* commentarium de novo excutiamus, quem pene unicum olim ad sententiæ *Ligtfootianæ* illustrationem adscripseramus, eumque a brevi explicatione, quam Vir Clarissimus ad eum dedit, liberemus. Brevi, inquam. Non ideo verò, quasi mentem suam satis in ea tradenda Vir Cl. non expressisset, sed hanc ob causam brevi, quia, cum ubivis locorum res minimi pretii, ad qualemcunque illustrationem propositorum probatorumque thematum productas, summa diligentia prosequitur, expendit, refellit, si ita videtur, admodum prolixè & copiose, responsione tamen ad hoc argumentum, quod unicum pene tum urseramus, paucissimis verbis defungatur, vix paginæ columna comprehensis. Si propositum nobis non esset, uti est, a gravioribus in fratrem dictis in levissimè hujus causæ agita-

tio-

tione nobis temperare, non deesset utique justa occasio infirmitatem mentis nostrę, ut ille frequenter fecit, subinde prodendi.

Sic itaque *Maimonides*, ante a nobis citatus, ut sententię nostrę Patronus Com: ad Sanhed. cap. i. Hal. vi. עשרה בטלנים של בית הכנסת: הם בני אדם שאין להם עסק אלא מלאכת שמים רוצה לומר *Decem Otiosi* לקרות בתורה וישיבת בבתי כנסיות *Synagogæ*: *Hi erant homines, qui operam studiumque suum omne ponebant in rebus divinis, hoc est, ut legerent Legem & ut sederent in Synagogis.* Adscribitur a Viro Cl. alius *Maimonidis* commentarius in hunc locum præsentem *Megillæ*, cum priore hoc testimonio a nobis adducto comparandus. הוא שיהיו בבית הכנסת עשרה בני אדם שלא תהיה להם שום מלאכה אלא עסקי צבור ותלמוד תורה וקביותן בבית *Fuerunt in Synagoga decem homines, quibus nihil omnino operis erat, nisi ut incumberent necessitatibus Synagogæ & studio Legis, quorum statio fuit in Synagogâ.* Coincidit *Nathanis* in *Aruch*: בטלן מלאכתו ועוסקים לצורכי צבור *Cessantes ab opere suo & incumbentes necessitatibus cætus.* Hęc posteriora verba *Ligtfootus* adoptavit. *Vocabantur hi בטלני Viri otii, ait, qui non pro desideribus atque Otiosis sunt habendi, בצורכי ועוסקים במלאכתו* *Sed quibus* (utpote, qui rebus mundanis non perplexi fuerunt) *vacavit res Synagogæ curare atque incumbere studio Legis.* Quando paulo ante Interpretum Talmudicorum sententias de hujus vocis intellectu consulimus ac inter se comparavimus, hoc animus fuit ostendere, quod *Maimonidis* commen-

tarius ab eo *Jarchii* differret. Cum enim *Maimonides* nullam omnino mentionem facit *stipendii*, quę in descriptione *Salomonis Jarchii* a V. Cl. accepta, omnem faciunt numerum, tum verò mentionem facit *studii Legis*, (תלמוד תורה) *Lectio Legis*, עסקי צבור *Procuracionis negotiorum cætus* (hoc etiam in commentario *Jarchii* ad *Bava Kama* reperitur) *operæ locatæ in rebus cælestibus*, quę plus videntur velle dicere, quam *Jarchii* verba significaverant, imo quę idem omnino videntur dicere, quod nos diximus, nimirum, *Decem Otiosos* decem homines Literatos fuisse, quibus cura rerum in Synagoga gerendarum, hoc est, *Lectio Legis*, precum recitandarum, cæterorumque Synagogę necessariorum negotiorum faciendorum demandata est. Quid enim sibi volunt alias עסקי צבור *negotia cætus*, תלמוד צורכי צבור *necessitates cætus*, קרית התורה *studium Legis*, *Lectio Legis*, quę totidem verbis *Otiosis* in descriptione *Maimonidis* attribuuntur? Si *Maimonides* id dicere voluisset, quod eum dictis suis nos volumus significasse, id est, si dicere voluisset, *Decem Otiosos* fuisse decem homines, studio Legis Divinæ consecratos, rerum Synagogę curandarum ergo, *Lectio Legis* scilicet legis, precum, cæterorumque officiorum, in Synagoga statis temporibus præsentis, præter quæ nos nihil dicimus, dic quibus vocibus aut terminis *Maimonides* id ipsum clarius expressisset? Quod si verò *Maimonidis* verba hunc ferre significatum possint, quid illa extenuat Vir Cl. quando ad illa a nobis producta respondet? Neque enim aliud quid in sua ad locum illum exceptione

ne agit, quam ut ii tenuissimum affricet sensum. Legere in Lege, occupatum esse in studio Legis, providisse negotiis Synagogæ, ipsi nihil est aliud, quam tempus suum in Synagoga fallere animi gratia aliquando Scripturam volvendo revolvendoque, legendo ac meditando. Omnino sane major vis contextui *Maimonidis* inest. Cum enim per קריית התורה *Lectionem Legis*, ubi Synagogæ officia censentur, *publica Legis Lectio* intelligi consueverit, cum תלמוד תורה *studium Legis* apud Hebræos notare soleat *operam*, quam quilibet literis consecratus legi discendæ solet adhibere, cum מלאכה שמים *rem omnem divinam & cælestem* notet, cujus cura studiosis ac literatis hominibus demandatur, quid, obsecro, tergiversaris in præsentī *Maimonidis* loco idem intelligere, & si *Otiosorum* horum causam agere velis, dignissimum illis otium attribuere cessas?

Sed verò plus etiam his dicere videtur velle *Φερίσις* ab Interpretibus penè omnibus de *Otiosis* his usurpata, ut supra visum, עסוק בצרכי צבור *Occupatum esse in necessitatibus Cætus aut Synagogæ*. Non veritus est eadem *Jarchius* uti. Et quid si is ipse ad minimum Lectores publicos & Synagogæ Ministros ex his formatos voluerit? Profecto tantum abest, ut id cum nostra hypothese pugnet, ut ne ipsa quidem *Jarchii* explicatio illi refragetur.

Vocabulum צבור συναγωγή, συλλογή, Hebræis posterioribus in usu fuit loco vocis עדת congregationis, ἐκκλησία, Chaldæis כנישתא. Notat autem *universitatem populi*, sive magnam sive exiguam pro constitutione Civitatis. Opponitur autem τῷ יחיד *uni &*

singulari personæ, ut ex *Maimonide* constat in *Menachoth* cap: i. ubi זבחי צבור & זבחי יחיד *sacrificia cætus* & *sacrificia unius* sibi invicem opponit. Unde commode צבור verteris per *Civitatem*, *Rempubli-*
cam. Posteriore verò modo eleganter verbum inveni
 apud *Seldenum* lib: iii. de *Syned.* cap: xii. §. iv. ubi
 de *Bello arbitrario* agit, non absque agitato consilio
 cum oraculo Pontificis inchoando. Oraculum autem
 id inter alios is quoque consulere posse dicitur, למי
 לו שהצבור צריך לו *qui Reipublicæ nomine* ut *Legatus*
 consulebat. Sic vertit *Seldenus*. Integra itaque *Civi-*
tas, tota universitas *Reipublicæ*, ipsa *Respublica*
 dicitur צבור / ne quis putet, vocem hanc *Synagogam*
 significare, ut vulgo vertitur. Notat equidem *Syn-*
agogam, id est, cætum, universitatem, sic enim
 συναγωγή & ἐκκλησία apud Græcos accipitur, sed ne-
 que *ædes Synagoge*, neque præcisè cætum, in ædi-
 bus *Synagoge* congregatum. Sed ita potius se res ha-
 bet. Cætus idem *Judæorum*, qui *Civitatem* incole-
 bat, *Synagogam* solebat frequentare. *Civitatis* & *Ec-*
clesiæ membrum esse res apud ipsos diversæ non fue-
 runt. Hinc *Civitas* universa censebatur esse צבור
 συναγωγή, & quæ in *Synagoga* promulgabantur statuta
 ad *Civitatem* universam pertinebant, quæ extra *Syn-*
agogam inter eos *Jurisdictio* exercebatur, *Synagoge*
 etiam membra obstringebat, neque tamen ideo *Re-*
ctura Synagoge & *Civitatis* commiscebatur.

Utile visum fuit hoc monere, cum quia vidimus
 vocem צבור subinde alio significato accipi a Scripto-
 ribus, tum vero maxime, quia animadverti Virum
 Clarissimum in progressu disputationis suæ contra me
 pro-

probaturum, *Diaconos* esse membra *Synagogæ*, hoc argumento, ut sibi videtur, validissimo uti, quia *Diaconi* pertinent ad צבור *Synagogam*: Dicuntur enim a cætu constituti צורכי צבור *necessitatibus Synagogæ curandis*. Diss. II. §. XXIII. Quantam, obsecro, speciem habet hæc probatio apud imperitos? qui cum *Synagogæ* heic vocem legunt, cum *Diaconos a cætu constitutos* legunt *ad negotia Synagogæ procuranda*, putant, se totidem verbis probatum legere, *Diaconos ad Synagogam pertinuisse*. Verum quam fallax, quam inanis hæc collectio est apud eos, qui quid sit צבור / quid צורכי צבור ex Hebræorum scriptis didicerunt. Si enim Lector mihi bona fide adseveranti credat, צבור æque significare cætum, qui in Civitate habitat, quam qui *Synagogam* frequentat, & צורכי צבור æque significare officia, quæ in Civitate, quam quæ in *Synagoga* præstanda sunt, an non eadem specie ex eadem voce contra Virum Clarissimum concluderim, *Diaconos esse membra Civitatis*? Atque ita sane res est, a nobis cum auxilio divino suo tempore probanda.

Viso, quid sit צבור / haud difficile erit intelligere, צורכי צבור frequentissimam קהילה in Scriptis *Maimonidis* & aliorum, significare officia, & munia quælibet, quæ alicui nomine Civitatis in commodum publicæ rei imponuntur. Alias exprimitur per צורכי רבים Locum desumamus ex *Orach Chaiim* cap: LXX. §. IV. היה עוסק בצרכי רבים והגיע זמן ק"ש לא יפסוק אלא ינמור עסקיהם ויקרא אם נשאר עת לקרות si quis in negotiis universitatis occupatus fuerit & tempus recitandi *Pericopam Audi Israel* appropinquaverit non

abrumpat ideo negotia eorum, quin potius ea perficiat, legat vero, si tempus legendi superfuerit. Qui igitur in publico munere occupatus erat, quod absque incommodo rei publicę intermitteri non poterat, is erat פטור מק"ש solutus a Lectione Pericope: Audi Israel. Quod verò dicitur, עסוק בצרכי צבור / vel בצרכי רבים occupatum esse in necessitatibus cætus curandis, hoc nihil aliud est, quam commodis publicę rei valde intentum esse & summa fide & diligentia munus tibi commissum explere.

Ex hac expositione nostra facili negotio collegeris, quinam illi sint sive in Civitate sive in Synagoga Viri, qui dicuntur עוסקים בצרכי צבור *occupati in negotiis cætus*. Illi scilicet, quibus cura publicę rei concredita & commissa est: Judices, Magistratus & Diaconi in Civitate, Doctores in Academia, Seniores & Ministri Synagoge in Synagogis. *Obadias Bartenora* ad tit. *Joma* cap. vii. de משה מלחמה *Sacerdote belli causa uncto* ait, שצורך צבור בו *quod necessitas cætus ipsi incumbat*. *R. Benjaminem Tudelensem* ante audivimus, describentem Judices Bagdadenfes, ita concludere. הם הנקראים בטלנים שאין מתעסקים בדבר אחר אלא בצרכי צבור *Hi otiosi dicuntur, quia nulli alii incumbunt rei, quam necessitatibus Synagoge perficiendis*. De Ministro Synagoge *Elias Levita* in Tisbi, eodem modo. ונקרא גם כן חזן לפי שהוא צריך לראות מה הם צרכי הצבור *Vocatur vero Inspector, quia ipsi incumbit prospicere, quænam Synagoge necessaria sunt*. De Diaconis locus sufficere potest a V. Cl. allegatus ex *Orach Chaiim* Tit. liii. §. xxvi. קהל שנהגו למנות אנשים על

על צורכי הצבור בין לחון בין לקופה של צדקה בין לשאר
 מנויים הצריכים לצבור וכו' *Quando cætus quosdam
 solet negotiis publicis (necessariis Universitatis) præ-
 ficere - - sive Synagogæ Ministrum, sive Administra-
 tores cistæ [Diaconos] constituat sive cætera etiam
 munia in commodum rei publicæ distribuât &c.*

Apparet, opinor, ex testimoniis his paucissimis,
 quinam illi sint, qui apud Hebræos dicuntur עוסקים
 בצורכי צבור *intenti necessariis Reipublicæ agendis*,
 Judices, Magistratus, Doctores, Ministri Synago-
 gæ, Curatores pauperum, cæterique omnes, quibus
 cura publicæ rei quodammodo commissa erat. De of-
 ficiis cæteris vilioribus an usurpatum legerim un-
 quam hac hora non memini. Quid verò? An si
 hæc æquo animo expendas, dicere poteris, *homi-
 nes decem* segnes atque *Otiosos*, qui ex Viri Cla-
 rissimi sententia nihil omnino rerum egerunt, nihil
 agere debuerunt, in Synagogæ ædibus conclusos *val-
 de intentos fuisse בצורכי צבור necessariis Reipublicæ?*
 aut si mavis *Ecclesiæ?* Sanè si nihil omnino rerum
 præstare & pro lubitu suo otiari, sit publicæ rei com-
 moda summa diligentia curare, ne credo ubivis lo-
 corum nostra etiam cum in Republica tum in Eccle-
 sia plurimos homines futuros esse, qui commodata Rei-
 publicæ nostræ nolentes atque inviti promovent.
 Expleffe tamen Synagogæ munia Vir Clarissimus re-
 geret. Quomodo verò, an pro universa Synagoga
 orarunt, vel an aliquid egerunt aliud loco Ecclesiæ,
 quod universæ alias Ecclesiæ præstandum incubuisset?
 Hoc dicturum fuisse V. Cl. opinabar, sed vero id
 dicere noluit, postquam animadvertit, me hos *de-
 cem*

cem Otiosos cum Israelitis stationariis comparasse, qui quondam in Templo locum & officia Israelitarum expleverunt ex Hebræorum Autorum traditione. Quid ergo? Eum in finem in Synagoga statuto precum tempore otiosi horas suas numerarunt, ut si quis citius tardiusve accederet, is frustra Synagogam non accesserit. Si verò alicui hoc fuerit עסוק בצורכי צבור intentè curare negotia Reipublicæ aut Ecclesiæ, patiar lubens, ut id otio tribuat & ignaviæ, quod ego curæ, diligentia & labori tribuo.

Sed quo tandem disputationis hujus modus ac terminus a me ponatur, concludam hanc meæ sententiæ probationem insigni admodum testimonio R. Gamalielis, quod reservatum nobis est in *Pirke Avoth* cap: II. §. II. יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שיגיע שניהם משכחת עון וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה *Pulcrum est studium legis cum artificio aliquo adjuncto, nam labor utriusque oblivisci facit peccati. Omne quoque studium Legis, cui non est adjunctum aliquod exercitium, tandem dissipatur (in vanum abit) & trahit secum iniquitatem.* Sic-cine verò R. Gamaliel? Sed quo tu pacto toleres *decem* homines in Synagoga Otiosos, nihil rerum agentes, quibus operari omnino nefas sit? Si lubitum est Viro Clarissimo plus otii vel potius operæ horum Otiosorum ignaviæ vindicandæ dare, conferat deinceps cogitationes suas cum hoc Gamaliele, summæ existimationis apud gentem suam Viro, tentetque ipsi prius satisfacere. Quod si verò id tentaverit frustra, ne moleste amplius habeat, me hominem Christianum, qui omni ævo meo plus labori quam otio dedi,

di, quique turpe & segne otium rem omni mortali indignissimam esse puto, R. Gamalielis, sapientis Viri, sententiæ potius quam suæ subscribere. Huic verò effato *Gamalielis* adjice optimum *Maimonidis* dictum, quod extat in Codice *Mattanoth Aniim* cap: x. §. xviii. לעולם ירחוק אדם עצמו ויתגלגל בצער ועל יצטרך לבריות ואל ישליך עצמו על הצבור וכן צוו חכמים ואמרו עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות ואפילו היה חכם זמכוכר והעני יעסוק באומנות ואפילו באומנות מנוולות ולא יצטרך לבריות מוטב לפשוט עור בהמות נבלות ולא יאמר אדם חכם גדול אני כהן אני *Cl. Prideaux. Perpetuo quisque semet ipsum ad angustam vivendi rationem rediget & difficultatibus involvet, ne opus habeat subsidio a creaturis & se projiciat in Ecclesiam. (pro alimento) Sic enim præcipiunt sapientes & dicunt, fac Sabbatum tuum, ut diem profanum (ne vive lautius Sabbato, quam diebus profestis) ne opus habeas subsidio a creaturis. Et licet aliquis sit vir sapiens & honoratus, sit tamen pauper sit factus, operam dabit alicui arti manuali, etiamsi eo indignæ, ne opus habeat subsidio a creaturis. Præstat enim excoriare cadavera bestiarum, quam ut dicat populo: Ego sum sapiens primarius, vel ego sum sacerdos, quæso alatis me. Duo existimem in hac insigni Maimonidis testatione conclusa esse, quæ ad præsens nostrum institutum pertinent. Primum est, quod Veteres Hebræi ægerrime tulerint homines Otiosos, qui rerum nihil agentes vitam suam turpi ignavia desidiaque transegerunt, quod Maimonides in contextu sequente clarius etiam his verbis obser-*

observatione dignissimis exprimit: גדולי החכמים היו
 מהם חושבי עצים ונושאי הקורות ושואבי מים לגנות
 ועושי הברזל והפחמים ולא שאלו מן הצבור ולא
 קבלו מהם כשנתנו להם *Fuerunt enim e sapientibus
 primariis, qui findebant ligna & portabant trabes &
 hauriebant aquas ad irrigandos hortos, & fabrica-
 bant ferrum & faciebant carbones & nihil petierunt
 ab Ecclesia* (e publico ærario *Collectorum Eleemo-
 syne*) *neque acceperunt quicquam, quando iis aliquid
 volebant dare.* Afferit *Maimonides*, quod veterum
 institutis valde consentaneum est, ex priscis Sapien-
 tibus adeo nullum tenuioris fortunæ Virum fuisse otio-
 sum, ut artes, vitæ sustendandæ necessarias, neglexe-
 rit omnes. Laborasse eos ait, quantum poterant, ne-
 que minus, ac alii, vitæ suæ necessitatibus pro-
 spexisse. *Secundum*, quod rarissimi apud Veteres illi
 fuerint homines, qui ex publico, quodcunque id
 tandem fuerit ærarium, vixerunt. Profecto, quando
 res in nostris Rebuspublicis ita videmus ordinatas, ut
 plurimi ex publico alantur homines (hoc enim apud
Maimonidem est השליך עצמו על צבור *se ipsum pro-
 jicere super Ecclesia aut Civitate*, etsi ille potissimum
 de *eleemosynis* agat) non est, quod nobis imagine-
 mur, idem in prisca Hebræorum Republica florente
 obtinuisse. Tributa, quæ in commodum Civitatis
 solvebantur, (liceat enim sic distinguere, ne quis de
 iis, quæ aut Deo aut Regi cedebant, me loqui opi-
 netur) exigua erant admodum, neque tanto homi-
 num numero alendo, quantus apud nos de publico
 vivit, sufficiebant. Si Deo placet, alibi de eo agemus
 accuratius. Ad id unicum animum tuum nunc ad-
 vertas

veritas velim, quam hæc duo insigniter conveniant, dicam pugnent, cum hypothefi *Jarchii* de *Decem Otiosis*. Quod si enim longe maximum vitium hoc habitum fit Veteribus Hebræis, nihil agere, quando agendi occasio est: quod si infuper rarissimos aluerint in Civitate stipendiarios (erat enim hæc קופה *Cista Eleemosynaria* Civitatis, quæ de ea poterat pro arbitrio ad sustentationem bene meritorum atque in commodum quodcunque aliud publicæ rei disponere, ut apud *Maimonidem* est Codice eodem cap: ix. §. vii.) perpende apud mentem tuam, an credere liceat, Veteres Hebræos in Civitatibus, sæpe centum & viginti incolas vix comprehendentibus, ejusmodi *decem* aluisse *Otiosos*, quibus cum daretur aliquid agendi facultas, nihil tamen agendo statutum fuit bonas suas horas perdere.

Sed agedum, Lector Optime, videamus amplius, quid *Ligtfootus* egerit, quidque ego egerim, quo *horum Otiosorum* suave *Otium turbavimus*, cujus criminis reos nos postulat Vir Clarissimus.

CAP. XV.

Plurimis iisque idoneis evincitur testimoniis, Collectores Eleemosynarum, florente Republica Judaica, membra fuisse Civitatis, non Synagogæ, quod nuper incautè negatum est. Objectiones alibi in contrarium prolatae solvuntur. Cl. Ligtfooti sententia de Decem Otiosis insuper vindicatur a consequentiis ineptis, illi nuper imputatis.

PRæstantissimus *Ligtfootus* hoc posito principio, quod *decem Otiosi* apud Hebræos sint homines *literati*, Synagogæ necessitatibus curandis intenti, quod nos non dubitamus amplecti, progreditur ulterius, tentatque specialius enumerare hujus societatis membra, dignitatesque eorum singulis in Synagoga attributas. Constituit eum in finem *tres Archisynagogos*, dictos in Hebræorum scriptis ב"ר של שלשה *Synedrium triumvirale*. *Ministrum* Synagogæ, הו"ן vel שליה צבור dictum. *Tres Diaconos*. *Interpretem Legis in Synagoga*. Nonum & decimum fuisse *Scholarcham Theologicum* cum suo *Interprete* conjectura solum assequitur.

Enumeratio harum partium absque ulla Veterum Autoritate facta nobis displicuit, licet post *Ligtfootum* aliis Doctissimis Viris placuisse intellexissemus. Putavimus *tres Synedrii Minoris Assessores* a Synagogæ Rectoribus valde esse distinctos. *Diaconos* fuisse membra totius Universitatis, non Synagogæ. *Rectorem atque Interpretem Academiae* nihil ad Synagogam

gam attinere, adeo ut solus restaret *Minister Synagogæ* cum *Interprete suo*, quæ munia non semper diversis sed uni sæpè homini attributa esse jecimus.

Consentit nobiscum in eo Vir Clarissimus, quod partes hæc a *Ligtfooto* enumeratæ *decem Otiosos* non constituerint. Heic itaque nihil habuit, quod ulla specie posset reprehendere, quod tamen præcipuum rei erat caput. Propositum nihilominus maxime ferium erat mihi contradicere, ideoque rationes meas adortus est, quas ad refutandum *Ligtfooti* sententiam in medium produxeram. Quasi verò ita infelix disputator essem, ut, ubi bonam causam elegeram, eamque agere intenderam, argumentis tamen omnino falsis ac inutilibus ad eam eligendam commotus, ac defendendam fuisset usus. Adeo enim pulcram rem esse putavit omnia posse dicta mea refellere, ut nullum pene relinquere voluerit intactum, quod ad hanc litem & contentionem pertinet. Sed hoc ipsum erat, quod licet mihi molestissimum esset, causæ tamen meæ plus prodesse quam nocere intelligebam. Ut ut enim in eo mihi minime placeam, quod semper quæsitam veritatem a me apprehendi existimem, quippe qui plurimis exemplis edoctus sum nihil æque homini naturale esse quam sæpe in notissimis etiam rebus fallere ac falli, non putabam tamen vel me ipsum vel alios rationem habituros hoc de me præsumendi malum, me ubivis locorum in cujusque rei asseveratione alios decipere, & quod magis est, in adstruendo principio veritatis, feliciter electo, ubique tamen locorum infelicissime occupatum esse. Si quis tamen hominum sit, qui eam de me opinionem concepit,

hunc tandem nullis occupatum præjudiciis lectionem thesium, a Viro Clarissimo hoc consilio adornatarum, aggredi posse reor. Verum si quis paulo de me benignius judicium formaverit, hoc est me hic illic pro humanitatis more hallucinari, alibi tamen rursus, ubi oculos aperui & debitam diligentiam adhibui, veritatem consequi, is simul persuasus sit oportet, nec ea æquitate, qua par erat, sed nec prudentia, se digna, commissionem hanc a Viro Clarissimo iniri. Sic profecto sentio, hunc ipsum, ut humanitatis sunt fata, sæpe gravissime errare, qui alium ubique errare animum suum inducit ut credat, vel persuadere aliis conatur. Fidem dictis faciam, Lector, hoc capite, & probabo, Virum Clarissimum, cui nuper dilicentiæ fuerunt dogmata quædam nostra censere, *nimio contradicendi studio* eo fuisse actum, ut cum iniqui in nos animi tum *insignis rerum ignorantia* (verba ipsi reddimus sua) luculenta dederit specimina.

In enumeratione *Ligtfootianæ* societatis *Otiosorum* duo erant potissimum, quæ reprehendebam, cæteris ad sequentem tractationem remisissis. *Primum* erat, quod *Scholarcham*, sive Rectorem Academiæ cum *Interprete* ad hanc *Otiosorum* societatem referret. *Secundum*, quod *נבאי צדקה* *Diaconos* eo etiam pertinere argueret. Ratio negati hujus utriusque asserti *Ligtfootiani* una erat & clara, quia *בטלנים* in *Hebræorum scriptis* attribuuntur *בית הכנסת* *Synagoga domui*, utpote in quâ commodis cætus debebant invigilare suisque muniis defungi. Quod verò ad *Academiæ Rectorem* attinet ejusdemque *Rectoris Interpretum*, illos dicebam ad *בית מדרש* *Academiam* potius quam

quam *Synagogam* referendos esse, ideoque numero *Otiosorum* includi non posse. *Diaconos* verò *Civita-*
tis esse membra, non *Synagoga*. Dictum a me veris-
 sime est & statutis Hebræorum convenientissimè. Quid
 carpat Vir Cl. nunc, sis, videamus.

Ad prius ita: *Argumentum* sanè sic satis solidum,
 & a nobis quoque supra usurpatum, si rectè intelli-
 gatur & dextre adhibeatur. Quod ut hic factum sit
 equidem vehementer vereor. Nam quod *Professori*
Academico nullæ in *Synagogâ* partes conceduntur, id
 præter ejus meritum fit & contra consuetudines He-
 bræorum. Etenim quid causæ dici fingique possit, cur
Rector Academiae non simul etiam queat esse *Ar-*
chisynagogus? Sic pergit evincitque paucis subjectis,
 posse *Rectorem Academiae* esse *Archisynagogum*.

Sed quid agis, Vir Optume? Egone negavi unquam,
Rectorem Academiae posse esse *Archisynagogum*? Hoc
 scilicet a te magno cum apparatu discam, cum id
 ipse in *Archisynagogo* meo inculcaverim? Sic scripsi
 cap: xvii. Ego vero facile mihi imaginor eosdem *Syn-*
agoga Presbyteros in *Captivitate* sæpenumero exti-
 tisse *Academiarum* & *Scholarum Rectores*, qui jus
 dicendum publicè docuerint. Nonne verò hoc idem
 illud est, quod tu ut rem incertam, minime cogni-
 tam, magno conatu probandum sumis, *Lectori* tuo
 hoc præjudicium insinuans, quasi ego consuetudinem
 notissimam, hoc tempore fortassis in plerisque Ju-
 dæorum *Synagogis* usitatam, negarem? Sed vin' sci-
 re, Vir Clarissime, quid negem? Hanc consecutio-
 nem tuam nego, quod si *Academiæ Rector* possit
 esse *Archisynagogus*, quod, inquam, inde conclu-
 di

di possit, Rectores Academiae referendos esse ad Synagogam & Synagogæ membris annumerandos. Si hoc satis non percipias, mentem meam Tibi declarabo hoc exemplo. *Consules* apud nos designantur *Presbyteri* Ecclesiæ. Tu vero nonne rideres concludentem? Ergo Consules ad Collegium Presbyterorum pertinent. Dabo aliud ex Hebræorum moribus. Academicarum Rectores sæpè solent esse *דיינים* *Judices*. Quid inde? Ergo hinc tuto concludas, Academiae Rectores ad Synedria pertinere sive Collegii Judicum membra esse? Atque ita tu meam responsionem torques. Si ita mihi placeret esse prolixo, ac tu es, Vir Clarissime, operæ nullius esset Lectorem heic per tres quatuorve paginas detinere & imbecillitate consequentiæ, quam contra me nectis, prolixius monstrata de tua in me iniquitate conqueri. Verum cum existimo Lectorem meum ex dictis brevissimis probe percipere, quid agas, tum verò nobiliorem disputationem te ducente aggredi animus meus gestit.

Scilicet negasti *μὲν πολλῆς παρρησίας* *Collectores Eleemosynarum*, quod ego asserueram ὡς ἐν παρόδῳ data occasione in *Libro de Synagogæ Ministris* probandum, *ad Civitatem pertinere*, ac in hac disputatione quando es occupatus, pro solita tua humanitate & modestia *parum te sollicitum esse* ais de eo, quod a me aliquando per Divinam benignitatem ad hoc argumentum erit proferendum. Sed fieri potest, ut nimiam hanc securitatem tibi excutiam, & quod ignorasti hætenus aut ignorare voluisti, te, vel potius Lectorem meum, si id hætenus exploratum ipsi non fuerit, doceam.

Mai-

Maimonidis hæc est minime ambigua sententia cap:
 IX. I. Cod. *Hilcoth Anim.* כל עיר שיש בה ישראל
 חייבים להעמיד מהם גבאי צדקה אנשים ידועים
 ונאמנים שיהיו מחזירים על העם מערב שבת לערב שבת
 לוקחים מכל אחד ואחד מה שהוא ראוי ליתן ודבר
 הקצוב עליו והם מחלקים המעות מערב שבת לערב שבת
 ונותנים לכל עני ועני מזונות המספיקין לשבעה ימים
 OMNIS CIVITAS, in qua
 sunt Israelitæ, tenetur constituere EX INCOLIS
 SVIS COLLECTORES ELEEMOSYNARUM,
 homines notos & fideles, qui circumeunt populum a
 vespera Sabbati usque ad vesperam Sabbathi, ab
 unoquoque accipientes tantum, quantum ei convenit,
 quantumque ipsi impositum est. Illi vero distribuunt
 pecuniam quaque vespera Sabbathi, ac dant singulis
 pauperibus alimenta, quæ sufficiunt septem diebus,
 atque hoc vocatur קופה Cista Eleemosynaria. Appa-
 ret ex hoc testimonio *Maimonidis* luculentissimo,
 illum constitutionem *Collectorum Eleemosynæ* adscri-
 bere *Civitati*: quod ante quam declaremus, oportet
 scire non aliter *Maimonidem* in omni sua de his re-
 bus tractatione loqui. Ita *Curatores Eleemosynarum*
 vel potius summum *Civitatis Magistratum*, quibus
 facultatem adscribit de *Eleemosynis* his collectis pro
 arbitrio suo disponendi, vocat אנשי העיר VIROS
 CIVITATIS cap: VIII. §. XI. *Civitatis* inquam Vi-
 ros, non בית הכנסת Synagoga. Eadem ratione Pau-
 peres, qui sustentantur, dicuntur עניי עיר PAUPE-
 RES CIVITATIS, qui scilicet ut *Civitatis mem-
 bra* in sustentatione hac considerandi sunt. cap: VII.

§. XIII. Loca non necesse est omnia transscribere, quia *Tractatum* hunc *Maimonidis* versum dedit Clarissimus *Prideauxius*. Sed quod observationem summam meretur, ipsi hi *Collectores Eleemosynarum* nuncupantur גבאי העיר COLLECTORES CIVITATIS. Locus est in *fore Dea* cap: cclvii. §. viii. עני שיש לו קרובים עשירים שיכולים לפרנסו אין גבאי העיר חייבים לפרנסו אף על גב דקרוביו גם כן נותנים בכים si cui pauperi sint proximi sanguine divites, qui illi sustentando pares sunt, hunc tenentur COLLECTORES URBIS ILLIUS alere; licet ipsi hi propinqui ejus in loculum pro facultate sua contribuant. Eccur non vocantur גבאי בית הכנסת Collectores Synagoga, eccur, inquam, גבאי עיר Collectores Urbis, si hi *Eleemosynarum Collectores* pertinent ad *Synagoga*, non ad *Civitatem*? Sed videamus, antequam alia argumenta producamus, quid vocabulum עיר *Civitas* his in locis significet.

Omnis illa universitas Judæorum, quæ urbem aut pagum incolit, vocatur עיר *Civitas*, quicumque illius membra sunt, dicuntur בני העיר *Filii Civitatis*. Hinc עיר גדולה *Civitas magna* universitatem significat majorem centum & viginti hominum. Si quæ sit minor numero communio, ea tamen non amittit nomen עיר *Civitatis*. Infra id videbitur, si Deo placet, ubi in discrimen Oppidorum, Civitatum Majorum Pagorumque sumus inquisituri & ex Hebræorum monumentis demonstraturi, pagos ita dictos in capite *Megilla* Synagogas non habuisse. Hoc tantum adjiciamus, nullam heic significationis hujus generalis vocis עיר limitationem aut restrictionem esse, si ve uni-

universitas Judæorum aliqua incolat urbem suę regionis Canaan, ubi imperium iis reliquum est, sive aliam quamque urbem extra Patriam tuam, ut hodie Amstelodamum, Francofurtum, &c. ubi rerum non potiuntur, utrobique tamen ex æquo dicitur *עיר* *Civitas*, *Universitas*, quod apud nos fecus fieret.

Eadem verò *עיר* *Civitas*, *רבים* *Universitas*, vocatur ab ipsis *עבור* *ἐκκλησία*, *συναγωγή* *Synagoga*, *Ecclesia*. Ratio hæc est unica, quia *Ecclesia* a *Civitate* apud ipsos distincta non est. Quandoquidem enim apud nos Reipublicę aut urbis membrum esse, aliud quid est, quam Ecclesię membrum esse, hæc sane apud Judæos neque unquam distincta fuerunt, neque nunc distincta sunt. Florente Republica sua nullus in civitatem urbis fuit adscriptus, nisi Judæus, aut qui Judaicę Religioni initiatus fuit gentilis. Secus ac apud nos consuetudo obtinet. Nullus apud ipsos excommunicatus fuit Ecclesię, cujus nomen ex albo Civium erasum simul non est. Certum igitur teneamus, *עבור* idem esse, quod *עיר* / ac in Hebræorum Scriptis tantundem valere.

Hinc procedit, quod omnis Magistratus, qui *Civitatis* est, itidem sit Magistratus *Ecclesię*, qui Judices Civitatis, iidem illi Judices in Ecclesia ac controversiarum Theologicarum Decisores. Magistratus quilibet apud eos dicitur *על עבור* *imperium in Ecclesiam*. Cape de *Judicibus*, qui ad *Synagogam* minime pertinent, exemplum ex *Choschen Ham-mispath* cap: VIII. §. IV. *אסור לדיין להתנהג בשררה* *Vetitum Iudici est fastui atque imperio in Synagogam exercendo se*
T 2
assue-

assuefacere, sed potius mansuetudini & timori. Synagoga (צבור) hic idem est, quod עיר Civitas. Pertinent itaque *Iudices ad Civitatem & ad Ecclesiam.*

Tune vero hinc tibi videris posse colligere, *Iudices membra esse Synagogæ?* Minime verò. Sed ais, *Judices judicium dicunt בצבור in Synagogam?* Ita sane se res habet neque tamen Synagogæ membra sunt. Hoc conciliare ignoravit Vir Clarissimus, qui tamen videri vult mores Reipublicę Judaicę bene percepisse. Dicamus igitur, quod res est. Quando nos asserimus aliquem membrum esse Synagogæ, quando item negavimus, *Diaconos*, ita nobis dictos, membra fuisse Synagogæ, hoc intelligimus, quod ille, quem vel asserimus vel negamus Synagogæ membrum esse, tali officio functus sit, quod ad בית הכנסת *Ædes Synagogæ sacras pertinet.* עיר & צבור Synagoga & Civitas apud Judæos non fuerunt distincta, sed בית דין & בית הכנסת *Domus Synagogæ & Curia.* Qui in ipsis Synagogæ ædibus officium administravit, qualia erant, curare, ut in ædibus Synagogæ omnia rite & decore administrarentur, quod *Archisynagogorum* erat, Legem legere, quod *Lectorum*, ad Lectionem attendere, quod *Chazanitarum* five *Synagogæ Ministrorum*, Interpretari, quod *Interpretum*, is mihi dicitur *membrum Synagogæ*, hoc est, *ædium Synagogæ*, qui verò extra Synagogam vel extra Synagogæ ædes suis fruitur rebus, suoque fungitur munere, quales sunt *Judices, Rectores Academiae*, cæteri Magistratus a Judicibus aut curia dependentes, hi mihi dicuntur pertinere ad *Civitatem.* His positis aio, *Collectores Eleemosynarum* pertine-

re

re ad *Civitatem*, sive ad *Curiam*, non verò ad *Ædes Synagogæ*, atque ex insigni rerum ignorantia nuper peccasse, qui id negavit. Productum a nobis luculentissimum nunc est argumentum ex eo, quod צדקה perpetuo in Hebræorum Scriptis referantur ad עיר totam universitatem Civitatis, non ad בית הכנסת *Synagogæ Ædes*. Sed addemus huic argumento alia, quæ probationem priorem validè adstringent.

Id utique munus ad *Civitatem* referendum est, quod a *Synedrio* Civitatis dependet ac ab eo instituitur in commodum universæ multitudinis. Atqui ita se res habuit cum *Collectoribus Eleemosynarum*. Intellige dictum Præstantissimi *Prideauxii*. Not. ad cap: ix. *Maimonidis*. §. iv. *Non statutum fuit, quantum unusquisque daret Catino, atque ideo tres Collectores constituti sunt, qui judicium auctoritatem habentes inter colligendum judicarent, an unusquisque daret juxta facultates suas. ELEEMOSYNA autem CISTÆ, cum res certa esset, ut pote A SYNE-DRIO CIVITATIS IMPOSITA, non collecta fuit per plures, quam quorum curæ erat committenda.* Sic omnino se res habet, ut *Clarissimus Prideauxius* scribit. *Collectio Eleemosynarum* imponebatur certis in Civitate Judæorum notæ fidei viris a *Synedrio*. Sed probandum id est directius ipsis verbis *Maimonidis*, qui *Synedrium Eleemosynarum curam habuisse* affirmabit. Sic omnino scribit cap: vii. Tractatus supra expressi §. x. מי שאינו רוצה ליתן צדקה או שיתן מעט ממנה שראוי לו בית דין כופין אותו ומכין אותו מכה מרדוד עד שיתן מה שאמרוהו ליתן וגו' *Si quis sit, qui non*

non vult dare Eleemosynas, vel minus dat, quam par est, SYNEDRIUM coget eum, cædetque verberibus rebellionis, donec det, quantum ab eo dandum judicant, &c. Constat rem hanc universam ad curam & ordinationem Synedrii Civitatis omnino pertinuisse, quod unicuique Civi tantum imposuit dare, quantum illius conditio ferebat. Sic Ianè Maimonides cap: ix. §. i. quod Collectores Eleemosynarum לוקחין מכל אחד ואחד מה שהם ראוי ליתן ודבר הקצוב עליו accipiant a singulis, quod iis convenit dare, QUODQUE IIS IMPOSITUM EST. Quid hoc? Cf. Prideauxius. Scilicet a Synedrio. Pertinebat itaque omne hoc negotium ad Synedrium Civitatis, hoc est, Collectores Eleemosynæ membra habebantur Civitatis, non Synagoga.

Atque huc etiam pertinet, quod Collegium Collectorum Eleemosynæ trium comparetur cum Synedrio Triumvirali. Apud Maimonidem locus est eodem cap. §. v. קופה אינה מחלקת אלא בשלושה מפני שהיא כדני ממנות שנותנים לכל אחד די מחסורו לשבת Pecunia collecta non distribuitur, nisi per tres, quoniam hoc est instar JUDICII PECUNIARI, SINGULIS enim dant, quantum iis in septimanam sufficit. Collectores itaque Eleemosynarum comparantur cum Synedrio triumvirali. Quorsum verò, si nos eo non doceamur, Civitatis hanc societatem esse non Synagoga?

Hinc itidem profectum est, quod tempore Captivitatis vel dispersionis, quale hoc est, Reſtori Academiae conceſſerint jus Eleemosynas distribuendi §. vii. ואם היה במדינה חכם גדול שהפיל גובין על דעתו והוא

וְהָיָה חֶלֶק לַעֲנִיִּים מִפִּי שִׂרְיָהּ הָרִי זֶה רִשְׁאֵי לִשְׁנוֹתָן
 לְכָל מִי שִׂרְיָהּ לוֹ מִצְרֵכֵי עֲבוֹר Prid. Si sit Doctor
celebris in Civitate, in cujus arbitrium omnes colli-
gunt, ita ut ipse distribuatur pauperibus juxta quod ei
videbitur, ecce ille jus habet commutare eas pro qua-
cunque re, quæ illi videbitur Ecclesiæ (Civitati
 חֲכָם נְדוּר / publicæ rei) *esse necessaria. Qui hic*
 dicitur, alias a Maimonide & Ritualium Autoribus
 vocatur רב Magister, διδάσκαλος, חֲכָם Vir
Doctus, σοφός, חֲבֵר Socius. Atque hic idem Rector
 Scholæ erat, ubi nulli in Civitate sapientia & erudi-
 tione ipso erant superiores. Sed idem quoque *Judex,*
 quod in *Rectoribus* Academiarum in Civitate fa-
 miliarissimum. Hæc verò ratio est, quod distributio
 Eleemosynarum ipsi fuerit commissa. Etenim quo-
 niam *Eleemosynarum* collectionis & distributionis le-
 gitimæ cura rebus Judæorum integris a Synedrio Ci-
 vitatis dependebat, hinc factum, ut sapientis Doctori,
 qui juris in Civitate unus peritus habebatur ac Syne-
 drium quodcunque Civitatis repræsentabat, facultas
 concessa sit pro publicæ rei utilitate de Eleemosynis
 ad placitum suum disponendi. Præter hæc animum ad id advertere oportet, quod
 Collectores Catini tres ad idem corpus pertineant, ad
 quod Collectores Cistæ. Hoc ex Maimonide constat
 cap. ix. §. ii. וְכֵן מִצְוֵתָם בְּכָל יוֹם וְיוֹם Eodem modo (loquutus fuerat de
 Collectoribus Cistæ in Civitate constituendis) consti-
 tuunt Collectores, qui accipiunt unoquoque die a qua-
 que domo &c. Hinc processit, quod קופֶּה & חֲבֵר
 Cistæ & Scutellæ aut Catini Eleemosynæ inter se pos-
 sint

sint permutari, si hoc Synedrio videretur commodum bonumque factum. Jore Dea cap: CCLVI. §. IV. רשאים בני העיר לעשות קופה תמחוי ותמחוי קופה *Facultatem habent incolæ Civitatis convertere Eleemosynas Cistæ in Eleemosynas Catini & Catini in Cistæ, easque impendere iis rebus omnibus, quas ad publicæ rei commodum pertinere judicabunt.* Haut puto vero, ullum mortalem ita ineptum fore, ut statuatur, *Collectores Catini* apud Hebræos Veteres pertinuisse ad Synagogæ ædes. Constat eos membra fuisse *Civitatis*, neque cum *Synagogâ* quicquam habuisse commune. Sed verò *Collectores Cistæ*, de quibus nostra disputatio est, ad idem referuntur corpus, ad quod *Collectores Catini*. Quid vero hinc aliud sequitur, quam *Collectores Cistæ* in Civitate suis functos fuisse officiis, non autem in Synagogis? Oportet tamen, ut paulo id clarius adhuc exponamus, ne quis ex collatione nostrarum consuetudinum cum iis Veteris Reipublicæ Judaicæ imprudenti instituta, heic errandi occasionem capeſſat.

In Civitatibus Patriæ nostræ duplex est *Collectorum Eleemosynæ* genus. Prioris illi sunt, qui in Templis loculis instructi circumeunt singulos atque in usum & commodum pauperum Ecclesiæ Eleemosynas petunt. Hi *Diaconi* dicuntur. Belg. **Diakens. Versorgers der Armen.** Posterioris, qui calendis (spatium temporis contrahitur extenditurque pro arbitrio Magistratus) singulis ipſas Civium ædes per urbem circumeunt, & in scutella Eleemosynas a Civibus omnibus colligunt. Vocantur a vulgo: **Arme-Doogden.** Diffe-

Differunt hi multifariam. Qui prioris speciei sunt Eleemosynarum Collectores constituuntur a Presbyterio Ecclesiæ, posterioris autem a Magistratu Civitatis. Illi in Templis Eleemosynas colligunt: Hi ad ostia Civium. Illi ab iis unice petunt, qui in Templo præsentés adfunt: Hi verò ab omnibus Civibus cujuscunque tandem religionis & vitæ instituti. Illorum Eleemosynę distribuuntur iis pauperibus solis, qui in numerum membrorum Ecclesiæ adsciti sunt: Horum vero in usum omnium dantur pauperum, qui ad Civitatem pertinent, nisi forte hujus vel illius religionis asseclæ suos pauperes in se sumant alere. Fieri autem posset, ut, qui apud Judæos Veteres distinctos fuisse Eleemosynarum Collectores intellexit (נבאי קופה) *Cistæ* scilicet & (נבאי תמחוי) *Catini* aut *Scutellæ*, ad nostrarum rerum constitutionem attendens sibi imaginaretur, hos duum generum Collectores ita fere a se mutuo discrepasse apud Judæos Veteres, ut apud nos duę illæ Collectorum discrepant species, quas paulo ante enumeravi. Fieri posset, inquam, ut animum induceret credere, *Collectores Catini* convenisse cum nostris Collectoribus Civitatis, & *Collectores Cistæ* cum nostris Diaconis Ecclesiæ. Hoc autem putavi præoccupandum a me esse, nequis hanc comparisonem temere instituens suo periculo graviter impingeret.

Dicam itaque, quod exploratissimum mihi est, rem ita se apud Judæos Veteres non habuisse. Collectores *Cistæ* & *Catini* instituti sunt ab eodem Magistratu. Collegerunt ambo Eleemosynas suas per oppidum ad ostia Civium. Collectæ Eleemosynæ ex

arbitrio Magistratus sæpe numero invicem sunt permutatæ. Quænam igitur differentia fuit, ais? Quæ ratio, quod diversi nominis Curatores pauperum instituti sint? Differentia oppido exigua est, adeo etiam, ut *Collectores Catini* sæpe in Civitatibus neglecti sint eorumque officium *Collectoribus Cistæ* demandatum. Ubi tamen locorum in majoribus Civitatibus Collectores hi munere & nomine diversi instituti sunt a Civitate, ibi hæc inter eos distinctio locum habuit, quod Collectores Cistæ procurarent pauperes istius Civitatis & Oppidi tantum, & Collectores Catini pauperes quoscunque alios, aliunde accedentes, qui ad diem aut dies paucos in urbe versabantur, ibant redibantque. Ea est ratio, quod singulis diebus hi Collectores Catini ostiatim tenerentur ambire & cuique sui diei dimensum distribuere, cum Collectores Cistæ singulis diebus Veneris tantum ostiatim circumirent & pauperibus Civitatis pecuniam pro hebdomada integra concederent. Cur illi quodcunque esculentum in scutellam acciperent, hi pecuniam tantum colligerent. Percipimus hinc, ni fallor, quanta sit distinctio inter nostrorum Eleemosynarum Collectorum diversas species, & eas Collectorum Cistæ & Catini apud Veteres Hebræos. Sed quoniam quædam in hac nostra dissertatione dicta sunt, quæ in præcedentibus nondum sunt probata, agedum producamus nova loca, quibus positiones nostras priores confirmemus. Quod inter *Collectores Cistæ* & *Catini* ea sit distinctio, quod illi incolas Civitatis suæ, hi vero *totius mundi* pauperes curarent hoc discere ex *Maimonide* cap: ix. §. vi. והתמחוי לעניי

לענין עולם והקופה לענין אותה העיר בלבד *Eleemosyna Catini* est pro pauperibus totius mundi, sed *Eleemosyna Cistæ* pro pauperibus istius Civitatis solummodo. Idem est in *Fore Dea* cap. CCLVI. §. IV. Vides non eam esse distinctionem, quod illi pauperibus, qui extra Ecclesiæ communionem vivunt, hi vero pauperibus, qui in Ecclesia sunt, prospiciant, qualis apud nos obtinet distinctio, sed aliam longe, supra jam a nobis expressam, quod scilicet illi ad quoscunque aliunde accedentes pauperes attenderent, hi autem ad pauperes statos, in Civitate ordinaria alendos.

Quod autem *Collectores Cistæ* & ipsi in Civitate ostiatim circumeant, hoc ex *Maimonide* constat cap: IX. §. VIII. IX. Cautum ibi est, ne *Eleemosynarum Collectores* ambeundo per urbem a se invicem separentur, in foro pecuniam sive inventam sive ab aliis acceptam in sacco suo, suspicionis vitandæ ergo, recondant, & quæ his sunt similia. Ex quo argumento novo pariter ac ex singulis præcedentis orationis nostræ articulis evidens est, quod *Collectores Eleemosynæ* ad Civitatem pertineant non ad Synagogam. Qui enim in Civitate officio suo fungitur, is dubio procul Civitatis non Synagogæ haberi debet membrum. Cum enim Civitas & Ecclesia apud Veteres Judæos una eademque fuerit communio & societas, non possunt Civitatis & Synagogæ membra a nobis aliter distingui, quam hac ratione, quod qui in ipsis Synagogæ ædibus officio suo minime funguntur, illi inter membra Synagogæ recensendi non sint.

Cæterum in nostra Republica, non illi tantum, quos modo enumeravi, sed alii etiam pauperum Curatores sunt. In Patria Urbe Leowarda constituit Magistratus extra ordinem Collectores Eleemosynarum in gratiam orphanorum. Eleemosynæ hæ distinctæ sunt ab iis, quas Diaconi accipiunt; colliguntur autem in Templis, licet Collectores a Magistratu Oppidi designentur. Hi distincti rursus sunt ab Orphanorum Curatoribus sive Viris sive Fæminis. **Weese-Vaders.** **Weese-Moeders.** Atque hi quoque a Magistratu dependent. Præter hæc contingit aliquando, ut collectæ generatim instituantur in commodum orphanorum aut membrorum Ecclesiæ oppressorum, ut nuper factum pro Gallis fratribus nostris, qui religionis gratia Patriam & bona sua derelinquere coacti ad nos salvi pervenerunt. Hæ Eleemosynæ vel a deputatis Magistratus oppidani vel ab iisdem illis deputatis Presbyteris aut Diaconis Ecclesiæ junctis exiguntur. Horum vero omnium & singulorum cura apud Veteres Hebræos pertinuit ad **נְבִיא צְדָקָה** *Collectores Eleemosynæ*. Sive redimendi essent fratres captivi, sive prospiciendum esset orphanis, sive curanda essent mortuorum sepulcra, sive pauperibus comparandæ essent vestes, sive alia aliqua collecta instituenda esset in gratiam publicæ rei, hoc omne non variis Personis, ut apud nos fieri memoravi, sed iisdem iis *Eleemosynarum Collectoribus* commissum est muneris. Constat id ex dicto *Maimonidis* Tractatu capite VIII. Quod si vero hæ res apud nos adeo habeantur Civiles, ut a Magistratu non ab Ecclesiæ Presbyteris & Diaconis suspensæ sint, an persuadebis Tibi, apud

Ju-

Judæos, ubi tota Ecclesia Civitas erat, eas ad Synagogam, non ad Civitatem vel Magistratum pertinuisse? Cave id credas.

Proferamus nunc rursus his illustratis dictum novum ex *Codice Sanhedrin* cap. i. in Excerptis *Gemaræ* Cocceji §. xviii. תניא כל עיר שאין בה עשרה דברים הללו אין ת"ח רשאי לדור בתוכה ב"ד מכין ועונשין וקופה של צדקה נגבית בשנים ומתחלק בג' ובית הכנסת *Traditio. Nefas est discipulum sapientis commorari in urbe decem rebus destituta; collegio judicum, qui feriant mulctentque fontes. Arca Eleemosynæ, quæ a duobus corrogetur, a tribus vero erogetur. Synagogæ ædibus. Balneo &c.* Haud multum diversum est hoc testimonium ab eo, quod in eodem hoc capite de *Civitatis centum & viginti membris* habetur. Apparet autem in recensione rerum ad Civitatem necessariarum inter alias referri *Synedrium, Synagogam, & Collectores Eleemosynarum*, hæc enim Collegia in urbe omnino erant necessaria, quæ legitime esset constituta. Eccur verò mentio nulla neque Archisynagogorum, neque *Ministorum Synagogæ*? Non possumus fane aliter putare, quam eos, qui ad Synagogam pertinent, per *בית הכנסת Synagogam* simul fuisse intellectos. Sed quæ ratio, quod *Collectores Eleemosynæ* seorsim exprimantur a Synagogâ? Hæc, ni fallor, quia illi ad Civitatem pertinebant universam & distinctum efficiebant collegium, distinctum etiam a Collegio Judicum, licet ab hoc dependerint, quod probatum in antecedentibus est.

Concludam vero probationes has meas eo statuto, quod exprimitur in *Iore Dea* cap: cclvi. §. v.

מי שישב במדינה ל' יום כופים אותו ליתן צדקה לקופה
 עם בני המדינה ישב שם נ' חדשי' כופין אותו ליתן תמחוי
 ישב שם ששה חדשים כופין אותו ליתן צדקה בכסות
 שמכסים בה עניי העיר ישב שם ט' חדשים כופין אותו
 ליתן צדקה לקבורה שקוברים בה את העניים ועושי'
 ליתן צדקה לקבורה *Si quis in urbe aliqua*
 (quocunque loco) *per triginta dies fuerit commo-*
ratus, hunc COGUNT dare Eleemosynam cistæ cum
incolis illius loci. Si per tres menses, cogunt eum
dare scutellæ. Si per sex menses, cogunt eum dare
Eleemosynas pro comparandis vestimentis in gratiam
pauperum illius urbis. Si per novem menses, cogunt
eum dare Eleemosynas, pro curanda pauperum se-
pultura, iisque omnibus, quæ eo spectant. Novo
 argumento vides collectionem Eleemosynarum ad Ci-
 vitatem & omnes ejus incolas restringi, nulla habita-
 ratione vel facta mentione Synagoge. Præterea, co-
 gi aliquem (a Synedrio) ad Eleemosynas in Civi-
 tatis commoda dandas. Quam hæc belle conferuntur
 cum collectione Eleemosynarum, quæ nostris in Tem-
 plis fit? Scire autem oportet eo tantum casu hæc
 præcipi, quo ille, qui in Civitate aliqua commora-
 tur, animum se habere negat in illa domicilium suum
 figendi. Quod si enim id constaret, tum quidem abs-
 que mora ad omnia hæc officia tenebatur præstanda
 cum cæteris Civitatis incolis. Sic enim pergit *Io-*
seph Karo. במה דברים אמורים בבא לגור ואמר
 שאינו רוצה להשתקע אבל אם בא לעיר כדי להשתקע
 כופין אותו מיד *In quo (casu) hæc dicta sunt? De*
eo, qui venit ad peregrinandum, ac declarat, pro-
positum sibi nequaquam esse in Civitate sedem suam
 fige-

figere. Quod si enim id constet, illico eum cogunt officia hæc explere.

Si ex his rationibus & documentis, Lector, evidentissimum Tibi non sit, florentibus Hebræorum rebus *Collectionem Eleemosynarum ad Civitatem* pertinuisse, non verò ad *Synagogam*, quæ nostra assertio nunc est & fuit olim, non intercedam, quo minus infelicem me sophistam dicas, qui ex clarissimis positionibus perpetuo falsum colligam. Verum si judicaveris, ut nullus dubito, priorem meam affirmationem esse certissimam, & validis nunc a me evictam argumentis, tum velim, non adeo ut Viri Cl. audaciam in thesibus meis negandis mirere, [neque enim putem ad hoc te monitore indigere] quam quidem ut ad Providentiæ Divine in rebus etiam minimi momenti lufum animum tuum advertas. Voluptas V. Cl. fuit mihi contradicere non modo sed & me pro humanitate modestiaque suâ ignorantie accusare. Quam primum id fecerat, ipse errorem errat gravissimum, neque, ut nunc video, ullo modo incrustandum, palliandumque. Quam bene haberet, si Vir Cl. in posterum non a me sed a *Petro Apostolo* disceret τὸ ἐλπίδ' & spei fideique suæ non tantum, sed cujuscunque etiam scientie *rationem* dare μὲν περὶ τῆς καὶ φόβου *cum lenitate & timore*. Hoc si utrinque observaremus, [studebo autem pro virili] putem conatus nostros Ecclesiis gratiores utilioresque futuros.

Sed satisfactum sibi non putabit, nisi responderim ad objectiones, in contrarium ab ipso productas. Atqui profecto illæ adeo sunt macilentæ & imbecilles,
ut

ut vix absque animi mei commotione eas possum repetere. Adeo mihi injustum & iniquum factum videtur, magna cum audacia contemptu & acerbitate alicui contradicere, ubi tu ipse, quod producas argumentorum nihil habes, & interea temporis, quid alius producturus sit ad opinionis suę confirmationem ignoras. *Esse autem* [sic probationes suas orditur] *Eleemosynas sacri cultus exercitium, extra omnem controversiæ aleam apud Hebræos positum est.* Maim. Hilch. Zedakah cap. x. §. i. *Obligamur nos magis cauti esse in observando præcepto de Eleemosyna, quam in observandis omnibus aliis Præceptis affirmativis &c.* Sic concludit. *Unde sole meridiano clarius elucet, Eleemosynas esse insigne populi & fundamentum Regni & Religionis Iudaicæ, nec non medium futuræ, quam expectant, liberationis.*

Est in his verbis, quod mirer, multum, quod negem, omnino nihil. Quod mirer, id est, quod Vir Clarissimus jam initio acerrimę disputationis suę oblitus sit, quid sibi incumbat probandum. Sive fortordia five fallacia hæc sit, quam in scholis *elenchi* vocant, non potest tolerari. *Unde consequitur, ait, Eleemosynas esse insigne populi & fundamentum Regni & Religionis Iudaicæ &c.* Controversia est, an *Collectores Eleemosynæ sint membra Synagogæ?* Unde consequitur, ait, *Eleemosynas esse insigne populi Iudaici.* An Tibi unum idemque est, *Eleemosynas esse insigne populi Iudaici, & Eleemosynarum Collectores ad Synagogæ ædes, ut membra illius, pertinere?* Posterius defendo, prius non nego. Administratio justitiæ, institutio juventutis in Scholis, & Aca-

Academiis, educatio liberorum in familiis honesta, circumcisio, fundamentum sunt Regni & Religionis Judaicae, ergo Judices, Professores, Ludimagistri, Patresfamilias omnes sunt membra Synagogae? Sed vero ait, *Eleemosynae pertinent ad cultum sacrum, sunt praeceptum sacrum*, מצות צדקה יותר מכל מצות עשר *Praeceptum de Eleemosyna praestantius est omnibus praeceptis affirmativis*. Quid audio? Tunc hic videri vis ignorare, quid sit מצוה in Hebraeorum scriptis, quod hic *praeceptum sacrum* vertis? Non ignorare Te probe scio, sed dissimulare hoc Tibi erevisum est esse tua. Constituunt Hebraei in Lege, hoc est, Scriptis Mosaicis omnibus contineri מצוה *Praecepta cum affirmativa tum negativa sexcenta & tredecim*, quae omnia, si placet, appellare licet *praecepta sacra*. Ex plurimis Autoribus, qui ea explicant, Rabbi Levi Barzelonita est in Libro, cui titulus, *Chinuc*, verso atque illustrato a Doctissimo Hottingero. Inter haec ea comparent Praecepta, quibus prospicitur pauperibus, quae Maimonides asseverat maximi momenti esse & in Civitate Hebraeorum neutiquam negligenda. Nunc concludas, si placet: Praeceptum de prospiciendis pauperibus inter maxima & summi momenti praecepta est, quae in Lege Mosaica comparent, ergo Collectores Eleemosynae ad Synagogam pertinent. Quam sit futulis & ridicula haec consecutio, intellige ex argumentatione simili. Ex Christi sententia diligere Deum ex toto corde, ex tota anima & ex tota cogitatione ἐστὶν πρώτη καὶ μέγιστη ἐντολή *est primum & magnum praeceptum* קרי מצוה כל *radix omnium praeceptorum*, fundamen-
X tum

tum & insigne totius Religionis Judaicę, ergo omnes, qui Deum diligunt ex toto corde, membra debent haberi Synagogę, atque in ea officiis suis fungi. Piget inhærere adeo fallaci argumento.

Pergit: *Et hinc adeo cum precibus conjungi solet.* Maimon. l. c. §. IX. *Sapientes primarii semper ante preces solebant dare prutam pauperi.* Quid, an ita vis, Eleemosynę solent conjungi cum precibus, ergo Eleemosynarum Collectores ad Synagogam pertinent? Bella rursus & speciosa connexio! Quasi omnia illa, quę actum aliquem præcedunt, mox habenda sint ejusdem indolis cum illo ipso actu! Ante preces faciendas omnes Judæi se lavant, an ergo omnes illi, qui se lavant, sunt membra Synagogę? Judices ante exercitium judicii Deum solebant orare, ergo, qui Deum orant, vel ad orandum constituti sunt, ad Curiam referendi sunt? Sed, quod observandum est, quando *Maimonides* ait, *sapientes priores solitos fuisse Eleemosynam dare pauperi ante preces*, tum non loquitur de *Eleemosynis* statis, quas ex instituto Civitatis Collectores in unum cogeant, sed de quibuscunque Eleemosynis, quę ab hominibus religiosis ex beneplacito suo dantur eo consilio, ut Deo placeant. Hinc vero Colligere, *Eleemosynarum Collectores* ad Synagogam pertinere, est res longe diversissimas misere confundere.

Quę allata sunt hætenus, ne speciem quidem habent. Quod sequitur, paullo proprius videtur accedere ad rem, Maim. Hilch. *Tephilla* cap. XI. §. 7.

ואין מחשבין בהם חשבונות אלא אם כן היו חשבונות
של

של מצוה כנון קופה של צדקה ופדיון שבוים וכיוצא בהם.

Neque rationes in iis (Synagogis) supputant, nisi sacrae sint, uti ararii Eleemosynarum, & Lutri

Captivorum, & id genus alia. Notes, antequam responsum nostram accipias, Lector, quod

השבונות של מצוה ab ipso rursus vertantur per *supputationes sacras*, quod recte quidem fit, sed si in

Hebræorum statutis parum versatus non sis, occasionem Tibi errandi facile præbeat. השבונות של מצוה

sunt *supputationes Præcepti*, id est, quæ fiunt circa rem in Lege imperatam. Videamus hoc præmis-

so, quam presse hoc argumentum concludat. *Supputationes Eleemosynarum in Synagoga fieri possunt,*

ergo Collectores Eleemosynæ pertinent ad Synagogam? Accipe simile. *Supputationes Eleemosynarum*

in Academiis & Scholis institui possunt, ergo Collectores Eleemosynarum pertinent ad Academiam.

Firmissima erit consequentia, modo probavero, Eleemosynarum *supputationes* in Academiis æque ac

Synagogis fieri posse. Sic est in *Orach Chaiim* cap. CLI. §. I. בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגין בהם

קלות ראש ואין מחשבין בהם חשבונות אאכ"הם של מצוה כנון קופה של צדקה ופדיון שבוים.

In SYNAGOGIS & ACADEMIIS non solent res ludicras agere -- neque IN IIS supputationes instituunt,

nisi quæ ad præcepta in Lege data pertinent, quales sunt ararii Eleemosynarum & lutri Captivorum.

Hæc jam scripseram, antequam attendebam, *Maimonidem* ipsum etiam de בתי מדרשות Academiis,

æque ac de בתי כנסיות Synagogis agere, quia Vir Cl. in *παρενθέσει* sua unicè Synagogarum meminit,

quod studio factum ab ipso est. Pergat nunc Vir Cl. bona fide concludere, *Collectores Eleemosynarum* ad *Synagogam* pertinere, quia supputationes, ab ipsis institui possunt in *Synagogis*, ego addam, esse eos membra etiam *Academiae*, quia supputationes ejusmodi in *Academiis* iniri possunt. Atqui sic sane res se cum *Collectoribus Eleemosynarum* optime habebit. Ego illos rebus Hebræorum florentibus ad *Curiam* referendos esse validis probationibus evici. Vir Cl. eos *Synagogæ* adstringit non fallaci, ut sibi persuadet, argumento. Ego autem eadem plane ratione concludo, eos ad *Academiam* pertinere. Sic demum eorum res in tutiori & feliciori loco a nobis collocantur, quam illæ apud suam gentem unquam fuerunt. Verum si V. Cl. sequentem *Maimonidis* contextum voluisset æque attente considerare ac hunc præsentem, nonne animadvertisset ipse, ratiocinium hocce suum nullius ponderis atque momenti esse? Sic pergit *Maimonides*. ואין מספידין בהם אלא הספר שלרבים כגון שיהיה שם הספר גדולי חכמי אותה העיר *Neque lugent in iis, nisi luctum publicum, sicut ubi luctus fuerit ob defunctum unum ex præstantissimis illius Civitatis sapientibus.* Afferit *Maimonides* publicum quemque luctum in *Synagoga* fieri. Tu inde colligas, ergo lugentes, qui apud *Veteres* statuti fuerunt, inter *Synagogæ* membra censendi sunt? Sic non dubito, quin, quod jactas, multo plura in in *Synagogis* officia numeraturus sis, quam ego in iis unquam potui invenire. Sed concedit etiam *Maimonides Filiis Sapientum* *Viris Doctis* singularibus occasionibus *edere, bibere, dormire?* Ergo, qui in
Syn-

Synagogâ edunt, bibunt & dormiunt omnes, inter Synagogæ aut Academiae membra numerandi sunt? Sic enim arguis: Collectoribus Eleemosynarum in Synagogis conceditur Eleemosynarum computum conficere, (*de reeckeninge opmaacken*) ergo sunt referendi ad membra Synagogæ. Dicam itaque, quid rei sit, & quorsum in Constitutionibus Hebræorum id tradatur. Non datur Judæis, inter gentes dispersis, tribunalia curiasque habere pro more patrio. Conceduntur tamen ipsis Academiae & Synagogæ. Academiis præficere solent hominem, quantum fieri potest, Patrii juris peritissimum. Hic a Maimonide העיר הבר *Socius Civitatis*, חכם *Sapiens*, רב *Doctor* nominatur. Hic sæpe constituitur caput Seniorum Synagogæ, quia paucissimi sæpe in Civitate Viri sunt, qui, ut par est, hoc munus administrare sciunt. Quoniam vero præter Synagogas & Academiâs loca publica illis nulla sunt, & præter Academiae Rectores & Seniores Synagogæ nulli ipsis Magistratus & Judices (loquor de *viginti & triumviralibus*, quales *Civitates Veteres* moderabantur, Triumviros enim *compromissarios* vel *statos* forte sæpe dari non est quod negem) hinc jus dictum doctumque in Academiis & Synagogis est, & officia quælibet, quæ salva imperii aut urbis, quam incolunt, Majestate & jurisdictione inter ipsos reservata sunt, (inter quæ Collectio Eleemosynarum est) licet olim florente Republicâ ad Synedria pertinuerint, nunc in Synagogis distribui solent, & qui ad illa ordinati sunt administranda, res suas in Academiis aut Synagogis possunt conficere. Hoc jure factum,

ut excommunicatio, flagellatio clancularia, datio libellorum repudii, executio legis de ducenda fratria, discrimina mundi atque immundi, quæque plura salva maiestate populi, apud quem vivunt, etiamnum apud ipsos in usu sunt, nunc ad Procères Academiae & Synagogæ pertineant, quæ omnia & singula quondam ad Synedria referebantur stante republica. Huius autem generis omnino est *Collectio Eleemosynarum*, quæ iccirco in Universitatibus Hebræorum, sicut alia omnia officia, nullis exceptis, ad Academiae & Synagogæ Rectores hoc captivitatis suæ tempore reducenda est eorumque arbitrio subjicienda, cum Magistratus alius suæ Universitatis nunc nullus detur.

Non meruisset hic locus *Maimonidis* adeo operosam expositionem, nisi constaret, Virum Clarissimum conditiones has diversas gentis Judaicæ & heic loci & porro confundere, atque commiscere & simul una eademque hac responsione consequentem solvere possemus objectionem, quam V. Cl. ex *Orach Chaiim* format. Tit. *DI IL. §. XXVI.* Locus continet, *קָהָל לַמִּנוּת אֲנָשִׁים עַל צוּרֵי צָבֹר* *hominum quosdam præficere negotiis publicis procurandis בין לחון בין לקופה של צדקה בין לשאר מנוות הצריכים* *Sive Ministrum Synagogæ, sive Collectores Eleemosynæ, sive alia etiam munia ordinare. &c.* Argumentum, quod ex his verbis conficitur, hoc est sequens. *Agitur hic de omnibus in univ. sum, qui munus aliquod in Synagoga administrant. Inter eos autem Diaconi commemorantur, qui Cistæ Eleemosynariæ sunt præfecti. Quod sane non fieret, nisi illos*
ad

ad *Synagogam* existimassent pertinere. Sic ergo vis. Qui in צבור *Republica* aut קהל *Ecclesia* munus ob-
eunt, illi pertinent ad *Synagogam*; Sed *Eleemosyna-*
rum Collectores &c. Itane verò? Atqui ego ita sub-
fumo: *Judices*, & *Rectores Academiae* & cæteri offi-
ciarii *Civitatis* omnes apud *Hebræos* dicuntur officiis
suis fungi בצבור / dicuntur constitui a צבור / dicuntur
præfecti לצרכי צבור / an igitur hi omnes Tibi erunt
membra *Synagoge*? Desine tandem *Vir Cl.* ambigue
loqui & voces צבור / & קהל quæ quidem rectè per
Synagogam vertuntur, si τὴν συναγωγὴν & ἐκκλησίαν
capias pro populi universitate tota, ut fit a LXX In-
terpretibus, per *Synagogam* interpretando *Lectorem*
tuum ludere, qui putat, te de ædibus *Synagoga* lo-
qui, de quibus nostra disputatio est, dum interea
temporis de tota populi *Civitate* & *Universitate* lo-
queris sub nomine *Synagoga*, vel *Autores Hebræos*
citas, qui talibus vocabulis utuntur, quæ non herclè
ædes *Synagoga* (sic enim קהל & צבור nunquam ca-
piuntur) sed totam *Civitatem* atque *Universitatem*
Judæorum notant sive in *Patria* sive extra *Patriam*
suam quocunque in loco congregatam. Sic est, *Le-*
ctor. Pertinent *Collectores Eleemosynæ* ad צבור *Ci-*
vitatem, συναγωγὴν. (*Synagogam*) ἐκκλησίαν τῶν
Ἰσραηλίων, sed ad ædes *Synagoga* florentibus rebus suis
nunquam pertinuerunt. In §. xxiv. præcedenti ejus-
dem hujus Capituli *Orach Chaim* sic scriptum est.
צבור שצרכים לשכור רב ושליח צבור ואין בידם כסף
שכר שניהם אם הוא רב מובהק וגדול בתורה ובקי
בהוראה הוא קודם ואם לאו שליח צבור קודם
Universitas (*Civitas, Synagoga*) quæ necesse habet
con-

conducere Doctorem & Ministrum Synagogæ, neque tamen sufficit utrisque alendis, præfert Doctorem, si is celebris sit atque in Lege Divina & constitutionibus Patriis valde exercitatus: Sin vero, prius eligit Synagogæ Ministrum. Doctor רב apud Josephum Karo is est, qui a Maimonide dicitur עיר Docteur Civitatis. Ille qui Academiæ Rector est & lites ad Legem Patriam pertinentes dirimit. Hic vocatur ab eodem cætu, a quo vocatur חזן Minister Synagogæ, a quo vocantur גבאי צדקה Collectores Eleemosynæ. Sed an ideo membrum Synagogæ est? Dicitur Doctor Civitatis, Rector Academiæ, ראש הקהל. Non negem frequentissime contingere, ut is idem moderetur Synagogam cum senioribus aliis, neque tamen id necessarium est ipso Viro Cl. fatente. Quid igitur? Hoc colligas ex nostra dissertatione, quoscunque Præfectos officarios cujuscunque tandem indolis ab Hebræis referri ad צבור Universitatem, קהל cætum, ita tamen, ut hic in Curia, alius in Academia, alius in Synagogæ Ædibus officio suo fungatur.

Subjungit his locum ex Fuchasin, in quo מילי דסתא Negotia Civitatis & מילי דשמיא Negotia Cælestia a se invicem distinguuntur. Ad negotia civilia feruntur curationes murorum, portarum & fontium. Ad sacra, Collectio Eleemosynarum earumque distributio, ordinatio Lectionis Propheticae & Interpretatio. Dicitum, quod hic profertur, est R. Bebi, expositio autem, quid sint negotia Civilia & sacra, est R. Salomonis Jarchii. Operæ pretium non ducimus, locum inquirere, nec qua occasione dictum hoc prolatum sit, indagare, quia quivis illico mecum animadvertit,

vertit, consequentiam, ut cætera fuerunt omnes, in hac probatione nullam esse. Argumentum sic habet. *Jarchi* dicit, quod *Eleemosynarum Collectio* sit negotium sacrum, ergo illi, qui Eleemosynas colligunt, sunt membra Synagogæ. Ego ita. Si circumcisio sit præceptum aut negotium sacrum, ergo **מחל** *circumcisor* est membrum Synagogæ. Quid sacratius esse putas, puerum circumcidere ex Lege, an pecuniam colligere, numerare & distribuere? Hoc scilicet illud argumentum est, quo nihil evidentius ac validius desideres, imprimisque adversus eos, qui **גברא רבא** singularem titulum Archisynagogi faciunt. Sed an non intelligebas Vir Clarissime, te cum hoc scriberes, ipsum illud argumentum, quod contra nos profers, refellere? Tu scilicet per **גברא רבא** / *Virum Magnum*, Archisynagogum non intelligis, vel, persuasus hætenus non es, Archisynagogum intelligendum esse, & tamen vis evincere, Collectores Eleemosynarum ad Synagogam esse referendos, quia Eleemosynarum collectio & distributio huic Viro Magno attribuitur. Si de eo dubites, quod maxime facis, an nos **גברא רבא** recte pro Archisynagogo acceperimus, utique de eo etiam maxime Tibi dubitandum est, an Collectio Eleemosynarum ad Synagogam sit reducenda, quæ **גברא רבא** attribuitur.

Sed damus Tibi hoc, quod **גברא רבא** sit Archisynagogus neque tamen Tibi largimur, quod contra nos studes evincere. R. Bebbi dicit, quod **גברא רבא** Vir Magnus procuret res cælestes & sacras, & **גביר** Profelytus res Civitatis. *Jarchi* interpretatur res sacras de Lectione & interpretatione Legis, item de colle-

lectione & distributione Eleemosynarum. An bene vel male faciat *Jarchius*, nunc non dicemus, licet ipsius hanc interpretationem *negotiorum caelestium* non constringamur accipere. Quid enim? Excludit a negotiis caelestibus preces earumque recitationem, quæ primum inter res sacras & divinas nomen & locum habent. Sed sit nihilominus ita res, uti eam vult esse *Jarchius*. Quid dicit, obsecro, *Jarchius*, quod nos negamus, immo quod non in præcedentibus ipsi ex Maimonide docuimus. Hoc dicit, quod *Vir Magnus* in Civitate & Ecclesia (qualis nunc est Rector Academiæ & Ecclesiæ) curam habeat colligendarum & distribuendarum Eleemosynarum. Sed verò id idem plane est cum eo Maimonidis, quod, uti res Hebræorum nunc sunt, Synagogæ & Academiæ Rector potestate gaudeat pro arbitrio suo de Eleemosynis disponendi. Etenim, quod ante inculcavimus, Synedriis Civitatum sublatis, hi *Viri Magni*, qui in Academia & Ecclesia primi sunt, eorum vices sustinent, quantum fieri potest. Hi iidem jus dicunt, quantum populus princeps, apud quem Judæi vivunt, id vult permittere. Inter licita & illicita, sacra & profana dirimunt atque res omnes cujuscunque naturæ judicio suo discernunt. Hi cum Senioribus Ecclesiæ excommunicant atque ita Synedros Veteres, quantum fieri potest, repræsentant. Vides itaque quam belle hoc tuum argumentum concludat, Collectores Eleemosynarum ad Synagogam pertinere, cum Eleemosynarum cura ad *רבא גבירא* refertur. Sed idem patet ex oppositione, quæ instituitur. Non est oppositio in his verbis inter *מילי* *הנהגות* *בית המדרש* *negotia Synagoga* & *מילי* *הנהגות* *בית המדרש* *negotia Ci-*
vita-

vitatis, sed inter negotia נדמיא *cæli*, hoc est, sacra, Divina, & דמתיא *urbis*. Per *negotia cæli* in hoc loco certissime intelliguntur res omnes, quæ ad constitutionem Reipublicæ secundum Leges pertinent sacras, a Deo datas. In horum aut illorum præceptorum observatione major equidem pietatis & religionis vis conspiciebatur, neque tamen ideo omnia præcepta alia cujuscunque naturæ definebant esse sacra. His opponuntur quædam negotia, quæ ad *urbem* (Civitatem ne dicas, quia hæc maxime distincta sunt) attinebant, ut curationes portarum, fontium &c. Atque hæc negotia Profelytis attribuuntur. Sic sane res erat. Non licebat Profelytis Synagogæ Præfectis esse. Non licebat esse Judicibus neque Academicarum Rectoribus. Si quid unquam horum munerum aliquod administrarunt, id insigni sapientia sua extra ordinem commeruerunt & compensarunt. Atque hæc erant res sacræ, divinæ, cælestes, ad populi & religionis commoda pertinentes. Sed si quid ignobilius esset administrationis genus, quæ nullam cum religione aut sacris rebus suis communionem habebat, quales curationes fontium, portarumque, hæc ex *Jarchii* mente iis permixtæ sunt, atque vocantur מילי דמתיא *negotia urbis*. Quid aio? *Maimonides* horum etiam curam iis vix concedit. Sic ille Tractatu de *Regibus* cap. i. §. v. אין מעמיד מלך מקהל גרים אפילו אחד כשר דורות עד שתחיה אמו מישאל שני לא תוכל לתת לך איש נכרי אשר לא אחיך הוא ולא למלכות בלבד לכל שדורות שבישראל לא שר צבא לא שר חמשים או שר עשרה אפילו ממנה על אמת המים שמחלק ממנה לשדור ואין צריך לומר דין

או נשיא שלא יהא אלא מישראל שנ' מקרב אחיך חשים
 עליך מלך כל משימות שאתה משים לא תהיו אלא
 מקרב אחיך *Non constituunt Regem* (versio est Schic-
kardi lib. de Reg. cap. i. Theor. III.) *e cætu*
PROSELYTORUM, etiam post plurimas genera-
 tiones, usque dum mater sit ex Israele, sicut dici-
 tur: *Non potes dare super te Virum alienigenam,*
qui non sit frater tuus. Neque in regno tantum, sed
in omni potestate Israeliticâ: Non Principem exer-
citus, non Capitaneum super quingentos, nec de-
curionem. IMO NE PRÆFECTUM QUI-
DEM AQUARUM FIDELITER DISTRI-
BUENDARUM. Dicere nihil attinet, *Judicem*
aut Præsidem, quoniam non nisi ex Israele sunt.
E medio fratrum tuorum pones super te Regem. Sic
etiam omnes præfecturæ, quas tu ordinas, non sun-
to, nisi e meditullio fratrum tuorum. Vides itaque,
 quod, cum rerum vilissimarum cura tantum sit de-
 mandata *Profelytis*, מילי מתא *Negotia urbis* in hoc
 textu *Profelytis* adscripta, nulla alia negotia pos-
 sint denotare, quam quæ infimæ erant fortis & con-
 ditionis, opposita מילי דשמיא *rebus cælestibus*,
 hoc est, nobilioribus quibuscunque, quæ summis in
 Republica Viris, ex Judæa stirpe prognatis, con-
 credebantur, inter quas facile patimur numerari *Col-*
lectionem Eleemosynarum.

Eviçtâ itaque validissimis probationibus nostra de
Collectoribus Eleemosynarum, ut se habuerunt flo-
 rente Republica, sententia, & refutatis non rationi-
 bus herclè sed cavillationibus infirmis, a Viro Cla-
 rissimo in contrarium allatis, parum de eo sumus so-
 li-

liciti, quod V. Cl. in sequentibus vulgatam de *Diaconis* sententiam repetere & omnibus suis viribus confirmare allaboraverit. Ad hoc unum dicam me subrisisse, cum in legendo hoc argumento essem, quod animadverterem Virum Clarissimum, postquam sententiam hanc adoptaverat, quod *נבאי צדקה* *Collectores Eleemosynarum* respondeant *Diaconis*, in Scriptura memoratis, & in nostra Ecclesia ita dictis, non scivisse cum hac sententia adoptata conferre historiam, quæ in *Actis Apostolorum* cap. vi. extat, & Diaconos, ibi memoratos, cum *נבאי צדקה* conciliare, sed coactum fuisse *נבאי תמחוי* *Collectores scutellæ* in eandem hanc scenam proferre, & historiam modo nominatam inde exponere tentare. Sic oportebat factum, ut plenissime constaret hujus sententiæ futilitas. Quid enim? An *נבאי תמחוי* *Collectores scutellæ* inter membra etiam Synagogæ a Terencendi sunt? Sane si beatus noster Ligtfootus id cogitasset, rationem nullam habuisset, quod adeo de supplendo numero decem Otiosorum fuisset sollicitus. Sic veritas omnis sibi semper est similis atque ibi prodit maxime, ubi occultatur.

Atque hæc sunt, quæ reprehendere Vir Clarissimus voluit in iis brevissimis nostris verbis, quibus opinionem Ligtfooti de membris Otiosorum refellere conati eramus, quibus, inquam, probaveramus, neque *Rectorem Academiæ* neque *Collectores Eleemosynarum* ad Synagogæ Ædes, in quibus Otiosi officiis suis funguntur, pertinere, quod utrumque Ligtfootus asseruerat. Ille vero *Ligtfooto* multo vehementius, quam ego feceram, contradicturus aliam

viam infistit probationis, & cum omnes Personas absque differentia, a *Ligtfooto* in numerum Otiosorum redactas, in animo haberet hoc titulo privare, id agit, ut contra singulas earum rationes suas proferat. Credimus equidem eam esse *Ligtfooti* apud omnes bonos & eruditos Viros existimationem, ut si in hoc exigui pretii nomine exponendo errorem commisisset, illius auctoritati & reputationi eapropter nihil decederet, atque idcirco neque mea neque alterius alicujus Viri, qui me doctior atque eruditior sit, defensione indigeret. Non dissimulabo tamen, nisi animo meo vim vellem inferre, Virum Clarissimum in proluxa sua disputatione cum *Ligtfooto* adeo illi ineptas ac absurdas consequentias imputasse per omnem paginam, ut nesciam, an heic calamum meum in officio suo continere satis possim. Faxim videas, Lector, me nihil dicere ita graviter & ferio, quod non res multo gravius ut dicatur, postulat. *Ligtfootum* nosti decem *Otiosos* descripsisse per *decem homines literatos* ex sententia *Maimonidis*, ut ipse eam interpretatus est. Ille *Jarchium* sequutus, per decem *Otiosos* *decem* intelligit homines ad id unice conductos are, ut tempore precatationis (aut, si vis per totum diem) frequentes mane & vespere in Synagoga se sisterent, ab omni prorsus opere abstinentes. *Ligtfootus*, qui per decem *Otiosos* literatos Viros & studiis incumbentes sacris intellexerat, inter *Otiosos* refert *Judices*, *Ministrum Synagoga*, *Interpretem*, *Collectores Eleemosynarum*, *Rectorem Academiae cum Interprete*. Res eo nunc devenerat, ut Viro Clarissimo incumberet probandum,

dum, quod neque Judices, neque Synagogæ Minister, neque Collectores Eleemofynæ &c. inter *Otiosos* censendi essent. Animum nunc adverte, quo pacto hanc suam disputationem ingressus sit. Ille missa Ligtfooti suppositione, quod *Otiosi* sint homines literati, quo uno fundamento omnis Ligtfooti determinatio nititur, propriam suam suppositionem accipit, & loco, quo contra *Ligtfootum* ex ipsius *ἑσέως* debebat disputare, ex propria sua *ἑσέως* disputat. Ille igitur distinctissime *primo* de *Judicibus*, dein de *Chassane*, postea de *Collectoribus Eleemofynæ*, tandem de *duplici Interprete Synagogæ & Academia*, atque hujus etiam *Rectore*, hæc probat distincta capita. Quod hujus generis hominum nullus in Synagogis per omnem diem federit, quod eorum nullus ab omni opere abstinuerit, quod eorum pauci primi & ultimi in Synagoga esse obligati fuerint, pauci etiam eorum stipendia meruerint, ac ita porro, atque hæc refutatione media pars libri de Decem Otiosis teritur. Sed, mi amice, quis unquam vel minimam partem generalium harum veritatum negavit, quis themata hæc communia, omnibus nota, in dubium vocavit, quem invadis, contra quem disputas? Et disputas tamen ita serio, quasi non unius alicujus Viri Docti sed totius exercitus Doctorum opinio esset profliganda. An Ligtfootus unquam in animum suum induxit asserere, an alius unquam mortalium post Ligtfootum sentire, Judices, Collectores Eleemofynarum, Rectorem atque Interpretem Academiae per totum diem in Synagoga sedisse Otiosos, eoque nomine stipendium meruisse, eos primos & ultimos

in

in Synagogam venire obstrictos & obligatos fuisse Lege, & quæ tu plura requisita in Otiosis tuis desideras? An ullus unquam ita ineptus fuit mortalis, qui id asseveraverit, quod tu magno conatu per tot paginas refellis? Quod si vero id ita est, nullum unquam mortalem hæc themata affirmasse, quæ tu falsa probas, nonne facis rem te summopere indignam, quod de Ligtfooto aliisque hanc suspensionem moveas apud animum Lectoris tui, quasi illi positiones, a te refutatas, credidissent, quarum tamen nullam crediderunt unquam? Quis enim sibi persuadeat, tanto cum conatu & contentione animi per tot paginas te id probare, quod nullus, si generalia themata spectes, negat. Affirmavit equidem Ligtfootus Judices, Collectores Eleemosynarum, Rectorem atque Interpretem Academiæ, Synagogæ Ministrum Otiosos esse, sed tum per Otiosos minime intellexit homines ignavos desidesque, ad id stipendio emptos, ut in Synagogæ ædibus vitæ suæ spatium inutiliter terant. Intellexit literatos homines totidem, commodis Synagogæ prospicientes, quemque pro sua facultate. Quando igitur tu contra Ligtfootum disputare voluisses, probandum Tibi incubuisset, Judices, Collectores Eleemosynæ, Synagogæ Ministrum, Rectorem Academiæ &c. literatos non fuisse & commodis Synagogæ non prospexisse. Hoc probasses, inquam, & abstinuisses ab impingendis Ligtfooto consequentiis, quæ ridiculæ sunt & nunquam ab ipso probatæ. Atque hic nihilominus concludere ausit: *Et ut verum fateamur, piget nos tandem omnium illarum ineptiarum, quas hic Vir Cl. (Ligtfootus) de literis*

literis nostris meritissimus imprudens adeo congeffit. Sic scilicet ineptiarum postulandus erat Ligtfootus, ne tu ipse viderere inutilem per tot paginas egisse disputatorem. Plus profecto a candore & ingenuitate Viri Clarissimi expectaveramus. Singularia quædam dogmata, quæ extra scopum disputationis considerata, ad nos non pertinent, in quibus habemus quæ laudemus, habemus etiam quæ reprehendamus, nunc non tangimus, etsi id initio constitueramus, ne Lectorem nostrum fatigemus. Non sustinemus oppositis & accusantis, sed vindicantis & defendentis personam.

C A P. XVI.

Vetus constitutio de necessitate numeri denarii Israelitarum in Conventibus qua Civilibus qua Sacris prolixè exponitur, ejusdem notatu digna ex Hebræis Scriptoribus exempla proferuntur. Ratio necessitatis numeri denarii in Cætibus sacris a Ligtfooto secundum Hebræorum fidem ex voce דנר produeta, nuper rejecta, expressissimo Maimonidis testimonio adstruitur & vindicatur.

Postquam auctoritatem *Jarchii* cum Ligtfooto rejeceramus, atque deinceps monstraveramus, quosdam homines, qui a Ligtfooto ad numerum *Decem Otiosorum* relati erant, ad illos minime referendos esse, quales erant *Judices Triumviri, Collectores Eleemosynarum atque Rector Academiæ cum duobus cum Academiæ tum Synagogæ Interpretibus,*
Z
pro-

progressi fueramus ad nostram de his *Otiosis* decem *conjecturam* aut *opinionem* proponendam. *Conjecturam* inquam, quia in obscuris & ambiguis rebus tutius & prudentius est divinare quam audacter quid verum quid falsum sit, quasi e tripode pronunciare; *opinionem* vero, quia quid ipsi nos credamus Lectori cognitum volumus, quid vero ille credere cupiat, hoc ipsi plane liberum facimus, nobis vero perinde esse judicamus. Accipe igitur eam denuo eadem hac conditione, si placet. Hebræi Autores omnes, quando loquuntur de *Synagoga* extruenda, ita quidem præcipiunt constanter, ut ubicunque *decem* sunt *Israelitæ majorennæ & liberi* ibi extruenda sit Synagoga. Locus allegatus est a nobis in *Archisynagogo* cap. 11. Hunc canonem comparabamus cum sententiis Veterum de *decem Otiosis Synagoga*. Putabamus commentariis veteribus, qui ad marginem Talmudis sunt positi, haud minus ac Glosis Corporis Juris Civilis sæpè numero immixtas fabulas esse plurimas, quibus omni tempore & loco confidere non est tutum. Posse sæpe veritatem magis ex comparatione rerum antiquarum prudenti, quam ex insipidis posterorum commentis erui. Convenientiam igitur ad speciem magnam offende-
bamus inter hæc scita duo: quod *ubi decem sunt Israelitæ, ibi sit extruenda Synagoga*, quodque *Civitas magna sit, in qua sunt Decem Otiosi Synagoga*. Videbamus hanc convenientiam inter duas has sententias, quod utrobique decem homines assignarentur Synagoga, hanc vero varietatem, quod in *priore canone* decem Israelitæ simpliciter majorennæ & liberi nominarentur, qui Synagogam constituere possent,
in

in *posteriore* vero, decem homines ex Civitate certi Synagogæ ædibus assignarentur. Quoniam tamen utrobique *decem* numero Israelitæ requirebantur, existimabamus canones hos generale habuisse principium, quod hoc esse putabamus, *ad Synagogæ munia & officia facienda decem homines pertinere*. Quando quidem enim videbamus, quod cum Judæi assenserunt in suis statutis, ad Civitatem majorem requiri *centum & viginti incolas*, id ipsos repetere ex necessitate officiorum, in Civitate præstandorum, hinc concludebamus, admodum verisimile esse, ratione pari eos *decem homines* in Synagoga requisivisse, quia officia Synagogæ a minoribus numero decem hominum præstari non posse vetus erat opinio. Quod vero ad varietatem attinet, quæ inter hæc statuta occurrit, eam hac ratione commodissime conciliari posse opinamur, quod ea demum Synagoga perfecta esset, quæ decem Viros literatos habere poterat commodis officiisque suis destinatos, ea vero minus perfecta, quæ decem rudiores habebat ex quovis Israelitarum genere majores & liberos: hanc autem esse prærogativam *Civitatis Majoris* secundum canonem *Megillæ*, quod ibi decem essent literati Viri, usibus Synagogæ invigilantes: cæteras vero Civitates, in quibus quinque aut sex viri literati reperiiebantur, qui usibus Synagogæ non sufficiebant, nomine Civitatum Majorum gaudere neutiquam posse. Confirmabamus autem hanc sententiam nostram inde, quia Judæi etiamnum nesciunt, cur majores sui in cætibus decem homines requisiverint. Atque hæc fere eorum sententia est, quæ in *Archisynagogo* nostro extant initio *Capitis III*. Quid

vero in his *audacter*, quid *inepte* divinatum conjectumque sit, Lector, hoc iudicio tuo quam maxime discernendum relinquimus. Nullus est mortalis, qui non quamlibet certissimam veritatem, nedum conjecturam, pro arbitrio suo ineptam, falsam, futilem dicere possit, ubi neque pudor obfuerit neque atramentum defecerit. Sed ego sic animum meum induco cogitare, plus laudis habere apud bonos atque æquos Viros, si tantum modestiæ tuæ des, ut quod ineptè putas a fratre tuo dictum, id inepte dictum esse dissimules, quam si tantum tuæ tribuas audaciæ atque impudentiæ, ut *ineptam* dicas quodcunque assertum alterius, quod ineptum esse evincere nulla potes tua facultate, licet id maxime cupias. Sed si placet Viro Clarissimo feram hoc atque his graviora dicta. Hoc tantum agam, ut Lectori meo ostendam, quod jam agere cæpi, utri nostrum non *inepti* sed æqui disputatoris titulus conveniat.

Ordo autem, quem in disputatione sequenti observare constituimus, hic erit: ut *primo* inquiramus in rationem huius statuti *Judæorum hodiernorum*, quod ad *Synagogam decem Israelitæ sint necessarii*. *Secundo*, ostendamus, quam convenientiam hoc scriptum hodiernum habeat cum sententia de *Decem Otiosis Synagogæ*. *Tertio*, dictum *Codicis Megillæ* comparemus cum his statutis binis, idque pro facultate nostra explicemus. Prius per Dei gratiam hoc fiet capite. Prosteriora duo sequente.

Synagogam extruendam esse in *omni loco*, ubi *decem sunt Israelitæ*, id probavimus ante his expressimis verbis, quæ in *Colbo* pariter ac *Rituum scripto-*

ptoribus cæteris extant. כל מקום שיש בו עשרה בישראל צריך להכין בו בית שיכנסו בתוכו להתפלל *In omni loco, in quo sunt decem Israelitæ, necesse est, ut ordinent domum, in quam precandi causâ conveniant.* Hoc itaque certum fit, cui nullus contradicere in animo potest habere. Nititur autem hoc statutum sive antiquius sive recentius (quod non disputamus) hoc generali eoque vetustissimo canone, quod ad Synagogam constituendam *decem homines* requirantur. Sed quæ ratio hujus statuti, quæ ratio, inquam, Canonis hujus, a longa ætate apud Judæos receptissimi? *Ligtfootus* ait, quod Judæi *macilentam* hujus Canonis rationem proferant ex voce עדה / quæ extat Num. xiv. Mentio ibi fit *exploratorum terræ Canaan*, qui malum excitaverant rumorem de *terra Canaan*. Hi homines vero numero erant *decem*, quia *Josua & Caleb*, qui undecimum ac duodecimum exploratores effecerant, ex eorum numero non erant. De iis autem Hebræorum Interpretes accipiunt hæc verba: עד מתי לעדה הרעה הזאת *Usque quo congregationi huic malæ* &c. Atque ex his verbis tum exsculpunt, omnem congregationem qua sacram qua Civilem constare debere ex Decem hominibus, quia עדה congregationis vox hic usurpatur de *decem Exploratoribus terræ Canaan*. Addiderat *Ligtfootus* locum ex Sanhed. cap. iv. §. vi. Verba tamen non adscripserat. Ego autem ad manus habebam locum ex Sanhed. cap. i. §. vi. qui cum sufficeret meo proposito, nolui illum, qui a *Ligtfooto* allegatus erat, investigare. Monet autem Vir Clariss. locum hunc, qui apud *Ligtfootum* extat, eundem esse cum eo,

quem ego adduxeram, idque per varias editiones *Talmudis* probat, quod suffecisset unico verbo monuisse. Nos id accipimus, neque enim a nobis peccatum est, sed a Ligtfooto aut Typothesis. Quem enim locum nos recte allegavimus suo positum loco, hic idem apud *Ligtfootum* male citatus extat, atque alius a nostro est habitus, quod ad nos nihil pertinet. Sed ad rem, quia eo nunc pervenimus, ubi manifestissimum errorem Viri Clarissimi oportet detegere.

Ligtfootus hanc rationem, quam Judæi ex voce *מִצְוָה* produxerunt, pro probanda numeri denarii necessitate in quavis congregatione *macilentam* vocaverat, idque nos fueramus imitati. Res erat certissima ideoque nulli neganda. Quid igitur? Non negavit Vir Clarissimus, quod Judæi ex voce *מִצְוָה* *Cætus* probarent necessitatem numeri denarii in cætibus & congregationibus perfectis, sed negavit, unquam Judæos producere hanc rationem, quando probare volunt in *congregationibus sacris* decem requiri, de quibus nostra erat dissertatio. Locus scilicet a nobis allegatus pertinebat ad Judices, neque cum *Synagogis* & *Cætibus Sacris* convenientiam habebat ullam. Hæc igitur illius verba sunt. p. 49. *Sed quid hæc ad congregationem SACRAM, de quâ agimus? aut congregatio illa, de qua Num. XIV. 27. agitur, SACRA fuit? immo vero facerrima, &*

— — — *Pesti devota futurae.*

Et quis recentiorum Hebræorum sacrum illum numerum denarium ex loco citato Sanhedrin probatum ixit? Quantæ asseverationes! quam audacia asserta! Ego igitur id, quod negas, probabo. Tibi totidem
ver.

verbis ex ipso *Maimonide*. Hoc, inquam, Tibi probabo, quod etiam ratione, quæ ex voce עֲדָה de-
 sumpta est, utantur, ubi evincere volunt ad *congregationem sacram* decem homines requiri. Hoc directè negatum est. Attende nunc ad verba *Maimonidis*, quæ sunt in *Hilchoth Tephilla* cap. viii. §. iv. v. Referam totum contextum. אין אומרים קדושה ולא קוראין בתורה ומברכין לפנייה ולאחריה ואין מפטירין בנביאים ולא בעשרה *Non recitant Keduscha, & non legunt in Lege, & benedicunt ante eam & post eam, & non recitant Prophetas, nisi DECEM NUMERO.* וכן לא יהיה אחר מברך ברכת שמע והכל שומעין ועונין אחריו אמן אלא בעשרה זוהי הנהגה הנקראת פורס על שמע. *Atque ita non benedicet aliquis benedictione Schemah* (egregie! Convenit enim hoc cum iis, quæ nos de significatione illius *ᾠδὴς* tradidimus & in præcedentibus etiam ex Colbo confirmavimus) *ita ut omnes audiant & respondeant post eum Amen, nisi adsint DECEM.* *Atque hic dicitur Porees al Schemah Exponens super Schemah.* ואין אומרים קריש אלא בעשרה ואין הכהנים נושאים ידיהם אלא בעשרה והכהנים מן המנין שכל עשרה ישראל הן הנקראים עדה שנאמר עד מתי העדה הרעה הזאת וכו' והיו עשרה שהרי יצאו יהושוע וכלב *Neque recitant Kaddisch, nisi per DECEM, neque sacerdotes tollunt manus suas nisi adsint numero decem, ita tamen ut Sacerdotes ipsi ad numerum illum denarium complendum concurrant: QUIA OMNES DECEM ISRAELITÆ VOCANTUR CÆTUS. SICUT DICITUR: QUOUSQUE CÆTUS [עדה] HIC PRÆVUS.* Num: xiv. &c. Fue-

Fuerunt autem ibi decem, quia Josua & Caleb egressi erant. Huic manifestissimo testimonio aliud junge ex Codice *Berachot*. fol. vi. i. ante quoque a nobis productum. אמר רבין בר אדא אמר ר' יצחק מנין שה"ה בח' מצי בבית הכנסת שנ' אלהים נצב בעדת אל ומנין לעשרה שמתפללין ששכינת עמם' שנ' אלהים נצב בעדת אל
Rabbin Bar Ada dixit: R. Isaack dixit: Unde probatur Deum reperiri in SYNAGOGIS? Ex eo quod dictum est: Deus adstat in cætu Dei. Verum unde colligitur Deum DECEM precantibus adesse? Ex eodem illo loco: Pf: LXXXII. i. Deus adstat in CÆTU (עדה) Dei. Hoc est ex voce עדה/ quæ cætum notat decem hominum. Inunc, Vir Doctissime, & nega rationem hanc ex עדה petitam, pertinere ad congregationem sacram. Nega, inquam, Hebræos Scriptores hanc rationem quicquam curare, quando de cætibus sacris differunt.

Sed quam tu ipse rationem profers necessitatis numeri denarii in *Conventibus sacris*? Inde scilicet Judæos hanc *numeri denarii* necessitatem urfisse asseris, quia Lev. xxi. 32. scriptum est. *Sanctificabor בתוך in medio Filiorum Israelis.* Sed quo modo inde probatur, requiri *decem*? Vocabulum מתוך ajunt conjungitur aliquando cum עדה/ quod notat *cætum*: Ut Num: xvi. 21. *Separamini מתוך עדה* EMEDIO CÆTUS. At verò עדה *cætus* significat *cætum decem hominum*, ergo concluditur hinc, *sanctificationem Divini nominis* fieri debere præsentibus hominibus *decem*. Quid vero? An hoc est contra *Ligtfootum* argumentari? Ego fane eandem probationem produxissem, quando pro eo voluissem disputare.
Con-

Constat enim ex hac sententia recensita, quod vis omnis probationis *numeri denarii in sacris* relabatur in vocem עדה *Cætus*, quodque ex priore בתוך *in medio* nihil omnino concludatur, nisi in quantum cum עדה conjungitur. *Maimonides* cap. viii. §. vi. Immediate post verba ante recensita. וכל דבר קדושה לא יהא אלא בתוך העדה מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁנִּי וְנִקְדָּשְׁתִּי קדושה לא יהא אלא בתוך העדה מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁנִּי וְנִקְדָּשְׁתִּי *Omnis autem res, quæ ad sanctificationem Nominis Divini pertinet, non absolvitur, nisi IN MEDIO CÆTUS ex Israele, ut dicitur: Et sanctificabor IN MEDIO Filiorum Israel.* Sic argumentantur. *Sanctificatio debet fieri in medio. Medium notat עדה Cætum.* Cætus non constat ex paucioribus numero hominibus, quam *decem*, ergo in Synagoga oportet præsentés sint *decem*. Cogita apud animum tuum, an non omnis vis probationis hic recidat in עדה / ac iccirco optumo jure dici nequeat, Judæos ex voce עדה *numeri denarii* necessitatem in Synagoga confirmare? Sed quid tandem sibi vult, quod Vir Clarissimus adeo operose probet, locum Lev. xxi. 32. ad hanc conclusionem faciendam apud Hebræos concurrisse. Hoccine a nobis negatum est? Neutiquam. Forte ignoratum est? Neque hoc verum, quoniam diserte nos ipsi id inculcavimus. Sic habent verba in *Archisyn.* cap. viii. *Atque hinc demum vera peti potest ratio, cur actio illa, quæ dicta est exponere super schemah, non potuerit præstari a privatis, sed semper celebranda sit in Ecclesia, quia benedictiones hæ, cum Keriath schemah conjunctæ, illius fuerunt indolis, ut non licitum fuerit eas extra Ecclesiam decem hominum recitare.* Rab-

A a
benu

benu Ascher ad locum, modo citatum, illud expresse monet ex mente Veterum: ר' חייא בר אבא אמר: קרא ונקדשתי בתוך בני ישראל כל דבר שבקדושה *R. Chaiia Filius Abba dixit: Scriptum est: Sanctificabor in medio Filiorum Israel, hinc efficimus, quod quælibet oratio, quæ spectat sanctificationem nominis divini, requirat decem hominum præsentiam.* En ipsissima verba, quæ a Viro Clarissimo producta sunt!

Sed quid Lector? An credis Veteres Hebræos ita fuisse ineptos, ut putaverint ex vocibus תוך *medium* & עדר *cætus* se fuisse obligatos ad numerum denarium in facris & quibuslibet aliis conventibus solennibus ita anxie requirendum? Id nullus hætenus Christianorum credidit, cui caput sanum est. Quamobrem merito *Ligtfootus* hanc rationem *macilentam*, nos addimus *ineptam* & *falsam* dixit. Vir Clarissimus in id, ut existimo, lubens consentiet. Quid ergo? Id ab ipsis hic rursus factum, quod sæpe apud eos fieri sæpe a nobis dictum est & probatum in antecedentibus, ut, ubi recentiores (Gemaristas non excipio) veram constitutionis alicujus causam & rationem ignorant, ipsi sibi aliquam effingant eamque posteris loco veræ rationis & causæ commendent. Quandoquidem vero eo solent esse ingenio Judæi scriptores, quod fecundum fabularum sed sterile rerum veritatumque est, alias satis acutum, hinc rationes & causæ rituum priscorum ab ipsis productæ & inventæ fabulosi solent esse acuminis, nullis placituræ, nisi gentilibus suis, qui sæno hoc ab infantia pasti sunt. Id usu venisse ex hoc ipso exemplo manifestum est. Morem
anti-

antiquum, quod in Conventibus, maximè sacris, *decem* homines requirerentur, sciverunt. Rationem non sciverunt. Fingenda igitur qualiscunque erat ratio, ne ignorare viderentur, quod ipforum intererat scire. Atque hinc orta ratio est, quam modo adduximus, ex vocibus תוך & עדה junctis petita. Doctissimus *Vorstius* eam *falsam* ac *violentam* esse asseverat, & satis evidenter ostendit, licet id nobis supervacaneum videatur. Sis, vide ejus Notas ad *Maimon.* cap. v. §. i. de *Fundamentis Legis*. Sed videamus nos, quam lucem huic negotio ampliorem nunc possumus adferre.

Consideremus igitur primo, Hebræos Scriptores quemcunque solennem & legitimum Conventum, non sacrum duntaxat (licet hunc maximè) sed civilem quoque *decem hominibus* ad minimum definire. *Si Hebræi decem pluresque adessent (quem numerum cætibus definiendis crebro usurpant) tunc &c.* Verba sunt *Seldeni* lib. ii. cap. x. de *Jure Nat. & Gent.* Res est certa & nota, Maimonidis testimonio ante confirmata, sed ex quibusdam exemplis, hic illic a nobis observatis, illustranda.

Statutum erat apud gentem Judaicam severum & nobile, si *Maimonidi* fides *Hilchot Issure Bia*, cap: xii. ut, si quis Israelita alium ex fratribus suis aliquod videret committentem facinus, quod sanctitatem sive Dei sive Templi sive gentis læderet, idque בפרהסיא *publice, palam*, tunc ipsi permisum esset aggressu suo quocunque modo illum a cæpto suo deterrere, cohibere & præpedire, quin morte etiam, si perseveraret, plectere. בפרהסיא inquam. Publi-

ce, palam, in conspectu **רבים** *plurimum*. Quot hominum vero? *Decem*, ex sententia *Maimonidis*, quia totidem cætum conficiunt, qui quando præsto non sunt, res **בפרהסיא / רבים /** publice, palam acta non censetur. Vide *Seldenum*, si placet, de *Jure Nat. & Gent.* lib. iv. cap. iv. & *Wagenzeilium* in eximia digressionem, quæ *Carminis Lipmanni* refutationi immixta est p. 301. Simile huic admodum est exemplum de *sanctificatione Nominis Divini apud Gentiles*. Nimirum si quis Gentilis Israelitam aliquem ad transgressionem ac violationem quorundam Dei præceptorum adegisset (præcepta idololatriæ, adulterii, ac homicidii excipiunt) neque præsentibus essent *decem* (**עשרה מִיִּשְׂרָאֵל** *Decem ex Israele*, quot efficiunt **עָרָה** *cætum*) licitum omnino erat ex ipsorum constitutionibus præceptum transgredi, quin immo reus vitæ suæ (**מתחייב בנפשו**) judicabatur, si voluntati Gentilis morem non habuerat. Si verò *decem* adessent, omnino obligatus fuit morte potius Deum sanctificare sua, quam iniquissimo Gentilis postulato concedere. Sis, vide *Maimonidem* de Fund. Legis. cap. §. i. ii. iii. *Seldenum* etiam de *Jure Nat.* lib. ii. cap. x. Non absimili modo *denarius* hic *numerus* usu venit in *excommunicatione*. Si quis homo *illiteratus* se ipsum excommunicasset, quod in usu fuisse apud Veteres Hebræos constat, is solvi vix poterat, nisi *præsentibus decem*. Difficilior etiam res fuit cum eo, qui per insomnium fuit *excommunicatus*, is nisi extrema in necessitate positus solvi non potuit, nisi *adessent decem numero Israelitæ*. Loca, huc facientia, alibi ex *Jore Dea* produximus. Excommu-
nicatus

nicatus vero quivis non comprehendebatur *numero denario*, ubi ille necessarius erat, eo omni tempore, quo excommunicatus manebat. Verba *Maimonidis* sunt in *Hilchoth Talmud Tora* cap: VII. §. IV. ולא כוללים אותו בעשרה לכל דבר שצריך עשרה *Non comprehendunt eum numero hominum decem, ubi ille necessarius erat.* Hoc est, cum aliis novem numerum denarium conficere aut complere non poterat. Addamus, *anathematis* pronuntiationem fieri non potuisse, nisi *præsentibus decem*. Referunt Judæi, qua sunt dementia, fratres *Josephi* eo tempore, quo *Rubene* absente *Josephum* fratrem suum vendiderant, quod turpe erat scelus, anathemate pronuntiato se mutuo obstrinxisse, ne quis rem gestam Jacobo Parenti revelaret. Dixisse vero Judam, qui peritissimus videtur fuisse, scilicet! ראובן אינו כאן ואין *Ruben non adest, anathema verò ratum non est, nisi facta sit illius elocutio per decem.* Quid verò egisse putes? שתפו למקום *Associarunt sibi Deum Optimum maximum* & *anathema* pronunciarunt. Horrenda verba! Adduxit locum ex *Pirke R. Eliezer* Clarissimus *Heideggerus* Hist. Patriarch. Exerc. XX. §. XIII. Eadem ratione reconciliationem cum defuncto factam non esse, nisi præsentibus *decem* in Hebræorum statutis & moribus est. Ritus est in *Gemara Jomæ* fol. LXXXVII. Col. I. ואם מת מביא עשרה בני אדם ומעמידין על קברו ואומר חטאתי לה' אלהי ישראל *Si vero mortuus fuerit* (offensus reconciliandus secum) *decem secum adducet homines, eosque constituet super sepulcro ejus, & dicet: Pec-*

cavi in Dominum Deum Israelis & in N. quem offendi
laesique. Sic facta reconciliatio cum sepulto. Addamus
 etiam ex *Maimonide* Tractatu de *Luctu* cap. XIII.
 שורה *seriem*, ordinem eorum, qui funus aliquod
 prosequuntur, haud oportuisse *minorem esse decem*
hominibus פחות מעשרה. Sed & apud *Iosephum* signa
 hujus consuetudinis priscae reperiuntur. De *Paschate*
agno praeceperat quondam Deus, ut per aedes aut fa-
 milias, hoc est, personas numero *plures* comedere-
 tur, ne ex carne agni aliquid maneret ad posterum
 diem reliqui. *Iosephus* vero determinavit hunc *nume-*
rum per sodalitium hominum, ad minimum *decem*.
 Sic ille de *Bello Iud.* lib. VII. cap. XVII. ὅτι πρὸς
 δεκάς ἐκαστὴν γένεσιν θυσίαν, ὅτι ἑλαιοσὸν ἀνδρῶν
 δέκα. Quasi cognatio (sodalitium) erit circa unam-
 quamque victimam, quae decem hominibus minor nu-
 mero non sit. Indicium habes, *Iosephum* cætum ad
 minimum putasse constare decem hominum numero.
 Paraphraustes *Jonathan* heic simile quid dicit. Sed
 alium magis observandum locum ex *Iosepho* annota-
 vimus, ubi de *Essenis* disferit de *Bell. Jud.* lib. II.
 cap. VII. δεκά γυνὴ συγκαθεσσομένων ὅτι ἂν λαλήσειέ τις
 ἀπόντων τῶν ἐνέα. Cum simul confederint eorum de-
 cem, nullus invitis novem loquitur. *Esfenorum* igi-
 tur cætus decem constitit Viris, absque quorum con-
 gregatorum arbitrio nulli e numero loquendi facta
 copia est.

Cum igitur adeo vulgatus fuerit decem hominum
 numerus ad conficiendum cætum, mirari minime
 oportet, eandem etiam consuetudinem in *sacris* ob-
 tinuisse. Sane in *Codice Sanhed.* cap. IV. in Excerpt.
 Gem.

Gem. §. xiiii. introducitur Imperator etiam Romanus cum *R. Gemaliele* disputans id minime ignorare. אמר ליה קיסר לרבן גמליאל אמריתו כל בי עשרה *Dixit Caesar R. Gamalieli, dicitis Divinam providentiam adesse decem hominum cœtui: quot igitur sunt numina?* Maimonidem ante audivimus declarantem, nullam actionem sacram lectionis Legis, & Prophetarum, preces publicas, recitationes sacrarum formularum benedictionum, fieri absque *decem* hominum numero. Ad librum *Megillæ* rite legendum *decem* requiri est in *definitionibus Rabbenu Ascher*. Huc item respicere existimem, quod in Lectione Legis *minores versus* numero non legantur, quam *decem*, quod est apud *Maimonidem* in *Hilchoth Tephilla* cap. xiiii. §. iii. ratione, inquam, habita ad cœtum, qui completus habebatur, si decem præsto essent maiores & liberi. Atque hæc certissima sunt documenta, ex quibus manifestum evadit in quibuslibet conventibus completis denarium numerum ad minimum quæsitum esse.

Sed quæ ratio priscae hujus consuetudinis? Eam fuisse non dices, scio, quod *Exploratorum terræ*, pessimorum hominum *decem* societas in Historia Sacra עדה *cœtus* vocatur. Macilentam atque ineptam hanc rationem esse ante dictum. Quid igitur? *Denarium numerum* omnium numerorum perfectissimum esse, quippe ultra quem nullus numerando assurgere valet, nisi nominatos jam numeros repetendo, clarum est. Hinc fieri potuisse & factum forsan esse, ut ad plenam hominum societatem *decem maiores* desiderari statuerint, non absimile videtur vero. Notatur di-

dignum existimo, quod in *Pirke Avoth* cap. v. §. i. II. III. IV. I. VI. numerus *Denarius* summopere extollatur & illius prærogativæ præ aliis numeris penè omnes singulatim recenseantur. Ad locum si placet & relege, nimis enim prolixus est, & nimis multa etiam ludrica in eo continentur, quam ut describi mereatur. Puto, habituros Judæos, quod rideant, si Christianos animadvertant, quibuscunque suis ineptis commentariis delectari, quos sapientiores ipsi contemnunt. Animadvertimus præterea in Lectione Sacra Scripturæ, quod numerus *denarius* aliquando capiatur pro numero multitudinis, æque ac *septenarius*. Sic accipi existimo Lev. xxvi. 26. ואפו עשר נשים לחמכם בתנור *Et coquent decem mulieres panem vestrum in fornace*. Non decem præcisè sed *multæ*, cujuscunque numeri. Observatione dignus est locus *Amosi* cap. vi. 9. והיה אם יותרו עשרה *Eritque, si reliqui sint facti in unâ domo DECEM HOMINES, illi morientur*. Kimchius: אינו דוקא אלא רוצה לומר רבים *Non præcisè, (decem) sed vult dicere MULTI*. Scimus in hodiernis Hebræorum Scriptis ערה / *cetus*, עשרה גדולים *decem Majorennæ*, רבים *multi* פרהסיא *παρρησία* (unde בפרהסיא *palam*, publicè) æquivalere. Observemus εν παρόδω Græcum εν παρρησία eadem ratione capi Col. ii. 15. Τὰς ἐξουσίας ἐδειγμάτισεν εν παρρησία: *Potestates traduxit palam*. Belg. optume: In 't openbaer. בפרהסיא. Idem omnino notat τὸ παρρησία apud Johannem cap. vii. 13. Beza recte. *Palam*. Belg. *Openmoedelick*. Alia loca mitto. Cum igitur *denarius* numerus in

Scri-

Scriptura aliquando accipiat^r pro *numero multitudinis*, quid miramur, Veteres Judæos *societatem Conventumque* hominum ad *denarium numerum* determinasse. Sed unus præprimis locus est in Scriptura Veteris Testamenti, qui videri possit constitutioni huic antiquæ ansam dedisse. Occurrit ille in Libro *Ruthæ* cap. iv. 2. ubi narratur historia de *translatione juris* Goelis & Vindicis proximi *Ruthæ* in *Boazum*. Hæc propemodum verba ibi leguntur. ויקח *Et secum sumpsit* *DECEM VIROS* ex senioribus Civitatis, iisque dixit: *Confidete hic* &c. Scilicet negotium aliquod peragendum erat in *cætu* aut *Conventu* hominum publico. Ferendum quoque erat quale quale iudicium. *Boaz* in unum vocat *decem* homines ad conficiendum *cætum*, coram quo res tota agatur. Hoc ego reor antiquissimum monumentum esse, ex quo constet, *denarium numerum* ad *cætum* constituendum requisitum fuisse. Sed hoc negotium erat civile? *Cætus* etiam *civilis*? Ita est, sed haud raro contingit, ut mores Ecclesiastici politicos imitentur. Quæ consuetudo obtinuit in *Civitate*, ut res, quæ præsentibus *decem* acta non erat, minime rati haberetur, eadem facili negotio ab *Ecclesia* potuit adoptari, cum res politicæ & Ecclesiasticæ apud Veteres Judæos non admodum diversæ fuerint naturæ, ut ante plus semel est monitum.

Sed quid agimus? In priore libro adstruximus, probabile esse, Judæos Veteres in *Cætibus sacris* præsentiam *decem hominum* quæsisisse, quia officia in *Synagoga præstanda a minoribus*, quam *decem non*

poterant absolvi, sicut in Civitate *centum & viginti* homines desiderarunt, quia tot officia in Civitate necessario distribuebantur, quot exercendis *centum & viginti homines* occupari poterant. Atque eo nunc deveneramus, ut illam nostram probabilem assertionem vindicaremus. Vidimus scilicet ex præcedentibus thesibus, antiquissimum fuisse scitum gentis Judææ, ad Congregationem omnem qua sacram qua Civilem *decem homines* requiri. Vidimus insuper, Judæos illius constitutionis rationes veras ignorare. Adduximus tamen unum & alterum ex Scripturis argumentum, quod constitutioni huic formandæ ansam poterat dedisse. Sed hæ ipsæ rationes allatæ magis indicant veræ rationis hujus statuti ignorationem, quam genuinam hujus consuetudinis originem producant. Si igitur credere volumus, Judæos Veteres non impetu quodam sed ratione & consilio Leges suas ordinasse, quid aliud nobis occurrit facilius cogitatu de origine constitutionis, quæ est de necessitate *numeri denarii* in Conventibus sacris, quam quod existimarent, tot homines requiri ad officia, in Synagoga obeunda, decore præstanda? Ita plane ut Civitatem rite constitutam centum ac viginti hominum numero constare debere nobis tradiderunt, quia tot officia in Civitate obeunda tot numero homines requirebant. Quodsi enim fateri cogimur, rationem hujus constitutionis a Judæis traditam futilem atque ineptam esse, quid vetat talem rationem excogitare, quæ si vera non sit, vera saltem esse possit, cæterisque Hebræorum statutis æque ac naturæ rei conveniens sit: Quid vetat, inquam, talem rationem per verosimilem con-

je-

jecturam proponere, si de Veterum Judæorum constitutionibus honeste sentimus?

Cæterum ut licitum cuique homini est in re incerta certi quid conjicere, ita nullus labor æque infructuosus est ac ille, qui in conjectura refellenda consumitur. Cum enim ille, qui conjecturam proponit, eo ipso fatis persuadet suo Lectori, se certi nihil & explorati tradere, tum vero quod quo modo dubium est & in obscuro positum facillime patitur contradictionem. Atque id conatus est & heic & sequentibus in positionibus, a me alibi collocatis, Vir Clarissimus. Videamus tamen quo successu. Ad id, quod dixerim, Veteres Hebræos ideo decem requisivisse homines in Conventibus sacris, quia *putarunt officia in Synagogis præstanda vix a minoribus, quam decem, decore posse absolvi*, sic monet: *Quod si sano sensu accipias, verissimum est*. Sed ego, Vir Clarissime, tales Lectores cupio, qui verba mea *sano sensu* accipiunt, quod si enim id egisses aut agere voluisses, forte non admodum multa Tibi suppetiisset scribendi materies. Sed quinam hic est *sanus sensus*? Hebræi, ait, monuerunt, quod neque *preces publicæ sint fundendæ*, neque *Lectio Legis instituenda*, neque *Schema esset recitandum* cum suis *Benedictionibus* absque decem, atque hæc demum est genuina ratio, cur ad Synagogam constituendam requisiverint *decem homines*. Sic scripsit Dissert. II. cap. v. §. vi. atque id unum agit per totum id caput. Sed quid hoc est *Vir Clarissime* rationem statuti cum ipso statuto confundere? Quæstio agitata hæc est, quorsum Judæi Veteres *in Synagogis suis quæsiwerint decem homines*?

Tu ais, quia *Lectio Legis*, *preces*, & *Schema recitare* requirebant decem homines. Sed an non vides, hanc unam eandemque quæstionem esse, cur ad *Synagogam constituendam* requisiverint *decem homines*, & cur ad *preces* & *Schemah recitandum* & *Legem legendam* requirantur *decem homines*? Quid enim agitur in Synagoga, quam *preces recitare* & *Legem legere*. An igitur eadem non est quæstio, cur ad *legem legendam* & *preces recitandas*, quam cur ad *Synagogam constituendam* requirantur *decem*? Quandoquidem vero Tibi placet de ratione a me data dicere, eam esse non *ineptam*, hoc enim leve nimis vocabulum erat, sed *feracem ineptiarum*, ut omnem numerum importuni disputatoris absolveres, quid ego dicam, ubi te, me reprehendentem, in miserissima hac confusione deprehendo? Mihi sane nunc videtur præstare nihil dicere, ne cogitationes Lectoris mei præoccupare velle, vel justæ indignationi locum dare videar.

Permitte mihi, Lector, ut verbo repetam, quod modo brevius in disputatione nostra dictum est. Una eademque quæstio est, *cur ad Synagogam decem pertineant homines* & *cur Lectio Legis* & *preces decem desiderant homines præsentis*. Ratio illius utriusque vel potius ejusdem illius constitutionis hæc est data, quia officia Lectionis Legis & Prophetarum, simul cum Rectura Synagogæ vix poterant a minoribus, quam decem absolvi: Requiritur enim *septem Lectores*, *Synagogæ Ministrum* aut *Præfectum* & *duos* ad minimum *Seniores*. Sic scripseram. Judica, non an vere ita conjecerim, neque enim ita mihi sum suffænus,

ut

ut in obscuris rebus verum semper a me teneri putem, sed an *inepte conjecerim*, & an conjectura hæc sit *ferax ineptiarum*, ut nuper summa cum humanitate mihi objectum est. Quod ad id attinet, quod *canonem de Synagoga extruenda, ubi sunt decem homines*, Vir Clarissimus faciat posterioris originis, hoc nunc non vacat inquirere, quia id lubenter absque ullo causæ nostræ præjudicio, imo cum summo disputationis sequentis commodo admittimus. Sufficit nobis, si certum sit, quod certissimum est, ad Synagogam rite constituendam requisitos esse *decem homines*.

CAP. XVII.

Sententiæ binæ: Civitas Magna est, in qua sunt decem Otiosi, & Synagoga extruenda est, ubi sunt decem Israelitæ: *ex eodem principio ortæ amice inter se comparantur, eaque comparatio aliis exemplis illustratur. Denique locus Megillæ de Decem Otiosis convenienter nostræ* *מגילת עשרה* *exponitur.*

EX præscripto nobis ordine, hoc capite duo sunt agenda. *Primum* comparandus erit canon vetustissimus de necessitate numeri denarii in Conventibus sacris, ex quacunque etiam causa & ratione profectus, cum statuto de Decem Otiosis Synagogæ. *Secundo*, conferenda nostra *Otiosorum* expositio erit cum loco *Megillæ* famoso, unde omnis hæc nostra disputatio originem suam habet.

Quod ad *prius* attinet membrum, Doctissimus *Ligtfootus* in *Annotationibus* suis ad *Matt: iv. 23.* ubi de controversis his capitibus agit, duplicem hunc canonem, quod *Civitas Magna* sit, in qua sunt *decem Otiosi*, quodque ubi sunt *decem Israelitæ*, ibi sit extruenda *Synagoga*, confuderat. Sic ille. Non quod quilibet *decem ex Israele* constituerent *Synagogam*, sed ubicunque sunt *decem literati & studiosi Legis*, hi vocabantur *בטלנים* *Otiosi*. Ego illum his verbis fere fueram imitatus. *Decem vero hi Israelitæ alibi dicuntur עשרה בטלנים* *DECEM OTIOSI*. Atque hoc primum disputationis *Viri Clarissimi* cum *Ligtfooto* caput est, quod satis prolixè profequitur *Diff: i. §. xi. xii. & seq.* ut vero argumenta, a se prolata, rectè caperentur, operam dat iis ad formas *Syllogismorum* varias redigendis §. xvi. quod quidem scite admodum & dextre exequitur. Quid proficiat, videbimus, postquam sententiam nostram de hac comparatione, duobus aut tribus verbis alibi a nobis tamen, proposuerimus.

Vetustissimum Gentis *Judaicæ* scitum, quod ad *Conventum sacrum decem necessarii sint homines*, superiore capite illustratum, ex hac origine deduximus, quod *officia*, in *Synagoga* præstanda, *decem homines* requirerent exercitatos. Quoniam enim publice a *septem hominibus* prælegenda *Lex* erat in *Synagoga*, quoniam insuper *Moderatores Synagogæ* rerumque in ea agendarum *Arbitri & dispensatores tres* requirebantur, quos oportuit in statutorum *πατέρες δότων* cognitione probe esse versatos, hinc concludebamus, *Decem homines*, rite exercitatos, ad *Synagogam* con-

constituendam requiri. Ex hoc scito Veteri duo hæc dogmata profecta sunt, quæ nunc studebimus inter se comparare & amicissime conciliare. *Primum* est, quod *Civitas Magna sit*, in qua sunt decem Otiosi. *Posterius* hoc est, quod ubi decem sunt Israelitæ, ibi sit extruenda Synagoga. *Primæ sententiæ* hunc intellectum esse putamus, quod ea demum Civitas magna dici possit, quæ Synagogam habeat, in qua decem homines literati & studiosi Legis comparent, qui officia in ea obeunda rite possint explere. Scilicet multæ erant Synagogæ, in quibus decem homines, officiis Synagogæ administrandis pares, neutiquam reperiiebantur. Quid ergo? An Synagoga illa diruenda? Minime vero: Synagoga manet licet in ea pauci, immo unus enim sit literatus in Lege legenda & precibus recitandis exercitus. Sed hoc tamen certum manet, quod officia in ejusmodi Synagoga præstanda rite & decore pro more majorum absolvi non possent, si ea *decem Otiosis* destituatur. Dabo manifestissimum documentum. *Lectores* Synagogæ singulis Sabbatis requiruntur *septem*, qui ex præsentibus Israelitis a Chassane vocantur in Cathedram. Sed sæpe contingit numero, ut tantum tres, quatuor, duo etiam adsint, qui Legi legendæ idonei sunt. Quid ergo? Chassan illos *duos*, *tres*, *quatuor*, quin *unum* etiam *septem* tamen vicibus distincte ad legendum invitat eo plane modo, quo res peragitur, quando *septem* distincti Israelitæ, Legi legendæ idonei, adsunt. Peraguntur igitur *officia Synagogæ* licet non eo cum decore, quo peracta fuissent, si septem literati exercitæque homines adfuissent. Quoniam vero vix con-

tinge-

tingebat in locis minoribus, rarissime vero, postquam Judæi in varias regiones dispersi fuerunt, ut *Decem* homines *literati* in unum coirent locum, hinc postea cautum est, ut, ubi solummodo *decem essent Israelitæ*, majorennēs & liberi, *ibi extrueretur Synagoga*, quæ *secunda sententia* est. Scilicet ea Synagoga completa & perfecta erat, in qua *decem literati*, illius commodis & usibus intenti, poterant numerari, atque illa meruit *Civitas Magna* dici, quæ Synagogam ejusmodi plenam perfectamque numero possidebat, quoniam tamen raro tot in unum sapientes coibant, nisi in Majoribus Civitatibus, & judicatum tamen est minores etiam societates hominum Synagogis indigere, permissum est, immo præceptum est, ut minores etiam Societates obligatæ essent ad extruendam Synagogam, modo *decem* hominibus constarent. Hic igitur Canon posterior duplici nomine cognationem habet cum priore. I. Quod ortus sit ex eodem principio de *necessitate numeri denarii* in Conventibus sacris. II. Quod hi *decem Israelitæ*, minus perfectam Synagogam constituentes, umbra sint Synagogæ perfectæ. Quia enim ad *Synagogam perfectam & plenam decem literati* requiruntur, hinc postea ortum suum duxit, *decem homines* majorennēs & liberos quoscunque ad Synagogam ædificandam teneri. Atque id intelligere datum fuit, quando diximus, quod illi עשרה מישראל *decem ex Israele*, quorum mentio apud *Maimonidem* est, subinde vocentur עשרה בטלנים *decem Otiosi*. *Decem* enim *Israelitæ* quivis majorennēs & liberi, qui Synagogam rite & decore constituunt, nuncupantur *Decem*

Decem Otiosi, qui vero minus exercitati, immo subinde rudes, numero *decem*, nihilominus tamen ad Synagogam constituendam concurrunt, hi umbra sunt *verorum & literatorum Israelitarum decem*, qui apud Veteres *Otiosi* dicebantur *decem*. Hæc eorum sententia est, quæ alibi brevissimis verbis de statuto hoc vetere scripsimus. *Ligtfootum* majorem comparisonem inter hæc duo scita instituisse, non est quod negem. Si propositum nobis esset, ea omnia præfractè defendere, quæ *Ligtfootus* heic loci collocavit, producenda essent loca, quæ probent, רש"י גדולים & בני חורים aliquando ampliori significato capi, quam simpliciter pro *majorennibus & liberis*, quæ *Buxtorfi* etiam sententia fuit. Atque ejusmodi ad manus habemus testimonia bene multa. Sed pugna omnis, quæ cum veritate bene percepta committitur, infelicem habet exitum. Concedimus igitur Viro Clarissimo, quod hi duo Canones, ita ut jacent, ad omnia inter se non conveniant, & si *Ligtfootus* ita senserit, ut videtur, hic omne ingenium aut eruditionem suam non adhibuerit. Aliud est. *Civitas Magna est, in qua sunt decem Otiosi*. Aliud: *Synagoga debet extrui, ubi sunt decem Israelitæ, majorennēs & liberi*. Quoniam tamen, quo magis literati sunt decem Israelitæ eo perfectiorem efficiunt Synagogam, eoque magis etiam Societas aliqua Judæorum accedit ad nomen *Civitatis magnæ*, hinc nullum admodum peccare existimo, qui sententias has binas ita inter se confert, ut posteriorem ex priore deductam monstret, eoque sensu eas idem fere significare contendat. Atque hæc mens nostra fuit,

C c

quam

quam si minus curate expressimus, fieri potest inde provenisse, quod autoritate Ligtfooti nimium nisi fuerimus. Ita statuimus ex *יוסף סעי*, ante vindicata. Decem Israelitæ Synagogam rite & decore constituentes sunt Literati, Literati vero Otiosi, commodis Synagogæ intenti.

Quod verò hæc res ita se habeat, quod quo plures essent in Synagoga literati, eo etiam perfectior esset Synagoga aut Civitas, (Synagoga enim in Civitate est, atque hinc qui Synagogæ infervit, eamque frequentat, is simul Civitatis est membrum) id quidem non multis sed evidenti aliquo exemplo declarabo, ut omnibus constet, quam hæc apte inter se cohæreant. De eo, qui per *insomnium excommunicatus fuit*, hoc statutum fuit, quod quondam ex *Fore Dea* exhibuimus, quodque idem extat apud *Maimonidem* in *Hilchot Talmud Tora* cap. vii. unde id nunc iterum exhibeo. מי שנדרהו בחלום אפילו ידע מי נדרהו צריך עשרה בני אדם ששונים הלכות לחתירה מנידוי ואם לא מצא טורח אחריהם עד פרסה לא מצא מתירין לו מי שזרעים לקרות בתורה לא מצא מתירין לו אפילו עשרה שאינן יודעין לקרות לא מצא *Si quis excommunicatus fuerit per insomnium, licet cognitum habeat, quis enim excommunicarit, necessarii tamen sunt DECEM HOMINES, QUI IN TALMUDICIS CONSTITUTIONIBUS VERSATI SUNT,* (tu *literatos* aut *Otiosos* dicas) *ad illum solvendum ab excommunicatione. Si vero eos non inveniat, imposita ipsi molestia est ad spatium usque miliaris eos perse-*

persequendi. Quod si eos non inveniat, solvunt illum decem, qui in Lectione Legis versati sunt. Si vero tales ibidem loci non reperiantur, solvere eum possunt decem quoque homines, qui ad legendam Legem apti non sunt. His vero etiam deficientibus solvi a tribus poterit. Gradationem hic vides, Lector, mirificam de societatibus hominum decem. Ad singulares casus, qui in Civitate aut Ecclesia & Synagoga (excommunicatio enim in captivitate ad Synagogæ Moderatores pertinet) poterant obvii esse, requirebantur decem literati, hoc est, homines studiosi in Misna & Gemara bene eruditi, hoc est, decem Otiosi. Hi si non adessent, res acta ab aliis est decem, qui minus versati & eruditi erant; his etiam non præsentibus adhibiti sunt gregarii & majorennæ Israelitæ. Dubium vero non est, quin si negotium hoc adeo decore & recte potuisset peragi a decem gregariis Israelitis, quin, inquam, Veteres Hebræi adeo solícite decem literatos quærendos non statuissent. Quod igitur gregariis Israelitis decem hæc sit commissæ cura, hoc factum ob defectum literatorum extrema necessitate, ne res infecta maneret, quam fieri prima occasione debuisse palam est. Hac eadem ratione rem se habuisse aio cum Synagogis rite constitutis, in quibus æque ac in Civitatibus Majoribus hos eosdem decem literatos requiro, quos in Excommunicatione, per infomnium facta, solvenda Judæi. Ad Synagogam rite constituendam literati Viri decem numero concurrebant: Quoniam tamen ejusmodi totidemque numero Viri haud facile in locis minus celebribus & societatibus vulgaribus reperiebantur, hinc decretum postea,

Viros etiam non literatos decem Synagogam posse constituere, eosdemque ad Synagogas ædificandas fore obligatos, ne sacra exercitia, ut sæpe fit, speciosâ occasione ad tempus neglecta vilescerent. Atque id lucem quoque accipit ex illo testimonio, quod ex Libro *Ruthæ* in superiore capite allegavimus. Historiam putamus dignissimam notatu esse. Boaz cupiebat a Goele Ruthæ in se translatum jus & dominium omne, quod Goelis erat. Ea res agenda erat coram *cætu*. Convocat igitur *decem homines*, quot *cætum* efficiunt. Cujusmodi vero? מוקני העיר *ex senioribus illius Civitatis*. Seniores autem Civitatis, qui sunt alii in Scriptura, quam homines Civitati & Ecclesiæ prospicientes, Constitutionum sacrarum scientia instructi? Hos vero convocat in hoc casu non ut Judices, sed ut עדים *testes*. Quorsum vero *literatos & Seniores* testes vocat? Quorsum, si non ideo, quod horum major sit scientia & fides, ac proinde res quæque sacra an civilis multo perfectior his quam illiteratis præsentibus ad exitum suum perducatur. Dubito autem, an non eandem hanc sententiam rursus adstruere queam ex insigni loco, qui est apud *Iosephum* in libro *Antiquitatum* xx. cap. vii. Narratur ibidem, quemadmodum Iudæi restiterint Regi Agrippæ sacra sua contemplari volenti ex palatio suo, super exedra porticus interioris murum extruendo altum, quo contemplandi facultas Regi adimebatur. Additur, Rege æque ac Festo hanc audaciam Iudæorum ægre ferentibus, decrevisse Iudæos legationem mittere ad Neronem Imperatorem. Pergit Iosephus. Συγχωρήσαντες ὃ τὸ φῆς πέμπειν ἐξ αὐτῶν

τῶν πρὸς νέρωνα τὰς πρῶτας δέκα καὶ ἐσμάηλον τὸ δέχειν καὶ ἐλκίαν τὸ γαζοφύλακα. *Concedente autem Festo mittunt ex se ad Neronem PRIMORES ILLOS DECEM & Ismaelem Summum Sacerdotum & Hilkiam ararii sacri Custodem.* Quinam hic οἱ πρῶτοι δέκα? Gelenius vertit per *decem Cives eximios*. Sed οἱ πρῶτοι apud *Iosephum* sunt *Primores*. Quur vero οἱ πρῶτοι δέκα *Decem primores* illi? Fere mihi imaginor, respexisse *Iosephum* ad certos quosdam summæ estimationis Viros, Civitati, Academiis aut Synagogis præpositos. Hæreo enim, an si aliud *Iosephus* voluisset dicere, non convenisset scripsisse τὸ πρῶτων δέκα *Primorum decem*. Hoc equidem dicere ausim, quod si hoc unquam moris fuerit in terra Canaan, ut in celebribus locis *decem* constituta fuerint Synedria aut Athenæa, iisque præfecti fuerint decem Viri honorati, *Otiosi* (בטלנים) dicti, quod Bagdade obtinuisse *Benjamin Tudelensis* scribit, nihil facilius esset cogitatu, quam τὰς πρῶτας δέκα hos esse eosdem *Otiosos*, Academiarum Synedriorumque Rectores, forte etiam Synagogæ necessitatibus intentos.

His præmissis operæ pretium non est multis inhæ-
 rere explicationi textus *Megillæ*, (hoc enim *secundum* erat, quod hoc capite agendum proposueramus) siquidem illius intellectus ex hac nostra expositione *Otiosorum* clarissimus est ad primam considerationem. Sic habent verba vulgata. אִי זוֹ הִיא עִיר גְּדוֹלָה כָּל *Quænam est Civitas Magna? In qua sunt decem Otiosi.* Civitas (עיר) notat omnem societatem Iudæorum, sive urbem sive pagum incolentem, ut mox clarius dicetur. *Civitas Magna*

vero est Civitas illustris, vere digna societatis nomine atque hinc quibusdam prerogativis societatis receptæ & æstimatæ præ minoribus societatibus gaudens. Hanc vero Societatem laudatam ait textus omnem illum Iudæorum Conventum esse, in quo sunt *decem literati Viri*, Gemara addit, *Synagogæ*, hoc est, Synagogæ munia absolventes, & commoda ejus curantes. Prærogativa vero, quam societates ejusmodi Majores, decem studiosis ac literatis Viris instructæ, hinc capiebant, hæc erat, quod ad diem Conventus Synagogici non necesse haberent Lectionem Libri Megillæ præoccupare, sed die xiv. in legendo libro possent pergere. Hæc famosi hujus textus נאִד' עֲשֶׂה־שָׁמַיִם priorem explicatio est, in qua nihil insulsi hactenus animadverto.

CAP.

CAP. XVIII.

Pagos (כפרים) ita dictos in textu Megillæ, qui de Decem Otiosis agit, ordinario Synagogis non fuisse instructos, docetur: Quenam ratio sit anticipandæ Læctionis Megillæ, ביום הכניסה ad diem Conventus Synagogici traditur, ejusque anticipationis casus varii proponuntur & explicantur. Denique de distinctione, quæ quondam fuit inter כרים Urbes munitas, עירות Civitates, Majores & Minores, & כפרים Pagos variè disputatur, illustratis passim testimoniis Sanctæ Scripturæ.

IN disputando id frequenter usu venit, ut ad sententiam aliquam eo fortius urgendam inculcandam que non illa solum negentur, quæ dubia & ambigua sunt, sed ea etiam in dubium vocentur, quæ certa & explorata sunt. Id Viro Clarissimo nuper evenisse, est, quod hoc capite evidenter ostendam. Quando ille cum Ligtfooto certabat de vero sensu dicti Talmudici, quod *Civitas Magna sit, in qua sunt decem Otiosi*, id absurdum ex explicatione *Ligtfootiana* eruit, quod secundum illam nullæ in pagis fuisse statuantur Synagogæ, quod inde certissime consequitur. Hanc verò *Ligtfooti* mentem fuisse ex aliis Viri testimoniis, quæ adducit, palam facit. Atque hoc quod *Ligtfootus* de hoc negotio statuerat, licet falso principio nixum, nullisque testimoniis ab ipso comprobatum, certissimum tamen verissimumque dogma erat

erat ex clarissimis indiciis a nobis comprobandum, & dum calamum eo consilio in manus sumimus, a Doctore Judæo, in statutis Talmudicis versatissimo, nobis hoc ipso momento confirmatum. Oportet, ut rem paulo altius ordiamur.

Statutum est in Codice *Megilla*, cap. i. §. i. ii. iii. Lectionem *Megillæ* (libelli Esther) variis omnino temporibus fieri posse & debere pro varia constitutione Locorum & societatum. De *Oppidis*, quæ muro cincta erant a temporibus Iosux, dictis כרכים decretum est, ea legere debere *libellum Esther die decimo quinto* mensis Adar. Verba sic habent. כרכין המוקפין חומה טימות יהושע בן נון קורין בחמשה עשר *Oppida, cincta muro a temporibus Jehosue Filii Nun, legunt die decimo quinto.* Præter hæc *oppida* erant עירות גדולות *Civitates Majores*, *Civitates*, & כפרים *pagi*. *Civitates Majores* erant societates Iudæorum ejusmodi, in quibus erant *decem Otiosi*, decem homines literati, Synagogæ commodis intenti. Determinatur autem in *Megilla* eas hac gaudere prærogativa, quod legere possint *die decimo quarto*, id est, proxime accedente ad diem xv. עירות גדולות קורין ביום הכניסה *Civitates Magnæ legunt die decimo quarto.* Si quæ verò alia esset *societas*, quæ *Decem* ejusmodi *Otiosis* esset destituta, ea non poterat legere libellum Esther, nisi ביום הכניסה *Conventus Synagogici*, hoc est, die *Lunæ* aut *die Jovis*, quia illis diebus jus dicebatur & Synagoga frequentabatur, de quo mox latius. Posito, exempli ergo, societatem fuisse Iudæorum, in qua decem literati non reperiebantur; incidisse autem lectionis *Me-*

Megillæ tempus ordinarium, five diem *decimum quartum* in diem *Martis* aut *Mercurii*, illa societas non habuit privilegium legendi *Megillam* die hoc statuto *Martis* aut *Mercurii*, sed debuit *anticipare* lectionem *Megillæ* ad diem *Lunæ* præcedentem, qui dies *Lunæ*, si dies *Mercurii* esset XIV. incidere debuit in diem *duodecimum*, si dies *Martis* esset XIV, in diem *decimum tertium*. Hoc verò idem tempus erat, quo כפרים pagani se recipere solebant in urbem, qui *propriam Synagogam non habentes*, in עירייה urbes debuerunt ascendere, ut in earum Synagogis *Lectionem Megillæ* absolverent. De *Civitatibus* Synagogas habentibus & nihilominus *Otiosos* non habentibus est locus *Maimon. cap. i. §. v.* וכל עיר שאין בה עשרה בטלנים *Et omnis Civitas, quæ decem Otiosos non habet, est instar pagi & debet anticipare lectionem Megillæ ad diem Conventus Synagogici.* De *Paganis* vero neque Synagogas neque *Otiosos* habentibus, verba sunt *Megillæ* textus. כפרים מקרימין ליום הכניסה *Pagani anticipant ad diem conventus Synagogici.* Hoc est, licet statum tempus legendi *Megillam* incideret in diem *Mercurii* aut *Martis*, pagani tamen anticipant legere die *Lunæ*, quando ad urbes solent commeare, ne nimia ipsis molestia creetur præter statuta tempora in urbem se recipiendi, quoniam illi, *propriam Synagogam non habentes*, in locis, ubi habitant, lectionem hanc absolvere minime possunt. Ex hac autem narratione æque est clarum, ac sol de meridie splendet, *Pagos nullis Synagogis fuisse instructos*, quia si *pagi* Synagogas haberent, necesse non esset, ut pa-
D d gani

gani & rustici in Synagogas urbium die *Lunæ* & *Iovis* ad sacra ibi peragenda proficiscerentur, nedum ad urbes proficiscerentur ad Lektionem libri Esther peragendam in Synagogis urbium; Nihil enim quicquam intercessisset, quo minus in suis Synagogis æque ac in Synagogis urbium potuissent Librum Estheræ legisse. Nihil intercessisset, inquam, si *pagi* [כפרים] hic memorati *Synagogas* habuissent, quod Vir Clarissimus contendit. Sed hæc dixisse & verbo inculcasse fatis non est. Oportet, ut in ipsa hæc statuta eorumque originem diligentius inquiramus, tum quis sit יום הכניסה *dies Conventus*, & unde ita dictus, clarius doceamus, & occasione objectionum Viri Clarissimi distinctionem vocum / כפרים / עיירות / כרכים / magis perspicue explicemus.

Quod ad primum attinet, id trademus verbis *Maimonidis*, quæ habentur in *Codice Megilla* cap. i. §. iv.

אי זהו זמן קריאתה זמנים הרבה תקנו לה חכמים שנאמר בזמניהם ואלו הן זמני קריאתה כל מדינה שהיתה מוקפת חומה מימי יהושוע בן נון בין בארץ בין בחוצה לארץ אף על פי שאין לה עכשיו חומה קורין בחמשה עשר באדר ומדינה זו הנקראת כרך וכל מדינה שלא היתה מוקפת חומה בימות יהושע ואף על פי שהיא מוקפת עתה קוראין בי"ד ומדינה זו היא הנקראת עיר

Quodnam est tempus statutum Lectioni Megillæ? Plurima tempora statuerunt illi legenda sapientes, secundum id quod dicitur: In temporibus suis. Atque hæc sunt tempora lectioni illius destinata. In omni tractu, qui fuit cinctus muro a diebus Jehosue, Filii Nun, sive in terra Canaan, sive extra eam,
li-

licet hodie muro cinctus non sit, legunt die decimo quinto *Mensis Adar*, atque ejusmodi tractus dicitur כרך Oppidum munitum: Sed vero in illo districtu, qui muro circumdatus non fuit diebus *Josua*, licet nunc circumdatus sit, legunt decimo quarto die, atque ejusmodi districtus dicitur עיר Civitas. §. v. שושן הבירה אף על פי שלא היתה מוקפת חומה בימי יהושע בן נון קוראין בחמשה עשר שבה היתה הנם ונו' *Urbs Susan*, licet tempore *Josua* munita non fuerit, hac tamen gaudet prerogativa, quod in ea legatur libellus *Esther* die decimo quinto, quoniam in illa hoc signum liberationis extitit &c. §. vi. שאינן מתקבצין בבתי כנסיות אלא בשני ובחמשי תקנו להם שיהו מקרימין וקוראין ביום הכניסה *In gratiam Paganorum QUI SYNAGOGAS NON FREQUENTANT, NISI SECUNDO ET QUINTO DIE HEBDOMADÆ*, hoc statutum est, ut possint anticipare lectionem hujus libelli, eumque legere die conventus *Synagogici*, hoc est, illis ipsis diebus, secundo aut quinto hebdomadæ, quibus solent *Synagogas urbium* frequentare. De urbibus (עיררות) *Otiosis* destitutis, quæ minores erant Societates, extat textus *Maimonidis* §. v. paulo ante allegatus.

Statuta hæc, indicante etiam *Maimonide*, originem suam habent ex *Libello Esther*, in quo cap. ix. 17. 18. 19. sic scriptum reperitur. *Die decimo tertio mensis Adar*, (interfecerunt *Judæi*, qui במדינות המלך in districtibus Regis extra urbem *Susan* vivebant, suos hostes) iisque requies obtigit die ejusdem decimo quarto. *Judæi* vero, qui in *Susan* erant, congregati fuerunt die decimo tertio & decimo quarto,

*iique quieverunt die decimo quinto illius mensis, eumque fecerunt diem convivii & gaudii. Propterea Judæi pagani, qui habitant in Civitatibus pagorum, faciunt diem decimum quartum Mensis Adar, diem gaudii ac convivii, ac diem festum. Ex hoc textu vero occasionem arripuerunt Judæi ea formandi præcepta & constitutiones, quæ in præcedentibus a nobis relata atque ex Maimonide descripta sunt. Scilicet in hoc textu mentio est duplicis generis loci פרוור & שושן. Susan (שושן) Civitas erat munita, sedes Imperatoris. Ab hoc oppido distinguuntur פרוור Pagi. Belgæ habent. **Doopen**. Falleris tamen maxime, si putes tales intelligi pagos, quales in nostro textu Megillæ כפרים dicuntur. Per פרוור in hoc textu intelliguntur omnia loca, *muris non cincta*, qualia erant illo tempore perplurima, quam ob rem in textu dicuntur ערי פרוור Civitates pagorum. Per פרוור enim idem intelligitur, quod in Megilla per עיירות Civitates, Societates plurium hominum in unum coeuntium. R. Salomo ad locum. חפרים' שאינם יושבין בערי חומה בארבעה עשר ומוקפין חומה בחמשה עשר Pagani: והיקף זה צריך שיהיה סימות יהושע בן נון. Qui non habitant in Civitatibus munitis muro, die decimo quarto, sed qui muniti sunt muro, die decimo quinto. Necesse tamen est, ut hæc circumvallatio facta fuerit a diebus Josuæ Filii Nun. In Etz Hachaiim ad cap. i. §. i. verba R. Salomonis Jarchi, ni fallor, hæc referuntur. עיר שאין מוקפה נקראת פרוור Civitas, quæ munita muro non est, vocatur פרוור pagus, quoniam, cum nullus ipsi sit murus, late admodum & ample habi-*

habitatur. Kimchi. ערי המישור שאין להם לא מבצר ולא חומה *Loca Civitatum plana, quibus neque arx neque murus est.* Si satis necdum rem intelligis, compara cum his nostros pagos *maiores*, in quibus hominum multi in unum coeunt, & per vicinias habitant. Atque hi *pagi* in Codice *Megilla* dicuntur עיירות *Civitates*, quæ legebant Librum Esther die *decimo quarto* Mensis Adar.

His pagis opponitur שושן *Susan* Oppidum. Id vero erat munitissimum, atque hinc factum est, ut huic loco Judæi substituerint כרכין *urbes munitas*, five מוקפות חומה *cinctas muro*, voce in Scriptis Sacris infrequenti. Doctissimus Vir, *Nicolaus Fullerus* in *Miscellaneis sacris* lib. III. cap. II. observavit ab hoc vocabulo כרך Græcorum κίρκη & per metathesin κίρκη, item Latinorum *circus, circulus, circum* & *circa* descendisse, quod indubium habemus. Idem est quod עיר מבצר *urbs munita* in *Paraphrasibus Chaldaicis*. Exempla notavit *Elias Levita*, in suo *Metburgeman*, notatus etiam *Fullero & Buxtorfio*. Syrus Interpres כרכא vertit, quod in Novo Testamento est πύλις Joh. XI. 54. Luc. XIX. 17. Plurimas vero elegantissimas ad hanc vocem observationes habet *Fullerus*, notato capite, quas quisque apud ipsum potest videre & legere, qui harum rerum gustum habet. Frequentissima Talmudistarum loquutio est de כרכי הים *Oppidis maritimis*, licet exemplum *Buxtorfius* nullum notaverit ad hanc vocem. Alias ab ipsis exprimitur מדינת הים *Ora maritima*. Specimina hujus φεράσεως benemulta extant apud laudatum *Wagenfeilium* in *Exceptis Gemaræ* ad Cap. I. Sotæ.

p. 294. Scilicet nullibi tutiora loca magis erant necessaria, quam in oris maritimis, ubi merces repositæ a raptoribus, & homines, eas custodientes, ab undarum fluctibus intempestivis servari debent, unde celebratissima Veterum munimenta & arces ad maria fuerunt collocata. Punctatur autem apud Chaldæos, quorum hoc est vocabulum, in plurali כַּרְכִּים / non כַּרְכִּין / ut Vir Clarissimus, dicitur autem in singulari כַּרְכִּי & כַּרְכִּי.

In his vero locis diversis diversa extitit celebratio *Festi Purim*. Judæi, qui in Susan habitabant, observabant festum hoc *die decimo quinto*, quoniam vero *Susan* urbs erat munita, hinc prærogativa hæc translata est ad *urbes munitas* terræ Canaan, statutumque, ut in iis omnibus *Festum Purim* celebraretur *die decimo quinto* mensis Adar. Sed cur restringitur hoc statutum ad *urbes munitas* a temporibus Josuæ? Rationem reddunt *Maimonides*, *Ascher*, omnesque Ritualium Autores id inde esse factum, quia urbes plurimæ terræ Canaan eo tempore erant destructæ, adeo ut quam paucissimæ hoc privilegio fuissent gavisæ, si urbium eo tempore munitarum habita fuisset ratio. Hinc itaque consultius visum est, urbes has omnes hac prærogativa donare, quas a temporibus Josuæ munitas fuisse credi poterat ex historiâ.

Quoniam autem Judæi Veteres per פְּרוּזִיטָה loca quævis etiam intelligebant, in quibus hominum societates multæ habitabant, sed quæ tamen cinctæ muro non erant, hinc conclusum oportebat fuisse, Societates omnes Judæorum, loca non circumdata muro

muro incolentes, legere posse libellum Esther *die decimo quarto*, quia censebantur eadem prærogativa gaudere, qua פְּרוּזִים pagi in terra Mediæ & Babylo- niæ. Atque id eatenus verum est, ut hodie in quibus- vis Societatibus extra terram Canaan *Megilla* legatur die xiv. mensis Adar. Verum ita conclusum non est a priscis Sapientibus. Quænam vero hujus rei est ratio? Hanc tradam hoc momento. *Civitates & urbes* circa se in districtu suo habebant כְּפָרִים *pagos*, per quos in hoc loco intelligas, homines rure habitantes, a se invicem dispersos in districtu Civitatis aut oppidi, a quibus oppidani, quæ ad victum suum pertinent, ac- cipiebant. Hi vero *pagani*, nec *Synagogam* nec *tri- bunal* habentes (vivebant enim in districtu Civitatis aut oppidi) bis hebdomade, hoc est, die *Lunæ & Jovis* in Oppidum aut Urbem commeari solebant, merces suas exponere, judicia experiri & Synago- gas frequentare, atque hinc dies sive *Lunæ* sive *Jo- vis* dicitur יוֹם הַכְּנִיסָה *dies congregationis in Syn- agogam*. Si *Synagogam* hi homines habuissent pro- priam, necesse non fuisset, ut in *Synagogas urbium* aut *minorum Societatum* bis tantum hebdomade fuissent profecti, quia tum ex lege fuissent obligati frequen- tare omni die *Synagogam*, sed vero nunc, cum pa- gani ipsi *Synagogis* destituti sint, necesse est Synago- gas Civitatis aut oppidi, in cujus sunt districtu, fre- quentare, ne sacris rebus nimis diu abstinentes inde noxam patiantur. Hæc res est. Probemus autem hanc *Φερίσως τῆς* יוֹם הַכְּנִיסָה significationem esse ex *Mai- monide* in Com. ad cap. i. Cod. *Megillæ*. יוֹם הַכְּנִיסָה הוּא יוֹם שְׁנֵי וְחֲמִישִׁי לְפִי שְׁאֵנִי הַכְּפָרִים מִתְכַּנְסִין בָּהֶם לְשִׁמוּעַ

לשמוע ספר תורה *Dies vero Congregationis est dies*
secundus & quartus, quoniam pagani illis diebus con-
gregantur (in Civitatem aut Oppidum sui districtus)
ad audiendum libri Legis Lectionem. Hinc sane ratio
 statuti etiamnum durantis, quod Lex debeat in Syn-
 agogis legi *secundo & quinto* hebdomadæ die. De ju-
 diciis intellige rem ex *Jarchio* Com. ad eandem hanc
 פסוק. יום הכניסה יום שני וחמישי בשבת שהוא יום
 כניסה שהכפרים מתכנסין לעיירות למשפט לפי שבת
 דינין יושבין בעיירות בשני ובחמישי בתקנת עזרא
Dies congregationis est dies secundus & quintus hebdoma-
dæ, qui dies congregationis eam ob causam dictus est,
quia pagani congregantur iis in Civitates ad iudicium,
quoniam domus Iudicii (Senatus Judiciales) in Civi-
tatibus sedent die secundo & quinto hebdomadæ ex
constitutione Esræ. Si qui igitur causas habebant co-
 ram Iudice disceptandas pagani, illi Tribunalia adi-
 bant, omnes autem congregabantur ad ædēs Synago-
 gæ, quæ ratio hujus denominationis a *Maimonide*
 data nobis magis placet, quia generalior est & indoli
 vocis כניסה magis convenit. Dicitur enim *Synagogæ*
domus בית הכנסת domus congregationis, ab eodem
 themate כנס congregare. Nostræ quidem terræ alia
 quodammodo consuetudo est, quod ad Conventus
 publicos tam Judiciales quam Ecclesiasticos attinet.
 Eatenus tamen convenientia est, quod in Patria etiam
 nostra dies in hebdomade certus aut certi sint statuti,
 quibus pagani, qui ad civitatis districtum pertinent,
 aut in urbis illius vicinia degunt, in urbem coeunt
 frequentes. Belgico idiomate dies ejusmodi apud nos
 dicitur. **Merckt-dagh.** Id idem propemodum est,
 quod

quod יום הכניסה. Etenim constat, paganos eum etiam in finem in urbem convenisse, ut oppidanis de necessariis omnibus prospicerent. Sic est in Gemara Cod. Hieros. Megillæ ad cap. i. §. 11. F. LXX. תני שמואל מפני מה מקדימין ליום הכניסה כדי שיספקו Trad: Samuelis. Quare anticipant (pagani) ad diem Conventus Synagogici? Ut suppeditent aquam & cibum fratribus suis. Quod vero per כפרים pagos ejusmodi pagani, qui ruri dispersi vitam agunt in districtu aut διοικήσει alicujus Oppidi & Civitatis, intelligendi heic sint, id unicuique ad rem præsentem attendenti evidentissimum fit. Scilicet distinguuntur hi כפרים pagi a כרכים Oppidis munitis, עיירות גדולות Societatibus Majoribus, quales ad minimum centum & viginti Civibus constabant, & עיירות Societatibus aliis minoribus, quas nos קטנות dicere possumus, minoribus inquam Societatibus, quæ infra numerum centum & viginti hominum, sexaginta, quinquaginta, aut triginta hominibus consistebant. Quod enim Civitas constans ex centum & viginti hominibus a nobis inter Civitates magnas debeat numerari, id inde colligas, quia in enumeratione membrorum Cætus centum & viginti hominum, quæ in Codice Sanhedrin fit, censentur etiam עשרה בטלנים decem Otiosi: Quoniam vero cætus ille, in quo sunt decem Otiosi, in hoc testimonio Megillæ vocatur עיר גדולה Civitas Magna, hinc concludas tuto, cætum centum & viginti hominum a Judæis pro Civitate Magnâ cenferi.

Hi vero Pagi, aut Pagani (כפרים) in causa fuerunt, quod volebam dicere, cur Lectio Megillæ

in omnibus Societatibus, muro non munitis a tempore Josuæ, peracta non sit die *decimo quarto* Mensis Adar. Si enim illi Synagogas habuissent, & homines in Lectione exercitados in iis aluissent, nulla fuisset ratio, cur non illi eodem die *decimo quarto* Librum *Megillæ* legissent. Potes id inde cognoscere, quia unus homo privatus, qui in itinere est neque loco ulli adstrictus certo, librum *Megillæ* legit *die decimo quarto*. Ratio igitur, cur *pagani* debuerint anticipare Lectionem hujus libelli hæc est, quia *pagani* Synagogis instructi non erant. Judicarunt itaque prisci Sapientes, ea molestia non esse gravandos *paganos*, (verba sunt Jarchii: **לֹא הִטְרִיחוּם חֻכִּים : (לְהִתְאַחֵר וּלְבֹא בַיּוֹם י"ד** ut in Synagogas urbium aut Civitatum extra ordinarios dies Conventus ascendere cogerentur, eamque ob causam utile factu existimarunt, ut *pagani*, qui si Synagogas habuissent, potuissent legisse die xiv, nunc Synagogas non habentes ideoque coacti in urbibus *Megillam* legere, anticiparent Lectionem *Megillæ die Conventus ordinarii in Civitatem*, diem *decimum quartum*, qui ordinarius Lectionis dies erat, præcedente. Statuerunt autem simul, ut *Civitates Minores*, quas modo descripsimus, eodem die cum *paganis* legerent librum *Megillæ*, eam proculdubio ob rationem, ut & solennitas eo esset major & *pagani* in Lectione *libri Megillæ* facilius juvarentur. In *Civitate autem Majore*, hoc est, ea, ubi copia erat *literatorum*, Synagogæ necessitatibus intentorum præter alia Civitatis membra, ratio hæc cessabat. Recte *Salomo Iarchi*, hoc idem dictum *Megillæ* explicans. **וְהַכְפָּרִים אֵינָם בְּקִיָּאִים לְקִרְוֹת**

לקרות וצריך שיקראנה להם אחד מבני העיר *Pagani* autem non sunt exercitati in legendo, atque ea propter necesse est, ut unus ex Incolis Civitatis [five Majoris five Minoris] librum Megillæ illis prælegat. Ubi igitur copia erat *literatorum*, Synagogæ necessitatibus intentorum, qui paganos rudes in legendo poterant juvare, quales erant *decem Otiosi*, ibi necesse non erat, ut tota Universitas Israelitarum una cum iis legeret, sed, ubi hi deerant, oportebat, ut cæteri omnes ad solennitatem magis celebrandam paganos in Lectione hujus libelli adjuvarent. Quod argumentum nobis novum est, unde concludere datur, *decem* hos *Otiosos* simul fuisse Lectores publicos. Ut vero, quæ huc pertinent omnia, rectè concipiantur, haud incommodum duxi, hæc breves tabellas illustrationis ergo adjicere. Prior continebit casum, qui est de præoccupatione Lectionis Libri Megillæ, quæ fit, si dies *Lunæ* sit יום הכניסה *dies congregationis*.

Mensis *Adar*.

Dies

12	Lunæ. יום הכניסה. Hoc tempore legebant pagani & Civitates Minores.
13	Martis.
14	Mercurii. Hoc die legebant Civitates Majores, quæ decem Otiosos habebant.
15	Jovis. Hoc die legebant Oppida munita a temporibus Josuæ.

Secundus casus hic est, ubi יום הכניסה *dies congregationis* ponitur esse dies Jovis.

Mensis Adar.

Dies

11	Iovis. יום הכניסה <i>dies congregationis</i> . Hoc tempore legunt <i>Pagani & Civitates Minores</i> , quæ decem <i>Otiosos</i> non habent.
12	Veneris.
13	Sabbathi.
14	Solis. Hoc die legunt <i>Civitates Majores</i> , quæ decem <i>Otiosos</i> habent.
15	Lunæ. יום הכניסה <i>Oppida munita</i> legunt.

Alii etiam bini casus sunt apud *Maimonidem* cap. i. §. xiv. qui quidem ad quæstionem nostram de *decem Otiosis* nihil pertinent, sed tamen ob similitudinem rei addi facili negotio possunt. Determinatur in iis, quomodo se res habeat cum Lectione Libri *Megillæ*, si dies xiv aut xv Mensis *Adar* incidat in Sabbathum, quoniam Sabbatho nefas est Librum *Megillæ* legere.

Mensis Adar.

Dies

12	Iovis. יום הכניסה <i>Pagani</i> legunt.
13	Veneris. Hoc tempore legunt <i>Civitates Majores</i> .
14	Sabbathi.
15	Solis. <i>Oppida munita</i> legunt.

Mensis

Mensis *Adar*.

Dies

13	Iovis. יום הכניסה. <i>Pagi & Civitates</i> minores legunt.
14	Veneris. <i>Civitates Majores & Oppida munita</i> simul legunt.
15	Sabbathi.

Putamus ex præcedentibus his positionibus ad oculum monstrasse, omnem differentiam temporis Lectionis, quæ est inter כפרים *pagos*, & *Societates* (Civitates עיירות) cum *Majores* tum *Minores*, ex hoc unico fonte esse ortam, quod כפרים *Pagi* non habuerint Synagogas ullas. Si enim illi Synagogis fuissent instructi, licitum omnino fuisset omnibus Civitatibus legere die XIV, & nulla alia obtinuisset differentia, quam quæ erat in *Media*, inter *oppida* scilicet *munita* & פרוות *Civitates*, muro non cinctas, five *Majores* five *Minores*, adeo illud est verum, *Pagos*, [כפרים] quorum mentio est in hoc loco *Megillæ*, nullas habuisse Synagogas. Atque id etiam alio non minus claro & evidenti argumento probari a nobis potest. *Pagi*, qui erant in districtu כרך & *Oppidi muniti* a temporibus Josuæ, legebant eodem die librum *Megillæ*, quo *oppidum* illud munitum, quia cum in districtu illius oppidi erant & proprias Synagogas non habebant, hinc cum oppidanis uni censebantur esse. Sic est in *Orach Chaiim*. Hilchoth *Megilla*. cap. DCLXXXIII. §. II. וכו' הכפרים הנראין עמחם אפילו אינם סמוכים כגון שהם בהר או שסמוכים להם

להם אפילו אינם נראים עמהם כגון שהם בעמק ובלבד
 שלא היו רחוקים יותר ממיל-קורין בטו *Atque ita etiam*
pagi, qui videntur cum iis, [oppidis munitis] licet
non sint proximi, ut, qui sunt in monte, aut qui
propinqui admodum sunt & tamen non videntur cum
iis, ut qui sunt in valle, modo ne longius ab oppido
distent, quam milliare, legunt die decimo quinto.
 Milliare definitur a Maimonide ad אלפים אמה mil-
 le cubitos. cap. i. §. x. Quomodo vero fieri potuisset,
 ut pagi (כפרים) unquam legissent librum *Megillæ*
 die decimo quinto, si pagi habuissent Synagogas. Qui
 ex his statutis hactenus non animadvertit, Pagos Syn-
 agogas ordinario nullas habuisse, is vel oculos non
 habet, vel eos, cum habet, non aperit. Atque hæc ve-
 ritas adeo testata est, ut non *Ligtfootus* modo, quem
 Vir Clarissimus oppugnat, id asseruerit, sed & Do-
 ctissimus *Schickardus* in *Annotationibus* ad *Oratiun-*
culam de *Festo Purim* idem ex eodem hoc testimo-
 nio quam clarissime docuerit. Denique de כפר Pago,
 ait, **QUI SYNAGOGAM PROPRIAM NON**
HABET, statuunt ut rustici legendo anticipent. Id
 equidem Viro Clarissimo concedimus, quod princi-
 pium, unde hanc veritatem *Ligtfootus* eruit, non
 æque constiterit, at, quod ad rem ipsam attinet, illa
 exploratæ certitudinis est.

Videndum nunc, quid responderi possit ad loca,
 in contrarium producta a Viro Clarissimo, quæ ad
 speciem optime videntur concludere pro sententia a
 se accepta. Omnia vero illa pertinent ad explicatio-
 nem unius dicti Misnici, quod in hoc ipso Codi-
 ce *Megillæ* cap. III. aut IV. reperitur, cui titulus

בני העיר שמכרו בית הכנסת וגו'. Ita sonat. בני העיר
Cives, si vendant Synagogam &c. Commentatores
Gemarici, eosque sequuti Recentiores omnes, *R. Sa-*
lomo, Maimonides, Ascher, Nissim, R. Iacob Ben
Ascher, scripserunt intelligendum hoc dictum Misni-
 cum esse de *Synagogis Pagorum* & non de *Synagogis*
Oppidorum. *Maimonidis* unicum locum adnotabimus:
 ואסור למכור בית הכנסת אלא בכפרים אבל בית הכנסת
 Vetitum est vendere Syn-
agogam alibi, quam in pagis: Synagoga vero Oppi-
dorum vendi nulla potest ratione, לפי שהרבים יש להם,
 quia plurium in eam jus est, vel ut *Iarchi*,
 quia כל בעליהם *Omnes sunt domini earum*. Utique
 in hoc commentario totidem literis adstruitur, *Pagos*
 instructos fuisse *Synagogis*, ac proinde falsitatis con-
 victa est *Ligtfooti* ἁπόθεν. Sic sane ad primam spe-
 ciem videtur, sed operam dabimus, ut percipiat Le-
 ctor, duas has sententias, quæ adversæ sibi invicem
 videntur, se invicem nullo pacto ferire. Nascitur om-
 nis hæc difficultas ex non percepta potestate vocabuli
 כפר / quod modo laxius modo strictus apud Autores
 Hebræos accipitur, atque in his duobus modis diver-
 simode acceptum speciosæ huic contrarietati ansam
 dedit. Ita existimo, licet alius etiam conciliandi de-
 tur modus. Diximus in antecedentibus ad expositio-
 nem textus *Megillæ*, quod in eo occurrat mentio
 כרכים *Urbium munitarum a temporibus Iosue*,
 עיירות גדולות *Majorum Civitatum*, five muro cin-
 ctarum five non, עיירות קטנות *Civitatum Minorum*
 & כפרים *Pagorum*. עיירות קטנות *Civitates Minores*
 in textu *Megillæ* non diserte exprimuntur, sed tamen
 fatis

fatis evidenter indicantur apud *Maimonidem*. Præterquam quod ubi quædam *Civitates Magnæ* dicuntur, necesse est subintelligi alias, quas *parvas* appellare licebit. Occurrit autem distinctio inter עיר גדולה *Civitatem Majorem* & עיר קטנה *Civitatem Minorem* in Cap. III. *Megillæ* §. II. licet nesciam, an ibi præcise per *Civitatem Majorem* intelligenda sit *Civitas*, in qua sunt *Decem Otiosi*. Additur autem in textu *Megillæ*, quod *Civitas*, quæ decem *Otiosos* non habet, sit כפר *Pagus*. Sed id a *Maimonide* recte exponitur, per כפר *instar pagi*. Hoc est, *Civitas* quæcunque, licet maxima sit, si *Decem Otiosos* non habeat, est כפר *instar pagi* ratione *Lectionis Libri Estheræ*. Sicut enim כפרים *pagi* tenebantur legere libellum *Esther* ביום הכניסה *die congregationis in Synagogam* vel commeatus in urbem, ita quoque עיירות קטנות *Civitates Minores*, licet *Synagogis* instructæ. In hac autem oppositione fieri non potest, ut *pagi* aut *pagani* aliter accipiantur quam pro rusticis per agros dispersis, *Synagoga* propria ejusque Ministris destitutis, quorum pauci admodum in una degabant vicinia.

Hi igitur homines rudes, *Synagogam* non habentes, ascendebant in urbes aut *Civitates* proximas bis hebdomade, ut *Synagogas* frequentarent urbium aut civitatum, atque de iis loquitur textus *Megillæ*. Posito fuisse עיר קטנה *Civitatem Minorem*, hoc est, quinquaginta aut septuaginta rusticos in una habitasse vicinia, *Synagogam* habuisse cum illius Ministro & præfectis, illis equidem etiam impositum erat, ut *die congregationis* Librum *Megillæ* legerent, sed illi necesse

cesse non habebant suam derelinquere Synagogam & aliovorum se conferre. Legere tamen tenebantur hoc ipso die, ut qui in vicinia illorum erant pagani, Synagogam illam frequentare soliti, eo die cum cæteris officia sua explerent, atque in iis perficiendis possent adjuvari. Hactenus enim alia mihi hujus statuti ratio non obvenit. Sanè eam esse significationem vocis כפרים in hoc priore textu *Megillæ*, id putem ex *Hierosolymitano Talmude* abunde constare, ר' סימון בשם רבי שמואל בר נחמן משפחה ומשפחה אלו הכפרים מדינה ומדינה אלו הכרכים עיר ועיר אלו העיירות *R. Simon nomine R. Samuelis Filii Nachman: Familia & familia: Hi sunt pagi. Regio & regio: hæ sunt urbes muro munitæ; Civitas & Civitas, hæ sunt Civitates. Locus est in Gemarâ ad Constitutionem secundam. Respicitur ibidem ad locum, qui est in Libro Estheræ cap. ix. 28. Et dies hi in memoria sunt & celebrantur omni ætate & ætate: משפחה ומשפחה Familia & familia: מדינה ומדינה Districtu & districtu: עיר ועיר Et civitate & civitate. Viden', quod familias distinctas hic interpretentur per כפרים Pagos? Quorsum vero, nisi ad indicandum tales in hoc loco pagos intelligi, qui a Civitatibus sive majoribus sive minoribus distincti sunt? Puto me paucis his verbis jam indicasse duorum horum locorum *Megillæ* conciliationem. Scilicet vocem כפרי in priore hoc textu *Megillæ* strictius sumi pro paganis, quorum pauci in vicinia habitant una, Synagogis destitutis; in posteriore autem latius & laxius sumi pro quibusvis viciniis paganorum, muro non cinctis, quales Synagogas non quidem necessario habebant (Ca-*

nonem enim de condenda Synagoga, ubi decem Israelitæ sunt, posterioris esse originis, Vir Clarissimus concessit) sed tamen pro arbitrio suo habere poterant, si sumptus illi ædificandæ vellent impendere. In textu enim *Megillæ* opponuntur sibi **כְּרִים** *Urbes Munitæ* & **כְּפָרִים** *Pagi*. Prouti vero **כְּרִים** hic non sunt præcise *urbes Munitæ* a temporibus Josuæ, sed quævis urbes in terra Canaan munitæ muro, publici juris factæ, si non fallor, ita **כְּפָרִים** sunt omnes *Civitates* & *Pagi* non muniti muro, licet alias maxima hominum multitudine constantes. Quod vero ejusmodi **כְּפָרִי** *Pagi* heic loci intelligantur, id quidem ex variis argumentis, in ipso textu latentibus, patet. Textus *Talmudicus*, qui de his Synagogis **כְּפָרִים** *Pagorum* agit, ita incipit. **בְּנֵי הָעִיר שֶׁמָכְרוּ בֵּית** *Filii Civitatis*, (Cives, incolæ) *qui vendunt domum Synagoga, emunt ejus pretio arcam*. Constat utique, quod **כָּפַר** *Pagus* hic dicatur **עִיר** *Civitas* & **כְּפָרִים** *Pagani* **בְּנֵי הָעִיר** *Filii Civitatis*. Non ignoro equidem, quod **עִיר** *Civitas* sæpe apud Judæos tenuissimum habeat significatum & pro paucorum hominum convictu & societate sumatur, quippe quod ample satis in præcedentibus tradidi, attamen non sumitur unquam nisi pro societate hominum, qui in uno loco degunt. Atque id inde etiam evidentius est, quod dicatur: **בְּנֵי הָעִיר שֶׁמָכְרוּ רְחוּבָהּ שֶׁל עִיר** *Incolæ Civitatis, ubi vendunt plateam Civitatis* &c. Sane tota universitas hic constanter appellatur **עִיר** *Civitas*, licet, ubi de venditione Synagoga agitur, vicos intelligi contendat Gemaristæ. Hic vero significatus vocis differt ab eo, qui

in

in explicatione prioris textus usu venit, ubi כפרים sumebantur pro paganis, ruri sparsim habitantibus, quorum pauci in una degebant vicinia. Sic sane res fieri solet. Primum, ubi regio aliqua colitur, pagani hic illic Domicilia figunt sua: Atque hæc domicilia vocantur כפרים villæ: בתים / ut Kimchius, חוץ לעיר לכפרים ולעובדי אדמה *Domus extra Civitatem pro paganis & cultoribus terræ.* Philippus Aquinas. בתים מעטים יחד חוץ מהעיר *Pauca domus simul extra Civitatem.* Omnino vocabulum כפר ejusdem plane significationis est cum Latino *tugurium*. Ut enim hoc a *tegendo* dictum, ita & illud. Belgæ simili voce dicunt. *Boere-hutte.* Hæc simplicissima vocabuli hujus notio est. Sed procedente tempore multiplicatis regionis incolis & domiciliis, fit paulatim ut plures ejusmodi casæ & villæ in locis non admodum dissitis collocentur, quibus aliis interpositis & adjunctis paulatim formatur *Pagus*. Is vero quia constat ex *villis* & *casis* eodem nomine כפר apud Hebræos dici cæpit, licet haud ita frequenter in Scriptura Sacra, ut quidem apud Chaldæos. Hinc est, quod Interpres Chaldæus illud ערי פרוות / quod est in textu Estheræ, verterit per כופרנאן *Pagos*, quod tradit *Elias* in *Thisbi*. Ex *Buxtorfio* lego כופרנאין / is vero scribit כפרותא. In *Targum*, quod in *Bibliis* Buxtorfii huic Codici adjectum est, legitur קרי פציותא *Civitates pagorum.* פציותא vero frequentissimum in *Targumim* vocabulum est, & omnes societates hominum, laxè viventes & muro non constrictas notat. Sane ערי פרוות *Civitates Pagorum* in textu *Estheræ* magnas admodum vicinias notant, licet muro non

circumdatas, in quibus frequens hominum coitus erat. Belg. **Dorpsteden**. Convenit omnino cum hac *Φερίσι* vox *κωμόπολις*, quæ extat apud *Marcum* cap. vi. 38. neque ullibi præterea in S. Scriptura N. T. *Ἀγῶν*, dicitur, εἰς τὰς ἐχομύας κωμοπόλεις. Belgæ. **Dlecken**. Sed melius fortè reddidissent eadem voce, quæ in *Estheræ* libro est. **Dorpsteden**. Est ad eum locum *Grotii* satis elegans *Ὠχὴ Φερίσις*, quam religio esset prætermittere intactam. *Tacitus*, ait, cum dicit *Historiarum* v, subversa longæ pacis opera, haud procul castris in modum municipii extructa, *κωμόπολιν* describit. Talis *κωμόπολις* fuerat *Bethzaida*, nuper oppidi speciem nata, πόλεις hic dixit *Lucas* κατὰ χρησικέρον, ut & v. 12. *Hebræorum* Magistri quidam *פרור* putant esse *κωμοπόλεις*. Sunt qui dissentiant. Neque vero ita vertunt LXX. Ex *Josepho* constat fuisse *κώμας πόλεις μέγας* ὅν ἀποδεύσας. Hinc toties *Scriptores* nostri πόλιν ἢ κώμην promiscuè usurpant. Sic ἢ *Poetis* *Græcis* πόλιν dici, quæ sunt κώμαι, notant *Pollux* ἢ *Harpocratio*, ἢ exemplum adferunt in *Euboea*, de qua dixerit *Euripedes*. *Εὐβοί Ἀθήναις ἐστὶ τις γείτων πόλις*. Sanè id quod *Grotius* heic tradit, verissimum esse opinor, licet de eo aliquos dubitare asserat, quod *פרור* idem sit, quod *κωμόπολις*, aut κώμη. Vicus, ad oppidi speciem formatus, licet muris destitutus. Hos vero posteriores *Judæi* vocarunt *כפרים* / quod etiam a LXX. Interpretibus vertitur per *κώμας*, licet fatear, in loco *Estheræ* τὸ *פרור* neque per vocem κώμη neque per eam *κωμόπολις* versum esse. *κωμόπολις* igitur est *כפר* / laxiore significatu. Hinc factum, ut vocabulum hoc *כפר* ita fre-

frequenter in compositione junctum sit cum propriis locorum aut hominum nominibus, quæ in ejusmodi vi-
co erant celebria, haud propemodum aliter, ac apud Gallos fit in voce *ville* & Græcos Veteres quondam in voce πόλις. Frequentissimum est *Capernaumi* vocabulum, quæ *urbs* erat *Galileæ*. Sic apud *Lucam* est cap. IV. 31. ἡ κατήλθεν εἰς καπερναὺμ, πόλιν τῆς Γαλιλαίας. Esse autem *Capernaum* eundem locum, qui apud Talmudistas dicitur כפרנחום / voce composita ex nostro כפר & נחום / de eo nullum puto dubitare hominem. Adduxit Cl. *Buxtorfius* in *Lexico* suo plurima similia nomina locorum celebrium. Ut כפר הנניח *Cepar-chenanja*. כפר ברקאי *Cephar-barkai*. כפר-עזי *Cephar-Asis*. Et, quod notatu diguum est, vocabulum כפר ibidem æque per *urbem* ac per *villam* reddidit. Sed plurima alia exempla præter hæc, quæ notavit *Buxtorfius*, in unum collegit laudatissimus *Wagenseilius* in *Annotationibus* ad *Excerpta Gemaræ* Godicis *Sotæ* cap. III. p. 464. Est igitur כפר κώμη & כפרים sunt κωμοπόλεις, ערי הפרזות. Clarissimus quidem *Ligtfootus* ad locum *Marci* ante allegatum, existimavit vocem κωμοπόλεις respondere voci עירורת apud Hebræos. Sed id credere non possumus animum nostrum inducere. Credimus equidem, τὸ πόλις in Scriptura N. T. sæpe sumi pro κώμη & κωμόπολις, & quando id contingit, tum respici ad vocem עיר Hebræam, quam alias diximus quamcunque Israelitarum societatem denotare, in unum coeuntem: Verum hoc certissimum esse reor, quod κωμόπολις nimis sit speciale & distinctum in sua significatione vocabulum, quam ut id ad vocem עיר respiceret. עיר generale est, & ad-

scribitur sive *pagis* sive *urbibus*, sive *Oppidis* maximis, atque hinc fit, ut ea omnia loca עירורת πόλεις dicantur. Sed si accedit restrictio per adjunctam vocem κώμη, tum puto intendisse Scriptores Sacros aliam vocem, quæ est כפר. Uti verò ערי פרורת habes in libro *Estheræ*, sic habes כפר פרור & ערי פרור in Scripturâ V. T. eodem significatu. Prius occurrit Deut. III. 5. ubi Belgæ nostri Interpretes optumè: **Onbermuyde steden**. Posterius extat I Sam: VI. 18. ubi habent. **Land-blecken**. Fatendum tamen est nullam vocem in *pagis* quibuscunque significandis ita frequentem esse, quam כפרים. Opponuntur sibi mutuo omni versu, ubi de divisione *urbium* & *pagorum* terræ Canaan agitur in libro *Josue*. Exemplum sit Jos. XIII. 28. *Suburbanos* agros notari hoc vocabulo *Symmachus* putavit, sed *Masius* Salomonis Jarchii sententiam tenet, qui *villas minores* significari contendit. Hoc tamen verissimum reor esse, quod כפרים proprie *villas* & *pagos suburbanos* notet, qualiter nos vocem כפרים in priorè textu *Megillæ* accepimus. Hos vero commodo sensu *agros* dici posse, quis neget? Immo, quod dignissimum notatione est, Scriptores Novi Fæderis elegantissime sic distinguunt. Sic est apud *Marcum* cap. VI. 56. καὶ ὅπου ἐν εἰσπορεύετο εἰς κώμας ἢ πόλεις ἢ ἀγροὺς. Beza. *Et ubicunque introiveritis in VICOS, aut URBES, aut AGROS*. Belgæ signanter. **Blecken. Steden. Dorpen**. *Vulgatus* omnino aberrat per suum. *Vicos, villas aut Civitates*. Ortam hanc interpretationem esse ex varietate Læctionis, non dubitamus. Sic Luc. IX. 12. mentio τῶν κύκλων κωμῶν καὶ τῶν ἀγρῶν, *Vicorum & pagorum,*
qui

qui in circuitu Civitatis erant. Convenit utique *Φεγάσις*, quæ est 1 Chron. xxvii. 25. *שדה ערים וכפרים* Agri, urbes, & vici, an significatio, relinquo in medio. Atque hæc eadem omnino est distinctio, quam nos putamus locum posse obtinere in explicatione duplicis hujus loci Megillæ. Scilicet, quia Talmudistæ vocem non habent, qua distinguunt *pagos* a *viciis*, hinc eadem voce *כפרים* ambo hæc loca expriment, adeo ut prudentiæ Lectoris relinguatur fecernere, utra significatio in hoc aut illo loco debeat obtinere. Quod vero ad vocem *הצרים* attinet, de qua agimus, eam significare pagos minores suburbanos, id vero ex ipsa vocis notione colligi posse existimem. Designat *הצר* apud Hebræos *Atrium domus*, quæ ea pars domus est, quæ vacat & tamen aditum ad domum præbet. Sic sane *pagi* & *suburbanæ villæ* sunt respectu oppidi muniti.

Cæterum opponuntur *ערים* *pagis* *הצרים* *Civitates*, quas *munitas* intelligi putem ex hac oppositione. Veniunt alias in Scriptura hæc urbes munitæ distinctioribus nominibus, inter quæ sunt sequentia: *Oppidum munitum*. *עיר מבצר* Num: xxxii. 36. *Civitas muri* *עיר חומה* / vel *חומה* / *עיר אשר לו חומה* Lev. xxv. 29. & *Civitas munita muro*, *עיר בצורה חומה דלתים ובריה* & *Civitas firma*. 1 Chron. vii. 5. *עיר מצורה* 2 Chron. xi. 10. & *הבצורה* apud *Danielem*, ejusdem significationis. De *Pagis* vero plura alia nomina reperiuntur apud Hebræos, ut *בנים ערים* *Filia Civitatum*, *פצח* / *עכברא* / *דרתא* / *חור* *Vici*, apud *Rabbinos*, *בית פלך קומישון* / Postremum vocabulum versum ab *Plan-*

Plantavitio est per villam amplissimam. Recte autem; notat enim *Comitatum*, & convenit omnium maxime cum $\tau\tilde{\omega}$ פֶּלֶךְ / quod integrum terræ tractum & Provinciam significat. De hujus autem potestate vide *Seldenum* lib. II. cap. v. de Synedriis, qui id per pagum aut tractum & Provinciam convertit, quod posterius receptum est.

Ex hac tandem pagorum & vicorum (exprimuntur autem uno nomine כְּפָרִים) differentia, constabit tandem, ni fallor, quinam illi sint כְּפָרִים / de quibus in posteriore textu *Megillæ* traditur, eos habere *Synagogas*. Sunt scilicet *vici* & *viciniae* Majores, quales apud Judæos etiam non *Civitates* (עִירֹת) modo, sed & עִירֹת גְּדוּלוֹת *Civitates Magnæ* vocari poterant, si centum & viginti incolas, & in iis decem *Otiosos* numerare possent. Hos vero quis neget *Synagogas* habuisse? *Grotius* ad Marc. I. 39. Nam & in majoribus vicis, qui ad oppidorum magnitudinem accedebant, *Synagogæ* erant. Sed quid etiam manifestius ex eo ipso loco *Marci Evangelistæ*. Et dixit iis: (discipulis) *Eamus in contigua oppidula*, (κωμοπόλεις) ut & illic prædicem; ad hoc enim sum egressus. Et prædicabat IN SYNAGOGIS EORUM in tota Galilæa. Videmus manifeste ταῖς κωμοπόλεσι, attribui συναγωγὰς, hoc est, *Ædes Synagogæ*. Atque tales profecto כְּפָרִים κωμοπόλεις erant, de quibus posterior *Megillæ* textus loquitur, quod inde est evidentissimum, quia illis כְּפָרִי Vicis attribuuntur פְּרָשִׁים Pastores, Senioresque septem & שְׁבַעֲרֵי Septem boni Viri Civitatis. De iis agit *Vir Clariss.* ex commentariis ad eundem hunc textum

Me-

Megillæ §. cx. & seq. Statutum scilicet est in textu non esse *vendendam Synagogam*, nisi hac conditione, ut pretio Synagogæ venditæ res magis sacra, qualis *Arca*, pluteus, *Liber Legis*, acquirenda sit. In *Commentariis* vero *Gemaristarum* ad hoc statutum duæ sunt limitationes, altera ipsius est statuti, altera conditionem adjectam spectat. Ad statutum ipsum observarunt, id unice pertinere ad *Synagogas Vicorum*, quia *Synagogæ Oppidorum* non venduntur. Ad conditionem adjectam notarunt, eam eo tantum casu valere, quando *Synagoga* ejusmodi vendita erat absque solenni approbatione *Seniorum*. Sic *Maimonides* ad *Misnam*. זהו כשלא מכרו אותו אנשי הכפר כולם בהסכמה אבל אם מכרוהו זקני המקום כולם במעמד אנשי המקום כולם יכולים למכור ואפילו לעשות ממנו *Hoc obtinet, quando Cives illius vici omnes eam non vendiderunt cum approbatione solenni* [malè nuper versum *cum communi consensu*. Non hic communis consensus, sed *approbatio publica* memoratur, quæ dicitur דעת פרנסים *decretum Seniorum*. Sic *approbationes* librorum, ut hodie loquimur, dicuntur apud ipsos הסכמה / quam mentem veram *Maimonidis* esse, ex omnibus statutis hujus negotii aliis patet] *Sed si omnes Seniores illius loci in publicis universi populi comitiis eam vendunt, tum ea etiam ratione vendere eam possunt, ut ex ea etiam liceat facere cauponam*. Sic igitur se res habebat. Quando incolæ alicujus vici, qui de suo Synagogam extruxerant, in id consentiebant, ut *privatim* Synagogam, suis sumptibus, aut forte ex pecunia aliunde collata extructam venderent, tum conditiones pri-

mum certæ debebant præscribi, quibus cautum erat, qua reverentia locus ejusmodi esset post venditionem habendus, & insuper pecunia ex venditione collecta convertenda non erat in res profanas. Sed si *venditionem* hanc publicam faciebant, & per *Seniores* in publico loco fieri curabant, tum quidem ad nullum horum obligabantur & eas etiam præscribere conditiones poterant, quæcunque iis erant placitæ. Unde etiam patet, quam non intellexerit Vir Cl. verba *Gemarae*, quæ §. cxi. allegat, quando ad eorum explanationem addit: *Hæc autem venditio non tantum ipsi cætui adscribitur, sed & Septem-Viris Civitatis, qui Synagogam aliquando soli pro autoritate sibi concessa, aliquando in comitiis populi vendunt.* Haud ita Vir Clarissime, neque enim horum quicquid in verbis *Gemarae* est. Non est distinctio inter *Seniores* aliquando *vendentes in Comitiis populi*, & aliquando *non vendentes*, sed inter *Cætum Civitatis*, cujus Synagoga erat, aliquando eam vendentem publicè absque publico decreto & consensu Seniorum, & inter *Seniores*, eam publico nomine vendentes. Error inde profectus, quia verba *Gemarae*: שלא מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר *Quam non vendiderunt Septem boni Civitatis in comitiis incolarum illius Civitatis*, ita accepit ac si verba: *In comitiis populi*: continerent distinctionis rationem, cum tamen distinctionis ratio fundata sit in universa sententia, ut scripta est. *Synagoga privatim per Cives venditæ pretium non converti potest, nisi in res sacras, sed per Seniores, eosque publice approbantes venditæ potest.* Hæc distinctionis est ratio. Confer *Maimonidem* Hil-

Hilchoth *Tephilla* cap. xi. §. xviii. Concludimus tandem, in ultimo hoc loco *Megillæ* sub nomine כפרים intelligendas esse præstantiores villas, majores sane iis, de quibus in priore loco *Megillæ* fermo fuerat. Atque ita existimo sententiam *Ligtfooti* recte posse defendi, quod Pagi nullas habuerint Synagogas.

Non dissimulabo autem Doctorem Judæum aliter paulo difficultatem hanc objectam tollere tentasse. Is ita prædicabat, rem esse certissimam in *Pagis* non fuisse Synagogas, idque ex priore loco plenissime constare: Fieri tamen potuisse, ut ubi numerus paganorum excrescebat, illi conspirarent ad eligendam vel ædificandam (si qui inter ipsos opulentiores) certam aliquam Ædem, in quam subinde conveniebant, ut suas quisque funderet preces. Alias neque obligatos fuisse paganos ad extruendam Synagogam neque frequenter id factum, ut ab ipsis extructa sit Synagoga, neque præterea illam Synagogam ut publicam sed privatam esse habitam, alienandam iccirco a paganis, vendendam, destruendam, si id ipsis placeret. Si cui hoc magis placeat, is vocem כפרים in priore textu *Megillæ* eadem ratione interpretari poterit atque in hoc posteriore, neque ideo quicquam statuet, quod *Ligtfootum* feriat. Non enim de eo disputatur, an hac illa infrequenti & rara occasione pagani instructi privata quadam fuerint Synagoga, sed an ordinario in pagis Synagogæ fuerint. Quod insuper *Ligtfootus* asserat, fuisse כפרים / *Urbes munitas*, in quibus nullæ fuerunt Synagogæ, in eo certissime erravit. Sed satis videtur esse dictum de hoc argumento.

Utile erit hic adjicere, me ex loco quodam a Cl. *Wagenfeilio* allegato ex *Schalschelet Hakkabbala*, quando de usu vocis כפר in conjunctione agebat, didicisse, quod ארם נהרים / *Syria duorum fluviorum* & *Syria Tsobea* pro una & eadem regione fumantur in Cod. Tal. *Bava Kama* cap. vii. sicut etiam in *Tosephoth*. unde nunc intelligi datur, quo sensu *Maimonides*, alibi a nobis citatus, asserat in Libro de *Decimis*, Davidem *Aram Nabaraim* subegisse, quod, hoc ignorato, non æque percipiebamus, sicuti dubio procul falsum est. Ortum vero est, ut putamus, ex inscriptione Psalmi lx.

CAP. XIX.

Hypotheses de pluribus ac speciatim tribus ראשי הכנסת Archisynagogis & Lectoribus septem, alibi ad conficiendam conjecturam de Decem Otiosis a nobis jactæ, vindicantur, explicatis locis Marc. v. 22. Act. xviii. i. 8. 17. xiii. 15. Capernaumi unam tantum Synagogam fuisse probatur. Quinam sint טובי העיר septem boni Civitatis, divisi in ג' פרנסים Tres Pastores, שני טובים duos bonos, שני עקרי הקהל & duos Præcipuos cætus docetur, instituta comparatione inter hos septem bonos & septem Viros Judices, quorum Josephus, a Seldeno & Grotio non intellectus, meminit.

SI in antecedenti disputatione suo loco satis evictum non sit, posse aliquem uno eodemque tempore

pore *Otiosum* dici & simul valde *occupatum*, fieri potest, ut aliud luculentissimum illius thematis nostri argumentum hoc capite exhibeamus. Nimirum postquam ostenderamus, veram rationem *necessitatis numeri denarii* in Conventibus sacris ignorari a Judæis, nos eam petieramus a necessitate officiorum in Synagoga præstandorum. Attendentibus autem ad officia, in Synagogis Veteribus præstanda, videbatur sponte hic numerus occurrere. *Primo* itaque notabamus, Scripturam mentionem facere τῶν Ἀρχισυναγῶγων *Præfectorum Synagoga*, quam vocem ἀρχισυναγωγῶν respondere dicebamus in sua significatione פְּקִידֵי שְׁנֵי הַכְּנָסִית *Capitis aut Principis Synagoga*, quæ apud Hebræos Scriptores satis est frequens. Eos vero *tres* fuisse numero conjiciebamus, quia is numerus in cætu formando ex Hebræorum Scriptorum sententia simplicissimus est. Horum vero unum (forte *primum*) populo præivisse preces & gratiarum actiones, in Synagoga præstandas, quod nunc committitur τῷ ᾧ *Ministro Synagoga*, quia hoc officium apud Veteres non ita fuit honoratum atque quidem nunc est. *Secundo* observavimus, constantissimum fuisse Veteris Synagogæ institutum, ut *septem* Israelitæ Sabbathi die *legem* in Synagogis pro palam legerent, quod hodieque ab ipsis summa cum religione fieri solet. Lektionem hanc omnino esse & fuisse liberam unicuique Israelitæ idoneo, neque tamen omnes fuisse aptos ad opus hoc perficiendum. Ignorantiam Linguae & Legis suæ post Antiochi Epiphanis ætatem apud omnes, maximos, minimos, bonos, malos, adeo invaluisse, ut quandoque honoratissimi in gente Judai-

câ Viri fuerint, qui Legem legere nesciebant, nedum interpretari. Concludebamus hinc, abs re non esse, si quis cogitaret statos quondam fuisse septem Viros *litteratos*, qui præparati ad Lectionem hanc præstandam in Majoribus Civitatibus Synagogam accesserint, ut, si quis fuerit Lectorum defectus, is ab iis potuerit suppleri, si vero nulli se Lectores omnino proderent, iis hæc cura potuerit demandari. Atque hæc innocua nostra erat conjectura, modeste proposita, cujus *ὑποθέσεως* omnes claris documentis sunt comprobatae.

Haftenus autem ea fueram opinione, licitum esse unicuique homini in rebus incertis atque obscuris, si nihil certi scire datur, certi quid divinare & conjicere, quia sic naturam nostram Deus formavit, ut mens nostra ad ultimum usque terminum id, quod verum est, persequatur. Hæc vero duo aut tria tantum requiri in eo, qui ingenio suo hunc lusum in obscuris rebus permittit: Primum quidem, ut formandæ sententiæ nullas falsas immisceat *ὑποθέσεως*. Dein, ne alii importune sententiam hanc obtrudat, Postea, ut eam modeste proponat, quia non de eo loquitur, quod verum, sed quod verisimile, non de eo, quod probatum, sed probabile est.

His autem legibus quando religiose obediveram, non existimabam fane, ullum unquam fore Virum, paulo spectatiorem, (humilioris enim animi homines id facere, non miramur, imo ægre non ferimus) qui adeo nullam otii sui rationem haberet, ut sententiam ejusmodi de re exigui momenti totam repetere, singula illius verba referre, & censere, &, si cul-
pan-

pandi copia deesset, nullum tamen eorum intactum prætermittere, animum suum induceret, hunc enim hominem putabam, si maxime *occupatus* esset aut esse videretur, eodem tempore valde *Otiosum* fore. Sed si hoc credere potuissem, ut revera satis luxuriosum hoc seculum est, non habebam tamen rationem ullam præsumendi, hominem adeo inhumanum atque importunum extitutum esse ullum, qui me ob has ipsas cogitationes vulgatas, in quibus nihil insipidi & absurdi est, *audaciæ*, *temeritatis*, & *confidentiae* accusaret, sententiam vero ipsam *incertam*, *falsam* & *ineptam* diceret, vocibus ubique ad invidiam meam exquisitis. Atque ita tamen nuper Viri cuidam docto placuit agere, cui has delicias suas relinquemus.

Quoniam vero fundamenta nostræ sententiæ omnia bene nobis nunc videntur jacta & quæ illi adversabantur, difficultates, quantum e re nostra erat, sublata, primum quidem dubii hæsimus, an *Viris* nostræ ullis egerent vindictis, quia eas testatissimæ veritatis esse nobis imaginabamur, & per frequentes Viri Clarissimi negationes, concessiones, limitationes plus juvari quam everti credebamus; sed re curatius expensa, non putabamus committendum esse, ut ad tot Viri Clarissimi exceptiones nihil reponeremus, postquam huic disputationi nos immiscueramus. Id tamen intelligebamus plane ineptum, inutile, nobis indignum, Lectorique nostro ingratum fore, si verba nostra omnia repetere, dein omnes Viri Docti ad illa exceptiones referre, iisque singulis prolixam responsionem subjungere institueremus. Ægre ferret
Vir

Vir Clarissimus, si dicerem, tanti nobis singula ipsius dicta non esse, dicam igitur potius, tanti nobis non esse universam nostram conjecturam, ut hoc pretio eam redimamus. Id igitur agemus potius, ut hypothesium nostrarum veritatem vindicemus, satis securi de consequentiis, inde ante hac nexis, & porro nectendis: Maxime, quia animadvertimus id operam dedisse Cl. Virum, ut hypothesium nostrarum veritatem convelleret. *Hypotheses* autem nostræ sunt *binæ*. Prima est, fuisse in Vetere Synagoga *tres* Presbyteros sive *Archisynagogos*. Secunda, fuisse in eadem *septem Lectores*.

Ad *primam* pertinent hæc duo capita. *Fuisse in Synagoga Vetere Archisynagogos plures*, & dein, *fuisse speciatim tres numero Archisynagogos*. De singulis distinctè.

Plures fuisse *Archisynagogos* probaveram ex tribus *testimoniis* Historiographorum Novi Fæderis, quæ adeo clara & evidentiæ erant, ut non nisi per vim manifestam iis illatam Viro Clarissimo datum fuerit respondere. Nefas esset id dicere, nisi id ad oculum & animum unicujusque Lectoris posset demonstrari.

Prior locus desumptus erat ex Marc. v. 22. ἔρχεται εἰς τὴν Ἀρχισυναγωγὴν, ὀνόματι Ἰάεϋ. Et ecce accessit unus ex Præfectis Synagogæ. Inde nos olim ita: Cæterum quando dicit hoc in loco Marcus Evangelista, quod *Fairus* fuerit εἰς τὴν δέχουναγωγὴν, omnino præsupponit, quod fuerint δέχουναγωγοὶ plures. Quid hic effugii? *Capernaumi*, ait Vir Clarissimus, *plures* fuerunt Synagogæ, quarum cum singulæ suum *Archisynagogum* haberent, earumque uni *Fairus* præesset,

esset, is summo jure εἰς τὴν δεξιαν αὐτῶν potuit vocari. Sic scilicet minima opera soluta est difficultas. Sed unde probat, *Capernaumi* plures fuisse Synagogas? *Amœnissimus locus fuit*, ait, & hinc incolis frequens. Hinc ejusmodi consequentias forma. *Capernaum fuit locus amœnus: omnis locus amœnus est incolis frequens: omnis locus incolis frequens plures habet Synagogas*, ergo *Capernaum habuit plures Synagogas*. Si id audeas, Vir Clarissime, ut ipse Tibi hypothesesingas, ex fallacibus principiis deductas, ut Scripturæ sensum inflectere possis, quid miror amplius ludum jocumque Tibi esse mihi contradicere? Sed ad rem. Principia hæc: *Locus omnis amœnus est incolis frequens: omnis locus incolis frequens plures habet Synagogas*; incerta esse & ambigua, si monere vellem amplius, supponendum mihi esset, Lectorem meum communi judicio non uti. Poteram igitur hic acquiescere usque quo mihi probetur, fuisse *Capernaumi* plures Synagogas, quod hætenus non est factum: Quodsi vero factum esset, ne tum quidem probata sed probabilis demum Viri Cl. exceptio esset. Sed ratio est, quod urgeam *Capernaumi* unâ plures Synagogas non fuisse. Sane quando attendimus ad Historiographos Novi Testamenti & ad *Josephum* (ex his autem de loco judicium formare licet) nullum omnino dictum nobis occurrit, quod illis cogitationibus ansam det. *Josephus*, quantum ex Scriptoribus colligo, qui illius dicta de locis terræ Canaan celebrioribus observarunt, in omnibus libris suis *Capernaumi* mentionem facit omnino nullam, nisi quod de Bel. Jud. lib. III. cap. xxxv. Genesariti-

cam Regionem describendo, tradat eam rigatam
 Πηγὴν ποτιρωπιάτην, Καπερναὲν αὐτῶν οἱ Ἰπικῶες καλεῖται,
Fonte dulcissimo, quem accolæ Capernaumum vocant.
 Locus est apud *Adrichomium* & *Ligtfootum* notatus.
 Meminit insuper *Ligtfootus*, κεφαρνάμη memorari in
Vitâ Josephi, de qua dubitat, an cum nostra *Capernaum*
mo debeat conferri. Dubitabimus cum illo, donec lo-
 cus a nobis visus ac expensus fuerit, quem nunc inqui-
 rere non vacat. Certe id constat, quod lib. II. de Bell.
 Jud. cap. xxv. Galilææ, cui præpositus erat, urbes il-
 lustriores omnes describendo, nullam Capernaumum
 memoret. Quid vero? An credere potes, *Josephum*,
 qui celebriora loca omnia Patriæ suæ describit, hujus
 loci mentionem facturum omnino nullam, si cum cæ-
 teris locis frequentia & ornamentis potuisset compara-
 ri? Fontem ait fuisse, in amæno tractu ortum, quem
 credere possumus domicilia primum quorundam al-
 lexisse, dein per frequentes habitationes ibidem forma-
 tum fuisse *Pagum* tempore Christi valde florentem,
 postea vero ex vaticinio Christi rursus diminutum,
 quod quin *Josephi* ætate jam evenerit nulli dubita-
 mus. Neque enim loqui *Josephum* de alia Capernaum-
 o, quam hac ipsa, persuasum habuit *Ligtfootus*
 atque habeo persuasissimum, quia nostra Capernaum
 ibidem locorum sita fuit, ubi hunc situm esse fontem
 monet *Josephus*, licet *Adrichomius* heic aliter judi-
 cet. Quod vero ad *Historiographos Novi Fæderis*
 attinet, illi talia edisserunt, ex quibus vix aliter pos-
 sumus colligere, quam Capernaumi unam tantum
 fuisse Synagogam. Præterquam enim quod, cum sæ-
 pe admodum Capernaumi mentio injiciatur, nullibi plu-

plures illius Synagogæ numerentur, putamus eo nos ducere historiam, quæ est apud *Lucam* cap. vii. 5. Narratur ibi loci, Centurionem, hominem minime Judæum, servum moribundum suum servare cupientem in vita, misisse *Seniores Judæorum* (τὰς πρεσβυτέρους τῆς Ἰσδαίων, hoc est, τὰς ἀρχοντας, τὰς δεχουναγώγας, quorum unus fuit *Fairus*) ad Christum, pro ipso intercessuros: Hos vero ita dixisse: Ἀγαπᾷ γὰρ τὸ ἔθνος ἡμῶν, καὶ τὴν συναγωγὴν αὐτὸς ὠνετόμησεν ἡμῶν. *Diligit enim gentem nostram & Synagogam nobis ædificavit.* Quid? An vero simile, an probabile, beneficium ædificatæ Synagogæ debituros incolas Capernaumi homini gentili, si Capernaumum celebrata adeo fuerit Civitas? An non potius omnia huc tendunt, ut cogitemus, fuisse celebriorem pagum & vicum, qualem in capite præcedenti descripsimus. Unius Centurionis moribundus erat servus, hic accessit Judæorum Presbyteros, hi unius servi gratia ad arbitrium Centurionis Christum adeunt, an hæc talia sunt, ut cogitare possis, Capernaumum celebratam fuisse urbem? Apud Johannem Evangelistam cap. vi. 59. memoratur una tantum *Capernaumi* Synagoga. Ταῦτα εἶπεν ἐν συναγωγῇ, διδάσκων ἐν Καπερναεὺμ. *Hæc dixit, in Synagoga docens in Capernaum.* An hic est, ἐν μιᾷ τῇ συναγωγῇ in una Synagogarum, ut alibi Lucas? Neque aliter unquam, quando Capernaumi mentio. Sed & ipsum nomen כפרנחם indicat, fuisse *Capernaumum Pagum* aut *vicum* celebriorem, quales כפרנחם *Civitates* dicuntur, (sic enim *Capernaum* πόλις dicitur apud Evangelistam) in præcedenti capite descripti. Atque hi vici an plures unā habuerunt Syn-

agogas? Dicam, ut res est, quando elaboratas lucubrationes *Ligtfooti* consulimus, ad *Chorographiam sacram*, ita omnino nobis videri, fuisse *Capernaum* pagum prope *Tiberiada*, ad lacum Gennesariticum situm, primo, ut ex Christi prædicatione constat, exiguum, dein celebriorem, quando in eo extructa fuit Synagoga. Propinqua admodum fuit *Tiberiadi*, neque facile credi potest, in uno eodemque littore ad exiguam distantiam oppida fuisse duo, celebritate secum certantia. Profecto illustris *Grotius*, quod observatu dignissimum est, licet ea fuerit sententia, quod inter *Presbyteros Synagogæ* unus fuerit, cæteris superior & præstans, hoc tamen inane effugium non quæsit, sed recta confessus est, *Capernaumi unam tantum fuisse Synagogam*. Sic scripsit Vir Illustris ad Matth. cap. ix. 18. Quodsi vero Vir Clarissime, tu eandem cum *Grotio* τὸ ὅριον tueris, & nihilominus *Grotii* conciliatione derelicta spreta-que aliam tibi interpretandi viam facis, an non eo ipso satis significas, redactum te per hunc locum in angustiam esse, ex qua nisi per vim & saltum te liberare nequeas? Quanto satius Belgæ nostri Interpretes, ad Luc: xiv. 14. ad N: 11. **De Oberste van de Synagoge. Dat is: Een van de Oberste/ want elke Synagoge hadde meer als eenen Oversten.** Atque hoc unum idemque est, quod nos defendimus, & mox, si Deo placet, exposituri sumus latius, ut Hebræorum constitutionibus conveniens.

Non ausus autem est V. Cl. hac exceptione se defendere in responsione ad *secundum* locum a nobis productum ex Act: xviii. 8. 17. ubi in una Ecclesia Co-

rinthiaca κεῖται καὶ Σωθένης δὲ χειρὸς αὐτοῦ nomini-
bus suis exprimuntur. Quid hic novarum rerum?
Committitur hic *fallacia*, inquit, *quam jure compo-
sitionis appellare queas, quandoquidem componuntur,
qui tempore erant maximè sejuncti.* ὕψ. viii. *Crispus*
dicitur Archisynagogus, & ὕψ. xvii. *Sosthenes*. Pu-
tat igitur *Crispum*, Christianum factum, esse remo-
tum ab officio, suffecto *Sosthene*. Nam quis *Judæos*
hominem Apostatam, inquit, *putet toleraturos Ar-
chisynagogum?* Sic respondet nobis per incertissimas
conjecturas ad certas veritates, qui nos *temeritatis*
& *audaciæ* in simulabat, quando, nullum oppugnan-
tes, conjecturam innocuam de re incerta & dubia pro-
ferebamus. *Crispus*, inquit, remotus est ab officio:
Sosthenes illi est suffectus; cum tamen in hac histo-
ria, ubi eventus Pauli & fidelium Corinthi enarran-
tur, nihil omnino horum obveniat. Sed si ego non
meam sed præstantium Interpretum opinionem secu-
tus tibi objiciam, *Sosthenem* itidem fuisse *Christia-
num*. Quid aliter colligas ex Epistola Pauli ad Co-
rinthios prima cap. i. i. ubi Apostolus una cum *Sost-
hene* fratre Corinthiacæ Ecclesiæ salutem precatur.
Quid similis vero, quam eundem hunc *Sosthenem*
fuisse, qui in Corinthiaca Ecclesia notissimus erat,
quondam illius Ecclesiæ Archisynagogum? Sic om-
nino *Syrus* judicasse videtur Interpres, recte notan-
te Venerabili Beza. Cogita igitur, ut se res vere ha-
buit, in Synagogis, inter gentes ædificatis olim, re-
motioribus a terra Canaan, sapientum doctorum non
admodum magnam extitisse copiam; Archisynago-
gos autem fuisse inter τὰς παρεπιδήμους τῆς Ἀφροδείας

honoratissimos, quos, qui in Synagoga fuerunt, omnes summopere reveriti sunt, in Synagoga ipsa plures fuisse, qui Pauli annunciationi credebant, & facile conciliabis, quomodo illi, licet Paulo dediti, suam tamen Synagogæ Præfecturam & dignitatem plurimum temporis potuerint tueri. An res nova est, in ipsis Ecclesiis nostris, ubi exploratores vigiles nulli defunt ubique locorum, aliquando per plurimos annos ejusmodi tolerari Doctores, sive Ecclesiis sive Academiis præfectos, qui ab iis diversissimum sentiunt? Recurre, si vis, ad seculi hujus primordia & intelliges, quo oculos meos intendam, ne Veteris Ecclesiæ frequentissima exempla allegem. Nihil docebat Paulus (sic enim ipse confitetur) quod Judææ Religioni contrariabatur; immo hoc docebat factum esse, quod omnium temporum vaticinia futurum prædixerant, atque hinc in plurimis Synagogis, ubi fama ipsius adventum & nuncium non præoccupaverat, gratisimus extitit Orator, quod Acta Apostolorum satis significant, usque quo Gentilium suorum livore & malitia est diffamatus. Si hæc tibi talia posthac videantur, Vir Clarissime, ut capere nequeas, non erit mihi amplius molestum, ut qua cæpisti ratione locum hunc interpretere.

Sed bonum factum est, quod tandem pervenerimus ad locum, a me allegatum, quo totidem verbis in una eademque Ecclesia dicuntur fuisse plures *Ἀρχισυνάγωγοι*. Extat is in Actis cap. XIII. 15. *Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶ νόμου καὶ τῶ προφητῶν ἀπέστειλαν οἱ ἀρχισυνάγωγοι πρὸς αὐτὸς: post lectionem Legis & Prophetarum miserunt Archisynagogi ad eos. Paulum sc. & Bar-*

Barnabam, qui in Synagoga erant. Quid hic *consilii*? Utique hic in una Synagoga plures Archisynagogi expresse memorantur. Utique heic loci nulla præcedentium exceptionum valet, quod ipse V. Cl. fateatur, quid igitur? Quæso te mi Lector, attende. *Ne sic quidem*, (hæc scripsit verba) *ex omnibus iis, quæ ad istum locum Lucæ diximus, ullo modo sequitur, quod Viro Docto erat concludendum; nimirum in una eademque Synagoga plures fuisse Archisynagogos, id est, ראש הכנסת, quemadmodum Vir D. illa duo, ceu ejusdem significationis, vel promiscue usurpare solet, vel alterum per alterum explicare. Id solummodo inde recte collegeris, fuisse in illa Synagoga plures Præfectos, qui illam communi consilio gubernarent, quosque Lucas voce latius sumpta vocaverit' Ἀρχισυναγῶγες. Intellextin' Lector? Concedit, in Synagoga plures fuisse Præfectos, quos Lucas Archisynagogos vocet, perseverat tamen negare, in Synagoga plures esse Archisynagogos, id est, ראש הכנסת. Si ad pauciores terminos has propositiones reducas, hæc duo themata in iis conclusa reperies. Concedo, esse in Synagoga plures Archisynagogos, & nego, esse in Synagoga plures Archisynagogos. Dicam, ut res est, me, quando primum hæc in oculos incurrebant meos, serio doluisse, quod Vir Cl. magis amaret mihi contradicere & ὑπόθεσιν suam φυλάττειν, quam veritatem, totidem verbis in Scriptura contentam agnoscere, sed ut nunc rem video & repeto, vix est, ut me satis servare possim ferium. Concedis mihi utique, ὃ βέλπτε, esse in Synagoga plures Præfectos, quos Sacri Scriptores Archisynagogos vocant, atque*

id

id ipsum est, quod ego volo. Si Tibi placet, nega in posterum esse in Synagoga plures ראשי כנסת *Principes* (Capita) *Synagogæ*, concedas modo, esse in Synagoga plures Præfectos, quos Lucas *Archisynagogos* vocat. Atqui nunc demum incipio sapere, quando intelligo, esse in Synagoga plures *Archisynagogos*, neque tamen esse plures ראשי הכנסת / cum tamen ראש הכנסת id ipsum sit, quod græcum ἀρχισυναγωγός. Eadem res est, si neges, te habere δέμας & tamen concedas te habere *pecuniam*. Est hæc distinctio, fateor, adeo arguta & subtilis, ut nesciam, an turba Philosophorum hætenus nomen in venerit ad illius speciem commode exprimendam. Si inter acutissimos hos Viros educatus sis, Lector, putabis te satisfacere posse per distinctionem *rationis ratiocinantis*, qua quidem, an subtilior detur ulla, ego equidem ignoro. Sed crede mihi, non satisfacies, vel fatear potius ego, me vim hujus acuminis non percipere. At Syrus, etiam subjungit, antiquissimus Doctissimusque Interpres expositionem hanc juvare videtur, qui cum vocem ἀρχισυναγωγός alibi per רב כנושתא reddit, vel קשיש / ריש כנושתא hic loci vertit קשיש *Seniores*. Scilicet igitur Syrus Interpres notissimam positionem te negaturum aliquando præsumens tuam expositionem juvare voluit. Sed ego Tibi monstrabo locum, in quo Syrus Interpres vocem ἀρχισυναγωγός in singulari per קשיש *Seniorem* reddit. Est is in Actis Apostolorum cap. xviii. 17. ubi *Sothbenes* ἀρχισυναγωγός, quem tu ante fasus es fuisse ראש הכנסת tuo significatu, dicitur קשיש רב כנושתא πρεσβύτερος ὁ συναγωγῆς *Senior Synagogæ*. Scilicet Sy-

Syrus ille antiquissimus Doctissimusque Interpres sci-
vit δέσις ἀγωγῶν & πρεσβύτερον ἢ ἀγωγῆς unam ean-
demque rem esse, quod nos defendimus, & ne quis
in eo erraret, ut nunc erratur, vocem δέσις ἀγωγῶν
reddere voluit per נשק πρεσβύτερον. Siccine vis Vir
Clarissime? Tum quidem erimus ὁμόψηφοι, quod
cupio.

Vindicatis vero nunc uni Synagogæ pluribus *Ar-
chisynagogis* aut *Præfectis*, sive ראשי הכנסת / vin-
dicemus etiam *numerum* illorum *ternarium*, quem
itidem magna, ut solet, confidentia negatum ivit,
licet ad loca, quæ ad ὑπόθεσιν nostram probandam
præsupposita erant, vix quicquam reposuerit. Quod
enim ad *primum* attinet canonem: אין עושין שררה
על צבוח בפחות משנים *Non faciunt in Synagoga
Præfecturam, nisi quæ ad minimum duorum sit*, re-
cte observat, illum ab ipsis referri ad Collectionem
Eleemosynarum, sed id ipsum nos observaveramus.
Neque desinit tamen ideo hæc regula esse generalis,
ut ex ipsis illius recitatione patet. Ad *posterior-*
em, quod Deus sit celebrandus ad minimum *in præ-*
sentia duorum Seniorum, ait *se pleraque omnia con-*
cedere. Monet tamen Lectorem serio, testimonium il-
lud citato Cap. xvi i. non inveniri in *Colbo*, ne fru-
stra laborando quærat, quod sibi evenisse narrat. At-
que ego te nunc moneo Lector reperiri illud cap. xx.
in *Colbo*, ex Codice Hierosolymitano desumptum.
Sed quis hic ab ipso superatus est labor? Si duas per-
rexisset legere unius *folii* columnas, locum invenis-
set, qui ita est evidens, ut ad illum reponi nihil pos-
sit. Sic habet totus: וצריך להודות בפני עשרה או יותר
ועל

ועל זה נהגו להודות אחר קריאת התורה לפי שגם
 היא ב' או יותר וצריך שהיו שם שני זקנים שני ובמושג
 זקנים יהללוהו *Necesse vero est, Deum celebrare prae-*
sentibus decem aut pluribus, quapropter etiam con-
sueverunt Deum celebrare post Lectionem Legis, quia
ad eam quoque decem numero aut plures requiruntur.
Necesse autem est, ut sint ibi praesentes duo seniores,
prouti dicitur: In Confessu Seniorum celebrabunt te.
 Sed quid hic locus ad Archisynagogos tres probandos
 facit? Non ita profecto ineptus sum, ut ex *duobus*
tres fingam, sed hoc tunc volebam idem, quod V.
 Cl. nunc contendit. Statuit is *Seniores Synagogae* esse
septem, iique accedere alium, qui sit ראש הכנסת
 ὁ Ἀρχισυνάγωγος. Ergo *octo* dicis fuisse Synagogae
 Seniores? Is tamen *septem* fuisse ait. Sic ego per hos
duos Seniores, eos intelligebam, qui sacris rebus in
 Synagoga rite agendis aderant. His autem adjunctum
 esse *tertium*, ejusdem cum ipsis dignitatis, qui po-
 pulo praebat preces & Lectionem atque interpreta-
 tionem Legis, quae officia tandem demandata sunt
 τῷ ה"ן Synagogae Ministro, qui procedente tempore
 factus est honoratior. Atque heic est, ubi me gra-
 viter accusat, quod *Chazanitarum* dignitatem proce-
 dente tempore magis elevatam esse asseruerim. p. 245.
 quasi *omnes temporum articulos & mutationum mo-*
menta in numerato haberem, cum tamen hoc ipso ni-
 hil sit certius & evidentius, secundum Hypothesin
 Cl. Viri. Quid enim? Is contendit, quod ה"ן distin-
 ctum sit nomen a צ"ח Ministro Synagogae, quodque
 id vocabulum *ministerium* multo notet vilius & de-
 spectius, quam hoc est *Ministri Synagogae* in ho-
 dier-

diernis Synagogarum ædibus. Jam vero evidens est in Synagoga Vetere multo frequentius occurrere titulum חזן quam שליח צבור / eo significatu, quo nos illum acceptum volumus pro *Ministro Synagogæ*. Quod si igitur tu contendas, חזן esse titulum minoris dignitatis, quam illum שליח צבור / & nihilominus constet, hunc titulum apud Veteres multo frequentius Synagogæ Ministris adscribi, quam illum צ"ש / qui nunc magis in usu est, an non inde sponte profluit, officium *Synagogæ Ministri* procedente tempore factum esse honoratius? Si enim ego plurimum non fallor, ex titulis & nominibus judicandum est de dignitatibus majoribus minoribusque. Præter hoc argumentum, quod ex ipsius $\text{משה$ ducitur, de qua nunc judicium meum non formabo, ego idem collegeram ex evidentibus locis, in quibus חזנים *Ministri Synagogæ* (ubi eorum in Talmudicis Scriptis est mentio) ut infimi gradus officarii describuntur, haud multum a vulgo diverſi. Verum in hodiernis Synagogis *Synagogæ Ministrorum* ea est dignitas, ea eorum existimatio, ut nulli penè in universa Synagoga cedant honorato Viro, sed merito ab omnibus ut sapientissimi sanctissimique cætus Viri suspiciantur. Ex his inter se comparatis, quid sequatur aliud, quam officium Synagogæ Ministri procedente tempore factum esse honoratius, ego perspicere non possum. Cæterum, cum officii cujusque dignitas æstimanda sit ex ratione operis & muneris, circa quod versatur, an simile est vero, *Ministros Synagogæ* idem in Vetere egisse Synagogâ, quod agunt in hodiernâ? Si enim idem egissent munus, cur non eo habiti pretio fuissent quo nunc ha-

bentur? cur non æque apud Veteres honorati fuissent, ac nunc honorantur? Atque hinc necebam, Veteres Ministros Synagogæ non ea omnia in Synagogis præstitisse munia, quæ ab iis hodieque præstantur, sed plurima ad ipsos ab Archisynagogis fuisse derivata. Hæc autem illa sunt, Lector, ad quæ V. Cl. *se vix continet*, adeo omnia non modo falsa, incerta, sed plena audaciæ, confidentiæ & temeritatis esse pronunciat, horum tamen nullo vel minimo capite evictio. Quæ quando ego legebam primo vix etiam me ipsum continebam, adeo mihi ex iis iniquum V. Cl. in me animum videbar posse colligere, sed quando nunc repeto, ne moveor quidem, quia mei arbitrii non esse intelligo, alterius calamum regere.

Sed maxime existimavit eo se sententiam aut potius divinationem hanc nostram de *tribus Archisynagogis* convulsurum, quod probaret hodie plures *Synagogæ Seniores* aut *Præfectos* inter Judæos reperiri, & *septem* quidem numero, qui a gente sua *פרנסים* *Septem Boni Civitatis* & *שבעה טובי העיר* *Pastores* vocentur. Atque ita se res habet. *Ligtfootus* horum *שבעה טובי העיר* meminit in Commentario suo ad Matt: iv. Determinavit itidem ex conjectura, quinam ex *Decem-Viratu* Otiosorum hoc nomine compellendi veniant. Observabamus etiam ex *Ritualium* Scriptoribus hunc titulum, ubi de venditione Synagogæ agunt. Sed neque omnino eramus persuasi de ratione hujus nominis & dignitatis, neque hujus tituli investigatio ad institutum nostrum nobis videbatur pertinere, quia in paucis illis locis, quæ nobis occurrebant, his hominibus cura rerum *Civilium* po-

potius quam *sacrarum* attribuebatur, ob rationes mox dandas. Sed neque aliter fit in testimoniis a Viro Cl. adductis, partim visis, partim non visis. Ait autem Vir Cl. hos vocari **פרנסים** *Pastores* & ordinarios existisse *Synagogæ Seniores*, qui cum *septem* numero statuantur, me culpat, quod *Seniorum Synagogæ numerum* vel *ternarium* vel *indeterminatum* reliquerim. Ab his præterea distinctum statuit *unum* **ראש הכנסת** *Synagogæ Præfectum*, eorum *Præsidem*, qui hoc titulo constanter solus insigniatur. Quam objectionem quando primum ad animum meum revocabam, nihil quidem aliud me responsurum cogitabam, quam ita, ut ego sentio, sensisse Clarissimum *Seldenum*, cujus apud nos ea est autoritas fidesque, ut haud vereamur, rem, quæ ad antiquitates hebræas pertinet, nobis hætenus non exploratam ipsius fide asserere, ubi illi ratio suffragatur communis. Quid enim? An vero non est simillimum, quemadmodum in nostris Ecclesiis omnibus rem agi videmus, huic *Synagogæ* plures, alii pauciores præfectos esse pro pondere rerum agendarum & frequentia cætus? Atque hæc aliis etiam illustrassemus scitis *Gentis Judaicæ*, sed habemus forte fortuna aliud, quod ad duplicem hanc difficultatem nostræ sententiæ commodo solvendam Tibi bona fide Doctoris *Judæi*, cui nomen *Samueli* est, possumus tradere. Ille autem ita prædicabat, frequentioribus cætibus Ecclesiasticis ac Politicis regendis sæpe constitui *Septem-Viros*, hoc nomine **שבעה טובי העיר** *Septem bonorum Civitatis* & **פרנסים** *Pastorum* notos. Titulum tamen **טובים** *Bonorum* & **פרנסים** *Pastorum Synagogæ* non omnibus hujus collegii membris

pari jure & ex æquo tribui. *Tres* horum *Septem-Vi-*
rorum priores, honoratiores esse, eosque proprie di-
 ci פְּרָנְסִים *Pastores*, sequentes *duos* dici טוֹבִים *bo-*
nos Viros (apud nos eadem significatione **Goede**
Mupden) ultimos *duos*, עֲקָרֵי קָהָל *Principaliores*
 (Præcipuos) *cætus*, quos gradu aliquo inferiores
 tradebat cæteris. Ultimi hujus tituli quando rationem
 rogabam, hærebat is aliquantisper, sed quia vel mi-
 nimum nescire rerum articulum nolebat videri, respon-
 debat, eam ob causam ita dici, quod hi bini *infimi*
 essent in hoc Collegio dignitate Viri, quia עֲקָרָא *ra-*
dicem, hoc est, rem infimam notat. Videbar autem
 posse animadvertere, hoc ab ipso vere ignorari, ideo-
 que non persequerbar amplius hæsitantem. Quam pri-
 mum autem recte intelligebam Φερίον, scripto com-
 prehensam, quod insolentior mihi dialectus esset, (ef-
 ferebat enim continuo una quasi voce Ikkerkal,) om-
 nino conclusi ex potestate vocis עֲקָרֵי / hos homines
 ita dictos esse, quia *præcipui* ex cætu electi erant *Viri*
 ad asistendum huic *Presbyterorum* confortio. Nar-
 rabat amplius, res plurimas minoris momenti a solis
 פְּרָנְסִים *Pastoribus* tribus decerni, alias rursus plu-
 reis per hos junctos cum טוֹבִים *Viris bonis*: In
 summis autem negotiis demum advocari ad hoc Colle-
 gium עֲקָרֵי קָהָל *Præcipuos cætus*. Quod vero ad
 ראש הכנסת attinet, eum hoc tempore nullum dici
 alium, quam *Rectorem Academiae*, alias רב *Docto-*
rem nominatum. Hæc vero, inopinanti bona fide
 ab homine patriarum consuetudinum non imperito,
 quippe qui Leowardæ *Ministrum Synagoga* egerat,
 relata, non potuerunt non a me lubenter recipi, quan-
 do-

doquidem omnes meas priores Hypotheses ex iis validissime confirmari intelligebam, quarum adeo luculenta argumenta in hodiernis Synagogis reperiri ego sane ignorabam. Constat hinc *Archisynagogos* (פרנסים) apud Veteres fuisse *tres*, eosque *dignitate pares*, cæteros vero *quatuor* (hoc conjiciam ut certum, neque tamen impune, si recte conjicio) successu temporis fuisse in hoc Collegium adscitos, quando *Civiliū rerum* qualis qualis curæ (quod præfertim in captivitate evenit) ad ipsos accessio est facta: Qui ea propter טובים *boni* & עקרי קהל *Præcipui Cætus* vocati sunt. Quandoquidem vero non raro evenit, ut hi homines, honoratiores quidem cætus neque tamen sæpe doctiores, Synagogæ Rituum & juris Patrii non æque fuerint callentes, hinc vocasse *Præsidem* an *Consiliarium*, (Pensionaris) רב *dictum*, eumque titulo ראש הכנסת ornasse, ideo vero, quia moderatio Rituum in Synagoga agendorum illi concessa est, ut peritissimo. Hic vero, licet titulo superior videatur, vere tamen ab his פרנסים dependit, quia ab iis vocari debuit, (habemus etiam aliunde, quæ huc pertinent) adeoque illi five *tres* five *septem* פרנסים *Pastores* potestate tamen & jure manserunt ראש הכנסת *Capita Synagogæ*, five quod idem est ראש הקהל *Capita cætus*, ut Vir Clarissimus monet. Utrumque enim nomen idem est, quod Græcum δὲ χειρωάγω. Recordamur etiam nunc, *Seldenum* in Scriptis suis *Menassen Ben Israel*, qui Rectorem Scholæ Amstelædamensis egit [in Approbatione libri cui titulus, אב בית דין / מורה צדק בקהלה עשרה מאמרות Pater domus Judicii & Doctor Justitiæ קדישרה וגו']

in Ecclesia Sancta Amstelædamensi) vocare solere *Archisynagogum*, quod si ita se habet, tum sane id quidem constat, quo pacto fiat, ut titulus hic ראש הכנסת *Capitis* aut *Principis* Synagogæ, in sequioribus Judæorum Scriptis non usurpetur in numero plurali, [ראשי כנסת] quemadmodum in sacra Novi Fæderis historia in una Synagoga δὲ χειρώναγχοι, hoc est, ראשי הכנסת vel ראשי הקהל memorantur: Cum enim hic titulus devolvi cæpit ad *Rectores Academicarum*, cumque *Academiae* unum habeant Rectorem supremum, non esset quod miraremur, φερίσιν ראשי כנסת ἄρχοντες τῆς συναγωγῆς non æque ac illam ראשי כנסיות ἄρχοντες τῆς συναγωγῶν extare. Valeret igitur secundum hanc interpretationem ראש הכנסת ריש מתיבתה / ראש ישיבה / nunc apud ipsos vulgati pro *Doctoribus*, ac *Professoribus* publicis. Sed sanè alia etiam multo est facilior & notior ratio, cur Hebræi dicant ראשי כנסיות *Capita Synagogarum* & non ראש הכנסת *Capita Synagogæ*, quia moris est apud Hebræos recepti, ut in conjunctione duarum vocum posterior sæpe flectatur ad modum prioris. Dabo exempla pauca. Sic ajunt in singulari ראש הנזלה vel ראש גלות *Caput Captivitatis*, [Captivæ multitudinis deportatæ] at in plurali ראשי גלות *Capita Captivitatum*. Sic בית דין *Domus Judicii* in plurali habet בתי דינים *Domus Judiciorum*, quod vide in *Sanhedrin*. בית מדרש *Domus disquisitionis* in plurali בתי מדרשות *Domus disquisitionum*. בעל בית *Pater familias* in plurali בעלי בתים *Patres familiarum*. Utique, quæ ad Grammaticam spectant, sci-

scivisset V. Cl. si attendisset. Si ex his nondum palam sit, priores nostras conjectationes verissimas esse, tum fateor me nescire, quæ quis argumenta pro sententiis ex Antiquitate deducendis desideret. Ego rationem habeo in iis, quæ dicta sunt, acquiescendi, quam si Tibi etiam dederim, Lector, est quod gaudeamus, disputationem Viri Clarissimi, quæ ad suppressendam hanc veritatem parata erat, illi curatius eruendæ majorem dedisse occasionem.

Affulget insuper spes fore, ut ex hac de *Septem-Viris* Synagogæ *Rectoribus* sententia explicemus notatu quædam dignissima *Josephi* loca, atque insignem tollamus difficultatem, quæ *Seldeno* *Grotioque* crucem fixit. Observat *Seldenus* de *Synedriis* lib. II. cap. VI. §. IV. *Josephum*, describentem Leges Patriæ suæ, a Mose universæ genti relictas, tradere, κατ' ἐκάστην πόλιν in qualibet urbe *Synedrium* fuisse *Septem-Virale*. Verba hæc sunt. Ἀρχέδωσαν ἢ καὶ ἐκάστην πόλιν ἄνδρες ἐπτά. οἱ καὶ πρὸ δρετὴν καὶ πρὸ πρὸ δίκαιον παρὰ δὴν προσησκηκότες. Ἐκάστη ἢ δεχῆ δύο ἄνδρες ὑπερέτα διδόδωσαν ἐκ τῆς λευιτῶν φυλῆς. Sint *Rectores in qualibet urbe SEPTEM-VIRI, probatae Virtutis & justitiæ cultores. Singulis vero Præfecturis tribuantur duo Ministri ex Levitarum Tribu. &c.* Notat præterea *Seldenus*, *Josephum* in eodem hoc capite de depositario, qui depositum perdiderit, sic loqui. Ἀφικόμενος ἐπὶ τὰς ἐπτά κερτὰς, &c. *Accedens ad septem Judices.* Jungam his aliud non minus luculentum testimonium ex Libro II. de Bello Jud. cap. xxv. ubi *Josephus* de se suaque rerum administratione in *Galilæa* agit, quæ sibi erat commissa. Sic scribit

K k

ipse.

ipse. Συνιδὼν ὃ ὅτι τὰς μὲν δυνατὰς οἰκειώσεται μεταδιδῶν
 τὴν ἐξουσίαν αὐτοῖς, τὸ δὲ πᾶν πλῆθος, εἰ δὲ ἐγχαρῶν καὶ
 σιωπῶν τὰ πολλὰ περιστάσει, τὴν μὲν γεραίων ἐδομήκοντα
 τὰς σωφρονεστάτας ἐπιλέξας ἐκ τῶν ἔθνους, κατέστησεν ἄρχον-
 τας τῆς ὅλης Γαλιλαίας, ἐπὶ δὲ ἐν ἐκάσῃ πόλει δικαστὰς,
 τὴν ὀπτεσέρων ἀεφορῶν. τὰ γὰρ μείζω πρᾶγματα καὶ τὰς
 φονικὰς δίκας ἐφ' ἑαυτὸν ἀναπέμπειν ἐκέλευσε καὶ τὰς ἐδο-
 μήκοντα. *Ruffinus. Dein considerato, quod potentissi-
 mos quidem amicos haberet, si eos participes potesta-
 tis fecisset, omnem vero multitudinem, si pleraque
 per indigenas & consuetos fieri præciperet, LXX. de
 Senioribus ejus gentis potentissimos elegit, eosque Re-
 ctiores totius Galilææ constituit. VII. vero per singu-
 las Civitates minorum litium Judices. Nam majora
 negotia & causas capitales ad se referri jussit & illos
 LXX. Constat utique his ex verbis Josephum, Gali-
 lææ Præfectum, regionem hanc in ordinem redactu-
 rum, eam hic constituuisse regiminis formam, quam
 Mosen suis Legibus ante expressisse ipse nobis tradi-
 derat. Unum eligit Synedrium LXX. Virorum, ipse
 Septuagesimus & primus, ad formam & speciem Sy-
 nedrii Hierosolymitami. His jungit alia Synedria Se-
 ptem-Viralia regendis judicandisque civibus qualibet
 in Societate Judæorum. Quid heic Seldenus, qui
 præter Synedrium LXXI. Virale nulla nisi trium vira-
 lia & viginti trium-Viralia in Hebræorum scriptis
 invenerat, licet eorum in Scripturis Sanctis nulla om-
 nino mentio? Sed hoc, ait, de Septem-Viris, ut
 Talmudicæ Doctrinæ est mirum in modum dissonum,
 ita nec ALIBI puto, nisi ex Josepho Autore, le-
 ctum auditumque. Autore interim, qui audacius ja-
 ctat,*

Etat, se res Hebræorum per omnia secula ad suum diligentissime & veracissime perscripsisse &c. Amplius in sequentibus. Sed non solum mihi nondum numeri illius Josephiani ratio ulla omnino comperta est, sed nec quonam colore aut commento illuc is irrepserit, τῶ ἀνδρες εἰκοσι τεῖς locum revera debitum mire sic occupans, conjectare omnino quivi. Quod ad Hugonem Grotium attinet, is putat, quod Josephi verba eam possint ferre expositionem, quod unicuique membro Septem-Viralis hujus Synedrui additi sint duo Levitæ, quod si fieret, assurgeret numerus ad viginti & unum Synedros. Sed mihi (inquit Com. ad Matth. v. 21.) ipse Josephus nunc nodum solvere videtur, cum verbis sequentibus dicit ἐκάστη δὲ δεξὴ ἀνδρες δύο ὑπηρέτας διδάσκων ἐκ τῶν Λευιτῶν φυλῆς. Nam per δεξὴν intelligit singulos Magistratum gerentes, quibus singulis bini erant additi adseffores periti juris, quos Josephus ὑπηρέτας vocat, quod est hebraice שׂוֹטְרִים. Septem ergo municipales loci erant Indices, præterea Adseffores XIV, qui ex Levitis maxime sumebantur. His supernumerarii videntur accessisse unus & alter. Hoc demum conjectare est. Quod si ego simile quid tentassem unquam, quam non frequenter audax atque ineptus homo dicendus? Sane neque ὑπηρέται hic possunt esse adseffores, neque ratio flagitat, ut δεξὴ hic vertatur per singulos Adseffores, neque id si fit, numerus XXIII. efficitur. Recte Seldenus. Nodus manet, si quid video, ut ante insolutus, si non insolubilis. Atqui verissime nodus manet insolubilis, nisi quis aperte & rotunde dicat, vel Josephum de sui temporis frequentissimis, familiarissimis, sibi que exploratissimis

ritibus & constitutionibus differentem nos turpissime fallere, vel omnia illa, quæ *Scriptores Talmudici* in Codice *Sanhedrin* & passim alias nobis de *Synedriis Trium-Viralibus aut Viginti-Trium-Viralibus* asserunt, [quorum neque in Scriptura neque apud *Iosephum* ulla mentio] esse falsissima & ex suo cerebro conficta. Utrum amplecti velis, elige. Sane mihi, cui Talmudistarum fides in plurimis argumentis omni die magis magisque suspecta incipit esse, ut jam dudum fuit ante, in asseveratione ejusmodi, qualis hæc est præsens, æquisimum videtur tantum *Iosepho* dare de suis temporis moribus loquenti, ut ipsi plus quam Talmudicis tribuamus fidei, nisi illum pro futilissimo impostore velimus habere. Sed tanti momenti hoc postulatum est, ut ego quidem mea scriptione id potius ambiguum relinquere malim quam audacter definire. Hoc solum adjiciam, quod ad rem attinet præsentem, si *Iosephi* asserto sua constaret veritas, tum quidem optime nos monstrare posse originem שבעה טובי עיר *septem bonorum Civitatis*. Scilicet in *Captivitate* aut regionibus extra terram Canaan hoc putamus obtinuisse, ut, quoniam in iis non licebat Judices & Magistratus habere Politicos, ad formam & speciem *Magistratus Civilis*, quondam in Canaan usitati, instituerint *Presbyterium* sive *Collegium Seniorum in Synagogis*, atque hinc *tribus* פרנסים *Pastoribus Synagogæ* tot addiderint, quot quidem hunc numerum *Septenarium* poterant efficere. Cogita, Lector, de his diutius, si placet, & rem dictu non incongruam invenies. Atque ita vidimus abunde, quod hæc sententia שבעה טובי העיר *de*

de septem bonis Civitatis, ut Synagogæ Presbyteris, priorem nostram non tantum nullo feriat pacto sed & confirmet. Cæterum, quod hæ Synagogæ plures, aliæ pauciores *Gubernatores* habeant, id adeo est certum, ut ex *Itinerario R. Benjaminis Tudelensis* omni fere pagina id constet. Sed ἐν ἑλέει ὁ κύριος, de eo etiam *Capite* sequente.

Vindicata nunc nostra de *pluribus Archisynagogis* & speciatim *tribus* numero *Archisynagogis* ἑπτά, progrediamur ad alteram illam *Septem Lectorum* repetendam, quod verbo absolvi potest, quoniam res hæc ita est explorata, ut hodieque etiam in usu sit. Non ita quidem, quod *septem Lectores* sint in Synagoga statim, sed quod *septem* evocentur ad Legem in Synagoga legendam, licet lectionem loco *septem* horum vocatorum absolvat *Synagogæ Minister*. Ad hoc autem thema nostrum probabiliter conficiendum, has positiones distinctas in chartam conjeceramus. *Maimonidem* expresse asserere, τὰς ὁτῖνες *Otiosos* *legi legendæ* fuisse destinatos. *Statutum* fuisse antiquissimum, constanter observatum, *septem* ex cætu evocari debere ad legendum. Vulgus Judæorum indoneum fuisse & impar *Lectio*ni huic peragenda. Post tempora *Antiochi Epiphanis*, ubi *Lingua Hebræa* in defuetudinem abierat, maximam partem populi, nobiliores etiam, *Lingua Hebræa* fuisse rudes & ignaros. Atque hinc evincebamus videri necessarium, ut *septem statim* deputati fuerint ex cætu Viri, quibus, nullis aliis se offerentibus, hæc lectio potuit demandari.

Singula hæc antequam invadit Vir Cl. prius monet,

net, *Lectiōem* in *Cætū* Synagogico esse liberam, quod nos ipsi moveramus dubium & solveramus. Quemadmodum enim ex eo, quod omnibus rite exploratis apud nos licitum sit *conciones* ex publico ad *populum* habere, nullus potest concludere, statos nullos in Ecclesiis nostris esse Oratores, ita sane exinde, quod unicuique idoneo Viro licitum fuerit olim *Legem* publice in Synagoga legere, concludi non potest, certos non fuisse ad id speciatim opus peragendum deputatos Viros. *Maimonidis* verò sententiam non existimat ad *Legem* in Synagogis publicè *legendam* pertinere. Privatim *lectam* vult *Scripturam* sacram ab his *Otiosis* ad fallendum tempus, quod ex ipsius vel *Iarchii* potius suppositione quidem sequitur, neque tamen id, quod nos volumus, convellit. Ubi enim obsecro, ubi de *Lectiōe Legis in Synagogā* est mentio, unquam *Lectio Legis privata*, non *publica* intelligitur? Tituli omnes, qui de קריאת התורה *Lectiōe Legis* in Ritualibus occurrunt, id evincunt. Quid quod in *Colbo* cap: xx asseratur a tribus ad minimum *decem versus* [עשרה פסוקים] legendos esse כנגד עשרה בטלים של בית הכנסת *respectu decem Otiosorum Synagoga*? Quid evidentius eo, quod est in *Piske Tosephoth*, ubi עשרה קורין בספר תורה *Decem Otiosi* dicuntur *legentes in Libro Legis*. Et quorsum quæso hunc significatum hujus φερόμενος hic vitamus? Quorsum inquam? Si enim Vir Clarissimus concedit, uti mox patebit, Israelitas etiam doctissimos non fuisse idoneos ad *Lectiōem* hanc peragendam, ad eam non præparatos, quæ ratio est, quod non concedat, hos

De-

Decem Otiosos, qui commodis Synagogæ erant consecrati, quique expresse dicuntur *Legem in Synagoga legisse*, huic operi fuisse destinatos, si nulli alii se proderent.

Cæterum ad id, quod statuerim vulgus ineptum fuisse ad Lectionem hanc peragendam, eamque ineptitudinem maxime invaluisse post tempora Antiochi Epiphani, reponit, in eo loco, in quo *decem* fuerunt *Otiosi* plures fuisse alios, Legis legendæ satis peritos, quales Judices *xxiii.* hujusque Tribunalis *Candidati*. Dein *ludos literarios* fuisse in Gente Judaica frequentes, adeoque illam ignorationem Linguae Hebrææ tantam non fuisse, quantam ego eam descripsi. Licet vero copiosa nobis heic detur occasio probandi summam Linguae & Legis eo tempore ignorantiam imperitiamque, quæ apud Judæos erat, quod ex exemplo Pontificis maximi, sæpe numero legere nescientis, alibi probavimus, nihil tamen nunc respondebimus aliud, quam quod ipse nobis V. Cl. suggessit ex *Arba Turim Orach Chaiim* tit. *cxix.* *ix.* *הקורא הפרשה צריך לסדר אותה תחילה פעמים ושלש ביני לבין עצמו כשהוא דר"ע שקראו אותו לתורה ולא רצה לעלות לפי שלא סדר אותה תחילה*
Qui sectionem aliquam lecturus est, eum hanc prius bis terve (domi) secum prælegisse oportet; exemplo R. Akivæ, quem cum aliquando ad Legem evocassent, ascendere noluit, quoniam illam prius secum non repetierat. Utique constat ex disertissimis his verbis, præstantissimos etiam Legis Doctores se existimasse ineptos ad peragendam Lectionem publicam, atque evocatos non ausos fuisse in suggestum ascen-

ascendere. Si de *Akiva* hoc constet, quid de ordinariis statuemus sapientibus? Non ita sane, ac si opiner, omnes modestiam *R. Akivæ* fuisse imitatos, atque nullos omnino sapientes Viros, quibus hic delatus est honor, eum unquam accepisse, sed ita ut concludendi me habere rationem autumem, necessarios in Synagoga legitime formata Viros fuisse, qui aliis non præparatis præsentibus ad hanc actionem sacram celebrandam potuerunt vocari. Neque, quantum video, alia est ratio, cur hoc tempore solus Minister Synagogæ totam Lectionem peragat, cæteris *septem* vocatis solum adstantibus & quod legitur tacite repetentibus, nisi quia, cum statos *Lectores* nullos habeant, ex ignorantia imperitiaque communi suæ gentis nunc non audent committere, ut qui ad id speciatim paratus non est Legem in Synagogis publice legat. Neque deficiunt tamen nunc magis quam ante *ludi literarii & Academiæ*, in quibus vera Legis Lectio docetur.

Hypothesibus nostris, quod e re erat nostra, defensis, quibus tantum det quisque, quantum sibi placet, verbo dicamus, Virum Clarissimum, postea de eo disputantem, an hi sive *Archisynagogi* sive *Lectores* ad numerum *Otiosorum* pertineant, eodem modo procedere, quo proceserat ante in argumentatione sua contra *Ligtfootum*. Probat scilicet, hos homines primos & ultimos non fuisse in Synagogis, permisum iis fuisse laborare, iis nulla data esse stipendia, atque tum subinde, ubi nescio quæ argumenta formaverat, nunquam a nobis proposita, *maiores minoremque falsam* esse pronunciat, atque in his agen-

dis

dis oppido deliciatur. Ubi vero superius eum hoc pacto contra *Ligtfootum* argumentantem reperiēbamus, indignabamur certe, quod tot incongruas suppositiones tanto conatu refelleret, quasi ab ipso creditas acceptasque, cum tamen earum nullam *Ligtfootus* crediderit acceperitque unquam. Quando vero eundem contra me agendi modum instituit, nihil quidem aliud nunc supererit, quam Lectorem monere, nos tales suppositiones ex *Otiosorum* definitione petitas nullo pacto admittere. Si probare cupit, *Archisynagogos* & *Lectores* non pertinuisse apud *Veteres Judæos* ad numerum *Otiosorum*, probet hæc duo. *Primo*, hos *Viros* non debuisse esse *Literatos*. *Secundo*, illos non prospexisse negotiis *Synagogæ*, suisque officiis in commodum *Synagogæ* non fuisse functos. Hæc probet, inquam, & cesset pro suo arbitrio quascunque nobis suppositiones impingere, iisque refutandis, quasi rem seriam ageret, inhærere. Non decet id scriptorem cordatum.

Porro, quod scribat in hac dissertatione, me *sententiam sæpiuscule in hoc argumento mutasse*, id eo respicit, quod, cum initium facerem exercitationes meas conscribendi, aliquantum *Grotii* errori de impari dignitate *Archisynagogorum*, & *Ligtfooti* opinioni de *Ministro Synagogæ*, ut *Episcopo Synagogæ*, tribuerim, a qua sententia crescentibus omni die rationibus in contrarium, facile recessi, qui veritati manus dare soleo. Atque id monueram Lectorem meum in Præfatione Libri. Cujusmodi quando alius conquirat ad Tibi conflandam invidiam, tum puto, illum angustiam animi causæque suæ significare om-

nium maxime, officio autem Viri ingenui minime
 satisfacere. Similis omnino indolis est, quod obser-
 vet, me alicubi *Grotium* sequutum scribere ממו
 pro ממו / licet alias fere semper scribere soleam
 ממו. Sed non attendit Vir *Clarissimus*, quod vo-
 cabulum hoc in Scriptura Sacra Veteris testamenti
 absque ו scribatur ממו / unde discat, *Grotium* be-
 ne sic scripsisse. Ne mittamus etiam, quod verba
 ממו כלה recte a nobis versa non esse anno-
 tet per hæc: *Sed de hac re universalis decisio non est:*
verum ita vertenda velit; In eo nihil vitii est. Scire
 autem heic licet, vocem ממו vitium & maculam
 denotare, nos scivisse, licet non ex *Lexicographis*,
 quia hætenus neque apud Judæos neque apud Chri-
 stianos (ne apud *Castellum* quidem) eam vocis si-
 gnificationem offendimus. Collegeramus tamen illam
 ex Lectione libri contracti *Reschith Chochma*, idque
 indicavimus in Archisynag. cap. xii. Non displicet
 equidem Viri Cl. versio, licet nobis hætenus de ea
 nihil magis constet, ac de nostra.

C A P.

C A P. XX.

Tituli varii dignitatum, quales illi Patriarcharum, Primatum, Majorum, Procerum, Archisynagogorum, Patrum Synagogarum, Hiereorum, Archiereorum, Presbyterorum, Seniorum, quemadmodum accipiendi sint in Legibus Romanis, ad Judæos spectantibus, varie disputatur, excussis Petiti aliorumque sententiis. Forma etiam & species Veteris Synagogæ, alibi a nobis proposita, ut illi ex Hebræorum præceptis convenientissima, vindicatur.

QUOD Samuelis Petiti, Clarissimi laudatissimi-
que Viri sententiam *de Synagogæ Rectoribus*
paucissimis tantum verbis attigerimus atque impro-
baverimus in priore nostro scripto, eam ob rationem
factum est, quia illam adeo evidenter in Hebræorum
Constitutiones incurrere percipiebamus, ut frustra la-
borem nostrum illi diutius refutandæ nos infumpturos
crederemus. Superfuit nihilominus Viro Clarissimo
otium illi vindicandæ, ne crederemus, esse dogma
ut ut clarissimum, cui ille, si velit vires suas inten-
dere, non possit contradicere & specie aliqua ratio-
nis succurrere. Fatetur equidem subinde, *Virum*
Præstantissimum in explicandis nominibus, quæ in
Lege occurrebant, *omne punctum non talisse, quæ-*
dam minus feliciter esse assecutum, in interpretatio-
ne aliquid humani esse passum, defendendus nihilomi-
nus *Petitus* erat vel potius defendendæ Leges Cor-

poris Juris Civilis erant, ex quibus *Petiti* errores erant nati, ne nos vel minimum dixisse videremur, quod e re erat. Intelliges igitur, Lector, brevibus *Petiti* institutum, nostram in illum censuram, &, quæ huc facere videntur, Viri Cl. exceptiones, cæteris omnibus a tergo relictis, quæ vel ad rem non pertinent vel extra scopum allata sunt, qualia equidem perplurima sunt.

Utilissimam rem facit *Samuel Petitus* Variarum Lectionum Lib. II. cap. x. quod Leges bene multas, quæ in Corpore Civilis Juris *Præfectos Academia- rum* aut *Synagogarum* concernunt, in unum coegerit, atque ad titulos Principum Synagogæ atque Academiae in iisdem occurrentes explicandos animum suum applicarit, duo tamen erant, quæ heic judicabamus esse observanda. *Primo*, ex Legibus, ab Imperatoribus compositis, non posse accuratam Veteris Synagogæ speciem erui. *Secundo*, *Samuelem Petitum* nomina in Legibus Romanorum obvia plæraque distinxisse, quæ unius erant communis significationis, & tot propemodum in Synagogis diversa concepisse officia, quot in Legibus distincta reperiiebantur nomina.

Prius assertum probare institueramus ex eo, quod in Leg. IV. Cod. Theodos. De Ind. & Cæl. *Hierei Archisynagogis* & *Patribus Synagogarum* præponantur, cum tamen *Archisynagogi*, *Patres Synagogarum*, & *Archierei hiereis* sint priores. Quod nostrum argumentum ex ipsis terminis adeo perspicuum est, ut ratione alia opus non sit ad id firmiter adstruendum. Sunt enim *Archisynagogi* omnium sententia

tia *Præfecti Synagogis*. Quis vero dubitet, quin *Præfectis Synagogæ* primus in Synagoga locus competat, ut *Præfectis Civitatis* primus in Civitate locus? Neque alia est ratio, cur *Epiphanius* in notissimo illo *Doctisque passim laudato loco*, qui est *Hæres. xxx. de Ebionitis §. ii. de Iosepho Apostolo* loquens *Archisynagogos* præponat *Hiereis*, qui in *Lege Romanâ* postponuntur. πολλὰς τὴν κακῶν κατασκευάσεων Ἀρχισυναγῶγων καὶ ἱερέων καὶ Πρεσβυτέρων καὶ Ἀζανιτῶν, τὰ παρ' αὐτοῖς Διακόνων ἐρμηνευομένων, ἢ ὑπηρετῶν καθαιρεῖν. *Multos improbos Archisynagogos & Hieresos & Presbyteros & Azanitas*, qui *Diaconos* apud ipsos significant, seu ministros deponens &c. Et conatur nihilominus *Vir Cl.* aliquid ad incongruum hoc thema probandum producere. Scilicet locus erat in *Orach Chaim*, nobis non ignotus sed parum intellectus misereque distortus & turbatus. §. cxxxv. cxxxvi. כהן קורא בתורה ראשון אחריו לוי אחריו ישראל *Sacerdos primus legit post hunc Levita, post hunc vero Israelita.* Israelitæ vero hoc ordine. בשבת ויום טוב ויום הכפורים קורים אחר לוי תלמודי חכמים הממונים על הצבור ואחריהם ת"ח הראויים למנותם על הצבור וגו' *In Sabbatho, Festo & die expiationis post Levitas legunt Viri Docti, qui præfecti sunt Synagogæ: post hos Viri Docti, qui digni sunt Synagogæ præfici gubernatores: tum filii Virorum Doctorum, quorum Patres Synagogæ præsent: & demum ראשי כנסיות Capita Synagogæ, & universus populus.* Nos verba על הצבור ת"ח הממונים על הצבור *transluleramus Discipuli Docti Præfectorum Synagogæ*, loco, quo *V. Cl. Viri Docti, qui præfecti sunt Synagogæ.* Non negamus, illum

illum mentem suam curatius expressisse neque tamen putamus, nos tum aliud quid voluisse dicere, per verba: *Discipuli docti Præfectorum Synagogæ* quam hoc: *Discipuli docti ex numero Præfectorum Synagogæ*. Quod vero ח"ח per *Discipulum doctum* verterimus in eo Præstantissimos omnes Interpretes imitati sumus, qui modo per *Virum Literatum*, modo per *discipulum sapientem*, alio tempore per *discipulum Sapientum* hanc ῥῆσιν interpretantur. Extat illius explicatio apud *Maimonidem*, sed operæ non est pretium heic prolixius in significationem vocis divagari. Ubi autem ח"ח iterum in textu repetebatur, verteramus id per *Filios Sapientes*. Atque id Viro Docto crediderim visum esse insolens. Sed inspiciat is *Maimonidis* Tractatus, cui titulus *Talmud Tora*, caput VI, & videat, *בני חכמים* *Filii Sapientum* & *תלמידי חכמים* *Discipuli Sapientum* tantundum valere. Ideone verò dici debuit locus a me *distortus*, *turbatus* & *parum intellectus*? Verum videamus nos, an Vir Cl. qui voces Syllabasque hujus loci bene numerasse videtur, verum illius sensum assequutus sit, & sententiam, non literas hujus testimonii intellexerit. Voluit scilicet, ut vidimus, ex hac sententia concludere, *Sacerdotes* in Synagogis *primæ dignitatis esse* Personas, ipsisque Synagogæ Principibus Majores. Sed non attendit Vir Cl. ad rationem, cur *Sacerdotibus* & *Levitis* in Synagogis primus destinetur in legendo locus. Constat ex Sacro Codice Veteris Testamenti, *Sacerdotes* & *Levitas* a Deo fuisse quondam ad id speciatim designatos, ut Legem legerent atque docerent, eoque
in

in munere perseverasse usque ad Templi destructionem. Hinc autem unice petenda origo ritus, quod *Sacerdotibus & Levitis* primæ concedantur legendi in Synagogâ vices. An inde jam concludas, *Sacerdotes & Levitas* in Synagoga *Archisynagogis* esse majores? Sacerdotibus & Levitis ex vetere prærogativa conceduntur in Synagogis primæ in legendo vices, ergo illi *Archisynagogis* sunt majores? Sic magnam feceris his sacrificulis gratiam, qui cum in gente sua ordinario cum egestate extrema certant, nunc unius consequentiæ valore in summam evehuntur dignitatem, & omnium honoratissimi in Synagogis Viri constituuntur. Sed ne ultra quam par est *Sacerdotibus & Levitis* videamur esse infensi, concedimus Viro Cl. *Sacerdotem & Levitam* cæteris paribus *Israelitâ* habitum esse nobiliorem. Observentur verba quæ sunt in Talmude Hieros. Codice *Horaioth* cap. III. §. IX. הכהן קודם ללוי לוי לישראל ישראל לממזר ממזר לנתין נתין לגר גר לעבד המשורר אימתי בזמן שכולן שווה אבל אם היה ממזר תלמיד חכם וכהן גדול עם הארץ ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ *Sacerdos præcedit Levitam, Levita Israelitam, Israelita Nothum, Nothus Nethinæum, Nethinæus Profelytum, Profelytus servum manumissum. Quo casu hæc dicuntur? Eo, inquam, quo omnes sunt pares, verum si Nothus sit Vir Doctus & Sacerdos maximus de vulgo (non eruditus) spurcius ille Doctus præcedit Sacerdotem Magnum de vulgo. Ad hunc locum hæc extant in Gemarâ. Fol. 48. col. II. חכם קודם למלך מלך קודם לכהן גדול כהן גדול קודם לנביא נביא קודם למשוח מלחמה משוח*

משוח מלחמה קודם לראש משמר ראש משמר קודם
 לבית אב בית אב קודם למרכל והמרכל קודם לגיזבר
 גיזבר קודם לכהן הדיות כהן הדיות קודם ללוי לוי
 לוי קודם לישראל ונו' *Sapiens præferendus est Regi. Rex*
Summo Pontifici. Summus Pontifex Prophetæ. Pro-
pheta uncto ad Bellum. Unctus ad bellum (Sacerdos)
Præfecto Ephemerie. Præfectus Ephemerie Capiti
familiæ. Caput familiæ Camerario. Camerarius The-
zaurario (vide de his vocibus cap. v. *Schekalim*)
Thezaurarius Sacerdoti privato. Sacerdos privatus
Levitæ: levita Israelitæ, ac ita porro. Extat idem
 in *Talmude Babyl.* cap. III. fol. XIII. col. I. Con-
 tenduntur in hoc textu dignitates & honores tam of-
 ficiorum quam Personarum respectu. *Sacerdos* ma-
 jor erat & nobilior *Israelitæ*, si considerentur ambo
 ut pares, quæ conditio exerte in textu exprimitur.
 Alias, si quis *Israelitarum* vel *Rex* vel *Propheta*
 erat vel aliâ aliqua dignitate excellebat, tum dubium
 non est, quin *Israelita* sit *Sacerdote* major. De-
 clarem hoc negotium evidenti exemplo. Nobilis apud
 nos inter Cives vulgari cive major est, major etiam
 sæpe est illius dignitas dignitate singulorum, qui Ci-
 vitatis, in qua degit, Magistratum conficiunt. Idem
 tamen ille, in quantum Magistratui illi ut Civis sub-
 jectus est, iis semper est inferior, ac proinde inepte
 ageret, qui recensiturus ordine varios Civitatis Ma-
 gistratus, *Nobiles*, qui Cives sunt, Magistratibus præ-
 poneret eosque primo collocaret loco. Eodem plane
 modo res se in Ecclesiis nostris habet. Ecclesiarum
 variæ sunt partes, nobiles, ignobiles, divites, pau-
 peres, Senatores, Consules, Cives variæ admodum
 digni-

dignitatis & constitutionis, inter quas proinde tales etiam comparent, quæ singulis, Presbyterium Ecclesiæ conficientibus, majores sunt. Ecquis vero mortalium vel literas mittendo vel decretum formando vel edictum pronunciando de Ecclesia, non primo collocet loco illius Ministrum & Presbyteros, qui in Ecclesia ordine primas tenent, licet inter membra Ecclesiæ, ipsis honoratiora vel nativitatis vel honorum ergo, occurrant? Eodem autem pacto res se habet in Synagogis. Sunt inter eos, qui Synagogam frequentant, Sacerdotes, Levitæ, Israelitæ. Sacerdotes nobiliores habentur Israelitis, atque sic etiam Levitæ. Quando tamen in Synagoga sunt, ubi Præfecti Synagogæ primas tenent, nullus dubitare debet, quin Sacerdotes & Levitæ Præfectis Synagogæ sint minores. Quod autem *Sacerdotes & Levitæ* prius legant, quam Israelitæ, hoc equidem ante diximus singulare quid esse *πρῶτον*, quod his hominibus concessum, primum quidem, quia præsumitur eos in patria Legge esse exercitatissimos, dein vero, quia quondam a Deo ad hoc opus speciatim fuerunt designati. Sed & hoc adjiciamus, hunc ordinem ita constanter non fuisse observatum, ut non aliquando sit turbatus, ubi insignior aliquis *Doctor* & Vir sapientiæ studio clarissimus præsto erat. Probatum id a nobis est ex *Colbo* in *Archisyn.* cap. VII. Quid vero? An dices, hunc etiam sapientem illustriorem extra ordinem Synagogam ingressum majorem tamen esse Synagogæ illius Præfectis? Quin in ipso illo textu Codicis *Horaioth*, cujus partem modo allegabamus, *חכם* *Sapiens* dicitur esse illustrior *Rege*. Additur postea ad

חכם קודם למלך חכם שמת אין לנו explicationem. כיוצא בו מלך שמת כל ישראל ראויין למלכות
Sapiens antecedit Regem. Sapiens, quandocunque moritur, nullum post se relinquit sibi similem: Rex vero, quando diem suum obit, plurimos, quia omnes Israelitæ idonei sunt ad Regnum. Apud Maimonidem idem reperitur Hilchoth Talmud Tora. cap. III.
 בשלושה כתרים נכתר ישראל כתר תורה וכתר כהונה
 וכתר מלכות-כתר תורה גדול משניהם אמרו חכמים
 ממור תלמיד חכם חשוב מכתן גדול עם הארץ וכו'
Tribus coronis coronati sunt Israelitæ. Corona Legis, Corona Sacerdotii & corona Regni -- Corona autem Legis cæteris binis præstat. Sapientes aiunt: Vir Doctus Notus pluris æstimandus est, quam Sacerdos maximus non eruditus. Bene habet hoc dictum. Æque expressis verbis in textu Horaioth dicitur, Sapientem esse majorem Rege, quam Sacerdotem esse majorem Israelitâ. Concludas nunc eadem vi & consequentia, Sapientibus Doctisque Viris primas debere in Republica & Synagoga partes, priores etiam iis Sacerdotum & Regum, & videbis, quæ efficacia sit argumenti, pro Sacerdotibus contra nos prolatis. Sed aliud etiam volo. In Edicto Constantini, ad quod nos allusimus, primo numerantur loco Hieræi, (ιερείς) Sacerdotes sequuntur Archisynagogi, & Patres Synagogarum, hoc est, Presbyteri. At vero in textu ex Orach Chaiim producto, in legendo præcedunt כהנים Sacerdotes, sequuntur ממונים על הצבור Praefecti Synagogæ, per quos Vir Cl. Presbyteros intelligit, & postea ראשי כנסיות Capita Synagogæ δεξουναγωγοι. Ergo hinc consequitur δεξουναγωγοι esse in Synagogâ mi-

minores *Præfectis Synagoga*, cujus tamen contrarium V. Cl. disertis verbis sustinet. Quam *ἡ ἀλλήλιον* non possumus, quin hoc sequente schemate exhibeamus, ut nunc saltem oculis suis credant, qui hactenus hæc in Codice ut sibi convenientia intuiti sunt.

Orach Chaiim
tit. cxxxvi.

Lex iv. Cod.
Theod. de
Jud. & Cæl.

Vera nomi-
num com-
paratio ad
literam.

כהן	}}	Hierei	}}	כהן
הממונים על הצבור	}}	Archifyn- agogi	}}	ראשי כנסיות
ראשי כנסיות	}}	Patres Syn- agogarum	}}	ממונים על הצבור

Viden', quæ in *Codice* hoc ordine occurrebant: *Hierei*, *Archifsynagogi* & *Patres Synagogarum*, in *Orach Chaiim* hoc ordine obvenire: *Hierei*, *Patres Synagogarum*, *Archifsynagogi*. Uter erravit, Imperator *Constantinus* an vero *R. Jacob Ben Ascher*? Posteriores errasse non dices, quia *miraculo* hoc simile videri deberet ex V. Cl. sententia, quod homo Judæus, in patriis ritibus exercitatus, in iis exponendis erret. Erravit ergo Imperator *Constantinus*, quod similis vero est. Animadvertimus equidem, sed non absque indignatione, Virum Cl. in Schemate convenientiæ horum nominum nobis exhibito

ראשי כנסיות contulisse cum *Patribus Synagogarum* & ממונים על הצבור *Archisynagogis*, sed id mox excutiemus, ostendemusque omnibus V. Cl. Hypothesibus esse contrarium. Stat igitur haecenus, bene a nobis esse monitum, *Archisynagogos & Patres Synagogarum Hiereis* esse majores, quod nobis vindicandum nunc incumbibat.

Secundum nostrum assertum hoc erat, quod *Samuel Petitus* nomina, in Legibus sæpe unum idemque significantia, pro distinctis dignitatum titulis acceperit, & tot pene numerarit in Synagoga munia, quot tituli in Legibus reperiiebantur. Licet vero in hoc quidem capite Virum Cl. habeamus faciliorem, quippe qui errores *Petiti* non ubique dissimulat, id tamen agit pro omni sua facultate, ut *Petitum* defendat, quantum potest. Quam feliciter, nostrum nunc erit examinare. Sententia nostra hæc erat. *Judicamus igitur, Iuris Romani Antistites per voces Primatum, Majorum, Seniorum, Archisynagogorum, Archie-reorum, Hiereorum, Patrum Synagogarum, Presbyterorum, in genere intellexisse Magistratus Iudæorum, sive Politicam sive Ecclesiasticam rem moderantes in Civitate peregrina, quæ nomina summa apud illam gentem officia vel nunc significabant, vel Veteribus Iudæis significasse compererant.* Sic etiamnum existimo, & palam fiet, nihil a me dictum esse, quod non sit verissimum.

Primum vero, quod Diff. II. cap. IV. monet, est de *Patriarchis*, quos ait convenire cum ראשי גליות *Aichmalotarchis*, Principibus Judæorum in Captivitate. Hoc idem a *Petito* dictum, & nobis verissimum

mum habetur, nullo loco a nobis negatum. Nos de *dignitatum* titulis loquimur, qui ad *Synagogam* pertinent, in *quâ Patriarchis nullum locum fuisse* V. Cl. asseverat. §. xxvi. Nos ita potius, quod *Patriarchæ* ad ordinaria *Synagogæ* membra non sint redigendi. Neque enim dubitamus, quin certissimum fuerit, *Patriarchas* *Synagogarum* loci illius, in quo habitabant, fuisse *Principes*, adeo ut iis in *Synagoga* locus fuerit honoratissimus. Non prætermitemus vero, quod V. Cl. de *Principibus* hisce differens, *illum*, qui in *Babyloniâ* erat, appellari dixerit ראש הנלות *Aichmalotarcham*, qui in *Palæstina*, נשיא *Principem*. Cave ita hæc accipias, Lector, quasi solus *Princeps Judæorum* in terra *Canaan* vocatus fuisset נשיא/ cum revera hic titulus utrique fuerit communis. Sic est in *Epistola R. Abrahami*, Filii *Maimonidis*, ad *R. Josephum*, *Gersomi* Filium. מי שהוא ממונה להיות ראש גולה נשיא קרינו ומי שהוא ראש ישיבה בארץ ישראל נשיא קרינו ליה וגו' *Quicumque constitutus est, ut sit Aechmalotarcha Babyloniæ, Principem eum vocamus: & quisquis Rector est Academiae in terra Israelis, Principem eum vocamus &c.* Locus excerptus est a Clarissimo *Altingio*, in libro exquisitæ eruditionis, qui *Schilo* dicitur, lib. i. cap. xix. Idem constat ex Libro *Scheveth Juda*, in quo ritus inaugurationis hujus *Principis* describitur. Ibi signate. והוא נקרא נשיא ונקרא Ille vero vocatur *Princeps* & *Caput exilii*. Hoc ὡς ἐν παρόδῳ.

Post *Patriarchas* sequuntur PRIMATES, de quibus prolixè *Petitus*. Atque hic primus erat titulus,

lus, quem affirmavimus generalem esse, & Magistratibus Judæorum quivusvis sive Politicam sive Ecclesiasticam rem curantibus competere. Quod cum in proclici esset ex collatione Legum a *Petito* adductarum probare, vidimus, Virum Cl. hoc labore nos liberaſſe, qui ad hunc modum ipse differit. *Unde illud primum constare arbitramur, titulum Primatum generalem esse, & tam Presbyteros quam Archisynagogos designare, cum utrique Synagogis soleant præesse, easque moderari. &c.*

Post *Primates* ordine proximo, ut generalem titulum *Præſectorum Synagogæ*, posueram MAJORES. Sed & hoc concedit Vir Cl. §. xxxi. eos interpretando de *Presbyteris & Senioribus Synagogæ*. De titulo autem PROCERUM similiter judicat illum generalem esse. §. xviii. Restant nomina *Seniorum, Archisynagogorum, Archiereorum, Hiereorum, Patrum Synagogarum, Presbyterorum*, quæ ego itidem asserueram communia esse *Præſectorum Synagogæ* in Romanis legibus epitheta. Vir Cl. ita de iis existimat, quod nomina *Seniorum, Patrum Synagogarum, Presbyterorum* unum idemque officium designent, respondeantque *Synagogæ Presbyteris*, quod *Archisynagogi* nomen *Præſecto Synagogæ*, qui שַׂנַּת הַכְּנִסָּה dici solet, competat, quodque *Hierei* nomen proprium sit *Sacerdotibus*, hodieque in Synagoga reliquis. Culpa igitur a nobis commissa hæc est, quod *Archisynagogos & Presbyteros* confuderimus, quos in Lege distinctos esse Vir Cl. contendit. Atque hæc una eademque disputatio est, quam in antecedentibus movimus. Quomodo vero? An non atten-

tendit V. Cl. in ipsis *Legibus*, a *Petito* & a se allegatis, totidem verbis id tradi, quod *Archisynagogi* & *Presbyteri* unius dignitatis & officii homines sint. Sic scriptum est in Leg. xiv. Cod. d. l. *Superstitionis indignæ est, ut ARCHISYNAGOGI SIVE PRESBYTERI JUDÆORUM* &c. An non totidem verbis hic significant *Imperatores*, quod per *Archisynagogos* & *Presbyteros* unam eandemque rem intelligant? Sed quid clarius etiam Leg. xv. ejusdem Tituli. *Si qua inter Christianos & Judæos sit contentio: non a SENIORIBUS Judæorum, sed ab ordinariis Judicibus dirimantur.* Nonne Seniores Judæorum iidem omnino illi sunt, qui alibi dicuntur *Archisynagogi*, *Presbyteri*, *Majores*, *Proceres*, *Primates*? Quod si verum, ut verissimum, nonne constat Imperatores non distinxisse solícite *Seniores* ab *Archisynagogis*, sed eas voces absque discrimine, ut obviæ erant, in *Legibus* usurpasse ad exprimendos in genere quoscunque Judæorum Magistratus? Jungas his aliam *Legem*, quæ est in *Novellâ* cXLVI. item a *Petito* allegatam. *Ut hac data a nobis licentia, neque damnis aliquibus subjiciantur, qui Græcam vocem & alias tradunt, neque ab alio quovis prohibeantur. Neque licentiam habebunt hi, qui ab eis majores omnibus Archiperecitæ aut Presbyteri, forsitan vel Magistri appellantur, perinocis aut anathematismis illos prohibere.* Quid hæc sibi volunt verba, *Archiperecitæ* aut *Presbyteri*? Nonne heic digitus intenditur in *Archisynagogos Judæorum*? Sed, quid & hoc sibi vult: *Forsitan & Magistri.* Certe, quid evidentius, quam Imperatores titulorum illorum

rum differentiam, si qua erat, minime intellexisse, ac proinde, quæ obvia ipsis erant nomina, promiscue usurpasse.

Quando autem porro Vir Cl. fatetur, *Patres Synagogarum* esse *Presbyteros*, tum necesse etiam est fateatur, *Patres Synagogarum* esse *Archisynagogos*, quia nunc evictum a nobis est ex mente Imperatorum, *Presbyteros* eosdem esse cum *Archisynagogis*. Sed quid hic ita parcus est Vir Cl.? Qui modo titulos in legibus occurrentes omnes cum titulis nominibusque dignitatum in Synagogâ obviis volebat quam accuratissime conferre, cur non explicat nobis titulum *Patrum Synagogarum*? Terruerunt illum, opinor, *Petiti* vestigia, qui, ubi hoc nomen tentavit exponere, non leviter hallucinatus est. *Hunc Patrem Synagogæ* (verba sunt *Petiti*) *putamus primum fuisse, si ab Archisynagogo discedas, cujus erat vicarius: Hujus rei conjecturam facimus e cæteris Judæorum institutis: Nam in magno Synedrio Hierosolymitano* τῶν LXXI. *erat* אב בית דין *alter a* נשיא *ut constat e jure Talmudistarum. Pari ratione existimamus Patres Synagogarum primos esse ab Archisynagogis. Ab his tum postea distinguit Presbyteros, quam Synagogæ formam audacter pronunciamus, ut pronunciauimus olim, nullibi nisi in animo Clarissimi Petiti extitisse. Præterit vero Vir Clarif. hoc nomen sicco pede, in quo conferendo cum titulis, in Synagoga usurpatis, ingenio suo maxime debebat fuisse usus. Ego igitur dicam mihi visum fuisse aliquando, titulum Patris Synagogæ convenire cum illo, nunc apud ipsos usu receptissimo, אב בית דין Patris Domus Iudicii*

dicii vel Patris Synedrii. Capitur autem titulus
 אב בית דין *Patris domus Iudicii* hodieque ab ipsis
 eodem pene significatu, quo ille ראש הכנסת *Prin-*
cipis Synagogæ pro Rectore sc. *Academiæ & Docto-*
re publico, in Patriis scitis versatissimo. Sic frequen-
 ter habes: אב בית דין וריש מתיבתא בקהלה קדושה
Pater domus Iudicii & Caput Academiæ in Sancta
Ecclesia &c. Item: אב בית דין דקהילה קדושה
Pater domus Iudicii Sanctæ Ecclesiæ. Hos vero in *Le-*
gibus Patres Synagogarum dici, non est quod dubi-
 temus. Non ita sane ac si *secundi* essent ab *Archisyn-*
agogo, ut Doctissimus *Petitus* contendebat, quia
 ejusmodi *Patres Synagogarum* Judæis sunt ignoti,
 sed quia juris Patrii periti sunt, & Synedrium vetus
 in Captivitate quali quali modo repræsentantes, quan-
 tum licet de *mundo & immundo*, *licito & illicito* sen-
 tentiam ferunt. Perinde autem mihi est in hac expo-
 sitione admissa, an קהילה קדושה hic respicere pu-
 tes ad vocem *Synagogæ* an vero בית דין / *quæ*
alias Synedrium vertitur. Quid vero, an *Synagoga*
 significabit *Synedrium*? Omnino sane, quoniam ea
 latitudo significationis vocis Græcæ *συναγωγῆς* est, ut
Conventum qua *Politicum*, qua *Ecclesiasticum* no-
 tet. Docuimus id jam in prioribus nostris *Observatio-*
nibus, monente *Grotio*, atque repetiit etiam Vir Cl.
 Diff. I. §. LXXIII. *Non difficile est*, ait, *existimare*
vel collegia ipsa Iudicum vel forte loca Iudicii ali-
quando כנסת *Synagogam esse appellata.* Recte dicit,
collegia ipsa Iudicum. Quod vero addit *locum Iudicii*
 dictum fuisse כנסת / hoc dextre accipiendum est.
 כנסת vix unquam *locum* notat, quocunque etiam

modo sumatur, nisi subintellecta voce בית. Adverti quidem *Benjaminem Tudensem* in *Itinerario* p. 75. כניסה simpliciter accipere pro *Synagoga* & *Edibus*. וכניסה גדולה של ראש הגולה מבנין עמודי שיש וגו'. *Et Synagoga Magna Capitis Exulum constructa columnis marmoreis* &c. atque idem me memini observasse aliquotiens fieri in Libello, qui de *Hebræorum Cippis* agit, luci publicæ dato a Præstantissimo *Hottingero*. Tenendum tamen semper est, quod Voces בית / כניסה קהל / עדה ipsum cætum denotent, neque ad alios significatus temere flectendæ sint. Inter voces בית הכנסת & כנסת differentia est, quantum apud nos inter voces *Gemeente* & *kerck*. *Ecclesia* & *Templum*. Si Græcum συναγωγή pro loco etiam in Scriptura N. T. reperiatur, quod fieri omnino putamus, semper tamen subintelligendum est τὸ οἶκος. Cæterum, quando conceditur, Patrem *Synagoga* esse אב בית דין / quod concedendum esse opinor ob summam, quæ in collatione apparet, convenientiam, tum simul erit evitatum, Patres *Synagoga* non significare *Presbyteros*, ut Vir Cl. contendit, diverso ab *Archisynagogis* significato, sed ipsos *Archisynagogos* & *Academiæ* atque *Ecclesiæ Rectores*, ac proinde patet, Virum Cl. æque ac *Petitum* in hoc nomine exponendo errasse. Quod Doctores apud Judæos אבות *Patres* dicantur, hoc non existimavimus huc pertinere.

Progredimur ad *Hiereos*, quod idem vocabulum a Legum Conditoribus generatim acceptum esse nobis persuasimus. Non ita vero quasi vel ignoraverimus unquam esse in *Synagogis Sacerdotes*, *Aarone* pro-

prognatos superstites, quippe quod nobis exploratissimum erat, quorumque mentionem alibi plus semel fecimus, sed quia existimabamus, in ipsa hac Lege rationes esse satis ponderosas, quæ evincebant, non posse *Hiereos* heic accipi pro *Sacerdotibus* in Synagoga aliquando præsentibus. *Prima* est, quia videbamus, *Hiereos* hic præponi *Archisynagogis*. Ratio est nulla, ut ante visum, quod *Hierei* præponantur *Archisynagogis*, nisi quia titulus ille hoc loco ut communis Nobiliorum Procerumque Judæorum accipitur. *Secunda* est, quoniam Rescriptum hoc Imperatoris *Constantini* ad eos pertinet, qui officiis in Synagogis funguntur, vel, *qui Synagogis deserviunt*, ut verba habent Legis. Oportet igitur, ut *Hierei* hic intelligantur tales, quibus cura Synagogæ simul commissa est, quique illius commodis intenti cum aliis sunt. Atque ita se res habet. Quia Sacerdotes habiti sunt in gente sua juris patrii callentissimi, quia insuper actio aliqua in Synagogis præstanda (quæ נשיאות כפים *sublatio manuum*, Benedictio publica) requirebat *Sacerdotem*, hinc *Sacerdotes* sæpe numero vel *Rectores Academiæ* vel, quod magis in usu erat, *Ministri Synagogæ* creabantur, unde in *Colbo* illa sæpe conditio occurrit, alibi οὐν Θεῶν notanda: *Si Minister Synagogæ sit sacerdos*, vel, *si Minister Synagogæ non sit sacerdos* &c. Hanc rationem esse existimem, cur *Constantinus* Imperator ad Synagogæ quoscunque Præfectos scripturus *Hiereos* simul expresse-rit. Atque in eo non habemus nobis contrarium *Samuelem Petitem* ipsum, qui p. 167. sic scribit: *MA-GISTRI nobis iidem esse videntur, qui HIEREI,*

in Codice appellantur, erantque didascoli & in Synagogis Legem prælegebant atque interpretabantur. In eo tamen non leviter errat Petitus, quod hos Hiereros de gente Sacerdotali non prognatos putet. p. 162. Hiererei autem atque Archierei, ait, appellabantur, non quod de Sacerdotum gente essent, sed quia, quod olim fuerat Sacerdotum munus, quandiures Judæorum steterunt, in instituendo populo Hiererei isti præstabant & Legem in Synagogis legebant atque interpretabantur. Male. Sacerdotes jactant se gente Sacerdotali esse prognatos, sed in Legibus ita stricte accipi, est quod negemus ob rationes ante prolatas.

Idem vero, quod de Hiereris, affirmaveramus de Archiereis. Eorum vero in Legibus allegatis a Petito nulla mentio, dubito an unquam in Corpore Juris Civilis. Verbum tamen extat hac significatione apud Aelium Lampridium in Alexandro Severo cap. xxviii. Verba illius hæc sunt de Alexandro. Volebat videri de Romanorum gente originem trahere, quia eum pudebat Syrum dici: maxime quod quodam Tempore festo, ut solent, Antiochenses, Ægyptii, Alexandrini, laccessiverant eum convitiolis, Syrum Archisynagogum eum vocantes & Archierea. Quod vero vocabulum Archiereus hic idem sit, quod Archisynagogus, id ex prima verborum consideratione est clarum. Quid enim? An hoc voluerunt dicere Ægyptii, esse Alexandrum summum apud Judæos Pontificem? Minime vero. Id voluerunt dicere, esse illum natione Syrum, e media quasi gente Judæa ortum, quæ Syriam atque Ægyptum magnam partem occupaverat, adeo quidem, ut qui in iis partibus Imperii

rii Romani natus erat, per jocum potuerit confundi cum iis, qui *καὶ οἱ πάντα Ἰσραὴλ* erant, & frequentissimi in illis regionibus habitabant, saltem dubiæ haberi originis & nativitatis. Quoniam vero *Alexander* Imperator erat Romanæ militiæ, hinc existimarunt, non convenire, ut cum aliis in Gente Judæa quam nobilissimis illius gentis Præfectis compararetur, quos quia *Archisynagogos* & *Archiereos* esse intellexerant, hinc *Alexandrum* cum *Archisynagogo* & *Archiereo* contulerunt. Ex quibus evidens est, *Archierei* titulum heic valde generalem esse, quod nostrum de hoc titulo fuit assertum verissimum. Hoc autem mirari vehementer subit, quo modo Vir Cl. ausus fuerit titulum *Archiereorum*, qui in Legibus, quod scio, nusquam reperitur, per emendationem audacissimam in Corpus Juris intrudere. Operæ pretium erit intelligere, quem admodum hæc res se habeat. In Lege XIII. Ch. Th. h. t. ita scriptum est. *Judæi sint obstricti cærimoniiis suis, nos interea in conservandis privilegiis eorum Veteres imitemur, quorum Sanctionibus definitum est, ut privilegia his, qui illustrium PATRIARCHARUM ditione subjecti sunt ARCHISYNAGOGIS PATRIARCHISQUE ac PRESBYTERIS, cæterisque qui in ejus Religionis Sacramento versantur.* Vides in hac constitutione Patriarchis subjici *Archisynagogos*, *Patriarchas* ac *Presbyteros*, quod inconvenientius videtur. Quid enim hoc est, *Patriarchæ* subjecti sunt *Patriarchis*? Samuel Petitus in necessitate hujus legis exponendæ constitutus pro *Patriarchis* legendum esse conjecit: *Patri, Hiereis.* Vir autem inter nos

Doctus, ne ἀοὺμβολος esset, reprobata *Petiti* conjectura, pro *Patriarchis* legendum censuit *Hiereisque*, vel potius, *Archiereis*, unde in Schemate convenientiæ horum nominum: *ARCHIEREIS*, ex nostra emendatione. Bonum factum. Si hoc est *Leges emendare*, voces integras certæ significationis tollere, aliasque significationis & soni valde differentis illis pro tuo arbitrio substituere, tum dicam me hodie brevissimam facillimamque mihi comparasse artem difficultates omnes in omni scientia solvendi. Quod exercitati ac subtilis ingenii Viri sæpe numero ex verosimili conjectura, circumstantiis omnibus eo ducentibus, per literæ syllabæque mutationem lucem difficillimis textibus faciant, est, quod omnes boni atque æqui Viri laudent probentque; quod vero quisvis alii, in alia plane disciplina versantes, ad difficultatem obviam nomina ex textu integra tollant, iisque alia tam sono quam significatu valde dissimilia substituant, id temerarium factum judico, quod in summum rei literariæ incommodum toleratur. Sed hoc addam, quod si aliam quamvis vocem Vir Cl. hic substituisset, voci *Patriarcharum*, *Procerum* puta, *Primaturn* &c. non potuisset infelicius divinasse, quam heic egit. Nomen enim *Archiereorum* neque in Corpore Juris (quod sciam) uspiam reperitur, neque *Archierei* reperiuntur in *Synagogis*, & ausus nihilominus est V. Cl. hoc nomen *Archiereorum* illi *Patriarcharum* substituere, utrumque autem, posterius maxime, heic erat necessarium. Quando enim hoc agunt Doctissimi quidam Viri, ut textum aliquem male affectum emendent, operam dant, ut tales voces

ces textui infinuent, quæ Scriptori familiares sunt, sublatis illis, quarum incerta & dubia significatio est. Sed heic contrarium accidit. Tollitur ex textu vox certa & nota, substituitur incognita & dubia, Scriptoribus nunquam usurpata, semel forte alibi inventa. Sed quod majus est, non reperiuntur in ulla Synagoga *Archierei*, hoc est, Sacerdotum Principes. In Templo plurimi erant, hoc nomine olim gavisi, in Synagogis nulli. Petitus equidem existimavit esse in Synagoga *Archiereum* cæterorum *Sacerdotum Principem*, sed falsus est. V. Cl. autem, quod maxime opus fuisset, ad nomen *Archiereorum* exponendum nihil omnino adjungit. Atque ita apparet, quam sit hæc emendatio Legum non temeraria modo sed omni parte incongrua & inutilis. Sed tanti erat, posse monstrare, Imperatores Romanos nunquam nisi accuratissime de officiis Synagogæ in Legibus suis disferuisse! Sic itaque, ni fallor, abunde est evictum, titulos *Procerum*, *Primatum*, *Archisynagogorum*, *Hiereorum*, *Patrum Synagogarum*, *Seniorum*, *Archiereorum*, etiam generales & communes esse in Legibus, eosque omnes per eos designari, qui vel Academicam vel Ecclesiasticam rem apud Judæos in exilio suo agunt, quod nostrum erat assertum. Sed aliud insuper est, quod omittere nefas, licet id jam in antecedentibus tactum sit.

In schemate *ἱεραρχίας* nominum, cum eorum, quæ in Codice tum quæ apud Hebræos Scriptores usurpabantur, a V. Cl. invento, ea habentur, quæ sibi invicem recta repugnant, quod qui fieri potuerit, ut ab ipso animadversum non sit, quando id componebat,

bat, excogitare equidem nescio. Disputavit mecum, recollige mentem tuam Lector, quod in Leg. iv. Cod. Theod. de *Jud & Cal.* ordo hic *Hierei, Archisynagogi & Patres, Synagogarum* Hebræorum institutis apprimè conveniat, & tamen in eodem schemate opponit huic Leg. iv. Legem xiii. Cod. h. t. in qua hic ordo est nominum ex ipsius emendatione. *Archisynagogis, Archiereis, ac Presbyteris*. Dicat nunc, utrum ordinem eligat. Si priorem, utique vel ordo ille, qui in posteriore Lege xiii. continetur, plane turbatus est, vel emendatio nihil ad rem facit. Jam scilicet *Archierei* medii erunt inter *Archisynagogos & Presbyteros*, qui modo omnium in Synagoga maximi contendebantur. Audaces quidem hæc sed adeo leves & inanes affirmationes sunt, ut earum quæque aliam destruat. Sed gravius est, quod contra propriam hypothesin *על הצבור הממונים* comparet cum latino *Archisynagogi* & *ראשי כנסיות* cum latino *Patres Synagogarum*. Id adeo adversum est ipsius hypothesibus, ut si quid ego dixissem simile, ab ipso graviter fuisse culpandus. Oculum mihi tuum & animum da, Lector, ad punctum temporis & faxim rem totam intelligas. Statuit V. Cl. in Synagogis reperiri unum *Archisynagogum*, cui dicit competere titulum *ראש הכנסת* / & plures *Seniores*, quos appellari ait *ממונים על צבור* *Præfectos Synagoga*, sive *Patres & Seniores Synagogarum*. Hæc ipsius assertio est per omnem librum. Sed heic recta schenam vertit mutatque, *על צבור הממונים* transferendo per *Archisynagogos* & *ראשי כנסיות* per *Patres Synagogarum*. Atque hic Autor me dicere ausit *Proteo mutabiliorem*, qui
 quas

quas per omnem librum hypotheses accepit defenditque, quin & eodem hoc capite de novo propugnavit, in exhibito schemate ipse invertit, & magis quam ego unquam feci, impugnat. Recte equidem hæc ad omnia conveniunt cum nostris hypothesis, qui *ראש הכנסת* *Presbyteros Synagogæ* pro veris prisca Synagogæ Rectoribus & Episcopis habemus, iis ex vero titulum *ראש הכנסת* *Principum Synagogæ* competere statuimus, titulo *ראש הכנסת* sæpe ad *Academiarum Rectores* devoluto, atque eo sensu recte interpretamur ordinem, qui in *Orach Chaiim* observari dicitur in Lctione Legis, quas nostras suppositiones si Viro Cl. placeat accipere, quod facit in suo *schemate*, tum simul declaret, quæ a se omni priore pagina affirmata sunt, frustra adducta esse. Tu potius, Lector, oculos tuos verte ad hanc nostram titulorum comparisonem, quæ illustrandis legibus facere possit.

ראש גליות	<i>Patriarchæ.</i>
רבנים	<i>Majores.</i>
ראש כנסיות	<i>Archisynagogi, sive Synagogæ sive Academiae Rectores velis, perinde id mihi est.</i>
אבות בתי דינין	<i>Patres Synagogarum.</i>
הממונים על הצבור	<i>Proceres, sive quos Patriarchæ cæteris præposuerunt. Leg. xv. Cod. h. t. Qui de gentis Lege ipsi genti præsident. Leg. II. C. h. t.</i>
זקנים	<i>Seniores aut Presbyteri.</i>

כהנים *Hierei.*רב *Didascalus* aut *Magister* Leg.
III. C. Th. h. t.חונים *Cæteri, qui in eodem Loco* (Syn-
agogis) *deserviunt.* Leg. IV.
C. Th. h. t.

Hæc, inquam, genuina sit horum nominum *πα-
τριάρχαια*, quæ ab Imperatoribus promiscue accepta
sunt, (*Patriarchæ, Chazanitæ & Didascali* a me
non memoratos titulos excipio) licet eorum quæ-
dam huc magis ac illuc pertineant.

Cæterum quæ huc usque dicta sunt sufficiunt equi-
dem abunde vindicandæ veritati priorum nostrarum as-
sertionum, verum nondum satisfaciunt illis verbis, qui-
bus affirmavit, *Petitum suam Synagogam feliciter ex-
truxisse ex Corpore Juris*, quam ego eandem ex-
truxeram ex Scriptis Hebræorum. Sic scilicet ille mo-
re solito; dein, *me in omnibus Hebræorum scriptis
solos Archisynagogos invenire*. Alibi jactat, se plures
officiales Synagogæ monstraturum, quam ego hæte-
nus in ea potui invenire. Locus nunc denuo Librum
volventi non occurrit. Tu, si quæsieris diligentius,
offendes, quia ego harum rerum jam sum fatur. Age
igitur, Lector, quia ad finem per Dei gratiam per-
venimus, instituamus comparisonem inter *χέσεις* Syn-
agogæ cum a Petito tum a V. Cl. traditas, videamusque quantum illæ a mei ædificii forma differant,
ut cognoscas, an recte an secus de me judicaverit.

Petitus in Synagogis ex Corpore Juris numerat
דאש הכנסת *Archisynagogum*, summum Synagogæ
Prin-

Principem, illius *Adsefforem*, dignitate paulo inferiore, אב בית דין *Patrem domus Judicii*, his rursus minores *Presbyteros*, dein *Hiereos*, quos publicos Doctores, Lectores, atque Interpretes esse putat, eorumque *Principem* aliquem *Archiereum*, postea vero *Chazanitam* מוהל *Ministrum Synagogæ*. Talem Synagogæ speciem diversissimam esse dixi ab ea, quæ in Hebræorum Scriptis reperitur. Sed intellige prius, quas partes Vir Cl. ex his *Petiti* officialibus accipiat. Probat itaque primo *Archisynagogum*, Presbyterorum principem. Reprobat *Patrem Synagogæ*, a *Petito* illi adjunctum. Admittit rursus *Presbyteros*. *Hiereos*, quales *Petitus* intellexit, item refellit. His reprobatis neque *Archierei*, ut a *Petito* expositi sunt, subsistunt. *Chazanitam* denique admittit. Sic fane dimidiam partem officialium *Petiti* ex Synagoga ipse extrudit, & nihilominus graviter fert me monentem, speciem Synagogæ, quam *Petitus* nobis ex Legibus Romanis exhibet & explicat, a genuina Synagogæ facie plurimum differre. Sed redigamus etiam in ordinem membra Synagogæ, ab ipso concepta. Probasse ex *Petito* intelligis *Archisynagogum*, *Presbyteros* & *Ministrum Synagogæ*. His tantum jungit *Sacerdotes*, (*Hiereos*) non ejusmodi quidem, quales *Petitus* intellexit, sed ex Sacerdotali gente prognatos, veros inquam illos, qui officiis Synagogæ etiamnum destinantur. Atqui tales *Sacerdotes* in Synagoga reperiri, non negavi unquam, imo, quod amplius, eorum alibi plus semel feci mentionem, ubi occasio est, accuratius explicandorum. Sed hi ad decus Synagogæ pertinent, quemadmodum

Lectores septem, inter quos hi *Sacerdotes* locum habent. Constat enim *Sacerdotes* omnium legisse primos. Non negavi igitur unquam, imo probavi semper, *Sacerdotes* in Synagoga, ubi adsunt, habere quod agant, sed non existimavi eos inter partes Synagogæ necessarias numerandos esse, quia vel plurimæ sunt Synagogæ, quæ ejusmodi *Sacerdotes* nullos habent, vel potius Synagogæ Ministri ex Sacerdotali gente defumi solent. Hoc volo, statos in Synagoga non fuisse *Sacerdotes*, Synagogæ alicujus officiales & Ministros. Opus, quod *Sacerdotes* in Synagoga egerunt, non fuit privatim uni eorum commissum, sed a quoque de gente Sacerdotali idoneo & honesto maturæ ætatis Viro potuit præstari. Quemadmodum enim *Lectio Legis* cuique permisa est Israelitæ, sic *elevatio manuum* cuique permisa est *Sacerdoti*, honesto ac maturæ ætatis Viro. Unde patet, ex hypothese Viri Cl. in Synagoga nullos statos fuisse *Sacerdotes* ordinarios, non magis, inquam, quam statos in Synagoga secundum ipsius sententiam nulli fuerunt Lectores, quia Legis *Lectio* unicuique bono inter Israelitas Viro committi potuit. Veniunt igitur considerandi, qui restant, *Archisynagogus*, *Presbyteri* & *Ministri Synagogæ*. Si per *Archisynagogum* Vir Cl. intelligat *Rectorem Academiæ*, qui ut consiliarius in hodiernis Synagogis adest, forte & præest in minoribus Societatibus statos Synagogæ Presbyteris, non est, quod ipsi oblueter. Fero talem hominem, judicoque illum in hodiernis Judæorum cætibus esse necessarium. Postquam enim causæ plurimæ ad Presbyteros Synagogæ in exilio devolutæ sunt, quæ

quæ vigentibus Synedriis non ad ipsos sed ad Rectores Civitatis sive Synedria spectabant, neque tamen omnes Synagogæ Presbyteri, licet cætus honoratissimi sint Viri, in Lege Patria bene docti atque exerciti sunt, hinc flagitat ratio, ut illi sibi adsciscant *Doctorem* vel *Magistrum*, Juris Patrii & Synagogæ rituum peritum, eumque in cætum suum adoptent. Si credere velit Vir Cl. mecum, titulum ראש הכנסת *Archisynagogi* (nunc infrequentiore) ad hunc in Captivitate devolutum esse, distinguam cum ipso *Archisynagogum* a *Presbyteris*, quia nihil in vocibus positum est arcani, modo de re inter nos conveniat. Cæterum de vetere Synagoga ita existimo, quod illa constiterit ex *Pastoribus*, (פרנסים) & חונים *Ministris Synagogæ*. Per *Pastores* intelligo *statos Ecclesiæ Presbyteros*, quibus cura atque directio rerum in Synagoga agendarum est commissa, immo qui ipsi vita atque institutione sua cætum duxerunt. Hos veros fuisse *Archisynagogos* reor, qui hodieque על הצבור *præpositi cætui* dicuntur. Hos conferre institui cum *Episcopis* & *Presbyteris*, qui unius dignitatis fuere & muneris, in Sacra Scriptura obviis. His adjunxi חונים *Synagogæ Ministros*, quorum dignitatem cum tempore crevisse evidenter ostendam in Libro, iis exponendis decreto, si Deus mihi vitam fervet & animum. Atque non conjicio amplius, sed persuasus sum plenissime, hos eosdem esse cum *Diaconis*, quorum mentionem Paulus injicit. Quod Presbyteris accesserit בן Consiliarius aliquis, hoc inde factum esse asferui, quia Synedriis extinctis ejusmodi *Viro Presbyteri* minus in Lege exerciti indi-

gere credebantur. Perpende ut se res habeat cum honoratissimis in nostra Civitate Viris, qui *Consulibus* a *consilio* sunt. Nostri **Pensionarisen** vocant. Consules omnes dignitate & munere sunt pares. Illi summi sunt Civitatis Principes & Moderatores. Quoniam nihilominus sæpe contingit, ut, qui designati sunt consules, neque Patriæ neque urbis consuetudinum admodum periti sunt, neque in dicendo & perorando valde exercitati, hinc consultum ipsis videtur, honoratum aliquem e Civitate Virum vocare, qui a perpetuis Civitati sit consiliis, patrii juris peritissimum & in dicendo felicem. Hic mox in idem collegium adsciscitur, res, ni fallor, tractandas proponit, earum momenta explicat, consuetudines prisca enarrat, suamque rogatus aperit sententiam. Quandoquidem vero hi Viri & stipendiis gaudent satis lautis, & auctoritate plurima valent apud consules, cum, quia perpetua eorum dignitas est, tum, quia Consulibus sæpe sunt peritiores, hinc dignitas illorum, licet a Consulibus unice dependeat, consulari etiam dignitate sæpe censetur esse major. Hæc vero ut ut se ita habeant, non existimo tamen ullum esse hominem, qui eos vel ad Consulum collegium necessario pertinere, vel Consulibus vere maiores esse affirmet. Certe in urbibus Patriæ meæ longe alia illius dignitatis ratio est ac in vicina Provinciâ, neque aut Consulum aut Senatus populi Adseffores sunt. Confer cum his in Civitate nostra spectatis Viris, obsecro, hodiernos Synagogarum aut Academiarum Rectores. *Parnasim* (פרנסי) & *Presbyteri* in *Synagogâ* iidem sunt, qui *consules* in *Civitate*. Hi sæpe *Rectorem* *Academiæ* aut

aut *Præsidem* aut *Consiliarium* Senatus sui eligunt, neque tamen desinunt esse summi Synagogæ Moderatores, ad quos potestas proprie pertinet, licet auctoritatem suam cum alio communicent. Sed ego hunc vel *Præsidem* vel *Consiliarium* potius ut *Academiæ* membrum considerabo, quam *Synagogæ*, relicta *Presbyteris* sua Synagoga, iisque *Archisynagogorum* titulo vere vindicato. Atque huc sane spectat, quod *R. Benjamin Tudelensis*, describens *Aichmalotarcham* Babylonium, ejusque imperii latitudinem per omnes Orientis Synagogas & Academias, ita scribat: ראש הגולה נותן להם רשות בכל קהלות האלו לשום על כל קהל וקהל רב וחזן שהם באים אליו לקחת Constantinus L' Empereur. *Hi omnes Israelitarum cætus ab exulum Capite* (Patriarcha) *potestatem accipiunt sibi in singulis congregationibus PROFESSOREM & CONCIONATOREM præficiendo. Num ipsum conveniunt, ut manuum impositione potestatem accipiant.*

Optumus sane hic locus est, quo non alius magis ad scopum nostrum facit. Scilicet adstruitur in hoc testimonio, in cætu Judæorum quolibet necessarios esse hos duos homines רב & חזן / quos *Constantinus L' Empereur* optime vertit per *Professorem & Concionatorem*. רב pertinet ad בית מדרש *Academiam*, חזן ad בית הכנסת *Synagoga*. Duo hi neque alii præter hos plures memorantur in *Orach Chaiim*, & alibi. Attende autem, quod hic רב / quem *L' Empereur* per *Professorem* vertit, idem ille sit homo, quem *Vir Clarissimus* vult esse *Archisynagogum*. Hic vero רב *Professor* proprie dependebat a ראש גולה *Capite exu-*

exulum, ab eoque confirmabatur *impositione manuum*, de qua alibi per Dei gratiam diligentius. Recollige iterum, Lector, duos esse in cætu *officiales*, *Professorem* scilicet, quem Vir. Cl. *Archisynagogum* dici vult, & *Ministrum Synagogæ*. Ille proprie ad *Academiæ*, hic ad *Synagogam* pertinet, &, quæ in ea agenda sunt, disponit. *Presbyterorum Synagogæ* hic nulla mentio, quia illi promiscue ex cætu eligi possunt, ut honoris ergo præsideant. Similis omnino locus est apud *Benjaminem* p. 115. וְבִנְיָהוּ רִבִּי נְתַנְאֵל שֶׁ הָיָה רֹאשׁ הַיִּשְׁבָּה וְהוּא רֹאשׁ לְכָל קְהִלּוֹת מִצְרַיִם Utrisque ut summus Princeps præest D. Nathanael confessus caput, omniumque Ægypti cætuum, ut Magistros (ante vertit *PROFESSORES*) & Lectores (ante *CONCIONATORES*) creet, antistes. Certe ex hoc loco evidenter constet, quod ex priorē secundum interpretationem *L' Emperaurii* etiamnum erat dubium, quod ipse hic ראש הגולה *Caput Exulum*, qui in Ægypto erat, constituerit *Professores & Ministros Synagogæ*. Omnino videtur ex priorē versione *L' Emperaurii* concludendum, dedisse *Aichmalotarcham* ipsis cætibus potestatem sibi præficiendi *Professores & Ministros Synagogæ*. Atque nunc quidem res ita se habet, postquam *Patriarchæ* esse desierunt, sed vigentibus *Patriarchis* sive *Aichmalotarchis*, ipsi hanc in sua διοίκησις exercuerunt potestatem. Unde item intelligis, quam vere a Viro Cl. dictum sit, *Patriarchis in Synagogis nullum fuisse locum*. Certe si *Patriarchæ* illi fuerunt, qui suos cuique *Synagogæ* præposuerunt *Præfectos & Ministros*, an illi ipsi igitur sedem

in

in Synagoga nullam habuerunt? Adeo hoc abs redi-
ctum, ut *Benjamin* noster *Tudelensis Synagoga*
Aichmalotarchæ signate describat, & sedem locum-
que supremum *Aichmalotarchæ* in ea assignet his ver-
bis p. 75. וְכַנִּיסָה גְדוֹלָה שֶׁל רֹאשׁ הַגָּלוּת מְבִנִּין עִמּוּדֵי
שֵׁשׁ-וָשֵׁשׁ לִפְנֵי הָאָרוֹן מְדֻרָּגוֹת מֵאֲבֵנֵי שֵׁשׁ כְּמוֹ עֲשָׂרָה
וּבְמִדְרָגָה הָעֲלִיּוֹנָה רֹאשׁ הַגָּלוּת עִם נְשֵׂאֵי בֵּית דּוֹד
Visitur etiam magna Synagoga Capitis exulum con-
structa columnis marmoreis --- *Ibi autem ante sacro-*
rum librorum thecam decem gradus e marmore con-
stant, in quorum supremo exulum Caput cum familiæ
Davidicæ Principibus sedet. Vides, *Patriarchis* ho-
noratissimum in Synagoga locum fuisse, quibus nu-
per locus in Synagoga negatus est. Sed ut ad rem re-
deamus, animadvertis ex ipsa Viri Clarissimi hypo-
thesi assumpta, quæ hæc est, quod רב ad *Synago-*
gam pertineat, Judæos, ubi necessarios cætus officia-
les nominant, plures non requirere, quam *Archi-*
synagogum & Synagogæ Ministrum, & me tamen au-
det Vir Cl. culpæ, quod in Synagogis nullos præ-
ter hos duos invenerim. Quod enim ait, me nullos
præter *Archisynagogos* invenisse, in eo dubio procul
animo suo non satisfecit, quippe qui sibi est conscius
optime, me de *Synagogæ Ministris* plurima jam li-
teris consignasse. Voluit igitur dicere, me præter
Archisynagogos & Ministrum Synagogæ in Synagoga
nullos invenisse, non attendens, etiam ex sua hy-
pothesi Scriptores Judæos plures officiales Synagogæ
perfectæ hoc tempore non requirere. Si ita pergat
scribere Vir Cl. ostendet certe, se vel mihi valde ini-
quum esse, vel in Synagoga, cujus nobis accuratiorem

dare vult speciem, prorsus hospitem. Quid aio? Cum רבנים *Doctores & Magistri* proprie pertineant ad *Academias*, hic ipse etiam רב *Doctor & Magister* potuit abesse, si unus modo in Synagoga esset מִיִּנְיֵשׁתִּי *Minister Synagogæ*, rerum Synagogæ peritus. Insignis est locus apud *Benjaminem* p. 119. וְשָׁם חוץ לְעִיר כְּנִסְתָּ מִשָּׁה רַבִּינוּ עָהָר מִיְּמֵי קֶדֶם וְשָׁם זָקֵן אֶחָד פְּרָנָם. *Ibi autem extra urbem est Synagoga Mosis Doctoris nostri, super qua pax, antiquissima. Ibidemque Senex unus PASTOREM agit & SYNAGOGÆ MINISTRUM, qui Vir Doctus est.* Neque alias unquam explicari potest, cur *Johannes Apostolus* in *Apocalypsi* mentionem faciat ἄγγελοι καὶ ἐκκλησίαις, מִיִּנְיֵשׁתִּי *Ministri Ecclesiæ*, & ad eum suas admonitiones dirigat. Quia enim *Presbyteri* vel *Pastores Synagogæ* in minoribus *Conventibus* homines solebant esse honoratiores quidem sed rudes sacrarum rerum, adeo ut cum tempore omnis cura rerum sacrarum ad *Ministros Synagogæ* devolveretur, ac negotia omnia illis committerentur crescente omni die eorum autoritate, hinc *Epistolæ*, admonitionem summi Domini & Pastoris continentes, ad ipsos debuerunt mitti. Si concepisset *Johannes* in ordinariis conventibus præter hunc מִיִּנְיֵשׁתִּי vel שׂוֹמֵר aliquem רב *Archisynagogum*, illo superiorem, perpetuumque illius conventus Doctorem, da rationem, cur monita hæc ipsis non potius quam *Ministris Synagogæ* sint insinuata? Ommino enim ita se res habuit, ut, ubi fuit præsens in Synagoga רב *Professor* aliquis, *Seniorum* præses perpetuus, ibi minor fuerit dignitas Synagogæ מיִּנְיֵשׁתִּי

nistri, ubi vero solus fuit *Synagogæ Minister*, nomine tenus quidem subjectus *רבי פרוניס* *Pastoribus*, sed vere agenda omnia in *Synagoga* dirigens, ibi *Synagogæ Ministri* autoritas fuerit maxima. Atque ita se res habuit in perpluribus *Conventibus*, quia multi cætus duobus illis alendis, *Professori* sc. & *Ministro Synagogæ*, non erant pares. Hæc dicta oportebant, cum ut ego hypothesin, jam a me jam in *Præcedenti Libro*, verissimam esse demonstrarem, quæ est, simplicissimam *Veteris Synagogæ* formam hanc esse, quod in ea statuantur *Presbyteri* & *Minister Synagogæ*, tum ut tu intelligeres, *Lector*, quid rei agant, quamque feliciter agere incipiant, qui, ut mihi contradicendi occasionem capiant, plura *Tibi Synagogæ Veteris* membra obtrudere conantur. Sane ejus momenti hoc disquisitionis caput est, ut pro varia illius consideratione vel confirmemus vel enervemus præcipuum illud dogma, quod in *Reformatis Ecclesiis* defenditur, de æqualitate *Presbyterorum Ecclesiæ*. Si mecum statuis, in *Vetere Synagoga* fuisse *Presbyteros Synagogæ* pares omnes munere & dignitate, confirmabis validissime sententiam communem nostræ *Ecclesiæ* de paritate & æqualitate *Presbyterorum & Episcoporum*, qui apud *Paulum* & alibi memorantur, atque ita prima etiam *Episcopatus* omnis, postea speciose obtenti, semina & radices destrues atque convelles. Si vero *Viri Cl.* hypothesin accipias, tum fane insigne momentum adferes opinioni de superioritate *Episcoporum* præ *Presbyteris*, jaciesque illius hæreseos fundamenta, quæ deinceps universam *Ecclesiam* misere corrumpit.

Profecto alia ratio non est, cur *Grotius*, aliique *Episcopatus* defensores ita avide hanc hypothesein arripuerint, quos si V. Cl. placuerit sequi, rem veritati apud nos receptæ utilem facturum non opinor. Tu judica, Lector, ex iis, quæ dicta sunt, an *Veteris Synagogæ* speciem tibi veram an fictam tradiderim, &, si faveas, alteram *Synagogæ Veteris* partem, quæ de *Synagogæ Ministris* erit, suo tempore expecta.

Finire animus erat hanc disertationem, sed, quæ an *Petiti* an V. Cl. an nostra potius socordia est, non cogitavimus de *Collectoribus Eleemosynarum*. In *legibus* atque *Rescriptis* Imperatorum *Synagogæ* membra recensentur omnia: *Petitus*, ut ut in quibusdam sententiæ suæ articulis aliquid humani sit passus, satis tamen feliciter *Veteris Synagogæ* formam inde eruit: Vir Cl. postea ipsius vestigia legens illum correxit, sed neuter aliquam mentionem fecit *Collectorum Eleemosynarum*. Quomodo vero? An hæc negligentia vel ignorantia Imperatorum fuit, an vero *Petiti* & Viri Cl. illum sequentis? Neutrum horum in causa fuit, Lector. Rem dicam, *Collectores Eleemosynarum* ad *Synagogam* nunquam pertinuerunt, neque tamen frustra miraris, eum, qui paulo ante tanta cum animi sui contentione volebat probare, *Collectores Eleemosynarum* ad *Synagogam* pertinere, heic loci, ubi omnia *Synagogæ* officia ex *Legibus* magno studio cum *Petito* exsculpit, omni tamen sua diligentia *Collectores Eleemosynarum* nullibi reperire atque de iis in universum altissimum agere silentium. Hæc dicta sufficiunt.

I N D E X

Locorum Scripturæ Sanctæ, hoc libro illustratorum.

G E N E S.			Cap.	Vers.	Pag.
Cap.	Vers.	Pag.		56.	230.
XII.	14.	76.		L U C.	
XXXIII.		78.	II.	37.	91.
L E V I T.			IV.	31.	229.
XXVI.	26.	192.	VII.	5.	243.
N U M.			IX.	12.	231.
III.	I.	79.	XXIV.	53.	91.
D E U T.			J O H A N.		
XXI.	19. 20.	73.	VII.	13.	192.
R U T H.				22. 23.	126.
IV.	2.	193.	A C T O R.		
I C H R O N.			II.	46.	90.
XXVII.	25.	231.	XIII.	15.	247.
E S T H E R.			XVIII.	8. 17.	244.
IX.	17. 18.	211.	XIX.	8.	121.
A M O S.			R O M.		
VI.	9.	192.	III.	31.	41.
M A T T H.			I C O R.		
XII.	5.	124.	VII.	5.	120.
	44.	120.	T I M.		
M A R C.			IV.	7.	72.
V.	22.	240.	V.	13.	123.
VI.	38.	228.	T I T.		
			I.	14.	72.
			I N-		

I N D E X

Vocum aut Phrasium Hebræarum , quæ exponuntur.

	Pag.		Pag.
אשכולא	121.	עצרה	126.
אב בית דין	280.	עסוק בצורכי צבור	134.
בטלן	96.	עקרי קהל	254.
בטל	92.	פרוס על שמע	64. 65. 66.
חצרים	230.	פרהסיא	192.
יום הכניסה	215.	פרזות	212.
כרך	26. 27. 211.	ערו פרזות	228.
	213. &c.	פציהא	227.
כרכי הים	213.	פגם	266.
כפר	227.	צבור	131. 147.
כפרים	217.	צורכי צבור	133.
כפר-נחום	229.	קשישא	284.
כנסת	281. 282.	ראש הגלות	277.
נשיא	277.	שבת	97.
עבור לפני התיבה	69. 70.	תולדות	79.
עיד	146. 211. 231.	תיבה	70.
ערה	182.	תלמיד חכם	270.

I N D E X

Rerum Præcipuarum, hoc Scripto contentarum.

A.	Pag.
 braham Ben David, Maimonidis Censor.	37.
Academiae Rector potest esse Archisynagogus.	143.
Academiarum Praefecti jure dicuntur Otiosi.	127.
Anathema pronunciari non potest absque decem Israelitis.	189.
Approbatio τὸν Parnasim in venditione Synagoga quanti valuerit?	233.
Artes manuarie olim apud Judaeos cum studio Legis conjunctae.	138.
Archisynagogos in una Synagoga fuisse plures evincitur.	240. 241.
Archisynagogos in una Synagoga fuisse tres probatur.	249.
Archisynagogi in Vetere Synagoga dignitate fuerunt pares.	255.
Archisynagogi hodie cur sit	

	Pag.
mentio in numero singulari ראש הכנסת	156.
Archisynagogi & Presbyteri in Legibus pro iisdem dignitatum titulis sumuntur.	278.
Archisynagogus vel Rector Academiae, qui in hodiernis Synagogis est, describitur.	292.
Archierei quales intelligantur apud Lampridium?	284.
Male in Corpus Juris intruduntur.	286.
Nulli fuerunt in Synagogis.	287.
Αρχιεὺς quid significet?	122.
Αρχοτεροι qui sint apud Josephum?	113.

B.

B Agdadensia Synedria eorumque Otiosi describuntur.	102.
Benjaminis Tudelensis fides. Illius atas.	106. 107.
Boazi historia illustratur.	204.

C. Ca

I N D E X.

C.

	Pag.
C <i>Apernaumi nomen unde sit formatum?</i>	229.
<i>Capernaumi unâ plures non fuerunt Synagoga.</i>	241.
<i>Capernaum qualis fuerit locus, ubi situs?</i>	242.
<i>Casus varii Læctionis Libri Megilla proponuntur.</i>	220.
<i>Christophori Wagenfeilii de farchio testimonium.</i>	76.
<i>Circumcisio, Sabbatho facta, pro non opere habita.</i>	126.
<i>Civitas munita a temporibus Josue gaudet privilegio legendi libellum Esther die XV. Adar.</i>	27.
<i>Civitas & Synagoga apud Judeos una eademque res.</i>	132.
<i>Civitas Magna est, in qua sunt Decem Otiosi, quid notet?</i>	199.
<i>Civitas Magna & Parva quo modo distinguantur?</i>	224.
<i>Circus. Circulus. קרקס. orta ex hebraea voce קרקס.</i>	213.
<i>Cætus (קקט) cum Politicus tum Ecclesiasticus constat ex decem hominibus ad minimum.</i>	183.
<i>Collectores Eleemosynarum pertinere ad Civitatem, non ad Synagogam, late probatur.</i>	145.

Pag.

<i>Collectores Eleemosynarum dependerunt a Synedriis.</i>	149.
<i>Conferuntur cum iis, qui apud nos inveniuntur.</i>	152.
<i>Cista & Catini quo pacto fuerint distincti?</i>	154.
<i>Commentatorum Talmudis faciles errores, eorumque ratio.</i>	25.
<i>Nihil cognoscunt certi de antiquis ritibus præter id, quod ex scripta traditione didicerunt.</i>	41.
<i>In testimoniis de decem Otiosis non consentiunt.</i>	43.
<i>Constantini L' Empereur testimonium de fabulis Judeorum.</i>	73.
<i>Crispus & Sosthenes uno eodemque tempore fuerunt Archi-synagogi.</i>	245.

D.

D <i>Ecem homines an semper pertineant ad Læctionem Libelli Esther, disputatur.</i>	31.
<i>Decem Otiosi in Synagogis, in exilio extractis, non memorantur.</i>	40.
<i>Decem numero homines cur quasi fuerint in catibus cum Politicis tum Ecclesiasticis?</i>	181. 182.
<i>De-</i>	

I N D E X.

	Pag.
<i>Decem Literatorum in Majore Civitate necessitas.</i>	203.
<i>Denarii numeri frequentia & prerogativa.</i>	192.
<i>Dies Conventus in Synagogam quis sit apud Judaeos?</i>	215.
<i>Dissensiones Interpretum Talmudis frequentes.</i>	24.

E.

<i>Elias Levita errorum postulat a Drusio.</i>	34.
<i>Eleemosyna quomodo collecta? Cista & Catini invicem permutata.</i>	152.
<i>Esseni loquebantur in Catu decem hominum.</i>	190.
<i>Errores Interpretum Talmudicorum frequentes.</i>	33.
<i>Excommunicatio facta per Decem.</i>	188.
<i>Excommunicatus per insomnium quo pacto solvendus?</i>	202.
<i>Exponere super Schemah quid sit ex opinione R. Joseph Caro?</i>	64.

F.

<i>Fabula quibus occasionibus a Judaeis fingantur?</i>	72.
<i>A Salomone farchio ficta varia referuntur.</i>	77.
<i>Filius contumax & rebellis sub</i>	

	Pag.
<i>quibus conditionibus damnandus?</i>	73.
<i>Funeris prosequutio facta per ordines decem hominum.</i>	190.

G.

<i>Gemarista cur non prolixius agant de decem Otiosis?</i>	14.
<i>Glossas cum Gemaristarum tum Commentatorum Talmudis non semper fidem mereri idoneis testimoniis evincitur.</i>	20 & seq.

H.

<i>Hieroi, in Corpore Juris memorati, Archisynagogis sunt minores.</i>	268.
<i>Hora precum stata de die qua fuerint?</i>	87.

I.

<i>Archii sententia de decem Otiosis.</i>	16.
<i>Jacobi Ben Ascher sententia de expositione super Schemah.</i>	66.
<i>Josephi locus de Otiosis illustratur.</i>	112.

K.

<i>Kαρόπλις quid notet?</i>	228.
-----------------------------	------

Q q

La

I N D E X.

	Pag.
L.	
L Abor Otiosis frustra negatur.	88.
Lectio Legis libera in Synagogis non excludit Lectores statos.	262.
Lectio Legis summi saepe doctores inidonei.	263.
Lectio libelli Esther num semper fiat per Decem?	31.
Lectio libelli Esther quam admitterit varietatem in circumstantiis temporis?	208.
Illius varietatis origo.	211.
M.	
M Ajorum titulus in Codice est generalis.	278.
Maimonides aliquotiens erravit.	36.
Illius sententia de decem Otiosis illustratur.	129.
Membra Synagoga & Civitatis quo modo a se invicem distinguere debeant?	148.
Membra, Synagoga a Petito & aliis attributa, recensentur.	p. 291.
Merces vacationis Judicis apud Judaeos describitur.	110.
Minister Synagoga ut plurimum est Sacerdos.	283.
Ministri Ecclesia fure dicuntur	

	Pag.
O tiosi.	127.
Ministri Synagoga dignitas cum tempore crevit.	250.
Hoc tempore solus in Synagoga legem praelegit.	264.
N.	
N Achmanidis sententia de tempore Lektionis Megilla.	54.
R. Nissim testimonium de decem Otiosis explicatur.	48.
Illius sententia ulterius illustratur.	90.
Nomina in f. exeuntia quam habeant in significatione potestatem?	97.
O.	
O tiosi decem cur nunc esse desiderint?	83.
Tribuuntur uni solummodo Civitati.	84.
Requiruntur in catu centum & viginti hominum.	86.
Otiosus (שולחן) apud Hebraeos notat literatum.	100.
Otiosi Ligtfootiani describuntur.	127.
Orium quid notet apud Latinos?	123.
Officia Lektionis Legis & Recitationis precum Otiosis frustra in Synagogis negantur.	89.
Or-	

I N D E X.

Pag.

Ordo dignitatum & officiorum in Gente Judaica observatus recensetur. 271.

Ordo observatus in Lectione Legis publicâ. 275.

P.

P Agorum differentia apud hebraeos. 217.

Paganos Synagogas non habuisse probatur. 209 & seq.

Pagani cur legant libellum Esther die Conventus Synagogici. 215.

Pascha comedi ad minimum debuit a Societate Decem hominum. 190.

Patres Synagogarum qui dicantur in Codice? 280.

Conferuntur cum אבות בתי דינים. 281.

Patriarchæ sic dicti in Corpore Juris conveniunt cum Aichmalotarchis. 276.

Patriarchis in Synagoga fuit locus. 277.

Presbyterii Septem-Viralis in Synagogis origo. 260.

Precum horæ de die statæ recensentur. 87.

Precaturo sacras formulas, si serius accederet, quid agendum? 59.

Principis (נשי) titulus

Pag.

Aichmalotarchis omnibus fuit communis. 277.

Principum & Magistratum epitheta, quæ apud Josephum reperiuntur, varia. 115.

Primatum titulus in Codice generalis. 278.

Procerum item titulus communis. 278.

Profelyti contemptim apud Judæos habiti. 171.

Profanatio Nominis Divini, presentibus decem facta, a quovis potuit puniri. 187.

R.

R Ecitatio precum & Schemah in Synagogis a privatis sepe omittitur. 58.

Repetitio formularum quarundam precum quo casu fiat? 60.

Rector Academiæ jus habet distribuendi Eleemosynas. 150.

151.

Rector Academiæ hodieque Archisynagogus dicitur. 254.

Reconciliatio cum inimico defuncto quomodo olim sit facta apud Judæos? 190.

S.

S Acerdotes in Templo Otiosi & laborantes. 124.

Q q 2 An

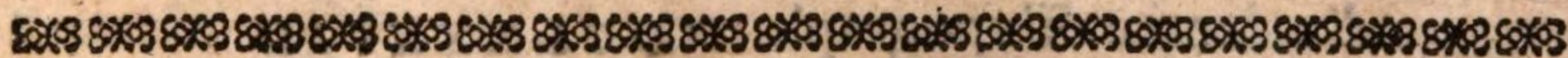
I N D E X.

	Pag.
<i>An Sabbathum profanarint laborando?</i>	125.
<i>Sacerdotes in Synagoga non sunt primæ dignitatis Viri.</i>	270.
<i>Nati sunt de gente Sacerdotali.</i>	284.
<i>Quomodo dici possint membra Synagoga?</i>	291.
<i>Sacerdotes & Levitæ cur in Synagogis privilegiati?</i>	271.
<i>Salomo farchi quis & qualis fuerit homo?</i>	74.
<i>Illius errores.</i>	36.
<i>Illius testimonium de Decem Otiosis ab aliis discrepat.</i>	44.
<i>Variarum fabularum auctor.</i>	74. 75.
<i>Saram cista fuisse inclusam ab ipso traditur.</i>	77.
<i>Sanctificatio nominis divini facta est presentibus Decem.</i>	188.
<i>Sapiens (חכם) summo honore habitus apud hebræos.</i>	274.
<i>Schola quid apud Græcos & Latinos notet?</i>	121.
<i>Sententiæ Virorum Doctorem plurimæ referuntur de fide Judæorum Interpretum.</i>	22.
<i>Seniorum titulus in Codice est generalis.</i>	280.
<i>Septem Boni Civitatis, (שבעה טובי העיר) Stati Synagoga</i>	

	Pag.
<i>Presbyteri, ejus generis & ordinis Viri sint, & quo modo hodie distinguantur?</i>	252. 253.
<i>Septem-Viri Judices, a Josepho memorati, quales fuerint?</i>	257.
<i>Sosthenes Archisynagogus fuit Christianus.</i>	245.
<i>Supputationes in Academiis & Synagogis facta sunt a Collectoribus Eleemosynarum.</i>	163.
<i>Susanis Oppidi quæ sit ratio in Lectione Libri Esther.</i>	213.
<i>Synagoga (כנסת) aliquando Synedrium notat.</i>	281.
<i>Synagoga membra ordinaria sunt Professor, qui Academiam & Minister Synagoga, qui Synagogam curat.</i>	395.
<i>Synagoga (צבור) vox quid significet apud auctores hebræos.</i>	133. 147. 148.
<i>Synagoga Ædes quo sensu vendenda?</i>	133.
<i>Synedria an cessarint quadraginta annis ante destructionem Templi?</i>	94.
<i>Synedria curam habuerunt Eleemosynarum.</i>	149. 150.
<i>Σχολάζειν, σχολαῖς. σχολή, quid notent, docetur.</i>	118.
	119.
	Tal-

I N D E X.

T.	Pag.	V.	Pag.
T Almudistarum fides dubia ob contrarias assevera- tiones Josephi.	260.	V Enditio Synagoga publica quo modo facta?	234.
Quid de Decem Otiosis tra- dant?	11.	Vici majores instructi fuerunt Synagogis.	232.
Traditiones Judaeorum quam fabulosa & incerta?	73.	Villa a Kimchio descripta.	227.
Transire coram Arca quid sit apud Hebraeos?	69.	Vocis unius duas contrarias significationes esse non sine necessitate statui debet.	114.
Tres Pastores (פרנסים) in Synagogis qui sint?	254.	Urbes munita muro quomodo designentur in Scripturâ.	231.
Tugurium (כפר) unde?	227.	Urbium munitarum a tempori- bus Josue quae fuerit prae- rogativa, illiusque ratio ac origo.	214.
Tyrannus quale nomen?	122.		

E R R A T A.

Pag. 18. lin. pen. pro cui tutius leges quibus. p. 75. l. 9. lege המרבירי
p. 84. l. 18. lege suoque pro suaque. p. 85. lin. 23. pro eum lege id pag.
100. l. 13. pro demonstrare lege disputare. p. 128. l. 25. pro defungatur
lege defungitur. p. 147. l. 3. pro tuam lege suam. p. 156. l. 5. pro di-
stuta lege distincta. p. 180. lin. 12. pro ineptam lege ineptum. l. 28. pro
posteriora lege posteriora. p. 188. l. 1. pro plurimum lege plurium. p.
208. l. 16. pro עירירור lege עירות. p. 250. l. 13. pro iique lege
iisque. p. 278. l. 4. pro proclici lege proclivi.

F I N I S.

FRANEQUEÆ,
Apud JOHANNEM GYSELAAR, Ordinar.
Academiae Typograph. MDCLXXXVII.

WIS 150/52

Vitringa, Campegius

De decemviris otiosis ... liber singularis

Franequera 1687

4 Exeg. 895

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10354738-2